ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XVIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 червня 2026 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ
XVIII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРАКТИЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

9-10 червня 2026 року

Львів
2026

УДК 005
ББК 94.3(0)

Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 9-10 червня 2026 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2026. – 414 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XVIII Міжнародної науково-практичної конференції «Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. В збірнику висвітлюються практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

Львівський науковий форум, 2026

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ.....14

Лук'янчук Т., Музика Л. БІОЛОГІЧНА РОЛЬ ТА ЕКОТОКСИКОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ ІОНІВ МАНГАНУ У ВОДНИХ ЕКОСИСТЕМАХ 14

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ 16

Бесараб П.М. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ 16

Сивч М.Ю. МОДЕРНІЗАЦІЯ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ/ЗСУ: ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ ПРИЦІЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ (КОЛІМАТОРНИХ ТА ТЕПЛОВІЗІЙНИХ) ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТОЧНІСТЬ ВОГНЮ 19

Сіренко М.Р. ДОСВІД ІНТЕРПОЛУ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ЗБРОЙНИХ ЗАГРОЗ.....23

Тулинський А.О. МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ 3D-ПРИНТЕРІВ В У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ.....26

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ 28

Гончаренко В.С. ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ ..У ПРОЦЕСАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ЗАКОРДОННИЙ ВИМІР 28

ЕКОЛОГІЧНІ НАУКИ 30

Матвійчук А., Люльчак Я. ВПЛИВ МІКРОПЛАСТИКУ НА ДОВКІЛЛЯ 30

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ.....34

Бєлікова А.О. ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ ЯК НОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ 34

Дідула В.І. ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 36

Затворнюк К.С. ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВ.....38

З*уб В.В.* ЕВАКУАЦІЙНА ДИПЛОМАТІЯ: СПЕЦИФІКА ЗАХИСТУ ТА РЕПАТРІАЦІЇ ГРОМАДЯН ЗА КОРДОНОМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ..41

Куліков В.С. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ У МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ 43

Оприско Д.В. ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ПОТЕНЦІАЛУ МЕНЕДЖЕРА ОРГАНІЗАЦІЇ 45

Яцишин Н.І. ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІЗАЦІЇ 48

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА.....50

Васецька А.В. GENDER PERSPECTIVES IN LAW ENFORCEMENT: CHALLENGES FACED BY FEMALE INVESTIGATORS.....50

Заікін Д.А., Декусар Г.Г. SOME ASPECTS OF INTERROGATING CHILD VICTIMS AND WITNESSES IN CRIMINAL PROCEEDINGS 52

Лисюк Я. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ.....54

Плазова Т.І. ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК МЕТОД ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДІ. 57

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....61

Holubieva I.V. DEVELOPING FUTURE SPECIALISTS' PROFESSIONAL COMPETENCE THROUGH THE LENS OF INTEGRATED FOREIGN LANGUAGE DIDACTICS 61

Голубєва І.В. ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ 63

Дацюк Ю. ВИКОРИСТАННЯ КОНСТРУКТОРІВ LEGO ТА ЕЛЕМЕНТІВ СТОРІТЕЛІНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....65

Живодер П.П. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ФАХОВІЙ ПЕРЕДВИЩІЙ ОСВІТІ.....69

Карпа А. ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОІ ЛЕКСИКИ В ІНШОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ 73

Овчинников М.О. ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У НЕФІЛОЛОГІЧНОМУ ЗВО 77

Поломахтерова А. ВИКОРИСТАННЯ КАРТОК ЕМОЦІЙ ТА ЦИФРОВИХ АВАТАРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОРЕГУЛЯЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У 1-2 КЛАСАХ 80

Шевченко Ю.В. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ» 84

Шкаденков Я.В., Ганєчко В.В. ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ МЕДІАТЕКСТІВ ТА ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ 87

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ 90

Яковенко В.С. ЗМІШАНІ МЕТОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ КЕРІВНИКА: НАРАТИВНИЙ ТА ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ ВИМІРИ 90

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ 94

Томіленко С.А. ЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРИФРОНТОВИХ РЕГІОНАХ 94

ТЕХНІЧНІ НАУКИ 97

Дмитренко М.С. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АВТОМАТИЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ 97

Наумчук В. РОЗРОБКА ВЕБ-ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ДОСЯГНЕННЯ ОСОБИСТИХ ЦІЛЕЙ 101

Селіванова А., Ворона А. РОЗВИТОК ФІНТЕХ-РІШЕНЬ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНЬ БАНКІВСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ. 104

Селіванова А., Свердан А. ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ 105

Славінський Д.Ю. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ НИЗЬКОІНТЕНСИВНИХ КІБАРАТАК У ПРОГРАМНО-КОНФІГУРОВАНИХ МЕРЕЖАХ 108

Точилін В.В., Попов І. МОДЕЛЮВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПАКЕТІВ ДАНИХ В ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРОЄКТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ МЕРЕЖІ 111

Фінько В., Селіванова А. АВТОМАТИЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ФАЙЛОВОЇ СИСТЕМИ ЧЕРЕЗ WINDOWS API ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ ЦІЛІСНОСТІ ДАНИХ .. 117

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ 119

Киричек М.П. СИСТЕМИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ БАГАТОФАЗНИХ СТРУМЕНІВ 119

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ 121

Журавель О.А. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКІВ ЗАСОБАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ 121

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ 124

Rudyk A.V., Honcharuk O.M. EPIPHORIC AND ANAPHORIC REPETITION IN SUGGESTIVE CONSTRUCTIONS OF PHISHING COMMUNICATIONS 124

Пантюшенко А.А. FEATURES OF PREVENTIVE ACTIVITY OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW 127

Сухонос С.А. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 129

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ 131

Домбровська М.В. СВОБОДА ОСОБИ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ .. 131

Лобко Ю.О. ПРАВО ЯК ФОРМА СВОБОДИ 134

ЮРИДИЧНІ НАУКИ 137

Kulish V.O. THE ROLE OF PHYSICAL AND BIOLOGICAL EVIDENCE IN CRIME SCENE INVESTIGATION 137

Medvid K.V. PROBLEMS OF COMBATING ILLEGAL ARMS TRAFFICKING IN UKRAINE 142

Pavliy M.A. ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES 147

Білий В.В. ДЕРЖАВНА ЗРАДА ТА ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ 149

Білий В.В. КОЛІЗІЙНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ 152

Білий В.В. ТРАНСКОРДОННА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИТІК ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ 155

Богдан М.В. ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ БІОМЕТРИЧНИХ ДАНИХ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....158

Богдан М.В. МІЖНАРОДНО-ПРИВАТНОПРАВОВІ АСПЕКТИ E-SPORTS (КІБЕРСПОРТУ) 161

Буров Д.О., Резворович К.Р. ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У МІЖНАРОДНИХ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ 164

Буров Д.О., Резворович К.Р. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЖИМУ ЩОДО ІНОЗЕМЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА 167

Буров Д.О. КРИМІНАЛІСТИЧНІ МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ НЕПРАВДИ ПІД ЧАС ДОПИТУ ОЧЕВИДЦЯ, СВІДКА, ВСТАНОВЛЕНОГО ПІСЛЯ ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ 170

Василенко М.М. НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС ЯК ДЖЕРЕЛО СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 173

Владовська К.П., Мельник С.Р. ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ.....176

Волянюк Д.В. ПРОБЛЕМИ ТА НОВІТНІ МЕТОДИ ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ.....178

Гайванюк І.І. ПІДСУДНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ЗМІНИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ...181

Горланов Д.В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД.....184

Горланов Д.В. КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЗАПОДІЯНИХ СИСТЕМАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ.....187

Горланов Д.В. НЕЗАКОННИЙ ОБІГ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА.....191

Горланов Д.В. ФОРС-МАЖОР У МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ КОНТРАКТАХ.....194

Долгопольський М.А. ОСОБЛИВОСТІ ЮРИСДИКЦІЇ У СПОРАХ ЩОДО ХМАРНИХ СЕРВІСІВ.....198

Долгопольський М.А. ПРАВОВИЙ СТАТУС ЦИФРОВИХ АКАУНТІВ ПІСЛЯ СМЕРТІ ОСОБИ 201

Заікін Д.А., Резворович К.Р. ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОГО ЗАКОНУ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУС ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З УКРАЇНИ В КРАЇНАХ ЄС 204

Заікін Д.А., Резворович К.Р. ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ САНКЦІЙ НА ВИКОНАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ 207

Заікін Д.А. ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ В УМОВАХ СКОЄННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ 210

Зеленська М.В. ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ У РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ 213

Зеленська М.В. ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ООН З МОНІТОРИНГУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ 216

Зеленська М.В. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ СУДИМОСТІ 219

Зеленська М.В. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 222

Зеленська М.В. ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНИКА НА ВИТРЕБУВАННЯ МАЙНА З ЧУЖОГО НЕЗАКОННОГО ВОЛОДІННЯ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ СТРОКУ ТИМЧАСОВОГО КОРИСТУВАННЯ.....225

Кіріченко А.М. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ НПУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ 228

Кіріченко А.М. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 231

Климчук Ю.М. КРИТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК САМОСТІЙНИЙ ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ У ПРОЄКТІ НОВОГО КК УКРАЇНИ 235

Княженцев Б., Бойко . ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....237

Костюк Д.О. ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 240

Костюк Д.О. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ.....243

Кравченко В.В. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ 246

Кравченко З. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОГО ЗАКОНУ (LEX PERSONALIS) ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ248

Кукарін Т.І., Резворович К.Р. ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ НА ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ПЕРЕВЕЗЕННЯ 251

Кукарін Т.І., Резворович К.Р. КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ У СФЕРІ ЦИФРОВОЇ СПАДЩИНИ (АКАУНТИ, КРИПТОГАМАНЦІ, ЦИФРОВІ АКТИВИ) 254

Лапа М.В., Бабанін С.В. КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ 258

Левченко М., Бойко О. ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ЕКСПЕРТАМИ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ 261

Липницька А., Самгородська С. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБЛИЧ У КРИМІНАЛІСТИЦІ 264

Маломуж П.Ю. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ.....267

Медвідь К.В. ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ З ОСОБОЮ В СТАНІ ПОСТТРАВМАТИЧНИГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ 269

Мотуз А.В. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ І ПІДРОЗДІЛАМИ.....272

Мотуз А.В. СТРЕС-ФАКТОРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРІЛЬБИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ.....275

Нанкевич О.М. ЗАХИСТ ПРАВ ВЛАСНИКІВ ЦІННИХ ПАПЕРІВ.....279

Нанкевич О.М. ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ЕКОНОМІЧНА І ПРАВОВА ПРИРОДА ПЕНСІЙ.....282

Нанкевич О.М. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ. 285

Нанкевич О.М. РАДА ЄВРОПИ ЯК РЕГІОНАЛЬНА МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ 288

Науменко Д.В. МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЮЄ (ВІДМИВАННЯМ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ЧЕРЕЗ ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ 291

Несмашний В.В. ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ 294

Несмашний В.В. ЮРИСДИКЦІЙНІ АСПЕКТИ ТРАНСКОРДОННОГО ОНЛАЙН-ШАХРАЙСТВА.....297

Несмашний В.В. ЮРИСДИКЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ.....300

Павленко М.А. БІЗНЕС, ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОБСТАВИНИ НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА 303

Павленко М.А. КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОНОСКОПІЯ ТА МОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ.....306

Павленко М.А. СПАДКОВЕ ПРАВО З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ 309

Павлюк А.Р. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ.....311

Паншин В.О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД.....314

Патретний Д.Р., Резворович К.Р. КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА ЗА КОРДОНОМ 316

Патретний Д.Р., Резворович К.Р. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ІНОЗЕМНИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПАДКОВИХ СПРАВАХ 319

Пікуш К. EQUAL OPPORTUNITIES FOR MEN AND WOMEN IN THE WORKPLACE.....322

Пікуш К. МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....324

Пікуш К. ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ТА НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА.....327

Пікуш К. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА ТРУДОВОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ.....330

Примак А. ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ.....333

Примак А.В. МІЖНАРОДНО-ПРИВАТНОПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТАВСЕСВІТУ.....336

Примак А.В. ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ІТ-КОМПАНІЙ.....339

Рубан В., Бойко О. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У ЖИТЛІ ЧИ ІНШОМУ ВОЛОДІННІ ОСОБИ.....342

Рудик В. ГІДНІСТЬ ЯК АБСОЛЮТНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ЗАХИСТ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ, МІЖНАРОДНОМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РІВНІ 345

Рудик В.М. СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В РАМКАХ РАДИ ЄВРОПИ348

Свистун І.Г. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТА ЖУРНАЛІСТІВ 350

Сімора Д.С. ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ З НЕПОВНОЛІТНІМ ПЕРЕД ПРОВЕДЕННЯМ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРЕМЕНТА ЗА ЙОГО УЧАСТІ 353

Сімора Д.С., Резворович К.Р. ФІЗИЧНІ ОСОБИ В ЕПОХУ МОБІЛЬНОСТІ ТА ПЕРЕМІЩЕННЯ: ЮРИДИЧНЕ СТАНОВИЩЕ БІЖЕНЦІВ І ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У МІЖНАРОДНИХ ПРИВАТНОПРАВОВИХ КОНФЛІКТАХ.....355

Сімора Д.С., Резворович К.Р. ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ПРЕТЕНЗІЇ НА ВЛАСНІСТЬ ПІСЛЯ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПОВЕРНЕННЯ АКТИВІВ, РЕСТИТУЦІЯ Й МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ 358

Сіренко М.Р. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НПУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 361

Сокоренко Н.В. ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ В УМОВАХ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ: ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ 363

Таран Н.В. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ 367

Тарасенко Д.М., Резворович К.Р. КОЛІЗІЙНІ НОРМИ У СФЕРІ ТРАНСКОРДОННОГО СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД.....369

Тарасенко Д.М., Резворович К.Р. ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ НОРМ ІНОЗЕМНОГО ПРАВА СУДАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ 372

Ткаченко К.О. ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ.....376

Уманець К.А. СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ 379

Фіжделюк О.Л. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРИ ОГОЛОШЕННІ ОСОБИ В РОЗШУК, ЯКА ПЕРЕХОВУЄТЬСЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ ТА РФ 382

Форостянова М.І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОНЛАЙН-КОНТРАКТІВ (E-COMMERCE) В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЮРИСДИКЦІЇ В УМОВАХ НАБЛИЖЕННЯ ДО СТАНДАРТІВ ДИРЕКТИВИ ПРО ЕЛЕКТРОННУ КОМЕРЦІЮ.....385

Форостянова М.І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ДОГОВОРАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ВАЛЮТИ ПЛАТЕЖУ ТА ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ 388

Форостянова М.І. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СЛІДЧИХ НПУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ.....392

Хижняк І.О. КОЛІЗІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КІБЕРДЕЛІКТІВ.....395

Хижняк І.О. МАРОДЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....398

Хижняк І.О. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ.....401

Хижняк І.О. ТРАНСКОРДОННИЙ ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....404

Циктор К.А. ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 408

Шуліка А.В. ПАРАДОКС ПОЗИТИВНОЇ СВОБОДИ ТА МЕЖІ ПРАВОВОЇ АВТОНОМІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ КРИЗ 410

Юрченко Д., Бойко О. ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КІБЕРПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ СТВОРЕННІ СЛІДЧО - ОПЕРАТИВНИХ ГРУП НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....412

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Тетяна Лук'янчук,
здобувачка І курсу другого (магістерського)
рівня вищої освіти
Лідія Музика,
кандидат біологічних наук,
доцент, доцент кафедри ботаніки,
біоресурсів та збереження біорізноманіття
Житомирський державний університет імені Івана Франка

БІОЛОГІЧНА РОЛЬ ТА ЕКОТОКСИКОЛОГІЧНІ ЕФЕКТИ ІОНІВ МАНГАНУ У ВОДНИХ ЕКОСИСТЕМАХ

Забруднення водних екосистем іонами металів є однією з актуальних екологічних проблем сучасності, оскільки воно суттєво змінює умови існування гідробіонтів і впливає на функціонування водних екосистем загалом [1, 2]. Серед різноманітних металів значну увагу привертає манган (Mn), який за умов інтенсивного антропогенного навантаження може переходити у біодоступні форми внаслідок надходження промислових і шахтних стоків, а також мінералізації органічних решток [1, 2]. Манган є одним із широко поширених перехідних елементів земної кори та характеризується високою геохімічною рухливістю. Його міграція у водному середовищі значною мірою визначається рівнем pH, окисно-відновним потенціалом та вмістом органічної речовини, що зумовлює перехід між розчинними (Mn^{2+}) та малорозчинними оксидними формами [1, 2]. У кислих умовах переважають розчинні форми мангану, тоді як у лужному та окисному середовищі він осаджується у вигляді оксидів, що сприяє формуванню донних відкладів і залізо-манганових конкрецій [1].

Як біогенний елемент манган виконує важливу фізіологічну роль у живих організмах, виступаючи кофактором численних ферментів та беручи участь у фотосинтетичних процесах, зокрема формуючи кластер Mn_4CaO_5 у складі фотосистеми II, що забезпечує фотоліз води та утворення молекулярного кисню [1, 2]. Крім того, манган бере участь у регуляції окисно-відновних реакцій, метаболізмі вуглеводів і ліпідів, а також у функціонуванні антиоксидантних систем клітини, зокрема забезпечуючи активність манган-залежної супероксиддисмутази [1, 2].

Водночас підвищені концентрації іонів мангану чинять токсичний вплив на організм гідробіонтів, що проявляється у пригніченні ферментативної активності, порушенні метаболічних процесів, зниженні темпів росту та розвитку, а також зменшенні адаптаційного потенціалу організмів [1, 2]. На клітинному рівні надлишок металу індукує розвиток оксидативного стресу та посилює процеси перекисного окиснення ліпідів. Найбільш чутливими до коливань концентрацій Mn є водні безхребетні, зокрема

прісноводні молюски та ракоподібні, що зумовлює їх використання як ефективних біоіндикаторів стану водних екосистем [2].

Таким чином, манган є типовим прикладом елемента з подвійною біологічною роллю, адже за природних концентрацій він є необхідним учасником клітинного метаболізму, тоді як його надлишок за умов антропогенного навантаження перетворює його на екотоксикант. Це підкреслює необхідність постійного моніторингу вмісту мангану у водних екосистемах з урахуванням нормативів гранично допустимих концентрацій та подальшого вивчення механізмів його біологічної дії [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрусишина І. М., Голуб І. О., Лампека О. Г. Марганець у воді – небезпечний полютант. Київ, 2018. 38 с.

2. Грициняк І. І., Колесник Н. Л. Біологічне значення та токсичність важких металів для біоти прісноводних водойм (огляд). Рибогосподарська наука України. 2014. № 2. С. 31–45.

3. Грубінко В. В., Горда А. І., Боднар О. І., Клоченко П. Д. Метаболізм водоростей за дії іонів металів водного середовища (огляд). Гідробіологічний журнал. 2011. Т. 47, № 4. С. 80–95.

4. Колесник Н. Л. Біоіндикатори забруднення важкими металами прісних водойм. Таврійський науковий вісник. 2015. Вип. 94. С. 124–133.

5. Пінкіна Т., Пінкін А. Оцінка впливу іонів важких металів на харчову поведінку молюсків (Gastropoda). Біологія та екологія. 2019. Т. 5, № 2. С. 83–90.

6. Gibson R. N., Atkinson R. J. A., Gordon J. D. M. Role, routes and effects of manganese in crustaceans. Oceanography and Marine Biology: An Annual Review. 2006. Vol. 44. P. 61–83.

7. Howe P., Malcolm H., Dobson S. Manganese and its compounds: environmental aspects. World Health Organization, 2004.

8. Morgan J. J. Manganese in natural waters and earth's crust: its availability to organisms. Metal Ions in Biological Systems. 2000. Vol. 37. P. 1–34.

9. Niemiec M., Wiśniowska-Kielian B. Accumulation of manganese in selected links of food chains in aquatic ecosystems. Journal of Elementology. 2015. Vol. 20, No. 4.

10. Pinsino A., Matranga V., Roccheri M. C. Manganese: a new emerging environmental contaminant. In: Environmental Contamination. IntechOpen, 2012. P. 17–36.

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

Бесараб Петро Миколайович
аспірант,
тимчасово виконуючий обов'язки начальника
науково-дослідного відділу
інженерного обладнання оборонних рубежів
RCID ID: 0009-0005-7754-8095
Науково-дослідний центр Держспецтрансслужби,
Дніпро

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

В умовах повномасштабної війни, яка триває вже чотири роки, розвиток озброєння та військової техніки залишається одним з головних пріоритетів. Україна сьогодні є центром інновацій у військових технологіях, використовуючи технології подвійного призначення [1]. Інновації відбуваються швидко, адаптуючись до загроз і викликів. Досвід ведення війни доводить, що перевагу на полі бою можна отримати за рахунок використання, саме новітніх видів озброєння, штучного інтелекту та цифрових технологій, сучасних систем розвідки, передачі даних, управління та ураження.

Деякі з цих інноваційних технологій вже сьогодні застосовують наші військові. Серед таких новацій штучний інтелект та автоматизовані бойові системи, безпілотні авіаційні комплекси (БПЛА), інженерна та автомобільна техніка, боєприпаси, засоби радіоелектронної боротьби (РЕБ) та розвідки (РЕР), техніка зв'язку, обладнання тилу, засоби розмінування і наземні роботизовані комплекси [1; 2].

Сьогодні на платформі Brave1 зареєстровано велику кількість українських defence-tech-розробок різного призначення. Орієнтовно близько 80% всіх defense-tech рішень, що «працюють» на фронті, були створені учасниками даної платформи. Серед них, зокрема, турелі «ШаБля», платформи «Рись», поєднання «Шаблі» та «Рисі», бойовий робот «Лють», роботизована турель D-21-11, роботи-розвідники від DevDroid, логістично-евакуаційна платформа TerMIT, наземний дрон Воля-Е [2; 3].

Штучний інтелект та автоматизовані системи є провідними інноваціями сучасного озброєння. Українські розробники, активно використовують ШІ для збору, аналізу розвідданих, розмінування території, навчання, управління дронами, охорони, підвищення ефективності логістики, оборони та ведення бойових дій. Так, наприклад розроблена в Україні система Griselda використовує ШІ для збору розвідувальних даних. Данні технології дозволяють виконувати бойові завдання без прямого втручання людини.

Крім того Україна є лідером з виробництва БПЛА та РЕБ. Відомо, що більше 95% дронів, які використовуються на полі бою, виготовлені в Україні, ще близько 5 % - засоби РЕБ [4]. У якості прикладу до таких інноваційних розробок можна віднести український,

ударний безпілотник SkyKnight2 опціонально обладнаний модулем mesh-мережі та спеціалізованим польотним ядром з модулем AI, який має протидіяти російським комплексам придушення БПЛА [5]. Щодо нових вітчизняних засобів РЕБ, то їх класифікують на чотири групи: для техніки (наприклад комплекси DF-M, "Креб", "Бабай", Kulbaba), для позицій (РЕБ "Вепр", "Квертус", Piranha), для персонального захисту (Panel, AD Counter, "Квертус", Loli), програмно-апаратні комплекси (наприклад: GPS Spoofer Rebdron-X, Mirage, "Кажан", Rebster) та антидронові рушниці [4].

Відбувається оновлення та модернізація бронетехніки, як приклад, бронеавтомобіль «Варта 2», який у 2025 році пройшов успішне бойове випробовування у підрозділі «Азов». Дана бойова броньована машина має всі якості, необхідні для виконання бойових завдань в будь-якій місцевості (в тому числі – за умов інтенсивної роботи ворожих дронів). А також, наприклад, модифікована самохідна артилерійська установка 2С22 «Богдана», яка має нову броньовану кабіну додатково обладнану антидроновим екраном [6]. Оновлення бронеавтомобілю «Новатор» поєднало в собі технології посиленого захисту без втрати мобільності машини.

Інноваційними розробками сьогодні є морські дрони-камікадзе, які за допомогою алгоритмів ШІ можуть самостійно визначати оптимальні маршрути для ударів по ворожих кораблях. Серед таких розробок дрони Sea Baby та проєкт “Толока” [7]. Дуже результативними та дієвим є український багатоцільовий надводний безпілотний човен Magura V5. Останній здатен виконувати спостереження, розвідку, патрулювання, пошуково-рятувальні роботи, протимінну боротьбу, охорону морського флоту, але передусім відомий за ударною роллю [8]. Інновацією є створення унікального ударного човна Kronos, який має інноваційну конструкцію корпусу, що дозволило значно знизити споживання палива, збільшити його швидкість і забезпечує стійкість.

Системи озброєння також постійно удосконалюються. Деякі з них на основі ШІ, можуть автономно ідентифікувати, відстежувати та вражати цілі за мінімальної участі людини, мінімізуючи ризики шкоди життю та здоров’ю особового складу. Прикладом такого озброєння є автоматичні турелі ТГП і Wolly від української компанії DevDroid [3].

Українські військові-інженери постійно працюють над розробкою нових технологій, переймаючи досвід країн партнерів, оперативно розробляючи та впроваджуючи технологічні рішення для фронту. Зокрема, створено системи донаведення на основі штучного інтелекту та комп’ютерного зору (система «ЗІР») [9], застосовується оптоволокно для нейтралізації впливу ворожих засобів РЕБ [10]. Підходи до виробництва обладнання та матеріалів стрімко змінюються, широко застосовуються адитивні технології, тривимірний або 3D друк [11]. Стійкість обладнання до екстремальних умов та військових дій підвищується. Українські інженери, також працюють над створенням нових композитних матеріалів, які забезпечують ідеальний баланс між міцністю та легкістю. Ці матеріали використовуються для виготовлення зброї, корпусів військової техніки, бронежилетів, шоломів, тощо [11]. Саме такий підхід до інтеграції інновацій дозволить не лише підвищити ефективність та безпеку, але й сформувати технологічну перевагу України у сфері оборони.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міністерство оборони України. Офіційний веб-портал. Розвиток військових технологій та інновацій подвійного призначення в Україні. URL: https://www.mil.gov.ua/

2. Офіційний сайт кластера Brave1. Звіт про розвиток українських defence-tech розробок та реєстрацію новітнього озброєння. URL: https://brave1.gov.ua/.

3. Мілітарний (Militarnyi). Автоматизовані системи та турелі компанії DevDroid на передовій: досвід застосування ТТП та Wolly. URL: https://mil.in.ua/

4. Міністерство цифрової трансформації України. Аналітичний звіт: Виробництво БПЛА та засобів РЕБ в Україні під час повномасштабного вторгнення. URL: https://thedigital.gov.ua/

5. АрміяInform. Вітчизняний ударний БПЛА SkyKnight2 отримав штучний інтелект: особливості протидії ворожому РЕБ. URL: https://armyinform.com.ua/

6. Мілітарний (Militarnyi). Еволюція САУ 2С22 «Богдана»: нова кабіна, захист від FPV-дронів та бойове застосування. URL: https://mil.in.ua/

7. Служба безпеки України. Морські надводні дрони «Sea Baby» — технологічна зброя українського виробництва. Офіційні матеріали СБУ. URL: https://ssu.gov.ua/

8. Головне управління розвідки МО України. Багатоцільовий безпілотний човен Magura V5: результати операцій та технічні характеристики. URL: https://gur.gov.ua/

9. Defense Express. Системи автоматичного донаведення дронів «ЗІР» на базі машинного зору: технологічний прорив проти ворожого РЕБ. URL: https://defence-ua.com/

10. АрміяInform. Дрони на оптоволокні: як нові технології зв'язку нівелюють дію окопного РЕБу на лінії зіткнення. URL: https://armyinform.com.ua/

11. Технології та інновації в ОПК України. Застосування адитивних технологій (3D-друку) та новітніх композитних матеріалів у виробництві засобів індивідуального захисту та елементів військової техніки. Оборонний вісник. 2025. № 4. С. 12–18

Сивч Максим Юрійович
курсант третього курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Жбанчик Андрій Васильович***
кандидат юридичних наук, полковник поліції

МОДЕРНІЗАЦІЯ СТРІЛЕЦЬКОЇ ЗБРОЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ/ЗСУ: ІНТЕГРАЦІЯ СУЧАСНИХ ПРИЦІЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ (КОЛІМАТОРНИХ ТА ТЕПЛОВІЗІЙНИХ) ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ТОЧНІСТЬ ВОГНЮ

Проблематика модернізації стрілецької зброї підрозділів Національної поліції України та Збройних Сил України посідає особливе місце в системі сучасної вогневої підготовки, оскільки безпосередньо пов'язана з ефективністю виконання правоохоронних та бойових завдань в умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України. Як обґрунтовують Т. Д. Глян та Є. С. Зеленський, збройна агресія Російської Федерації проти України кардинально змінила характер загроз, з якими стикаються поліцейські на деокупованих територіях, що потребує від правоохоронців особливих знань, навичок і швидкої адаптації до нових умов [1, с. 277]. Дослідники наголошують, що вогнева підготовка спрямована на забезпечення належного рівня готовності поліцейських до збройного протистояння, що є особливо актуальним на територіях, де нещодавно відбувалися бойові дії, причому ризик залишених ворожих диверсійно-розвідувальних груп, незаконних озброєних формувань і розповсюдження зброї вимагає від поліції оперативного реагування та вміння застосовувати вогнепальну зброю не лише як засіб самооборони, але й для нейтралізації загроз [1, с. 277]. Інтеграція сучасних прицільних комплексів стає одним із ключових напрямів модернізації стрілецької зброї.

Базовою конституційно-правовою основою регулювання застосування вогнепальної зброї в Україні виступає Конституція України [2]. Спеціальним нормативно-правовим актом, що регулює застосування вогнепальної зброї працівниками Національної поліції, є Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII [3], стаття 46 якого визначає підстави та умови застосування вогнепальної зброї поліцейськими. Питання організації вогневої підготовки врегульовано на підзаконному рівні наказом Міністерства внутрішніх справ України від 26 січня 2016 року № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» [4], який визначає вогневу підготовку як комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ

стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо [4]. Окремим джерелом є Закон України «Про Збройні Сили України» від 6 грудня 1991 року № 1934-XII [5], що регулює питання військової служби та використання озброєння у Збройних Силах України.

Принципове значення для модернізації стрілецької зброї підрозділів поліції та Збройних Сил України має інтеграція коліматорних прицілів. Коліматорний приціл є стрілецьким оптичним пристроєм, який забезпечує підвищення точності прицілювання за рахунок проекції світлової марки в нескінченність, що дозволяє стрільцю одночасно бачити прицільну марку та ціль без необхідності фокусування зору. Принциповою перевагою коліматорного прицілу є швидкість прицілювання, що особливо важлива при веденні стрільби на коротких та середніх дистанціях, та можливість стрільби з двома відкритими очима, що зберігає просторову орієнтацію стрільця у бойовій обстановці. Як обґрунтовують Т. Д. Глян та Є. С. Зеленський, поліцейські повинні діяти не лише як правоохоронці, але й як потенційні учасники бойових дій, що вимагає від них чітких навичок стрільби, тактичного мислення та психологічної стійкості [1, с. 278]. Інтеграція коліматорних прицілів до табельної стрілецької зброї поліцейських та військовослужбовців дозволяє суттєво підвищити швидкість реакції та точність першого пострілу, що є критично важливим у бойових умовах міської забудови та на деокупованих територіях.

Не менш важливим напрямом модернізації стрілецької зброї є інтеграція тепловізійних прицілів, які забезпечують виявлення цілей за тепловим випромінюванням у будь-яких умовах освітленості та погоди. Тепловізійні приціли дозволяють виявляти живу силу противника на значних відстанях вночі, в умовах туману, диму, дощу, через рослинність та маскувальні засоби, що принципово розширює тактичні можливості підрозділів поліції та Збройних Сил України. Як обґрунтовують Т. Д. Глян та Є. С. Зеленський, тренування повинні максимально наближатися до реальних умов, з якими поліцейські можуть стикатися під час служби, а навчання не може обмежуватися стандартними вправами зі стрільби на полігонах, тому необхідно моделювати різні сценарії, які ймовірно можуть виникнути на деокупованих територіях [1, с. 278]. Тактична підготовка має враховувати особливості ведення бою в урбанізованій місцевості, тому навчання повинні включати роботу з укриттями, пересування між будівлями, підготовку до можливого обстрілу та вміння швидко реагувати на раптові напади [1, с. 278]. Інтеграція тепловізійних прицілів дозволяє виконувати такі завдання у нічних умовах та обмеженій видимості.

Вплив інтеграції сучасних прицільних комплексів на точність вогню підрозділів Національної поліції та Збройних Сил України виявляється у декількох ключових аспектах. Застосування коліматорних прицілів забезпечує суттєве підвищення швидкості прицілювання та точності першого пострілу на дистанціях до 100-200 метрів, що відповідає типовій дистанції бою в умовах міської забудови. Тепловізійні приціли, у свою чергу, забезпечують ефективність вогню в умовах низької освітленості, дозволяючи виявляти цілі на відстанях до 800-1500 метрів залежно від моделі обладнання. Як обґрунтовують Т. Д. Глян та Є. С. Зеленський, окрім традиційних вправ зі стрільби, важливо приділяти увагу техніці тактичної стрільби, що включає вміння швидко

змінювати положення, стріляти з-за укриттів, вести вогонь у русі, причому поліцейські повинні вміти швидко оцінювати обстановку, знаходити найбільш вигідні позиції та адаптувати свою тактику залежно від ситуації [1, с. 279]. Принциповим є те, що інтеграція сучасних прицільних комплексів не тільки підвищує точність вогню, а й знижує психоемоційне навантаження стрільця за рахунок зменшення часу прицілювання та збереження ситуаційної обізнаності.

Сучасний стан модернізації стрілецької зброї підрозділів поліції та Збройних Сил України характеризується низкою системних проблем. Однією з найгостріших залишається проблема забезпечення сумісності сучасних прицільних комплексів зі штатною стрілецькою зброєю радянського зразка, що перебуває на озброєнні підрозділів поліції та армії, оскільки інтеграція коліматорних та тепловізійних прицілів потребує відповідних монтажних кріплень (планок Пікатінні чи Вівера), які не передбачені в конструкції класичних автоматів АК-74 та інших зразків. Не менш важливою є проблема навчання особового складу роботі з сучасними прицільними комплексами, оскільки інтеграція нових технологій вимагає кардинальної зміни методики вогневої підготовки. Як обґрунтовують Т. Д. Глян та Є. С. Зеленський, методика проведення навчань повинна передбачати як індивідуальні тренування, так і роботу в групах, що дозволить не лише відточити особисті навички кожного поліцейського, але й покращити злагодженість дій у колективі, тому до програми тренувань необхідно включати спільні навчання із військовими та представниками територіальної оборони [1, с. 280]. Дослідники також наголошують на необхідності впровадження сучасних технологій, для чого слід використовувати сучасні симулятори, віртуальну реальність та інші технології, що дозволяють відтворювати реальні бойові умови без ризику для учасників [1, с. 281]. Окремою проблемою залишаються фінансові обмеження та залежність від іноземних постачальників сучасних прицільних комплексів.

Підсумовуючи проведене дослідження, можна стверджувати, що модернізація стрілецької зброї підрозділів Національної поліції та Збройних Сил України шляхом інтеграції сучасних прицільних комплексів (коліматорних та тепловізійних) є об'єктивною необхідністю в умовах сучасної збройної агресії та забезпечує суттєве підвищення точності вогню, тактичної ефективності та збереження життя особового складу. Базовою правовою основою регулювання виступають Конституція України, стаття 46 Закону «Про Національну поліцію» № 580-VIII, наказ МВС № 50, Закон «Про Збройні Сили України» № 1934-XII. Як обґрунтовано підсумовують Т. Д. Глян та Є. С. Зеленський, для вдосконалення методики проведення занять з вогневої підготовки необхідно враховувати низку важливих аспектів, серед яких чільне місце посідає адаптація навчальних програм до реальних загроз, інтеграція психологічної підготовки, забезпечення координації з іншими силовими структурами та впровадження сучасних технологій [1, с. 280-281]. Перспективними напрямами вдосконалення є стандартизація монтажних кріплень для прицільних комплексів, розширення внутрішнього виробництва коліматорних та тепловізійних прицілів, упровадження сучасних методик навчання роботі з модернізованою зброєю, а також гармонізація національних стандартів із стандартами НАТО у сфері стрілецького озброєння.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Глян Т. Д., Зеленський Є. С. Принципи та методика проведення занять з вогневої підготовки для працівників поліції, які несуть службу на деокупованих територіях. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Т. 2, № 85. С. 276–281. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.40.

2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

3. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

4. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 26 січня 2016 року № 50. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text.

5. Про Збройні Сили України : Закон України від 6 грудня 1991 року № 1934-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12#Text.

Сіренко Марія Романівна,
курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бодирєв Дмитро Анатолійович,***
старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДОСВІД ІНТЕРПОЛУ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ЗБРОЙНИХ ЗАГРОЗ

Зростання рівня збройного насильства, терористичних атак та транснаціональної злочинності у XXI столітті зумовило необхідність перегляду підходів до підготовки правоохоронців на глобальному рівні. Інтерпол, як найбільша у світі міжнародна організація поліцейського співробітництва, що об'єднує 196 держав-членів, відіграє ключову роль у формуванні стандартів підготовки до збройних загроз, координації навчальних програм та обміні передовим досвідом між національними поліцейськими агентствами. Питання ефективного використання досвіду Інтерполу у вдосконаленні вітчизняної системи підготовки правоохоронців до збройних загроз набуває особливої актуальності в умовах повномасштабного збройного конфлікту в Україні та нових викликів, з якими щоденно стикаються поліцейські.

Метою дослідження, є аналіз підходів Інтерполу до підготовки правоохоронців до збройних загроз, визначення ключових елементів відповідних навчальних програм та окреслення можливостей їх імплементації у вітчизняну систему підготовки особового складу Національної поліції України.

Правову основу дослідження становлять: Статут Інтерполу (Статут Міжнародної організації кримінальної поліції), прийнятий у 1956 р. зі змінами [1]; Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII [2]; Наказ МВС України «Про затвердження Курсу стрільб із стрілецької зброї та Норм витрат боєприпасів стрілецької зброї на навчання» від 26.04.2019 р. № 334 [3]; Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 73/305 «Запобігання злочинності та кримінальне судочинство в контексті тероризму» від 2019 р. [4].

Діяльність Інтерполу у сфері підготовки правоохоронців до збройних загроз реалізується через декілька ключових механізмів. Центральне місце серед них займає Глобальний центр Інтерполу з інновацій (IGCI) у Сінгапурі, який координує навчальні програми з протидії тероризму, включаючи підготовку до реагування на збройні атаки. Інтерпол також здійснює так звані операції «Стрімкий меч» (*Operation Swift Sword*) – спільні навчання поліцейських підрозділів різних держав, у яких відпрацьовуються тактичні дії під час збройних інцидентів. Р. Андерсон та Д. Фарелл зазначають, що саме міжнародна стандартизація навчальних програм через Інтерпол дозволяє значно

підвищити оперативну сумісність поліцейських підрозділів різних держав при проведенні спільних операцій [5, с. 87].

Одним із пріоритетних напрямів роботи Інтерполу є підготовка правоохоронців до реагування на атаки з використанням вогнепальної зброї у публічних місцях – так звані інциденти типу *active shooter*. Методологія Інтерполу у цій сфері базується на концепції «Запобігання, захист, переслідування та реагування» (*Prevention, Protection, Prosecution and Response – 4P*), яка передбачає комплексний підхід, що охоплює не лише тактичне реагування, але й розвідувальну складову та профілактичні заходи [6, с. 34]. Підготовка відповідно до цієї методології включає ситуаційне моделювання, відпрацювання тактики швидкого реагування першого підрозділу (*first responder*) та навчання координації з рятувальними службами в умовах активної загрози.

Суттєвою складовою підходу Інтерполу є розвиток розвідувальної складової підготовки (*intelligence-led policing*). Правоохоронці навчаються не лише реагувати на збройні загрози, але й виявляти їх на стадії підготовки через аналіз розвідувальних даних, моніторинг незаконного обігу зброї та вибухівки. Відповідно до звіту Інтерполу «Terrorism: Protection of Soft Targets» (2021), більшість успішно запобіжених збройних атак стала можливою саме завдяки завчасному виявленню загроз на основі аналізу розвідданих [6, с. 41]. Це зумовлює необхідність включення до програм підготовки правоохоронців модулів з аналізу оперативної інформації та роботи з базами даних Інтерполу – зокрема базами даних зниклої та викраденої зброї (iARMS).

Важливим елементом підходу Інтерполу є психологічна підготовка правоохоронців до дій в умовах збройного зіткнення. Дослідження, проведені у рамках проектів Інтерполу, свідчать про те, що навіть технічно досконало підготовлені поліцейські можуть діяти неефективно в реальних ситуаціях збройної загрози через неготовність до психологічного стресу. О. Р. Нагорний та А. Д. Наточій підкреслюють, що психологічна стійкість є невід'ємною складовою бойової готовності поліцейського та потребує систематичного розвитку поряд із технічними навичками [7, с. 275]. Інтерпол рекомендує державам-членам впроваджувати програми психологічної підтримки правоохоронців після участі у збройних інцидентах, як обов'язковий елемент кадрової політики.

Для України, де поліцейські діють в умовах збройного конфлікту, досвід Інтерполу має особливе практичне значення. Стаття 46 Закону України «Про Національну поліцію» регламентує застосування вогнепальної зброї [2], однак нормативна база підготовки до збройних загроз, зокрема Курс стрільб МВС [3], не містить спеціальних модулів, що відповідали б стандартам Інтерполу щодо реагування на активні збройні загрози. Це визначає нагальну потребу в оновленні навчальних програм з урахуванням міжнародного досвіду.

Таким чином, підхід Інтерполу до підготовки правоохоронців до збройних загроз є комплексним і охоплює тактичну, розвідувальну та психологічну складові. Ключовими напрямами впровадження цього досвіду у вітчизняну практику є: включення до навчальних програм МВС спеціалізованих модулів реагування на збройні інциденти відповідно до методології «4P»; налагодження систематичної участі українських правоохоронців у міжнародних навчаннях під егідою Інтерполу; а також нормативне закріплення вимог щодо психологічної підготовки і підтримки особового складу, який діє в умовах збройних загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол), прийнятий у 1956 р. URL: https://www.interpol.int/Who-we-are/Legal-framework/Governance-documents (дата звернення: 21.05.2026).

2. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 21.05.2026).

3. Про затвердження Курсу стрільб із стрілецької зброї та Норм витрат боєприпасів стрілецької зброї на навчання : Наказ МВС України від 26.04.2019 р. № 334. URL: http://tranzit.ltd.ua/nakaz/files/Наказ%20МВС%20334%20-%2026042019%20курс%20стрільб%20та%20норми%20витрат.pdf (дата звернення: 21.05.2026).

4. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 73/305 «Запобігання злочинності та кримінальне судочинство в контексті тероризму» від 22.05.2019 р. URL: https://undocs.org/A/RES/73/305 (дата звернення: 22.05.2026).

5. Anderson R., Farrell D. International Police Cooperation and Counterterrorism Training: Frameworks and Challenges. Policing: An International Journal. 2021. Vol. 44, № 1. P. 81–96.

6. INTERPOL. Terrorism: Protection of Soft Targets. Lyon : INTERPOL, 2021. 76 p. URL: https://www.interpol.int/en/Crimes/Terrorism (дата звернення: 22.05.2026).

7. Нагорний О. Р., Наточій А. Д. Юридичні аспекти вогневої підготовки: забезпечення безпеки та прав персоналу. Science and society: modern trends in a changing world : матеріали VIII міжнар. наук.-практ. конф. (8–10 липня 2024 р., Відень, Австрія). Vienna : MDPC Publishing, 2024. С. 272–277.

Тулинський Артем Олександрович
магістр,
тимчасово виконуючий обов'язки
наукового співробітника науково-дослідного відділу
інженерного обладнання оборонних рубежів,
ORCID ID: 0009-0009-6615-0312
Науково-дослідний центр Держспецтрансслужби,
Дніпро

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ 3D-ПРИНТЕРІВ В У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ

Впровадження сучасних технологій у військовій сфері на сьогодні є не тільки досить актуальним, а й необхідним. Вони впливають на розробку і виробництво новітніх засобів для забезпечення безпеки, дозволяють створювати більш ефективні і надійні системи захисту, удосконалювати уже існуючи. Всі ці технології, від розробки та використання матеріалів нового покоління до впровадження роботизованих систем і використання штучного інтелекту суттєво підвищують бойову спроможність армії.

Технологія 3D-друку не є винятком, вона стрімко інтегрується, відкриває нові можливості для підвищення ефективності та швидкості військових операцій. Основними напрямами застосування адитивних технологій, та перевагами є:

Оперативне зведення військової інфраструктури (3D-друк бетоном). Дана технологія може бути інноваційною технологією сучасної інженерної підтримки військ — мобільним, ефективним і технологічно гнучким інструментом, який дозволить швидко реагувати на загрози. Серед переваг застосування – скорочення термінів зведення та автономність, яка дає можливість зводити казарми, контрольно-пропускні пункти та оборонні споруди безпосередньо в зоні виконання завдань за лічені години або дні (досвід армії США та Marine Corps) [1]. В умовах війни це є критично важливим для збереження життя військовослужбовців. Завдяки автоматизації процесу будівництва, зменшується кількість залученого особового складу підрозділів та перевезенні громіздких будматеріалів, достатньо доставити принтер та базову суміш [2]. Крім того, технологія дозволяє друкувати об'єкти складної геометрії, наприклад, мости (Tactical Tuesday: 3D Printed Concrete Bridge) [3] та захисні бар'єри, адаптовані до місцевості.

Забезпечення життєдіяльності та ремонт у польових умовах. 3D-друк дозволяє створювати деталі для ремонту техніки, які важко або довго доставляти зі складів, які є досить унікальними. Здійснюється виготовлення допоміжних елементів для озброєння, кріплень для дронів, скидів та елементів екіпірування, що відповідають специфічним потребам підрозділів [4]. Як приклад, можна навести виготовлення запчастин для ремонту гаубиць L118, які потребують регулярного обслуговування [5], деталей для танків Challenger 2 [6], вентилятора турбінного двигуна танка M1 Abrams та іншої бронетехніки [1].

Високотехнологічне виробництво зброї та техніки. Адитивні технології (тривимірний, 3D друк) дозволяють здійснювати друк будь яких одиниць зброї та техніки, створювати деталі з внутрішніми каналами охолодження або полегшеними структурами (використовуючи композитні матеріали), які неможливо виготовити традиційним литтям чи фрезеруванням тощо [7]. Дана технологія успішно використовується для виготовлення елементів бойових та розвідувальних літаків, а також безпілотних літальних апаратів. Корпуси останніх, повністю друкуються на 3D-принтерах [4].

На даний час є наявні успішно проведені випробування надрукованих гіперзвукових планерів (апарат DART AE від компанії Hypersonix) [8] та елементів ракетних двигунів, підкреслюють роль 3D-друку у створенні високоточної зброї майбутньої генерації.

Гуманітарний та відновлювальний аспект. Важливим напрямком застосування 3D-друку, також є медицина, друк індивідуальних ортезів, протезів та медичних інструментів для реабілітації поранених військовослужбовців [9]. А також, дані технології вже широко застосовуються для будівництва та відновлення інфраструктури. Як приклад, досвід будівництва школи у Львові, який демонструє потенціал технології для швидкої відбудови соціальної інфраструктури, зруйнованої внаслідок бойових дій [10].

Використання 3D-друку в військовій сфері дедалі більше стає важливим інструментом, надаючи можливість для швидкого створення прототипів, виготовлення певних елементів чи запчастин, зведення інженерних загороджень, розробки нових видав зброї, удосконалення військової техніки. Дозволяє знизити витрати та забезпечити ефективність у віддалених умовах надзвичайних ситуацій, бойових дій та обмежених ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Advanced Manufacturing (3D Printing) in Department of Defense / U.S. Department of Defense. URL: https://www.defense.gov/
2. Ткачук О., Шинкарук В. Адитивні технології у військовому будівництві: перспективи та закордонний досвід. Збірник наукових праць Національної академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. 2023. № 14. С. 45–52
3. Tactical Tuesday: 3D Printed Concrete Bridge in Military Logistics / US Army Corps of Engineers. URL: https://www.erdc.usace.army.mil/
4. Як 3D-друк допомагає ЗСУ на передовій: від скидів для дронів до запчастин. АрміяInform. URL: https://armyinform.com.ua/
5. Британські військові використовують 3D-друк для відновлення українських гаубиць L118 та танків. Defense Express. URL: https://defence-ua.com/
6. UK Ministry of Defence. Project TAMPA: 3D printing spare parts for Challenger 2 and heavy armor. URL: https://www.gov.uk/government/organisations/ministry-of-defence
7. Адитивне виробництво у колізії сучасного озброєння та військової техніки / П. О. Василенко та ін. Технічна інженерія. 2024. № 2 (92). С. 112–119.
8. Hypersonix Launch Systems. DART AE: World's first 3D-printed scramjet hypersonic platform. URL: https://hypersonix.com/
9. Сучасне протезування та ортезування військовослужбовців із використанням технологій 3D-моделювання. Український медичний часопис. 2025. № 1. URL: https://www.umj.com.ua/
10. У Львові за допомогою 3D-принтера збудували першу в Європі школу: як вона виглядає. Суспільне Новини. URL: https://suspilne.media/

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Гончаренко Володимир Сергійович,
докторант кафедри публічного управління та адміністрування
Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій

ПРАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ У ПРОЦЕСАХ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ: ЗАКОРДОННИЙ ВИМІР

Післявоєнне відновлення держав є складним багаторівневим процесом, який охоплює не лише реконструкцію інфраструктури та економіки, а й відновлення суспільної довіри, інституційної спроможності держави та розвитку демократичних механізмів взаємодії влади і громадянського суспільства. Світовий досвід свідчить, що ефективне післявоєнне відновлення неможливе без активного залучення громадськості до процесів ухвалення рішень, контролю за використанням ресурсів та формування стратегій розвитку держави.

Одним із найбільш показових прикладів успішної взаємодії держави та громадськості є досвід країн Західної Європи після Другої світової війни. Зокрема, у Німеччині важливу роль у процесах реконструкції відігравали місцеві громади, професійні об'єднання та громадські організації. Відбудова здійснювалася на принципах децентралізації та широкого залучення населення до процесів місцевого управління. Саме розвиток локальної демократії та громадської активності став важливою передумовою стабілізації суспільства та відновлення державних інституцій. Р. Патнем зазначає, що високий рівень громадянської участі та довіри між суспільством і владою є ключовими чинниками ефективного функціонування демократичних інституцій [1, с. 89–91].

Сучасний етап розвитку європейських держав характеризується активним використанням цифрових технологій у процесах взаємодії держави та громадськості. Особливий інтерес для України становить досвід Естонії, яка стала одним із лідерів цифрового врядування у світі. Естонська модель базується на використанні електронних сервісів, цифрової ідентифікації громадян, онлайн-платформ консультацій та електронної демократії. Громадяни мають можливість брати участь в обговоренні управлінських рішень, отримувати державні послуги онлайн та здійснювати громадський контроль за діяльністю органів влади. Упровадження цифрових механізмів взаємодії сприяло підвищенню прозорості державного управління та зміцненню довіри до державних інституцій [2].

У країнах Європейського Союзу значна увага приділяється розвитку механізмів громадської участі у процесах регіонального розвитку та післякризового відновлення. Важливими інструментами взаємодії влади та громадськості є електронні консультації, громадські слухання, цифрові платформи обговорення проєктів відбудови, громадські бюджети та системи відкритих даних. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) підкреслює, що сучасні демократичні держави мають забезпечувати

постійну участь громадян у процесах формування державної політики, оскільки це підвищує ефективність управлінських рішень та сприяє суспільній стабільності [3, с. 24–27].

Для України в умовах повоєнного відновлення важливим є використання зарубіжного досвіду розвитку електронної демократії, цифрових сервісів громадської участі та механізмів партнерської взаємодії держави й суспільства. Особливо актуальним є забезпечення прозорості використання міжнародної допомоги, залучення громадян до моніторингу процесів відбудови та розвиток цифрових платформ громадського контролю. Водночас необхідно враховувати ризики цифрової нерівності, кіберзагроз та недостатнього рівня цифрової грамотності населення.

Отже, закордонний досвід свідчить, що ефективна взаємодія держави та громадськості є одним із ключових чинників успішного післявоєнного відновлення держави. Використання цифрових та інноваційних механізмів участі сприяє розвитку демократичного врядування, підвищенню довіри до органів влади та формуванню сучасної моделі публічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Putnam R. D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton : Princeton University Press, 1993. 258 p.
2. Estonia’s Digital Society: e-Governance in Practice [Electronic resource]. URL: https://e-estonia.com (date of access: 27.05.2026).
3. OECD. Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions: Catching the Deliberative Wave. Paris : OECD Publishing, 2020. 196 p.

ЕКОЛОГІЧНІ НАУКИ

Алла Матвійчук,
викладач природничих дисциплін,
Ярослав Люльчак,
здобувач освіти,
Вінницький технічний фаховий коледж

ВПЛИВ МІКРОПЛАСТИКУ НА ДОВКІЛЛЯ

У XXI столітті пластик став одним із найважливіших матеріалів для розвитку людства. Його застосовують практично в усіх сферах діяльності людини. Проте масове виробництво пластикових виробів призвело до значного накопичення відходів. Однією з найактуальніших екологічних проблем є утворення мікропластику.

За останні десятиліття обсяги виробництва пластмас зросли в декілька разів. Значна частина виробів після використання потрапляє у навколишнє середовище. Під дією сонячного випромінювання, температури та механічного впливу пластик руйнується на дрібні частинки. Саме ці частинки формують мікропластикове забруднення.

Мікропластик — це тверді частинки синтетичних полімерів розміром менше 5 мм. Залежно від походження він поділяється на первинний та вторинний. Первинний мікропластик виробляється спеціально для промислових потреб, а вторинний утворюється внаслідок руйнування більших пластикових виробів.

Основними компонентами мікропластику є поліетилен, поліпропілен, полістирол, поліетилентерефталат та полівінілхлорид. Дані полімери характеризуються високою хімічною стійкістю. Саме ця властивість забезпечує їхню довговічність, але водночас створює проблему накопичення відходів.

Джерелами мікропластику виступають пластикові пакування, пляшки, синтетичний одяг, автомобільні шини, будівельні матеріали та рибальські снасті. Під час прання синтетичних тканин у воду потрапляють тисячі дрібних волокон. Автомобільний транспорт також є значним джерелом полімерних частинок через стирання шин.

Мікропластик виявляють у морях, океанах, річках, озерах, ґрунтах і навіть атмосферному повітрі. Частинки можуть переноситися на значні відстані повітряними потоками. Дослідження показують, що вони були знайдені навіть у віддалених регіонах планети. З хімічної точки зору особливу небезпеку становить здатність мікропластику адсорбувати токсичні речовини. На поверхні полімерів накопичуються важкі метали, нафтопродукти, пестициди та інші забруднювачі. У результаті мікропластик стає переносником небезпечних сполук.

Потрапляючи до водного середовища, пластикові частинки активно взаємодіють із живими організмами. Їх заковтують риби, молюски, ракоподібні та планктон. Це призводить до порушення процесів живлення та зниження життєздатності організмів.

Окремої уваги заслуговує проблема потрапляння мікропластику до організму людини. Частинки виявляють у питній воді, морепродуктах, кухонній солі та інших продуктах харчування. Науковці продовжують досліджувати можливі наслідки такого впливу.

Мікропластик шкідливо впливає на гідросферу та гідробіонтів:

- гідробіонти помилково поїдаю пластик, адже морські тварини, риби та птахи плутають пластикові частинки з їжею;
- гострі шматочки травмують внутрішні органи та забивають шлунково-кишковий тракт морських тварин;
- пластик призводить до хімічного отруєння, викликаючи хронічні запалення;
- мікропластик абсорбує на своїй поверхні важкі метали та стійкі органічні забруднювачі з води;
- токсини передаються по харчовому ланцюгу від планктону до хижих риб і людини [1].

Мікропластик призводить до руйнуванню ґрунтових екосистем:

- він погіршує росту рослин, адже токсично діє на кореневу систему фітоценозу;
- частинки пластику змінюють структуру та склад корисних ґрунтових редуцентів;
- призводить до зміни властивостей ґрунту, накопичення пластику порушує природну циркуляцію води та повітря в землі;
- мікропластик допомагає важким металам проникати глибоко в тканини рослин [2].

Для здоров'я людини мікропластик теж небезпечний:

- в організм людина мікропластик потрапляє разом із питною водою, морепродуктами та повітрям;
- призводять до гормональних збоїв, хімікати у складі пластику (наприклад, бісфенол А та фталати) руйнують ендокринну систему;
- мікропластик впливає і на репродуктивну систему, сполуки призводять до зниження фертильності та вроджених дефектів;
- накопичення мікрочастинок у тканинах провокує імунні реакції та хронічні захворювання [5].

Важливо враховувати, що небезпечними можуть бути не лише самі полімери, а й хімічні добавки, які використовуються під час виробництва пластмас. До них належать пластифікатори, стабілізатори, барвники та антипірени. Частина цих речовин здатна поступово вивільнятися у довкілля.

Для зменшення масштабів забруднення необхідно скорочувати використання одноразового пластику. Значну роль відіграє розвиток систем сортування та переробки відходів. Важливим напрямом є створення біорозкладних полімерів та вдосконалення технологій очищення стічних вод.

З хімічної точки зору особливу небезпеку становить здатність мікропластику адсорбувати токсичні речовини. На поверхні полімерів накопичуються важкі метали, нафтопродукти, пестициди та інші забруднювачі. У результаті мікропластик стає переносником небезпечних сполук.

Потрапляючи до водного середовища, пластикові частинки активно взаємодіють із живими організмами. Їх заковтують риби, молюски, ракоподібні та планктон. Це призводить до порушення процесів живлення та зниження життєздатності організмів.

Екологічна освіта населення також має велике значення. Формування відповідального

ставлення до природи сприяє зменшенню кількості відходів і підвищує ефективність природоохоронних заходів.

Сучасні наукові дослідження свідчать, що мікропластик поширений значно ширше, ніж вважалося раніше. Його частинки виявляють не лише у морях та океанах, а й у річках, озерах, ґрунтах, повітрі та навіть у питній воді. Це означає, що мікропластик поступово стає частиною повсякденного середовища людини.

Несподівано, водночас одним із джерел утворення мікропластику є синтетичний одяг. Під час прання речей із поліестеру, акрилу чи флісу від тканини відокремлюються тисячі мікроволокон.

Ще одним значним джерелом є зношування автомобільних шин. Під час руху транспорту на дорожньому покритті утворюються дрібні частинки гуми та пластику, які потім розносяться вітром або змиваються дощами у ґрунт і водні об'єкти.

Крім того, мікропластик може міститися у деяких косметичних засобах, мийних засобах та побутовій хімії, де використовуються мікрочастинки пластику. Попри глобальний масштаб проблеми, кожен із нас може зробити свій внесок у зменшення поширення мікропластику.

Що можна зробити у повсякденному житті:

- обирати одяг із натуральних тканин – бавовни, льону, вовни;
- прати синтетичні речі рідше та використовувати делікатні режими прання;
- зменшувати використання одноразових пластикових виробів;
- уважно читати склад косметики та надавати перевагу екологічно безпечнішим продуктам;
- сортувати відходи та передавати пластик на переробку [2].

У зв'язку з тим, що забруднення мікропластиком навколишнього середовища з кожним роком набуває все більших масштабів і погрожує якості життя і здоров'ю живих організмів на Землі, вже в найближчий час потрібно сконцентрувати увагу на забезпеченні вирішення таких основних задач, як постійний моніторинг забруднення мікропластиком компонентів навколишнього середовища; розробка способів та засобів очистки гідросфери в цілому і в окремому випадку питної води; розробка і запровадження нових видів біорозкладанного пластику.

Таким чином, проблема мікропластику має комплексний характер і потребує спільних дій держави, наукової спільноти та суспільства. Лише системний підхід дозволить знизити негативний вплив полімерного забруднення на навколишнє середовище.

Мікропластик є однією з найбільш актуальних екологічних проблем сучасності. Його поширення пов'язане з масовим використанням полімерних матеріалів та їхньою високою стійкістю до руйнування. Частинки мікропластику здатні накопичувати токсичні речовини та потрапляти до харчових ланцюгів. Для вирішення проблеми необхідно розвивати переробку відходів, скорочувати використання одноразового пластику та впроваджувати екологічно безпечні технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гераськова, Д. В. Оцінка рівня забруднення води мікропластиком та його потенційного впливу на здоров'я людини : магістерська робота ; спец. 101 "Екологія" / Д. В. Гераськова ; наук. кер. Г. Г. Трохименко. – Миколаїв : НУК, 2024. – 165 с.
2. Глобальна екологічна проблема мікропластика https://ecoj.dea.kiev.ua/archives/2024/3/32.pdf (дата звернення: 2.06. 2026).
3. Мікропластик: проблема, яку ми майже не помічаємо https://deplv.gov.ua/2026/03/09/mikroplastyk-problema-yaku-my-majzhe-ne-pomichayemo/ (дата звернення: 8.06. 2026).
4. Мікропластик у навколишньому середовищі - сучасний стан проблеми https://repositary.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f7f2af1-4ccc-4b49-aa54-3e2afab5b357/content (дата звернення: 8.06. 2026).
5. Біорозкладанний мікропластик https://habr.com/ru/companies/ua-hosting/articles/802965/ (дата звернення: 2.06. 2026).
6. Як забруднення довкілля мікропластиком впливає на людину: дослідження https://eco.rayon.in.ua/news/864519-yak-zabrudnennya-dovkillya-mikroplastikom-vplivae-na-lyudinu-doslidzhennya (дата звернення: 5.06. 2026).

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Бєлікова Анна Олександрівна,
студентка факультету міжнародної торгівлі та права
a.byelikova_fmtp_14_24_b_d@knute.edu.ua
Науковий керівник: ***Новак Олена Володимирівна,***
канд. економічних наук, доцент,
доцент кафедри світової економіки
o.novak@knute.edu.ua
Державний торговельно-економічний університет,
Україна

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ ЯК НОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ

У XXI столітті розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво вплинув на систему міжнародних відносин. Традиційні методи дипломатичної діяльності доповнюються новими цифровими інструментами, які дозволяють державам швидше взаємодіяти із закордонною аудиторією та просувати власні національні інтереси. Саме тому цифрова дипломатія стала одним із найважливіших напрямів розвитку сучасної дипломатичної служби [1]

Цифрова дипломатія передбачає використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для реалізації зовнішньополітичних цілей держави. До її основних інструментів належать офіційні вебсайти, соціальні мережі, онлайн-платформи та цифрові сервіси, які забезпечують швидкий обмін інформацією та взаємодію з міжнародною аудиторією [3].

На відміну від традиційної дипломатії, яка базується переважно на офіційних переговорах і дипломатичному листуванні, цифрова дипломатія дозволяє державам безпосередньо комунікувати з громадянами інших країн, міжнародними організаціями та засобами масової інформації. Це сприяє більшій відкритості зовнішньої політики та підвищує рівень довіри до державних інституцій [1].

Особливого значення у цифровій дипломатії набули соціальні мережі. Через платформи Facebook, X (Twitter), Instagram та YouTube державні органи можуть оперативно поширювати офіційні заяви, реагувати на міжнародні події та формувати позитивний імідж держави. Такі інструменти активно використовуються багатьма країнами світу, зокрема США, які вважаються одними з лідерів у сфері цифрової дипломатії [4].

Важливим напрямом цифрової дипломатії є також цифровізація консульських послуг. Завдяки сучасним технологіям громадяни можуть отримувати консультації, подавати документи та користуватися окремими адміністративними послугами дистанційно. Це

значно спрощує взаємодію між державою та її громадянами за кордоном і підвищує ефективність роботи консульських установ [1].

Для України цифрова дипломатія має особливе значення в умовах сучасних міжнародних викликів. Вона використовується для інформування світової спільноти про події в державі, просування українських інтересів на міжнародній арені та протидії дезінформації. Завдяки цифровим платформам Україна може оперативно доносити свою позицію до міжнародної спільноти та залучати підтримку партнерів [2].

Разом із перевагами цифрова дипломатія створює й певні ризики. Поширення неправдивої інформації, кібератаки та інформаційні маніпуляції можуть негативно впливати на міжнародний імідж держави. Тому важливим завданням сучасної дипломатичної служби є забезпечення інформаційної безпеки та ефективна протидія цифровим загрозам [3]

Отже, цифрова дипломатія є важливим інструментом сучасної зовнішньої політики держав, який суттєво доповнює традиційні методи дипломатичної діяльності. Використання цифрових технологій дозволяє оперативно поширювати інформацію, підтримувати комунікацію з міжнародною спільнотою та ефективно просувати національні інтереси на міжнародній арені. Крім того, цифрові інструменти сприяють підвищенню якості дипломатичних і консульських послуг, роблячи їх більш доступними для громадян.

Разом із численними перевагами цифрова дипломатія ставить перед державами нові виклики, пов'язані з кібербезпекою, поширенням дезінформації та необхідністю захисту інформаційного простору. Тому важливо не лише впроваджувати новітні технології, а й забезпечувати їх безпечне та ефективне використання.

Для України цифрова дипломатія має особливе значення в умовах сучасних міжнародних викликів, оскільки дозволяє оперативно інформувати світову спільноту про події в державі, зміцнювати міжнародну підтримку та формувати позитивний імідж країни. У майбутньому роль цифрової дипломатії продовжуватиме зростати, що робить її одним із ключових напрямів розвитку дипломатичної та консульської служби.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. National University of Kyiv-Mohyla Academy. (n.d.). Цифрова дипломатія в сучасних міжнародних відносинах. https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c20e0dae-df44-473b-bc8a-f133a528cf9e/content

2. Цифрова дипломатія як новий інструмент зовнішньої політики держав. (n.d.). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. https://ekhnuir.karazin.ua/server/api/core/bitstreams/e1c01a51-714a-4758-9001-405e77d3ea4d/content

3. Kharkiv National University of Radio Electronics. (n.d.). Цифрова дипломатія та сучасні виклики міжнародної комунікації. https://openarchive.nure.ua/entities/publication/24b26026-547e-4b46-be14-9ac91601299a

4. Academia.edu. (n.d.). Цифрова дипломатія як інструмент зовнішньої політики США у XXI столітті. https://www.academia.edu/101418710/Цифрова_дипломатія_як_інструмент_зовнішньої_політики_США_у_XXI_столітті

Дідула Вероніка Ігорівна
здобувачка вищої освіти ступеня "бакалавр"
ОПП «Менеджмент»
зі спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівський торговельно – економічний університет

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

В умовах трансформації ринкової економіки, євроінтеграційних процесів та необхідності повоєнного відновлення країни питання ефективного державного регулювання розвитку підприємництва набуває особливої наукової та практичної значущості. Підприємництво виступає рушійною силою економічного зростання, джерелом зайнятості та інновацій, а тому якість державної регуляторної політики безпосередньо впливає на конкурентоспроможність національної економіки.

Державне регулювання підприємництва розглядається не лише як сукупність адміністративних інструментів впливу, а як цілісна система заходів економічного, правового та інституційного характеру, спрямованих на створення сприятливого підприємницького середовища, захист прав суб'єктів господарювання та забезпечення збалансованого розвитку економіки.

Систему державного регулювання підприємництва доцільно розглядати через три взаємопов'язані виміри: нормативно-правовий, що охоплює законодавче забезпечення підприємницької діяльності; інституційний, який відображає діяльність регуляторних органів, агентств розвитку та структур підтримки бізнесу; а також економічний, що включає податкову, кредитну та інвестиційну політику держави щодо суб'єктів підприємництва.

Інструменти державного регулювання розвитку підприємництва доцільно систематизувати за п'ятьма ключовими напрямами, кожен з яких виконує специфічну функцію у формуванні цілісної регуляторної системи, що відображено в табл. 1.

Особливу роль у розвитку підприємництва відіграє регуляторна політика держави, спрямована на спрощення умов ведення бізнесу.

Дерегуляція є одним із визначальних чинників покращення підприємницького клімату, оскільки вона суттєво впливає на транзакційні витрати суб'єктів господарювання, рівень корупційних ризиків та інвестиційну привабливість країни. Дослідження засвідчують, що скорочення кількості дозвільних процедур на 20–30 % може забезпечити приріст кількості зареєстрованих підприємств у відповідних секторах економіки [1].

Формування ефективної системи державного регулювання підприємництва є безперервним і багатокомпонентним процесом, що базується на інтеграції стратегічного планування, діалогу з бізнес-середовищем та моніторингу регуляторного впливу.

Таблиця 1

Система інструментів державного регулювання підприємництва

Напрям регулювання	Ключові інструменти	Мета застосування
Правове	Ліцензування, дерегуляція, захист прав власності	Забезпечення правових гарантій діяльності
Фіскальне	Податкові пільги, спрощена система оподаткування	Зниження фінансового навантаження на бізнес
Кредитне	Гарантійні фонди, пільгові кредити, гранти	Підвищення доступності фінансових ресурсів
Інституційне	Бізнес-інкубатори, агентства розвитку, ЄДР	Інфраструктурна підтримка підприємців
Інноваційне	Гранти на R&D, технопарки, цифровізація	Стимулювання інноваційної активності

Суттєвий вплив на трансформацію регуляторного середовища здійснює цифровізація державного управління, яка розширює традиційні уявлення про взаємодію держави і бізнесу. У сучасних умовах ефективна регуляторна система має забезпечувати не лише нормативне впорядкування підприємницької діяльності, але й цифровий доступ до державних послуг, електронне декларування, онлайн-реєстрацію та автоматизацію дозвільних процедур [2].

Розвиток платформ Дія та "Дія.Бізнес" демонструє потенціал цифрової трансформації регуляторної системи в Україні.

Державне регулювання розвитку підприємництва є динамічним, багаторівневим процесом, який потребує системного поєднання правових, економічних та інституційних інструментів.

Ефективна регуляторна політика, орієнтована на зниження адміністративного навантаження, розширення доступу до фінансових ресурсів та цифровізацію взаємодії бізнесу з державою, є необхідною умовою сталого розвитку підприємницького сектору в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграції України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пілевич Д. С. Державне регулювання розвитку підприємництва: системний підхід. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2022. № 1. С. 22-30.

2. Шпикуляк О. Г., Ксенофонтова К. В. Державне та ринкове регулювання розвитку аграрного підприємництва як інституційної соціально-економічної системи: управлінський аспект. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 56. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-56-116.

Затворнюк Катерина Сергіївна
здобувачка вищої освіти ступеня "бакалавр"
ОПП «Менеджмент»
зі спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівський торговельно – економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНА КУЛЬТУРА ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації економіки та посилення конкуренції організаційна культура набуває особливого значення як важливий чинник забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку підприємств. Вона виступає не лише елементом внутрішнього середовища організації, а й стратегічним інструментом управління, який впливає на поведінку працівників, якість комунікацій, рівень мотивації персоналу та результативність діяльності підприємства в цілому. Наявність сильної організаційної культури сприяє формуванню спільних цінностей і норм поведінки, що забезпечує узгодженість дій працівників та досягнення стратегічних цілей організації.

Організаційна культура являє собою систему матеріальних і нематеріальних цінностей, переконань, традицій, норм та правил поведінки, які сформувалися в організації та поділяються її працівниками. Вона визначає особливості взаємодії між співробітниками, ставлення до роботи, клієнтів і партнерів, а також впливає на формування корпоративної ідентичності підприємства. Саме організаційна культура створює основу для розвитку позитивного соціально-психологічного клімату та сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства [2].

Організаційна культура є складним соціально-економічним явищем, яке формується під впливом історії розвитку підприємства, стилю керівництва, особливостей галузі, професійного складу персоналу та зовнішнього середовища. Вона охоплює сукупність загальноприйнятих норм і цінностей, які визначають поведінку працівників та формують характер взаємовідносин усередині організації.

Особливого значення організаційна культура набуває в умовах цифрової трансформації та поширення гібридних форм зайнятості. У таких умовах саме корпоративні цінності та ефективна система внутрішніх комунікацій забезпечують згуртованість колективу та підтримують високий рівень корпоративної ідентичності незалежно від місця роботи працівників [1].

Організаційна культура також виступає важливим фактором формування позитивного іміджу підприємства як роботодавця. Компанії з розвиненою корпоративною культурою мають більше можливостей для залучення висококваліфікованих фахівців, утримання персоналу та створення сприятливих умов для професійного розвитку працівників.

Організаційна культура має багатокомпонентну структуру та включає низку взаємопов'язаних елементів, які визначають особливості функціонування підприємства

та його внутрішнього середовища. До таких елементів належать корпоративні цінності, норми поведінки, традиції, комунікації, стиль управління та корпоративна символіка.

Організаційна культура є важливим чинником забезпечення ефективної діяльності підприємства, оскільки визначає систему цінностей, норм поведінки, принципів взаємодії та підходів до управління, які поділяються працівниками організації. Саме культура формує внутрішнє середовище підприємства, впливає на рівень мотивації персоналу, якість комунікацій та здатність організації адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

Організаційна культура має складну структуру та включає низку взаємопов'язаних елементів, які забезпечують її функціонування та розвиток. Основні складові організаційної культури підприємства наведено в табл. 1.

Кожна із зазначених складових відіграє важливу роль у формуванні поведінки персоналу та визначає особливості функціонування організації.

Таблиця 1

Основні складові організаційної культури підприємства

Складова	Характеристика
Корпоративні цінності	Основні переконання та принципи, якими керуються працівники
Норми поведінки	Правила взаємодії та професійної етики
Корпоративні традиції	Заходи та звичаї, що підтримують єдність колективу
Стиль управління	Методи керівництва та прийняття рішень
Внутрішні комунікації	Система обміну інформацією між працівниками
Корпоративна символіка	Логотип, корпоративний стиль, атрибутика
Соціально-психологічний клімат	Атмосфера взаємодовіри та співпраці в колективі

Ефективне поєднання цих елементів сприяє підвищенню продуктивності праці, розвитку корпоративної лояльності та зміцненню конкурентних переваг підприємства.

Організаційна культура безпосередньо впливає на результати діяльності підприємства через механізми мотивації персоналу, формування командної роботи та забезпечення ефективної взаємодії між структурними підрозділами. Позитивна корпоративна культура сприяє підвищенню рівня залученості працівників до реалізації стратегічних цілей підприємства та створює умови для розвитку інноваційної активності.

Однією з ключових функцій організаційної культури є адаптаційна функція, яка забезпечує пристосування підприємства до змін зовнішнього середовища. У сучасних умовах нестабільності та швидкого розвитку технологій організації змушені постійно адаптуватися до нових викликів. Саме культура, орієнтована на розвиток, навчання та інновації, дозволяє підприємствам ефективно реагувати на зміни ринку та підтримувати конкурентоспроможність.

Організаційна культура сприяє зниженню рівня конфліктності в колективі та покращенню соціально-психологічного клімату. Працівники, які поділяють спільні цінності та бачення розвитку організації, демонструють вищий рівень відповідальності, ініціативності та готовності до співпраці. Це позитивно впливає на якість управлінських рішень та загальну результативність діяльності підприємства.

У сучасних умовах особливого значення набуває формування цифрової організаційної культури, яка передбачає відкритість до інновацій, використання цифрових технологій та підтримку безперервного навчання персоналу.

Організаційна культура є важливим стратегічним ресурсом підприємства, який забезпечує формування спільних цінностей, норм поведінки та принципів взаємодії між працівниками. Сильна організаційна культура сприяє підвищенню продуктивності праці, формуванню позитивного іміджу роботодавця та зміцненню конкурентних позицій підприємства на ринку. У сучасних умовах цифровізації особливого значення набуває розвиток культури, орієнтованої на інновації, співпрацю та безперервне професійне вдосконалення персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буряк А. В., Кузьменко О. В. Трансформація організаційної культури підприємств в умовах цифровізації економіки. *Підприємництво та інновації*. 2024. № 31. С. 35-40.
2. Швець І. Б., Гринько Т. В. Управління організаційною культурою як інструмент підвищення ефективності діяльності підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2022. Вип. 2. С. 112-118.

Зуб Віктор Вікторович,
студент
факультету міжнародної торгівлі та права
v.zub_fmtp_13_24_b_d@knute.edu.ua
Науковий керівник: ***Новак Олена Володимирівна,***
канд. економічних наук, доцент,
доцент кафедри світової економіки
o.novak@knute.edu.ua
Державний торговельно-економічний університет,
Україна

ЕВАКУАЦІЙНА ДИПЛОМАТІЯ: СПЕЦИФІКА ЗАХИСТУ ТА РЕПАТРІАЦІЇ ГРОМАДЯН ЗА КОРДОНОМ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

В умовах глобальних геополітичних зрушень, кліматичних змін та стрімкого зростання міжнародної мобільності населення традиційні консульські функції зазнають суттєвих трансформацій. Сучасне безпекове середовище вимагає від держав готовності до миттєвого реагування на загрози життю їхніх громадян за кордоном. Особливої актуальності набуває дослідження «евакуаційної дипломатії» як специфічного інструменту зовнішньополітичних відомств, спрямованого на захист, кризову логістику та репатріацію співвітчизників із зон збройних конфліктів, техногенних катастроф чи пандемій.

Евакуаційна дипломатія – це не просто механічна організація транспортних коридорів, а складний комплекс двосторонніх та багатосторонніх міжнародних комунікацій. Коли в країні перебування спалахує криза, дипломатичні представництва першими стикаються із проблемою втрати стабільного зв'язку, правовим вакуумом та загрозою безпеці самого персоналу дипломатичних місій. У таких умовах роль консула трансформується з адміністративного реєстратора у кризового менеджера, який координує дії з місцевою владою, міжнародними гуманітарними організаціями та третіми країнами для створення «гуманітарних коридорів» [1, с. 88].

Ефективність евакуаційних місій у сучасній практиці базується на трьох ключових елементах:

1. Інформаційно-цифрова готовність. Впровадження систем добровільної реєстрації громадян (наприклад, українська система «ДРУГ») дозволяє МЗС оперативно оцінити кількість та локацію людей, які потребують допомоги, ще до розгортання критичної фази подій.

2. Дипломатична логістика та міждержавна кооперація. Евакуація часто вимагає залучення військової або цивільної авіації, отримання екстрених дозволів на проліт над закритими зонами та координації з партнерами. Практика доводить, що малі та середні

держави часто об'єднують зусилля з глобальними лідерами для спільного вивезення громадян з гарячих точок, що демонструє солідарність інститутів публічної дипломатії [2, с. 142].

3. Консульський шеринг та взаємодопомога. У випадках, коли країна не має власного посольства в зоні конфлікту, захист її інтересів покладається на дипломатичні установи держав-партнерів (зокрема, за принципом консульського захисту ЄС для громадян незавтрачених країн).

Особливим викликом для евакуаційної дипломатії є «глокалізація» кризових алгоритмів. Попри наявність загальних інструкцій, кожна операція вимагає врахування локального контексту: специфіки міграційного законодавства країни перебування (наприклад, наявність візових штрафів, які блокують виїзд), релігійних та культурних особливостей під час комунікації у таборах біженців, а також логістичних обмежень інфраструктури. Незнання місцевих юридичних або ментальних нюансів може паралізувати процес репатріації.

Поряд із організаційними викликами, евакуаційна діяльність несе суттєві політичні та фінансові ризики. До них належать: складність верифікації осіб (втрата документів громадянами), ризики безпеки для самих дипломатів, а також юридична невизначеність щодо фінансування екстрених рейсів. Міжнародне право чітко декларує обов'язок держави захищати своїх громадян (ст. 5 Віденської конвенції про консульські зносини), проте механізми взаємодії приватних авіаперевізників, військових відомств та МЗС потребують детального нормативного врегулювання в межах національного та міжнародного законодавства [3]. Крім того, аналіз показує, що фінансові витрати на кризовий менеджмент потребують створення окремих резервних фондів у структурі бюджету МЗС [4, с. 201].

Слід також зауважити, що сучасна евакуаційна дипломатія еволюціонує в бік створення проактивних цифрових екосистем, а не лише реактивних дій «по факту». Для держав це означає необхідність розробки постійно діючих ситуаційних центрів, інтеграції алгоритмів штучного інтелекту для прогнозування криз та побудови сталих зв'язків із діаспорою. Це забезпечує скорочення дистанції між міністерством та громадянином у момент небезпеки.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що евакуаційна дипломатія відіграє стратегічную роль у забезпеченні національної безпеки держави та захисті прав людини в глобальному масштабі. Вона є індикатором дієздатності державних інститутів та ефективності її зовнішньополітичного апарату. Успіх репатріації сьогодні залежить не лише від ресурсів, а й від здатності дипломатів інтегрувати цифрові інструменти, гнучко адаптуватися до локальних умов кризи та діяти в синергії з міжнародними партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Матвієнко, В. М., & Колісниченко, Л. О. (2017). Консульська служба (Навч. посіб.). Либідь.

2. Rana, K. S. (2011). Diplomacy in the 21st century: Change and agenda. Palgrave Macmillan.

3. Віденська конвенція про консульські зносини від 24 квітня 1963 року. Законодавство України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_047

4. Melissen, J., & Caesar-Gordon, M. (2021). Crisis management in modern diplomacy: Consular protection and evacuation. Journal of Diplomatic Research, 24(3), 195–212.

Куліков Валентин Сергійович,
аспірант спеціальності С1
«Економіка та міжнародні економічні відносини»,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Митрополита Андрея 5,
м. Львів, 79016,
e-mail: valentyn.kulikov.asp.2025@lpnu.ua,
https://orcid.org/0009-0008-0410-9544

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ У МІЖНАРОДНЕ ЕКОНОМІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Сучасний розвиток світової економіки характеризується активним поширенням цифрових технологій, які суттєво змінюють умови здійснення міжнародної економічної діяльності. Цифровізація сприяє трансформації глобальних ринків, розвитку електронної комерції, формуванню нових моделей міжнародного співробітництва та спрощенню доступу підприємств до зовнішніх ринків. За таких умов особливого значення набуває здатність підприємств малого бізнесу адаптуватися до вимог цифрової економіки, оскільки саме цифрові технології створюють додаткові можливості для їх інтеграції у міжнародне економічне середовище.

Малий бізнес відіграє важливу роль у забезпеченні економічного зростання, розвитку підприємництва та розширенні міжнародних економічних зв'язків. Водночас обмеженість фінансових і кадрових ресурсів часто ускладнює вихід малих підприємств на міжнародні ринки. У цих умовах цифрові технології виступають важливим інструментом подолання бар'єрів міжнародної діяльності, дозволяючи підприємствам брати участь у міжнародній торгівлі незалежно від їхнього територіального розташування.

Цифрова економіка формує нові умови функціонування міжнародних ринків через використання цифрових платформ, електронної комерції, хмарних технологій та сучасних засобів комунікації. Завдяки цьому підприємства отримують можливість налагоджувати прямі контакти з іноземними споживачами, партнерами та постачальниками, розширювати географію збуту продукції та знижувати трансакційні витрати. Особливого значення набуває електронна комерція, яка сьогодні виступає одним із найбільш доступних механізмів виходу малих підприємств на зовнішні ринки.

Одним із ключових напрямів адаптації підприємств малого бізнесу до міжнародного цифрового середовища є цифрова трансформація управління. Використання CRM-систем, хмарних сервісів, цифрових платформ і систем бізнес-аналітики дозволяє підвищити ефективність управлінських процесів та забезпечити прийняття більш обґрунтованих рішень на основі аналізу даних. Важливу роль відіграють також технології

бізнес-аналітики (Business Intelligence), які сприяють оцінюванню ринкових тенденцій, поведінки споживачів та перспектив розвитку міжнародних ринків [3].

В умовах глобальної конкуренції особливого значення набуває інноваційна діяльність підприємств. Саме інноваційність дозволяє створювати нову цінність для споживачів, адаптувати продукцію до вимог різних країн та формувати стійкі конкурентні переваги на міжнародному рівні. Результати сучасних досліджень свідчать, що цифровізація та інноваційний розвиток виступають взаємопов'язаними чинниками підвищення конкурентоспроможності малих і середніх підприємств в умовах Industry 4.0 та Industry 5.0 [2].

Важливою умовою інтеграції малого бізнесу у міжнародне економічне середовище є розвиток людського капіталу. Цифрова трансформація потребує нових професійних компетентностей, знань у сфері міжнародного маркетингу, електронної комерції, цифрових комунікацій та управління міжнародними проєктами. У зв'язку з цим підприємства дедалі більше інвестують у розвиток цифрових навичок працівників та формування культури безперервного навчання.

Крім того, успішна діяльність на міжнародних ринках потребує високого рівня ринкової орієнтації. Підприємства повинні враховувати особливості попиту споживачів різних країн, зміни міжнародної кон'юнктури та діяльність конкурентів. Використання цифрових інструментів маркетингу та аналітики дозволяє оперативно отримувати необхідну інформацію та адаптувати стратегію розвитку до умов глобального ринку.

Таким чином, цифрова трансформація виступає важливим чинником інтеграції підприємств малого бізнесу у міжнародне економічне середовище. Використання цифрових технологій, розвиток інноваційності, людського капіталу та ринкової орієнтації сприяють розширенню участі підприємств у міжнародній торгівлі, підвищенню їхньої конкурентоспроможності та зміцненню позицій на світових ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kahveci E. Digital Transformation in SMEs: Enablers, Interconnections, and a Framework for Sustainable Competitive Advantage. Administrative Sciences. 2025. Vol. 15(3). Article 107. DOI: 10.3390/admsci15030107.

2. Lewandowska A., Berniak-Woźny J., Ahmad N. Competitiveness and Innovation of Small and Medium Enterprises under Industry 4.0 and 5.0 Challenges: A Comprehensive Bibliometric Analysis. Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy. 2023. Vol. 18(4). P. 1045–1074.

3. Ragazou K., Passas I., Garefalakis A. et al. Business Intelligence Model Empowering SMEs to Make Better Decisions and Enhance Their Competitive Advantage. Discover Analytics. 2023. Vol. 1. Article 2. DOI: 10.1007/s44257-022-00002-3.

Оприско Дмитро Васильович
здобувач вищої освіти ступеня "бакалавр"
ОПП «Менеджмент»
зі спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівський торговельно – економічний університет

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ТА ПОТЕНЦІАЛУ МЕНЕДЖЕРА ОРГАНІЗАЦІЇ

В умовах стрімких змін ринкового середовища, посилення глобальної конкуренції та активної цифрової трансформації бізнес-процесів питання формування професійної особистості та розвитку потенціалу менеджера набуває особливої наукової та практичної значущості.

Сучасний менеджер розглядається не лише як суб'єкт адміністративного управління, а як стратегічний лідер, носій інноваційного мислення, візіонер та агент організаційних змін, від ефективності діяльності якого безпосередньо залежить конкурентоспроможність та стійкість організації на ринку.

Особистість менеджера є складною багатовимірною системою, що інтегрує сукупність психологічних, соціальних і професійних характеристик, які формуються під впливом як внутрішніх задатків, так і зовнішніх факторів. У сучасній науковій парадигмі її доцільно розглядати через три взаємопов'язані виміри: біологічний, що відображає природні задатки, темперамент та індивідуально-психологічні особливості; соціальний, який формується під впливом середовища, соціалізації, освіти та культурних норм; а також діяльнісний, що відображає рівень професійного досвіду, набуті управлінські компетентності та практичні навички.

Потенціал менеджера доцільно визначати як інтегровану систему здібностей, знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне виконання управлінських функцій, прийняття обґрунтованих рішень та адаптацію до динамічних змін зовнішнього середовища.

Структурно управлінський потенціал включає п'ять взаємопов'язаних компонентів: інтелектуальний, комунікативний, управлінський, особистісний та цифровий, кожен з яких виконує специфічну функцію у формуванні цілісної професійної компетентності сучасного менеджера, що відображено в табл.1.

Особливу роль у формуванні управлінського потенціалу сучасного менеджера відіграє емоційний інтелект.

Емоційного інтелекту розглядається як один із визначальних чинників ефективності управлінської діяльності, оскільки він істотно впливає на процеси прийняття управлінських рішень, якість комунікацій та результативність управління персоналом. Емпіричні дослідження підтверджують, що менеджери з високим рівнем EQ у середньому демонструють на 20–30 % вищу ефективність порівняно з колегами, які мають подібний рівень інтелектуальних здібностей, IQ, але недостатньо розвинену емоційну компетентність [1].

Таблиця 1

Структура потенціалу менеджера сучасної організації

Складова потенціалу	Ключові характеристики	Методи розвитку
Інтелектуальна	Аналітичне мислення, здатність до навчання, системне бачення проблем	Коучинг, MBA-програми, самоосвіта
Комунікативна	Лідерство, ведення переговорів, емоційний інтелект (EQ)	Тренінги, менторинг, групова робота
Управлінська	Стратегічне планування, делегування, прийняття рішень	Симуляції, кейс-метод, ротація посад
Особистісна	Стресостійкість, відповідальність, цілеспрямованість	Психологічні практики, зворотний зв'язок
Цифрова	Цифрова грамотність, робота з BI-системами, AI-інструменти	E-learning, хакатони, практика

Це зумовлено їх кращою здатністю вибудовувати ефективні міжособистісні взаємини, своєчасно запобігати та конструктивно вирішувати конфлікти, а також забезпечувати стабільно високий рівень мотивації та залученості працівників.

Формування особистості менеджера є безперервним і багатокомпонентним процесом, що базується на інтеграції формальної освіти, неформального навчання та практичного досвіду. У цьому контексті значного поширення набула модель 70-20-10, відповідно до якої приблизно 70 % професійних компетентностей формується у процесі практичної діяльності, 20% через соціальну взаємодію (менторинг, коучинг, обмін досвідом у професійному середовищі) і лише 10 % у межах формалізованого навчання. Така структура підкреслює домінуючу роль досвіду та середовища у розвитку управлінських компетенцій.

Суттєвий вплив на трансформацію управлінського потенціалу здійснює цифровізація економіки, яка розширює традиційні уявлення про компетентність менеджера. У сучасних умовах керівник має володіти не лише базовою цифровою грамотністю, але й здатністю до інтеграції цифрових технологій у процеси управління, зокрема використання штучного інтелекту, аналітики великих даних та інструментів автоматизації прийняття рішень [2]. Суттєвий розвиток аналітичних технологій та інструментів штучного інтелекту призводить до трансформації процесів прийняття управлінських рішень у сучасних організаціях. Зокрема, використання цифрових платформ та інтелектуальних систем поступово інтегрується в управлінську практику, змінюючи традиційну роль менеджера та підвищуючи значення аналітичної підтримки в процесі управління.

Формування особистості та управлінського потенціалу менеджера є динамічним, безперервним процесом, який потребує інтеграції самоосвіти, практичного досвіду та цілеспрямованого розвитку ключових компетентностей.

Сучасний ефективний менеджер виступає як лідер нового типу, що поєднує розвинений емоційний інтелект, стратегічне мислення та високий рівень цифрової компетентності, забезпечуючи адаптацію організації до умов нестабільного та висококонкурентного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мотрієнко В. І., Буркова Л. А. Емоційний інтелект як фактор успішного управління в цифровому середовищі. *Економічний простір*. 2026. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/354015

2. Рудик В. І. Виклики та завдання для сучасного менеджера. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. № 3. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2021-294-3-2

Яцишин Назар Іванович
здобувач вищої освіти ступеня "бакалавр"
ОПП «Менеджмент»
зі спеціальності 073 «Менеджмент»
Львівський торговельно – економічний університет

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ОРГАНІЗАЦІЇ

У сучасних умовах високої конкуренції, цифровізації бізнес-процесів та зростання ролі інформаційних комунікацій позитивний імідж організації стає одним із ключових нематеріальних активів, що визначає її ринкові позиції та перспективи розвитку. Формування позитивного іміджу сприяє зміцненню довіри з боку споживачів, партнерів, інвесторів та працівників, підвищує рівень конкурентоспроможності та забезпечує довгострокову стійкість організації. Сучасні дослідження розглядають імідж як важливий чинник успішного функціонування підприємства, що впливає на сприйняття організації різними групами стейкхолдерів та формує її репутаційний капітал.

Імідж організації являє собою сформоване у свідомості громадськості уявлення про підприємство, його цінності, якість продукції та послуг, стиль управління, корпоративну культуру та соціальну відповідальність. На відміну від матеріальних ресурсів, імідж є нематеріальним активом, який формується протягом тривалого часу та потребує системного управління. Позитивний імідж дозволяє організації не лише залучати нових клієнтів, але й підтримувати лояльність існуючих споживачів, забезпечуючи стабільний розвиток у довгостроковій перспективі.

Позитивний імідж організації формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх чинників належать корпоративна культура, система управління персоналом, стиль керівництва, соціально-психологічний клімат у колективі та рівень професійної компетентності працівників. Зовнішні чинники охоплюють якість продукції та послуг, маркетингові комунікації, соціальну відповідальність бізнесу, взаємодію із засобами масової інформації та громадськістю.

Важливою складовою позитивного іміджу є імідж керівника, оскільки саме керівник часто асоціюється із цінностями та стратегічним баченням організації. Професіоналізм, комунікативні навички, етичність поведінки та лідерські якості менеджерів значною мірою визначають сприйняття організації зовнішнім середовищем.

Загалом позитивний імідж формується під впливом комплексу взаємопов'язаних елементів, кожен з яких виконує важливу роль у створенні сприятливого образу підприємства серед різних груп стейкхолдерів. Основні складові позитивного іміджу організації наведено в табл. 1.

Формування позитивного іміджу є безперервним управлінським процесом, який потребує стратегічного підходу та системного планування. Першим етапом є діагностика поточного стану іміджу підприємства та визначення рівня його сприйняття різними цільовими аудиторіями. На цьому етапі здійснюється аналіз громадської думки, вивчення рівня задоволеності клієнтів, оцінка корпоративної культури та ефективності комунікаційних заходів.

Таблиця 1

Основні складові позитивного іміджу організації

Складова	Характеристика
Корпоративна культура	Система цінностей, норм і правил поведінки працівників
Імідж керівництва	Професіоналізм, лідерство, репутація менеджерів
Якість продукції та послуг	Відповідність очікуванням споживачів
Корпоративні комунікації	Взаємодія зі стейкхолдерами та громадськістю
Соціальна відповідальність	Участь у соціальних та екологічних ініціативах
HR-бренд	Репутація роботодавця на ринку праці
Цифрова присутність	Сайт, соціальні мережі, онлайн-репутація

Організації необхідно чітко окреслити образ, який вона прагне сформувати серед споживачів, партнерів та працівників. Важливим інструментом реалізації стратегії виступають маркетингові комунікації, брендинг, PR-діяльність, соціальні проєкти та розвиток корпоративної культури.

Особливого значення набуває цифровий аспект формування іміджу. В умовах розвитку соціальних мереж та цифрових платформ інформація про організацію поширюється значно швидше, ніж у традиційному середовищі. Саме тому сучасні підприємства активно використовують офіційні вебсайти, соціальні мережі, контент-маркетинг та інструменти цифрових комунікацій для підтримки позитивного іміджу та взаємодії зі стейкхолдерами.

Позитивний імідж створює для організації низку стратегічних переваг. Насамперед він сприяє підвищенню довіри споживачів, що позитивно впливає на обсяги продажів та фінансові результати діяльності. Крім того, організації з високим рівнем репутації мають більше можливостей для залучення інвестицій, розвитку партнерських відносин та розширення ринків збуту.

Важливим є вплив іміджу на управління персоналом. Позитивна репутація роботодавця сприяє залученню кваліфікованих працівників, зниженню рівня плинності кадрів та підвищенню залученості персоналу. Працівники більш охоче асоціюють себе з організацією, яка має високий суспільний авторитет і демонструє відповідальне ставлення до своїх співробітників та суспільства загалом.

Формування позитивного іміджу організації є одним із найважливіших напрямів сучасного менеджменту, який забезпечує зміцнення конкурентних позицій підприємства та підвищення його ринкової вартості. Позитивний імідж формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх чинників та потребує системного управління.

Важливими складовими успішного іміджу є корпоративна культура, професіоналізм керівництва, якість продукції та послуг, ефективні комунікації та соціальна відповідальність. У цифровому середовищі роль іміджу продовжує зростати, що обумовлює необхідність постійного вдосконалення інструментів його формування та підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варнавська І. В. Основні чинники управління іміджем підприємства. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2024. № 19. С. 180-186.

2. Гарафонова О., Костецький М., Кузів Р. Особливості формування іміджу ІТ-компанії в сучасних реаліях. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. № 2. С. 14-19.

3. Горшкова Л. Формування позитивного іміджу готелю як фактору підвищення його конкурентоспроможності. *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2024. № 1. С. 5-10.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Васецька Аліна Василівна,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Декусар Ганна Геннадіївна,***
старший викладач кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

GENDER PERSPECTIVES IN LAW ENFORCEMENT: CHALLENGES FACED BY FEMALE INVESTIGATORS

Today, stereotypical ideas about the roles of men and women are being destroyed in Ukrainian society [1, p. 177]. The process of reforming the law enforcement system in modern democratic societies is inextricably linked to the principles of inclusiveness and gender equality. Despite the legislative consolidation of equal rights, the work of a female investigator remains an area where professional standards and deeply rooted patriarchal stereotypes intersect. Investigative activity, which was historically perceived as a "male" profession due to its association with strong coercion, psychological pressure and a high level of risk, is today being transformed, but women at this level continue to face a complex of specific problems - from institutional discrimination to internal identity conflicts.

One of the key documents that defines state policy in the field of ensuring equal rights and opportunities for women and men is the law of Ukraine "On ensuring equal rights and opportunities for women and men" of 2005. The law establishes the basic principles and directions aimed at eliminating gender discrimination and creating conditions for the equal participation of women and men in all spheres of life [3, p. 205].

One of the fundamental problems is the creation of a "glass ceiling" and biased attitude from colleagues and suspects. The professional environment of law enforcement agencies is often dominated by a culture of masculinity, emotional restraint and physical strength are considered the main criteria for competence. Female investigators are often called upon to work twice as hard to prove their expertise. The stereotype that women are "too emotional" to investigate serious crimes creates artificial barriers when appointed to management positions or when distributing complex, high-profile cases. This is to the point that women's potential in forensics is often used to a limited extent, mainly in cases involving minors or domestic violence, which is the professional horizon of specialists.

The specifics of investigative work provide for an irregular schedule, visits, trips to crime scenes at any time, and constant psychological stress. Researchers have found that men and women may exhibit different psychological and physiological responses to stressors. Symptoms of stress can be complex for both women and men, but researchers have noted some differences [2, p. 17]. For women, this problem is exacerbated by traditional social expectations regarding the performance of household duties and raising children. The lack of flexible mechanisms for supporting motherhood in strong structures often puts a female investigator in front of a tough choice between career growth and personal life. This generates a high level of emotional vigor, leaving constant mobilization at work, entering into cognitive dissonance with the role of "guardian" imposed by society.

In practical activities, female investigators face issues of physical safety and the specifics of communication with the criminal contingent. During investigative actions (searches, interrogations, detentions), a woman may encounter open aggression or attempts at manipulation based on gender biases of criminals. At the same time, studies show that female investigators often demonstrate a higher level of empathy and better conflict de-escalation skills, which is critical in the field of working with victims of violence. However, these advantages were often due to the lack of proper technical and infrastructural support that would take into account the needs of women (for example, ergonomics of the order or working conditions).

An important aspect is the internal culture of the units. Manifestations of sexism, a “condescending” attitude or, conversely, ignoring a woman’s voice during a meeting create an unfavorable psychological climate. Women in the investigation are often forced to choose one of two adaptation strategies: either choose a male model of behavior (masculinization) or remain within the framework of a stereotypical female role, which ultimately harms authority. The lack of a developed mentoring system, where experienced female officers could help young colleagues, slows down the process of professional adaptation and strengthening the gender balance in pre-trial investigation bodies. Overcoming these problems requires a comprehensive approach.

Thus, women investigators are an integral and highly effective part of the law enforcement system, but their path is accompanied by numerous structural and social challenges. Recognizing these problems is the first step towards creating a fair work environment where professionalism prevails over gender characteristics.

REFERENCES:

1. Fedorovska N.V., Prykhodko O.O. Gender equality in the national police bodies. Scientific publication. Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic upbringing of personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Kharkiv: KhNUVS, 2020. P. 177-180.

2. Prosvetova A. Gender features of stress resistance of future police officers under martial law: qualification work for obtaining the degree of "bachelor" of a part-time higher education student in the specialty 053 "Psychology". Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, 2024. 45 p.

3. Tsymbalyuk V.I., Krasko M.I., Omelchenko S.L. Gender aspects in tactical training of police officers: problems of equal access and adaptation of training programs. Electronic scientific publication "Analytical and comparative jurisprudence". Issue No. 03, 2025, part 3. P. 202-210.

Заікін Даніїл Анатолійович
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Декусар Ганна Геннадіївна
старший викладач кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

SOME ASPECTS OF INTERROGATING CHILD VICTIMS AND WITNESSES IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Interrogating a child who has become a victim or witness of a crime is one of the most difficult tasks for an investigator. Children perceive the world and remember events in a completely different way than adults. Their memory is often fragmentary, and they themselves are very easily influenced: if an adult asks a leading or complex question, the child may simply invent an answer to please the investigator or to end an unpleasant conversation faster. The main problem of classic interrogation is the risk of "re-traumatization" (revictimization). When a child is forced to recall and describe in detail the horror he experienced many times in strict offices, this deals a new, often stronger blow to his psyche. Therefore, the main task of law enforcement officers is to collect truthful evidence, but to do it as gently and safely as possible for the child.

In this process, the investigator ceases to be a strict officer and becomes an invisible director of a safe conversation. In order not to scare the child with his uniform or office, he does not communicate with him directly, but transfers this role to a psychologist. The investigator himself sits behind the mirror, listens attentively to the child, compares his words with other evidence, and quietly tells the psychologist through the earpiece what other important details need to be clarified [2]. This requires a great deal of patience and flexibility from the law enforcement officer, because his main task here is to collect evidence so that the child does not even guess that he is being interrogated.

To protect children, the Barnahus (or Children's House) model is being actively implemented in the world and in Ukraine. This is a special center with cozy rooms that are not at all like the police. The interrogation there takes place in the form of a friendly conversation. The work in the "green rooms" is based on the principle of an individual approach to each minor, taking into account his psychological and age characteristics [1, p. 10]. In such a "green room" only a specially trained psychologist communicates with the child. The investigator, prosecutor, and lawyer do not frighten the child with their presence - they sit in another room behind a special mirror (Gesell mirror), observe the process through monitors, and transmit their questions to the psychologist through the earpiece. During such a conversation, the psychologist uses game

techniques, drawings or special anatomical dolls that help the child show what is difficult for him to explain in words (especially in cases of violence).

The entire process is necessarily recorded on video from beginning to end. This is of great legal importance. First, the camera records not only words, but also emotions, gestures and behavior of the child, which helps experts assess the veracity of the testimony. First, and most importantly, this video recording is issued as official evidence for the court. Thanks to this, the child does not need to be summoned to court hearings again, where he would have to look at the offender and endure exhausting interrogations from lawyers. It is enough to record the conversation only once in comfortable conditions.

In general, modern justice should completely abandon the outdated harsh interrogations of children. Protecting the child's psyche is as important as finding the criminal. To increase the efficiency of investigations, it is necessary to open more Barnahus centers in each region, train investigators in psychology, and completely switch to a single video interrogation system. Therefore, when interrogating minors, an effective result can be achieved only if all essential features are taken into account and proper preparation for the relevant investigative action is carried out [3, p. 299].

REFERENCES:

1. Denysovskyi M., Tomchuk I., Slotiuk V. Some features of the interrogation juveniles in criminal proceedings. Internauka. Series: Legal Sciences. Issue 11. 17 p.

2. Obtaining evidentiary information from a child in criminal proceedings, international standards, legislation. URL : https://www.hsa.org.ua/blog/otrimannia-dokazovoyi-informaciyi-vid-ditini-u-kriminalnomu-provadzenni-miznarodni-standarti-zakonodavstvo (date of application: 03.06.2026).

3. Koldashov A. Legal aspects of child interrogation. Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic upbringing of personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Kharkiv, 2019. P. 296-299.

УДК: 351.74:343.13:343.54

Ярослав Лисюк
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
*Науковий керівник:**Олексій Бойко***
доцент кафедри кримінального процесу фахівців
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів є одним із найбільш складних напрямів діяльності правоохоронних органів, оскільки такі кримінальні правопорушення характеризуються високим рівнем латентності, використанням заходів конспірації та нерідко вчиняються у складі організованих груп. Ефективність досудового розслідування у зазначеній категорії кримінальних проваджень значною мірою залежить від належної взаємодії слідчого з оперативними працівниками Національної поліції України, узгодженості їх дій та своєчасного обміну інформацією.

Організація взаємодії слідчих з оперативними працівниками Національної поліції України під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, має комплексний характер та спрямована на своєчасне виявлення, документування і припинення діяльності осіб, причетних до незаконного виготовлення, зберігання, перевезення та збуту наркотичних засобів і психотропних речовин. Специфіка зазначеної категорії кримінальних правопорушень полягає у високому рівні латентності, використанні засобів конспірації, а також активному застосуванні електронних ресурсів, месенджерів та безконтактних способів збуту наркотичних засобів через так звані «закладки» [1].

Порядок організації такої взаємодії деталізований в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України, затвердженій наказом МВС України № 575 від 07.07.2017 [2]. Вказана Інструкція передбачає спільне планування слідчих розшукових дій, постійний обмін інформацією між слідчими та оперативними працівниками НПУ, організацію виконання доручень слідчого та координацію дій.

Особливе значення під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, має проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оскільки саме завдяки ним можливо встановити канали постачання наркотичних засобів, осіб, причетних до їх збуту, місця виготовлення та зберігання заборонених речовин. У практичній діяльності оперативні працівники здійснюють контроль за вчиненням злочину, аудіо- та відеоконтроль особи, а також встановлення місцезнаходження засобів зв'язку, що використовуються фігурантами кримінального провадження [3].

Також науковці звертають увагу на те, що ефективність розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів безпосередньо залежить від належної взаємодії слідчих та оперативних підрозділів. Так, у науковій статті В. А. Возіяна «Основні напрями взаємодії слідчих з іншими підрозділами Національної поліції у протидії незаконному обігу наркотичних засобів» зазначається, що взаємодія між підрозділами НПУ повинна бути безперервною та здійснюватися на всіх етапах досудового розслідування, починаючи від отримання первинної оперативної інформації та закінчуючи документуванням злочинної діяльності й притягненням винних осіб до кримінальної відповідальності. Автор наголошує, що саме своєчасний обмін інформацією та узгодженість дій між слідчим і оперативними працівниками забезпечують ефективне викриття осіб, причетних до незаконного збуту наркотичних засобів [4].

Крім того, у дослідженні А. А. Саковського «Особливості документування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та їх аналогів» підкреслюється, що результати оперативно-розшукової діяльності мають важливе значення для доказування у кримінальних провадженнях зазначеної категорії, а їх належне процесуальне оформлення є необхідною умовою допустимості доказів у суді [5].

Отже, особливості організації взаємодії слідчих з оперативними працівниками НПУ при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, полягають у безперервному обміні інформацією між підрозділами, спільному плануванні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, чіткому розмежуванні функцій між слідчим і оперативними працівниками, оперативному реагуванні на отримані відомості, а також широкому використанні результатів оперативно-розшукової діяльності для документування злочинної діяльності. Важливою особливістю є необхідність поєднання процесуальних можливостей слідчого та оперативних можливостей підрозділів кримінальної поліції з метою встановлення каналів постачання наркотичних засобів, викриття організаторів і учасників злочинних груп, а також належного документування фактів незаконного виготовлення, зберігання та збуту наркотичних засобів. Саме така комплексна та скоординована взаємодія забезпечує повне, всебічне й неупереджене досудове розслідування та підвищує ефективність протидії незаконному обігу наркотичних засобів в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17 (дата звернення: 21.05.2026).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12 (дата звернення: 21.05.2026).

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0937-17 (дата звернення: 21.05.2026).

4. Возіян В. А. Основні напрями взаємодії слідчих з іншими підрозділами Національної поліції у протидії незаконному обігу наркотичних засобів Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 3. С. 50–54. URL: https://sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/3/14.pdf (дата звернення: 21.05.2026).

5. Саковський А. А. Особливості документування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та їх аналогів Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 2. С. 49–59. URL: https://lawjournal.com.ua/web/uploads/pdf/%D0%AE%D1%87%D0%9D%D0%90%D0%92%D0%A1_2019_%D0%A2%D0%BE%D0%BC%209%2C%20%E2%84%962_49-59.pdf (дата звернення: 21.05.2026).

Плазова Тетяна Іванівна,
кандидат історичних наук, доцент
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК МЕТОД ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДІ

В XXI столітті інформаційний простір поступово перетворився на поле, яке слугує не лише для передачі інформації, а й використовується в плані різного роду маніпулятивних технологій. Інформаційна війна стала одним із ключових інструментів впливу на суспільство, організації виборчих процесів, формування політичних подій та міжнародного сприйняття держави. У демократичних країнах панують принципи відкритості та свободи слова, які юридично захищені на конституційному рівні в різних країнах. Такий захист створює можливості для зловмисників або ворожих авторитарних режимів використовувати технології цифрових маніпуляцій та цілеспрямовані кампанії дезінформації, які можуть перерости в повномасштабну інформаційну війну

Україна, переживаючи тривалу гібридну війну та відкриту військову агресію, повною мірою відчуває наслідки інформаційної війни. Ця агресія має на меті поглибити політичну турбулентність та створити широку дестабілізацію. Такі методи, як поширення сфабрикованих новин та використання політичних маніпуляцій, використовуються для створення альтернативної реальності, яка формує громадську думку, впливає на виборчі процеси та підриває довіру до політиків та державних інституцій.

Інформаційні маніпуляції РФ – це не абстрактна загроза. Десятиліттями вони формували спотворений образ України і всередині країни, і за кордоном. А після 2014 року стало очевидно: ці маніпуляції були частиною підготовки до широкомасштабної агресії. Аналіз російського досвіду маніпулятивних технологій, засвідчив, що Україна, попри відчутні здобутки в боротьбі з інформаційною агресією, все ще стоїть перед серйозним завданням: зруйнувати базові російські наративи, розвинути власну контрпропаганду і вибудувати цілісну інформаційну політику.

Протистояння російським маніпулятивним технологіям – це, перш за все, відповідальність держави. І тут варто поставити пряме питання: наскільки Україна готова до цієї боротьби на інституційному рівні? Для відповіді на це питання потрібно вивчити поточний стан інформаційної політики держави, зокрема її еволюції в ході російсько-української війни, а також перспектив подальшого розвитку. В Законі «Про інформацію» чітко визначено державну інформаційну політику [1]. На практиці ж за її реалізацію відповідає ціла система органів – від профільного міністерства до РНБО. Політико-правова база, створена в Україні для формування та регулювання інформаційної політики, включає наступні чинні закони: «Про інформацію», «Про інформаційні агентства», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення» тощо. У контексті правового забезпечення інформаційної політики варто відзначити «Стратегію інформаційної безпеки від 2021 р.», яка була введена у дію

Президентом 28 грудня 2021 р. Мета Стратегії – посилити захист інформаційного простору країни [2].

Крім цього, зауважимо, що у 2015 р. відповідною Постановою Верховної Ради України Росію було визнано державою-агресором і поставлено завдання зі створення механізму протидії та ліквідації наслідків агресії РФ проти України [3].

З 2019 р. діє Міністерство культури та інформаційної політики України, на яке покладено відповідальність за поширення суспільно важливих відомостей всередині країни та за її межами А також, забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів [4].

Серед пріоритетів інформаційної політики на сьогодні є:

- вільний доступу громадян до інформації;
- створення єдиної національної системи і мережі інформації;
- створення загальнодержавної системи охорони інформації;
- створення умов для ефективного використання інформації;
- сприяння на державному рівні постійного оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів;
- активне сприяння міжнародного співробітництва в галузі інформації [5].

Загалом, дієвим інструментом протидії російській агресії є послідовне висвітлення історичної правди, проведення інформаційної політики, складовою частиною якої, зокрема, є контрпропаганда, розвиток медіаграмотності населення. Водночас актуальними завданнями постають вдосконалення нормативно-правової бази та налагодження комунікації всередині суспільства. Окремо слід згадати й обмін досвідом між країнами в сфері надання допомоги та в боротьбі з дезінформацією.

З початком неоголошеної російсько-української війни в 2014 р. розпочинається новий етап інформаційної війни. Все це набуває важливого значення для національної безпеки країни і ставить завдання з організації протидії російській пропаганді [6, с.83–86]. Тут дієвим способом боротьби з російськими технологіями в інформаційному просторі є так звана контрпропаганда.

Головними принципами контрпропаганди є аналіз подій та послідовність у протидії [7, с.46–51]. Контрпропаганда в інформаційному просторі послуговується кількома методами, які забезпечують ефективність протидії маніпуляціям та здатні впливати на цільову аудиторію. Наприклад, будь-яка контрпропаганда починається з аналізу подій, що їм передувало та які можуть бути наслідки. Наступним кроком слід визначити фактори, з якими будуть мати справу та, яким потрібно буде протистояти. До цих факторів належить питання цільової аудиторії, щоб зрозуміти істинну сутність цілей, що переслідуються. Згодом, за допомогою аналізу слід дуже детально опрацювати наративи ворожої пропаганди. І вже потім, завдяки такому моніторингу, експерти зможуть ідентифікувати та систематизувати всі типи пропаганди, які застосовує ворог. Насамперед це потрібно для створення ефективного плану дій у відповідь.

Поряд з тим проводять аналіз джерел, через які ведеться пропаганда. Відповідно до джерела пропаганди останню класифікують на три типи. Це так звані:

- біла, котра характеризується, як відкрита;
- сіра, котра не розкриває джерело;
- чорна, у котрій зазначається невірне джерело.

Останні два типи частково чи повністю приховують джерело інформації з метою маніпулювання свідомістю та створення потрібного світосприйняттям суспільства.

Однак, в цій ситуації справжнє джерело маскується під правдоподібне, щоб аудиторія вважала його неупередженим та авторитетним. Класичними прикладами тут можуть слугувати ті самі «опозиційні» українські та російські інформаційні канали на зразок «NewsOne», «112 Украина», «Meduza» тощо. Саме тому аналіз справжнього походження пропаганди виступає важливим чинником, що може допомогти викрити неправдиву інформацію та розпочати їй протидіяти.

Ще одним доволі розповсюдженим методом є поширення викритої пропаганди, яка розрахована на певну категорію людей. Однак ці методи, можуть бути менш ефективними та впливати не на все суспільство. Відповідно завдання контрпропаганди полягатиме в правильності підбору підходів викриття брехні в медіапросторі. Як наслідок, наочна демонстрація відвертої брехні знижує ефективність пропаганди серед більшої частини суспільства та протидіє їй.

По суті, методика контрпропаганди в умінні вчасно аналізувати та викривати технологію обману, щоб суспільство навчилось самостійно розпізнавати інформаційні провокації [8, с.46–52].

Від часу початку неоголошеної російсько-української війни, Україна активно бореться з дезінформацією з боку РФ саме за допомогою контрпропаганди. У розробленій стратегії інформаційної безпеки першою метою є протидія дезінформації та інформаційним операціям з боку держави-агресора [2].

11 березня 2021 р. відповідним рішенням ради національної безпеки і оборони України було створено «Центр протидії дезінформації». Основною метою діяльності Центру є моніторинг подій та протидія поширенню ворожої дезінформації. Попри відсутність розроблених механізмів для покарання порушника, Центр може вносити подання в РНБО для подальшого розслідування [9].

Важливою складовою контрпропаганди є медіаграмотність суспільства. Сюди входять вміння аналізувати та критично оцінювати інформацію із медійних джерел. Оскільки саме навички медіаграмотності дозволяють протистояти впливу ворожої пропаганди та виробляють здатність до аналізу та критичного мислення. Свого часу Даніель Сюрель виділив вісім фундаментальних елементів медіаграмотності:

- навички критичного мислення, які є основою медіаграмотності;
- розуміння принципів роботи ЗМІ;
- усвідомлення впливу ЗМІ на особистість та суспільство в цілому;
- стратегії аналізу медійних повідомлень;
- розуміння медіа-контенту, що дає уявлення про культуру та життя користувачів;
- здатність розуміти та цінувати медіа-контент;
- активна навчання медіаграмотності;
- розуміння етичних та моральних зобов’язань журналіста, котрий висвітлює інформацію [10].

Висновок. В умовах війни та з огляду на тривалу боротьбу України з пропагандистськими наративами РФ, інформаційна політика в цілому є важливим та ефективним засобом домінування в інформаційному просторі. Її методика дає змогу не лише реагувати на конкретний фейк, а й показувати суспільству, як ці фейки створюються. При систематичному підході це працює як вакцинація: люди починають самостійно розпізнавати маніпуляції, що при систематичному підході формує в суспільстві розуміння про характерні особливості маніпулятивних технологій та методи їх виявлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інформацію» https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text
2. «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text
3. Про визнання Російської Федерації державою-агресором та створення механізму протидії та ліквідації наслідків агресії Російської Федерації проти України: Постанова Верховної Ради України від 17.01.2015 р.
1. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#Text
4. Про Міністерство. Загальна інформація. Міністерство культури та інформаційної політики України: офіційний веб-сайт. URL: https://cutt.ly/W1hF8xU
5. Правове забезпечення державної інформаційної політики. Міністреcтво юстиції. URL: https://cutt.ly/81hGzYN
6. Гібридна війна: сутність, виклики та загрози особливості протидії інформаційній агресії як складовій гібридної війни, 2021: збірник матеріалів круглого столу. С.83-86.
7. Денисюк Ж.З. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2021. Том 32 (71) № 2. С.46-51.
8. Павлов Д. Специфіка здійснення контрпропагандистських політичних технологій. НМетАУ: Наукові праці. Політологія. 2017. Т. 309. Вип. 297. С.46-52.
9. Центр стратегічних комунікацій: офіційний веб-сайт. https://cutt.ly/w1hK32C
10. Götz E. It's Geopolitics, stupid: explaining Russia's Ukraine policy. Global Affairs. 2015. Vol.1, no.1. P.3-10.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.147:81’243

Holubieva I.V.
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages,
National University of Water and Environmental Engineering,
Ukraine, Rivne

DEVELOPING FUTURE SPECIALISTS’ PROFESSIONAL COMPETENCE THROUGH THE LENS OF INTEGRATED FOREIGN LANGUAGE DIDACTICS

The sweeping forces of globalization and continuous technological disruptions are systematically forcing higher education institutions to reinvent their core professional training models. The current labor market demands that graduates possess not merely narrow technical expertise, but also the capacity for high-level intercultural and specialized communication in a foreign language. The conventional language-learning paradigm, operating in isolation from core professional disciplines, falls short of meeting these complex requirements. Consequently, there is an urgent need to transition toward a competence-based educational model where the foreign language serves as a functional vehicle for knowledge acquisition rather than a standalone subject. Infusing language curricula with interdisciplinary principles allows educators to construct an integrated learning environment that mirrors the actual architecture of a graduate’s future career path. Accordingly, this study aims to provide a theoretical rationale for how interdisciplinary language instruction shapes the developmental dynamics of professional competence, drawing upon advanced integrated didactic frameworks [1, p. 113].

Unpacking this educational phenomenon requires a thorough re-evaluation of professional competence within contemporary language didactics. In current academic discourse, this competence is conceptualized as a multi-dimensional construct blending theoretical insights, practical capabilities, and a psychological readiness to resolve authentic operational or research dilemmas. Within university curricula, foreign language proficiency has evolved from a secondary asset into a pivotal qualification cornerstone. Professional competence matures through the deep convergence of subject matter knowledge, linguistic tools, and socio-cultural awareness, enabling graduates to seamlessly navigate specialized international environments. Today, this process transcends a simple pairing of two fields, shifting toward a transdisciplinary educational model that fosters systemic scientific thinking and higher-level cognitive synthesis [2, p. 3]. This transition is operationally driven by English for Specific Purposes (ESP) and Content and Language Integrated Learning (CLIL) frameworks. Within these models, language serves as an epistemic tool: lexical and grammatical structures are acquired organically while processing authentic professional content, ultimately building a unified scientific worldview [1, p. 115].

Transitioning to this integrated format activates specific didactic mechanisms designed to cultivate core professional attributes. The primary mechanism involves the contextual simulation of authentic occupational and research scenarios directly within the language classroom. This approach reshapes the curriculum through project-based learning and the case method, challenging students to resolve complex industry-specific tasks that demand simultaneous technical reasoning and foreign language encoding. Furthermore, sustained engagement with original professional documentation (such as international standards, blueprints, patents, and peer-reviewed studies) provides students with direct exposure to global industry benchmarks. This scaffolded integration of specialized content stands as a foundational pedagogical condition for language-professional growth. These mechanisms trigger a profound cognitive transformation; anchoring language acquisition to tangible professional realities stimulates analytical, critical, and lateral thinking. Students gradually learn to perform intricate mental operations directly in the target language, turning it into an intellectual "way of being" within their chosen field [3, p. 2].

The practical viability of these cognitive and methodological mechanisms is validated by empirical observations that highlight clear advantages over traditional instruction. Most notably, a substantial increase in students' intrinsic academic motivation has been recorded. When university students recognize the immediate utility of language structures (especially when mastering highly specialized terminology), their engagement with the material deepens exponentially [1, p. 118]. Additionally, a potent synergistic effect emerges through the parallel cultivation of diverse skill sets. On one hand, it ensures the robust acquisition of hard skills, including academic writing proficiency, professional discourse execution, and international research presentation techniques. On the other hand, participating in collaborative cross-disciplinary projects and simulated business games stimulates essential soft skills, such as cognitive flexibility, cross-functional teamwork, adaptability to foreign-language environments, and the capacity to make informed decisions amidst systemic uncertainty.

The analyzed data provides strong grounds to conclude that interdisciplinary foreign language instruction serves as a foundational catalyst and an optimal matrix for fostering professional competence in higher education [1, p. 121]. It secures both communicative readiness and a comprehensive transdisciplinary capacity, preparing graduates for meaningful professional engagement in a globalized arena [3, p. 4]. Future research pathways should focus on scaling up cross-cutting integrated curricula, designing balanced assessment metrics for both linguistic and professional learning outcomes, establishing precise evaluation descriptors for language performance within specialized content classes [2, p. 5], and enhancing structural collaboration between foreign language faculties and core graduating departments.

REFERENCES

1. Aliyeva, A., & Holubieva, I. (2024). Integrating an interdisciplinary approach to teaching English to develop students' professional competence. Visnyk Nauky ta Osvity (Series "Philology"), 11(29), 112–121. https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-11(29)-112-121

2. Bernstein, J. H. (2015). Transdisciplinarity: A review of its origins, development, and current issues. Journal of Research Practice, 11(1), Article R1. https://academicworks.cuny.edu/kb_pubs/37/

3. Rigolot, C. (2020). Transdisciplinarity as a discipline and a way of being: complementarities and creative tensions. Humanities and Social Sciences Communications, 7(1), 1–5. https://doi.org/10.1057/s41599-020-00598-5

УДК 811:37.026.9

Голубєва І.В.
кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри іноземних мов
Національний університет водного господарства та природокористування,

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСНОВИ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

В умовах стрімкого зростання міжкультурної комунікації та глобальних трансформацій освітнього простору **індивідуалізація навчання іноземних мов** стає важливим фактором для досягнення високого рівня володіння мовою. Сучасні лінгводидактичні дослідження наголошують на тому, що ефективність цього процесу безпосередньо залежить від здатності викладача адаптувати освітнє середовище до унікальних когнітивних, психолінгвістичних та соціокультурних особливостей і потреб кожного студента.

Окреслений підхід ґрунтується на глибокому розумінні того, що кожен здобувач освіти є унікальною мовною особистістю з власним набором мовних здібностей, стратегій навчання, мотивацій та емоційних станів [2, с. 39]. Сучасні розвідки в галузі прикладної лінгвістики та нейролінгвістики підкреслюють важливість ретельного врахування таких індивідуальних відмінностей:

Когнітивні стилі: особливості сприйняття, обробки, структурування та запам'ятовування іншомовної інформації.

Стратегії навчання: індивідуальні підходи до оволодіння мовою (використання мнемонічних технік, системний аналіз мовних структур, інтенсивна комунікативна практика).

Мотивація: внутрішні та зовнішні чинники, що спонукають до вивчення мови, включаючи особисті інтереси, професійні потреби в умовах глобалізації, культурні цінності.

Емоційні фактори: рівень тривожності, впевненості, емпатії, які безпосередньо впливають на ефективність іншомовної комунікації.

Соціокультурний бекграунд: попередній досвід міжкультурної взаємодії, знання про культуру носіїв мови, загальне ставлення до інших лінгвокультур.

Ефективна організація мовної підготовки має базуватися на принципах диференціації та персоналізації, які, за визначенням дослідників, передбачають [1, с. 15]:

- використання автентичних матеріалів, що відповідають актуальним інтересам та професійним потребам студентів;
- застосування інтерактивних і цифрових технологій, що дозволяють проєктувати індивідуальні навчальні траєкторії;
- паралельний розвиток критичного мислення та міжкультурної компетентності;
- створення сприятливого психологічного клімату для зниження комунікативної тривожності.

Слід зазначити, що теоретичним підґрунтям персоналізованої лінгводидактики значною мірою виступає концепція індивідуальних стилів навчання. Ця теорія визнає наявність у студентів різних домінантних каналів засвоєння інформації, зокрема візуального, аудіального, кінестетичного тощо [1, с. 22]. Орієнтація на ці стилі дозволяє

адаптувати методики, дидактичні матеріали та типи завдань до потреб кожного студента. Наприклад, візуали ефективніше опановують лексико-граматичний матеріал через графіки, інфографіку та відео, тоді як аудіали віддають перевагу дискусіям, подкастам та аудіозаписам. Урахування цих чинників забезпечує психологічний комфорт та інтенсифікує процес вивчення мови [3, с. 112].

Важливу роль у лінгвістичному обґрунтуванні індивідуалізації відіграє також теорія мовленнєвих актів. Вона акцентує увагу на тому, що мова є інструментом виконання конкретних комунікативних дій (прохання, переконання, вибачення, презентація думки) [1, с. 27]. Розуміння прагматичних функцій мови дозволяє викладачам моделювати реальні ситуації спілкування, що допомагає формувати автентичну комунікативну компетентність у різних соціальних і професійних контекстах.

Окрім цього, траєкторія навчання суттєво залежить від поточного лінгвістичного статусу самого студента [2, с. 40]. Вихідний рівень володіння мовою є базовим орієнтиром для добору складності текстів та вправ: від репродуктивних завдань для початківців до аналітичної роботи з вузькоспеціалізованим дискурсом для просунутих студентів. Водночас аналіз індивідуальних мовних помилок вказує на конкретні прогалини, що уможливлює розробку цілеспрямованих корекційних стратегій.

Це стосується й індивідуальних особливостей сприйняття та відтворення іншомовного мовлення (фонетичного слуху, артикуляційної бази). Своєчасна диференціація завдань за допомогою аудіовізуальних засобів, рольових ігор та фонетичних тренажерів допомагає студентам ефективно долати інтерференцію рідної мови.

Концептуальний зв'язок між лінгвістичними характеристиками здобувача та його комунікативними намірами виступає ядром індивідуалізованої моделі. Так, студент із початковим рівнем орієнтований на первинне задоволення побутових потреб, тоді як фахівець із високим рівнем володіння мовою потребує вивчення спеціалізованої термінології та складних синтаксичних конструкцій для участі в наукових дискусіях, написання статей чи ведення міжнародних переговорів. Прагматичний вектор визначає і пріоритет розвитку конкретних видів мовленнєвої діяльності: усна комунікація вимагає фокусу на аудіюванні та говорінні, а робота з документацією та контентом – на читанні й письмі.

Зважаючи на лінгвістичні основи індивідуалізації, стає очевидним, що сучасна іншомовна освіта в умовах глобальних трансформацій вимагає гнучкого, адаптивного підходу. Інтеграція теорій стилів навчання, мовленнєвих актів та ретельного аналізу особистісного лінгвістичного профілю студента (зокрема із залученням сучасних цифрових інструментів автоматизації навчання) дозволяє створити оптимальне середовище для формування зрілої, конкурентоспроможної та впевненої мовної особистості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вишневський О. І. Методика навчання іноземних мов : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2011. 479 с.

2. Коваленко О. М. Індивідуалізація у вивченні іноземних мов в університетах Великої Британії (теоретичний аспект). Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. 2015. Vol. III (31), Iss. 61. P. 39-41.

3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів. О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. ; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

Юлія Дацюк
здобувачка освіти 2 курсу
спеціальності 012 Дошкільна освіта
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
Науковий керівник: ***Олена Ярема***
викладач-методист
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

ВИКОРИСТАННЯ КОНСТРУКТОРІВ LEGO ТА ЕЛЕМЕНТІВ СТОРІТЕЛІНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.

У статті розглянуто методичні можливості інтеграції конструкторів LEGO та елементів сторітелінгу як ефективного засобу розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів. Обґрунтовано психолого-педагогічне значення використання предметно-ігрової діяльності для подолання мовленнєвих бар'єрів та стимулювання комунікативної активності здобувачів освіти початкової школи. Запропоновано систему практичних прийомів, що базуються на синергії конструювання та наративних практик, зокрема техніки «діалог персонажів», «ланцюжок подій» та «інтерв'ю з героєм». Доведено, що використання об'єктів LEGO під час створення історій сприяє структуруванню думок, розвитку навичок побудови питальних конструкцій та емоційної виразності мовлення. Впровадження окреслених технологій підвищує рівень мовленнєвої мотивації та сприяє формуванню навичок педагогіки партнерства в освітньому процесі.
Ключові слова: *діалогічне мовлення, LEGO-конструювання, сторітелінг, комунікативна компетентність, інтегроване навчання, ігрові технології.*

Метою дослідження є визначення педагогічних умов формування комунікативної компетентності молодших школярів через інтеграцію ігрових технологій та наративних практик у освітній процес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів засобами інноваційних технологій стала предметом ґрунтовних наукових розвідок останніх років. Значний внесок у дослідження ігрових технологій, зокрема використання LEGO в освітньому процесі, зробили такі науковці, як Л. Шульженко, О. Матвієнко, які акцентують на розвитку пізнавальної активності та дрібної моторики. Водночас, хоча потенціал LEGO для розвитку математичних та інженерних здібностей є добре вивченим у межах STEAM-освіти, його використання як інструмента розвитку саме *лінгвістичної* компетентності потребує подальшої систематизації. [4]

Технологію сторітелінгу як методу розвитку зв'язного мовлення глибоко аналізують у своїх працях О. Савченко, Н. Бібік, наголошуючи на важливості творчої уяви та емоційного інтелекту в початковій школі. [1]

Останні публікації підтверджують, що сторітелінг знімає психологічні бар'єри та стимулює діалогічну взаємодію, проте бракує робіт, що поєднували б цей метод із матеріальною опорою у вигляді конструкторів. [3]

Виклад основного матеріалу. Методичні можливості інтеграції конструкторів LEGO та елементів сторітелінгу полягають у створенні цілісного навчального простору, де предметно-практична діяльність виступає природним стимулом для вербалізації думок та розвитку зв'язного діалогічного мовлення. Використання LEGO як інструменту візуалізації сюжетів дозволяє молодшим школярам перетворити абстрактні наративи на конкретні, дотикові об'єкти, що кардинально спрощує процес структурування висловлювань та перехід від монологічних описів до повноцінного діалогічного спілкування. Така синергія технологій дає змогу педагогу ефективно моделювати комунікативні ситуації, у яких дитина через гру освоює складні мовленнєві конструкції, вчиться ставити запитання, аргументувати власну позицію та узгоджувати ідеї зі співрозмовником у реальному часі. У такий спосіб інтеграція LEGO-конструювання та сторітелінгу трансформує традиційні мовні вправи на динамічний процес творчого пошуку, забезпечуючи високий рівень залученості учнів та розвиток навичок свідомого, емоційно забарвленого діалогу.

Психолого-педагогічне значення предметно-ігрової діяльності в контексті подолання мовленнєвих бар'єрів полягає у зміщенні фокусу уваги дитини з процесу говоріння на маніпулятивні дії з реальними об'єктами, що дозволяє суттєво знизити рівень тривожності та внутрішнього психологічного напруження. У моменти, коли молодший школяр зосереджений на конструюванні LEGO-моделі, мовлення стає не самоціллю, а природним інструментом вирішення ігрових завдань, що нівелює страх припущення помилки та спонукає до вияву власної ініціативи. Предметно-ігрове середовище діє як каталізатор комунікативної активності, адже наявність візуальних опор створює безпечний контекст для висловлювань, стимулює спонтанність діалогу та сприяє переходу від пасивного споживання інформації до активного творення смислів у процесі міжособистісної взаємодії. [2]

Використання конструкторів LEGO та елементів сторітелінгу в освітньому процесі початкової школи відкриває нові перспективи для розвитку комунікативної компетентності молодших школярів. Ми розглядаємо LEGO не лише як інструмент для просторового конструювання, а як «комунікативний міст», що дозволяє матеріалізувати абстрактні сюжети у конкретні об'єкти. У структурі діалогу LEGO-модель виконує функцію візуального референта - об'єкта, на якому фокусується спільна увага співрозмовників. Це допомагає здобувачам освіти долати мовну розгубленість та страх перед висловлюванням власної думки, оскільки процес створення моделі стає опорою для вербалізації ідей.

Формування діалогічних умінь за допомогою запропонованої методики відбувається поетапно. На першому етапі, «спільного задуму», діти в парах опановують мистецтво домовленостей. Вони вчаться формулювати пропозиції, аргументовано погоджуватися або ввічливо заперечувати, що є фундаментом культури діалогу. Другий етап,

«персоніфікація моделі», передбачає розігрування імпровізаційних діалогів від імені побудованих персонажів. Використання LEGO-фігурок дозволяє дитині дистанціюватися від власного «Я», зняти психологічну напругу та вільно експериментувати з мовленнєвими ролями. Третій етап - «інтерв'ю та рефлексія», спрямований на розвиток навички постановки запитань та розгорнутої відповіді. Під час презентації своїх моделей іншим школярам діти не лише пояснюють логіку побудови, а й відповідають на уточнювальні запитання, що вимагає гнучкості мовлення та швидкої реакції.

Практична реалізація цього підходу здійснюється через систему спеціальних вправ. Зокрема, вправа «Запитання до конструктора» спонукає дітей будувати незрозумілі об'єкти з метою викликати цікавість партнера та стимулювати його ставити уточнювальні запитання. Інша вправа, «Діалог за сюжетом», базується на обговоренні емоційних станів героїв, де діти вчаться аргументувати свою позицію, будуючи при цьому «мости примирення» для персонажів, що перебувають у конфлікті. Доведено, що використання «незавершених сюжетів», коли вчитель задає лише початкову конструкцію, а учні в процесі спільної діяльності добудовують історію, є найбільш ефективним способом активізації діалогічної взаємодії.

Запорукою успішності впровадження такої методики є створення сприятливого педагогічного середовища, де свобода вибору деталей конструктора поєднується з роллю вчителя, як фасилітатора. Педагог не виступає як оцінювач, а лише тонко спрямовує хід дискусії, підказуючи потрібні лексичні конструкції або емоційно підтримуючи ініціативу дитини. Результати спостережень підтверджують, що системне застосування LEGO та сторітелінгу не лише збагачує словниковий запас учнів, а й формує в них стійку мотивацію до спілкування, впевненість у власних силах та навички справжньої педагогіки партнерства, де мова стає інструментом творчого співробітництва.

Використання конструкторів LEGO як інструментарію під час створення історій сприяє структуруванню думок здобувачів освіти, оскільки фізичне втілення сюжету в моделі змушує дитину чіткіше вибудовувати послідовність подій: від задуму до розв'язки. Маніпуляція окремими елементами конструктора стає своєрідним «мовленнєвим каркасом», який допомагає молодшим школярам утримувати логічну нитку розповіді та впорядковувати власний внутрішній наратив. Окрім того, предметна гра стимулює розвиток навичок побудови складних питальних конструкцій, адже потреба обговорити деталі побудови або дії персонажів природно спонукає учнів до активного запитування, а емоційна прив'язаність до власноруч створеного образу наповнює висловлювання виразністю та живою інтонаційною палітрою, що є ключовим для розвитку виразного діалогічного мовлення.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що інтеграція конструкторів LEGO та елементів сторітелінгу є високоефективною педагогічною стратегією розвитку зв'язного діалогічного мовлення молодших школярів. Застосування предметно-ігрової діяльності дозволяє не лише нівелювати психологічні бар'єри та стимулювати комунікативну ініціативу учнів, а й створює надійну візуальну опору для структурування думок та опанування складних синтаксичних конструкцій. Розроблена система практичних вправ підтверджує, що використання об'єктів LEGO під час наративних практик сприяє розвитку емоційної виразності мовлення та навичок конструктивної взаємодії в парах. Отже, впровадження цих технологій у освітній процес початкової

школи забезпечує трансформацію діалогу в динамічний творчий процес, що є необхідною умовою для формування комунікативної компетентності та успішної соціалізації особистості в межах педагогіки партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід до навчання в початковій школі: теорія і практика. Український педагогічний журнал. 2024. № 2. С. 15–22.
2. Матвієнко О. В. Діяльнісний підхід у початковій освіті: розвиток пізнавальної активності та мовленнєвих умінь. Початкова школа. 2023. № 6. С. 5–10.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: сучасні стратегії розвитку комунікативної діяльності учнів. Київ : Видавничий дім «Слово», 2022. 250 с.
4. Шульженко Л. П. LEGO-педагогіка: розвиток пізнавальної активності та мовленнєвих навичок учнів початкової школи. Сучасні освітні технології. 2024. № 5. С. 34–40.

Живодер П.П.
аспірант І курса педагогічного факультету
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Ізмаїл, Україна

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ФАХОВІЙ ПЕРЕДВИЩІЙ ОСВІТІ

Викладач технологічних дисциплін працює з матеріалами, обладнанням, технологічними картами, цифровими засобами, інструкціями з безпеки, виробничими ситуаціями, тому його професійне мислення не може обмежуватися відтворенням готових алгоритмів. З огляду на це майбутній педагог має вміти оцінювати якість технічного рішення, знаходити причини помилок у виконанні операцій, зіставляти різні способи розв'язання виробничого завдання, пояснювати здобувачам логіку вибору інструментів, матеріалів і технологічних режимів. Закон України «Про освіту» у ст. 1 визначає компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів і цінностей, що забезпечують здатність особи до навчальної та професійної діяльності. У ст. 6 цього Закону серед засад державної політики у сфері освіти закріплено людиноцентризм, науковий характер освіти, академічну доброчесність, зв'язок із культурою, виробництвом і практикою [1]. Закон України «Про фахову передвищу освіту» спрямовує підготовку фахівців на поєднання освіти з виробництвом і потребами ринку праці, що особливо помітно в технологічних спеціальностях [2]. Отже, критичне мислення майбутнього викладача варто розглядати як професійну здатність аналізувати інформацію, перевіряти її достовірність, аргументувати педагогічні й технологічні рішення, прогнозувати наслідки навчальних дій і виробничих помилок.

Науковці пов'язують критичне мислення з умінням аналізувати інформацію з різних джерел, робити логічні висновки, давати оцінку фактам, порівнювати позиції, доводити власну думку й приймати обґрунтовані рішення. І. Кулик трактує критичне мислення як наукове мислення, спрямоване на зважене рішення щодо довіри до твердження, його прийняття, відхилення або відкладення [3, с. 82]. К. Решетилов підкреслює значення інтерактивного навчання як співнавчання й взаємонавчання, у межах якого викладач і здобувач виступають активними учасниками освітньої взаємодії [4, с. 1]. Відповідно, критичність формується тоді, коли студент не просто слухає пояснення про технологічну операцію, а зіставляє варіанти її виконання, шукає помилки в технологічній карті, оцінює ризики порушення інструкції, пропонує власне рішення та захищає його перед групою. С. Бадер та М. Починкова також звертають увагу на процесуальний, системний та інструментальний підходи, оскільки освітня робота має бути послідовною, структурованою, забезпеченою методами, засобами й критеріями результату [5, с. 31]. Для майбутнього викладача технологічних дисциплін це означає потребу не в разовому використанні «цікавих методів», а в цілеспрямованому проєктуванні занять, де кожне

завдання спонукає здобувача пояснювати, перевіряти, порівнювати, доводити й коригувати власні висновки.

Першою педагогічною умовою є створення проблемно-орієнтованого освітнього середовища, у якому здобувач постійно працює з професійними ситуаціями, наближеними до практики. У технологічній підготовці ефективними є кейси, побудовані на типових виробничих помилках – неправильний вибір матеріалу, порушення послідовності операцій, неточність вимірювань, ігнорування правил охорони праці, невідповідність готового виробу технічним вимогам. Викладач у такій моделі не дає одразу готовий висновок, а організовує пошук причин, зіставлення доказів і перевірку гіпотез. Другою умовою виступає системне застосування інтерактивних методів – дискусій, методу ПРЕС, «мозкового штурму», роботи в малих групах, взаємооцінювання, рольового моделювання педагогічних і виробничих ситуацій. Дискусія потрібна не для формального обміну думками, а для навчання аргументації – студент має назвати тезу, подати доказ, пояснити причинно-наслідковий зв'язок і зробити висновок. Третьою умовою є інтеграція цифрової та інформаційної грамотності в професійну підготовку, оскільки майбутній викладач працюватиме з електронними освітніми ресурсами, відеоінструкціями, технічною документацією, симуляторами, онлайн-платформами й матеріалами, які потребують перевірки. Згідно зі ст. 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність передбачає самостійність виконання навчальних завдань, коректне використання джерел і відповідальність за результати діяльності, тому критичне мислення варто пов'язувати також із культурою цитування, перевіркою походження інформації та відмовою від механічного копіювання готових відповідей [1].

Так, на табл. 1 відображено педагогічні умови формування критичного мислення майбутніх викладачів технологічних дисциплін, їх практичне наповнення та очікувані результати в освітньому процесі фахової передвищої освіти.

З огляду на дані таблиці 1, умови працюють результативно тоді, коли між ними зберігається методична послідовність. Проблемне завдання запускає мисленнєву активність, інтерактивна взаємодія допомагає перевірити думку в діалозі, цифрова грамотність розширює джерельну базу, проєктна діяльність переводить висновки в практичний продукт, а рефлексивне оцінювання дає змогу побачити якість виконаної роботи. В свою чергу, у підготовці викладачів технологічних дисциплін доцільно використовувати завдання, де студент одночасно виступає в ролі майбутнього педагога й фахівця, який розуміє технологічний процес. Наприклад, під час опрацювання теми з організації практичного заняття студент може розробити інструкційну картку, визначити можливі помилки здобувачів, запропонувати способи попередження травматизму, підготувати критерії оцінювання й пояснити, чому обрані показники справді відображають якість виконання роботи. В іншому завданні група може отримати суперечливий опис виробничої ситуації та встановити, які факти є перевіреними, які потребують уточнення, які висновки передчасні. В результаті через такі вправи майбутні викладачі навчаються не тільки застосовувати педагогічні методи, а й бачити зв'язок між змістом технологічної дисципліни, безпекою, якістю виробу, комунікацією зі здобувачами та відповідальністю за освітній результат.

Таблиця 1

Педагогічні умови формування критичного мислення майбутніх викладачів технологічних дисциплін

Педагогічна умова	Практична реалізація в підготовці майбутніх викладачів	Очікуваний результат
Проблемно-орієнтоване навчання	Аналіз виробничих ситуацій, технологічних помилок, суперечливих інструкцій, нестандартних педагогічних випадків	Здатність бачити проблему, встановлювати причини, добирати аргументи й пропонувати обґрунтоване рішення
Інтерактивна взаємодія	Дискусії, метод ПРЕС, «мозковий штурм», робота в малих групах, взаємонавчання, рольові ігри	Розвиток аргументації, культури професійного діалогу, уміння слухати й оцінювати різні позиції
Інтеграція цифрової та інформаційної грамотності	Перевірка технічної інформації, аналіз цифрових ресурсів, робота з відеоінструкціями, електронними технологічними картами	Уміння відрізняти достовірні дані від неперевірених, критично використовувати цифрові джерела
Проєктно-дослідницька діяльність	Розроблення фрагментів занять, навчальних проєктів, технологічних карт, інструкцій, критеріїв оцінювання	Самостійність мислення, здатність планувати освітній результат і перевіряти якість власного рішення
Рефлексивне оцінювання	Самооцінювання, взаємооцінювання, аналіз помилок, портфоліо професійного зростання	Усвідомлення сильних і слабких сторін власної підготовки, готовність до корекції професійних дій

Джерело: сформовано автором на основі [1-3].

Таким чином, формування критичного мислення майбутніх викладачів технологічних дисциплін потребує готовності самого педагога до зміни ролі в аудиторії. Авторитарне пояснення зводить активність здобувачів до запам'ятовування, в той час як професійна підготовка викладача потребує аналізу, вибору й відповідальності за рішення. Викладач має проєктувати заняття так, щоб студенти працювали з доказами, ставили уточнювальні запитання, перевіряли припущення, порівнювали декілька способів виконання завдання, аргументували оцінку якості роботи. Крім того, значення має також діагностика, тому що оцінювати варто не тільки правильність кінцевої відповіді, а й логіку міркування, добір джерел, здатність пояснити причинно-наслідкові зв'язки, коректність висновків, уміння переглянути позицію після отримання нових даних. Для внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі фахової передвищої освіти такі критерії дають змогу пов'язати професійний розвиток педагогів із реальними результатами підготовки здобувачів. Отже, педагогічні умови формування критичного мислення майбутніх викладачів технологічних дисциплін мають охоплювати зміст навчання, методи взаємодії, цифрову культуру, проєктну діяльність і рефлексивне оцінювання. За наявності цих умов критичне мислення поступово переходить із рівня окремої навчальної навички в професійну якість педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2145-19

2. Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII // Відомості Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2745-19

3. Кулик І. О. Педагогічні умови формування критичного мислення у майбутніх вчителів історії. Сьомі Фльорівські читання : матеріали наук.-практ. конф. Чернігів, 2022. С. 82-85 URL: https://www.academia.edu/94212654

4. Решетилов К. В. Педагогічні технології розвитку критичного мислення здобувачів освіти у викладанні гуманітарних дисциплін. Педагогічна Академія: наукові записки. 2025. № 15. С. 1-20. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.14923895

5. Бадер С. О., Починкова М. М. Теоретична модель технології формування критичного мислення громадяню. Інноваційна педагогіка. 2025. № 82. Т. 1. С. 31–37. DOI: https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/82.1.4

Андрій Карпа
здобувач освіти 3 курсу
спеціальності 014.11 Середня освіта (Фізична культура)
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
Науковий керівник: ***Олена Ярема***
викладач-методист
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

ВИКОРИСТАННЯ ПРОФЕСІЙНОІ ЛЕКСИКИ В ІНШОМОВНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до використання професійної лексики в іншомовному спілкуванні є пріоритетним завданням сучасної освіти, що зумовлено стрімкою глобалізацією спортивної та педагогічної галузей. У сучасних умовах фахівець із фізичної культури вже не може обмежуватися знаннями лише в межах національної освітньої системи, адже інноваційні методики фізичної реабілітації, новітні тренувальні системи та результати актуальних досліджень у галузі спортивної фізіології здебільшого публікуються іноземними мовами, зокрема англійською. Оволодіння фаховою термінологією дозволяє студентам не просто розуміти тексти, а й критично аналізувати світовий досвід, адаптуючи його до реалій вітчизняної школи. Професійна лексика в контексті фізичної культури охоплює надзвичайно широкий спектр понять: від анатомічних назв м'язових груп і біомеханічних характеристик рухів до специфічних термінів, що описують правила ігрових видів спорту, суддівську етику та психологічні аспекти роботи з командою. Важливість точного використання іншомовних термінів пояснюється тим, що в спорті кожна інструкція має бути максимально чіткою та однозначною, оскільки від цього залежить не лише техніка виконання вправи, а й здоров'я та безпека вихованців.

Значний внесок у дослідження професійної компетентності педагога зробили І. А. Зязюн і Н. Г. Ничкало. У праці «Педагогічна майстерність» І. А. Зязюн наголошував на важливості професійного мовлення, комунікативної культури та педагогічної майстерності як необхідних складових підготовки сучасного вчителя. Науковець розглядав педагогічне спілкування як основу ефективної взаємодії між учителем та учнями. [2]

Н. Г. Ничкало у своїх дослідженнях професійної освіти підкреслювала важливість формування компетентного фахівця, здатного до професійного саморозвитку, творчого мислення та ефективної комунікації. Їхні наукові праці стали теоретичною основою для дослідження професійної підготовки майбутніх педагогів, зокрема й учителів фізичної культури. [3]

Важливим складником професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є формування навичок професійної комунікації. Сучасний учитель повинен уміти чітко формулювати інструкції, пояснювати техніку виконання фізичних вправ, проводити спортивні заходи, організовувати змагання та підтримувати ефективну взаємодію з учнями. Володіння професійною лексикою іноземною мовою відкриває додаткові можливості для професійного розвитку, участі в міжнародних освітніх програмах, наукових конференціях, спортивних семінарах та тренерських курсах. У процесі навчання студенти опановують спеціалізовану термінологію, пов'язану з анатомією, фізіологією, біомеханікою рухів, методикою викладання фізичної культури та різними видами спорту. Формуванню професійної комунікації сприяють інтерактивні методи навчання: рольові ігри, презентації, дискусії, аналіз професійних ситуацій, проєктна діяльність та робота з автентичними іншомовними матеріалами. Значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили О. Б. Тарнопольський та С. Ю. Ніколаєва. [4]

У своїх працях вони обґрунтували необхідність професійно орієнтованого навчання іноземних мов, що передбачає поєднання мовної підготовки з майбутньою професійною діяльністю студентів. Науковці наголошували, що іншомовна комунікативна компетентність формується найбільш ефективно тоді, коли навчання максимально наближене до реальних професійних ситуацій. Саме тому майбутні вчителі фізичної культури повинні не лише знати терміни, а й уміти використовувати їх під час професійного спілкування, проведення занять, аналізу спортивних результатів та роботи з міжнародними інформаційними ресурсами. [5]

Навчання майбутніх педагогів іншомовної професійної комунікації має комплексний характер і виходить далеко за межі простого вивчення словника. Це процес інтеграції мовних знань із професійними навичками, де мова стає інструментом для вирішення конкретних педагогічних завдань. Наприклад, здатність провести розминку або пояснити правила гри іноземною мовою розвиває методичну гнучкість вчителя та його впевненість у власних силах. Важливим аспектом є також етична складова спілкування, адже міжнародна спортивна термінологія часто включає поняття «fair play» та інклюзивні терміни, що сприяють формуванню толерантності та поваги до суперника. Студенти, які вільно оперують професійними поняттями, отримують можливість брати участь у програмах міжнародного академічного обміну, відвідувати закордонні семінари та стажуватися у провідних спортивних академіях світу. Це створює міцний фундамент для професійної мобільності, дозволяючи молодому спеціалісту претендувати на роботу в міжнародних літніх таборах, приватних освітніх центрах або спортивних клубах, де вихованцями можуть бути представники різних національностей. [1]

Окрім практичного застосування на спортивному майданчику, професійна іншомовна лексика є ключем до наукової самореалізації майбутнього вчителя. Здатність читати оригінальні праці з теорії та методики фізичної культури дозволяє уникати помилок перекладу та отримувати інформацію «з перших рук». Це особливо актуально в епоху цифровізації, коли доступ до міжнародних баз даних спортивної статистики та відеоаналізу вимагає володіння специфічним технічним лексиконом. Розвиток іншомовної компетенції також позитивно впливає на загальний когнітивний розвиток студента, покращуючи його пам'ять, логічне мислення та здатність до швидкого перемикання уваги під час динамічного уроку. Учитель фізичної культури, який володіє

іноземною мовою, стає прикладом для своїх учнів, демонструючи, що фізична культура є частиною загальної світової культури. Це стимулює інтерес дітей до вивчення мов через призму спорту, створюючи міжпредметні зв'язки, які підвищують загальну ефективність шкільної освіти.

Завершальним етапом підготовки має стати усвідомлення того, що мова є живим організмом, а професійний сленг і термінологія постійно оновлюються з появою нових видів спорту, таких як кросфіт, воркаут чи кіберспорт. Тому майбутній вчитель повинен бути готовим до безперервної освіти протягом усього життя, постійно збагачуючи свій словниковий запас. Ефективне використання професійної лексики в іншомовному спілкуванні не лише піднімає статус учителя фізичної культури як інтелектуально розвиненого фахівця, а й сприяє зміцненню позитивного іміджу держави на міжнародній арені.

Таким чином, іншомовна підготовка, орієнтована на професійну комунікацію, є невід'ємним елементом формування компетентного, конкурентоспроможного та відкритого до світу педагога, здатного виховувати здорове та успішне покоління в умовах сучасного суспільства.

Ефективними формами практичного застосування професійної лексики є моделювання фрагментів уроків фізичної культури англійською мовою, проведення рольових ігор, створення діалогів між учителем та учнями, обговорення правил спортивних ігор, виконання команд і вправ іноземною мовою. Під час таких видів діяльності студенти активно використовують професійні терміни, пов'язані з фізичними вправами, спортивним обладнанням, видами спорту, методикою проведення занять та здоровим способом життя.

Важливе місце займає проєктна діяльність, під час якої здобувачі освіти готують презентації про олімпійські види спорту, відомих спортсменів, сучасні фітнес-технології та особливості організації фізичного виховання в різних країнах. Це сприяє не лише розширенню словникового запасу, а й розвитку навичок професійного іншомовного спілкування.

Доцільним є також використання автентичних матеріалів: відеофрагментів спортивних тренувань, інструкцій до вправ, статей спортивної тематики та ресурсів міжнародних спортивних організацій. Робота з такими матеріалами дозволяє студентам засвоювати сучасну професійну лексику в контексті її реального функціонування.

Отже, систематичне використання професійної лексики в навчальному процесі сприяє формуванню іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів фізичної культури, розширює їхні можливості для професійного розвитку та підготовки до роботи в умовах міжнародного освітнього простору.

Володіння професійною іншомовною лексикою є важливою складовою професійної компетентності сучасного вчителя фізичної культури. Здатність використовувати спеціалізовану термінологію під час спілкування іноземною мовою сприяє підвищенню якості професійної діяльності, забезпечує доступ до сучасних наукових досліджень, методичних матеріалів та міжнародного педагогічного досвіду. Крім того, іншомовна підготовка відкриває можливості для участі у міжнародних освітніх проєктах, програмах академічної мобільності та професійного стажування. Учитель фізичної культури, який володіє іноземною мовою, має більше можливостей для професійного зростання та успішної інтеграції у світовий освітній простір. Формування іншомовної професійної

компетентності сприяє підвищенню якості педагогічної діяльності, професійній мобільності та успішній інтеграції майбутніх учителів фізичної культури до міжнародного освітнього й спортивного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойченко Н. В., Пасічник В. М. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в умовах сучасної освіти. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 74. С. 145–149.

2. Зязюн І. А., Крамущенко Л.В., Кривонос І.Ф. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 2004. 422 с.

3. Ничкало Н. Г. Професійна освіта в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів : монографія. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. 125 с.

4. Ніколаєва С. Ю. Сучасні тенденції розвитку іншомовної освіти в Україні. Іноземні мови. 2020. № 4. С. 3–11.

5. Тарнопольський О. Б. Інноваційні підходи до навчання англійської мови для професійного спілкування у вищій школі. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». 2021. № 2(22). С. 177–185.

Михайло Олексійович Овчинников,
кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства
Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У НЕФІЛОЛОГІЧНОМУ ЗВО

На сучасному етапі розвитку методики викладання іноземних мов тестування розглядається як основна форма визначення рівня сформованості комунікативної компетенції.

Система тестів з української мови допомагає студенту-іноземцю засвоїти елементарні знання з фонетики, лексики, морфології та опанувати будову різних за структурою речень. Робота з тестами має характер попереднього, поточного, тематичного, періодичного та підсумкового контролю й проводиться після вивчення відповідних розділів програми.

У навчальному процесі використовуються тестові завдання різних типів і видів. За наявністю або відсутністю варіантів відповіді виділяють тести *закритої* та *відкритої* форми [3, с. 11].

Тестові завдання закритої форми розрізняються за принципом побудови відповіді.

Альтернативні тестові завдання передбачають наявність двох варіантів відповіді: «так – ні», «правильно – неправильно». Таку організацію відповідей використовують для первинної або приблизної перевірки правильності вибору та прийняття рішення.

Тестові завдання з *множинним вибором* передбачають від трьох до п'яти можливих відповідей. Завдання такого типу доцільно використовувати в тих випадках, коли необхідно перевірити уміння правильно відтворювати отримані знання.

Модифікацією тестових завдань із множинним вибором є тести на встановлення відповідності, серед яких виділяють п'ять видів:

– тестові завдання на асоціативні зв'язки;
– тестові завдання на порівняння і протиставлення;
– тестові завдання з множинними відповідями «правильно – неправильно";
– тестові завдання на визначення причинної залежності;
– тестові завдання ситуаційного характеру.

Тестові завдання *на асоціативні зв'язки* дають можливість установити знання фактів та їх взаємовідношення.

Наприклад: *З'ясуйте, якими лексичними одиницями є виділені слова в реченні «*Обличчя в Олександра незвичайне: *зверху широке, внизу вузьке*»:

1) омонімами; 2) синонімами; 3) паронімами; 4) антонімами.

Тестові завдання на *порівняння і протиставлення* використовуються для перевірки умінь виявляти розпізнавальні ознаки певних мовних явищ.

Наприклад: *В якому словосполученні слово «важкий» вжито в переносному значенні?*

1) важка валіза; 2) важке завдання; 3) важкий ящик; 4) важкий предмет.

Різновидом тестових завдань на порівняння і протиставлення є завдання з перехресним вибором відповідей, які використовуються для перевірки вміння вільно орієнтуватися в групі схожих понять [2, с. 21]. У такому випадку завдання містять кілька запитань і стільки ж відповідей, розташованих у двох колонках таблиці. Необхідно для кожного завдання, розміщеного ліворуч, вибрати однозначну відповідь з правої колонки таблиці.

Ще одним варіантом тестових завдань цього виду є завдання на конструювання правильної відповіді.

Наприклад: *Безсполучникове складне речення утвориться, якщо до частини* «У моїй книжковій шафі багато детективних романів …» додати:

1) , тому що я мрію стати слідчим; 2) , які я часто читаю; 3) та історичної літератури; 4) : мені дуже подобається їх читати.

Тестові завдання *з множинними відповідями «правильно – неправильно»* можуть використовуватися в ситуаціях, коли відповіді є тільки правильними або неправильними і не мають жодних відтінків переваги.

Наприклад: *Визначте кількість букв і звуків у слові «день»:*

1) 3 букви, 4 звуки; 2) 4 букви, 4 звуки; 3) 4 букви, 3 звуки; 4) 3 букви, 3 звуки.

Одним із варіантів тестових завдань цього виду є завдання на заповнення пропусків, які застосовуються для перевірки чіткого, однозначного розуміння мовних явищ і понять. У цих завданнях пропускаються ключові слова, які необхідно обрати з декількох запропонованих.

Наприклад: *Продовжіть речення* «Ільхам допомагає …»:

1) сестра; 2) сестру; 3) сестрі; 4) сестрою.

Тестові завдання на *визначення причинної залежності* застосовуються при необхідності перевірки розуміння певної причинної залежності між двома мовними явищами.

Наприклад: *Чому в реченні* «Айнур знає, що подорожувати Україною дуже цікаво» *ставиться кома?*

1) тому що кома розділяє частини складносурядного речення; 2) тому що кома розділяє головну і підрядну частини складного речення; 3) тому що кома розділяє частини безсполучникового складного речення; 4) тому що кома ставиться між однорідними членами речення.

Тестові завдання *ситуаційного характеру* призначені для вирішення проблемних ситуацій спілкування в побутовій, соціально-культурній та навчальній сферах. Порядок розміщення завдань у ситуаційному тесті визначається діями тестованого, які він повинен виконати для вирішення проблемної ситуації.

Наприклад: *Ви прийшли до супермаркету, але не можете знайти відділ, де знаходиться чай і кава. Як ви будете звертатися до працівника залу?*

1) Де ви купили чай і каву? 2) Вибачте, підкажіть, будь ласка, де знаходиться чай і кава? 3) Дайте мені чай і каву! 4) Я хочу чай і каву.

Тестові завдання *відкритого типу* не містять запропонованих варіантів відповідей і припускають, що студент повинен самостійно доповнити основний текст, щоб отримати висловлювання.

Залежно від форми надання відповіді тестові завдання відкритого типу можна розділити на дві групи: 1) завдання з обмеженням на відповідь; 2) завдання з вільно сконструйованою відповіддю.

У завданнях з обмеженням на відповідь студенти дають відповідь самостійно, проте формулювання завдання передбачає тільки один правильний варіант.

Наприклад: *Складіть речення з поданих слів*.

Пра́ва, слухають, студенти, з, лекцію, конституційного.

У завданнях з вільно сконструйованою відповіддю студенти дають вільні відповіді, обмежень немає.

Наприклад:. *Розкажіть, як ви відпочиваєте, скориставшись поданими нижче запитаннями.*

1. Що ви любите робити у вільний час?
2. Де ви любите бувати?
3. З ким ви любите гуляти?

Отже, тестування є важливим засобом контролю сформованості рівня володіння українською мовою студентами-іноземцями. Робота з тестами забезпечує організацію мисленнєвого процесу, розвиває логічне мислення, підвищує культуру мовлення, викликає інтерес до лексико-граматичного матеріалу та сприяє кращому його засвоєнню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Архипенко Л. М. Тестування як засіб контролю знань при вивченні української мови як іноземної. Проблеми і перспективи мовної підготовки іноземних студентів: збірник наукових статей за матеріалами XVIII Міжнародної науково-практичної конференції (19 жовтня 2023 р.). Харків: ХНАДУ, 2023. С. 59–62.

2. Гарматюк Н. Д. Особливості застосування тестового контролю при вивченні іноземної мови у вищих навчальних закладах. Медична освіта. 2013. № 3. С. 17–24.

3. Ісаєнко Т. К., Козуб Г. М. Система тестів з української мови як іноземної для студентів усіх спеціальностей: практикум. Полтава: ПолтНТУ ім. Ю. Кондратюка. 2010. 50 с.

Анна Поломахтерова
здобувачка освіти 2 курсу
спеціальності 012 Дошкільна освіта
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
Науковий керівник: ***Олена Ярема***
викладач-методист
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

ВИКОРИСТАННЯ КАРТОК ЕМОЦІЙ ТА ЦИФРОВИХ АВАТАРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОРЕГУЛЯЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У 1-2 КЛАСАХ

У статті висвітлено методику використання карток емоцій та цифрових аватарів для формування саморегуляції в учнів 1–2 класів. Розкрито потенціал інструменту «Mood Meter» для вербалізації емоційних станів англійською мовою. Доведено ефективність медіапсихологічних засобів у розвитку емпатії та soft skills молодших школярів.
Ключові слова: *саморегуляція, емоційний інтелект, англійська мова, цифрові аватари, молодші школярі.*

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та опис методичних засобів використання карток емоцій і цифрових аватарів для формування навичок саморегуляції та емпатії в учнів 1–2 класів на уроках англійської мови в умовах Нової української школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування емоційного інтелекту та навичок саморегуляції у молодших школярів сьогодні перебуває у центрі уваги як психологів, так і методистів іноземних мов. Сучасна парадигма освіти в межах Нової української школи (НУШ) розглядає емоційний розвиток не як допоміжний елемент, а як фундаментальну умову успішного навчання. Праці Світлани Ройз важливі в цьому питанні, бо вона спрощує нейропсихологічні ідеї для школи. У посібнику «Твоя сила» зазначено, що сучасні діти живуть у великому стресі, який блокує мозок. «Стрес перемикає мозок у режим виживання, де навчання стає неможливим. Наша задача – повернути дитину в стан безпеки через усвідомлення тілесних та емоційних реакцій» [2, с. 12]. Це положення є ключовим для уроків англійської мови в 1-2 класах, оскільки іноземна мова сама по собі може виступати додатковим фактором тривожності для дитини. Таким чином, використання карток емоцій стає методом «заземлення», який дозволяє учням інтегрувати новий лінгвістичний досвід у безпечний психологічний контекст.

Тим часом вчені часто говорять про вплив цифрового світу на розвиток дитини. Марія Бурдукало у дослідженні «Розвиток емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку засобами медіапсихології» доводить, що медіатехнології допомагають дітям спілкуватися і контролювати себе. Марія Бурдукало каже, що «медіапростір, зокрема використання інтерактивних персонажів та аватарів, створює для дитини ситуацію ігрового моделювання реальності, де вона може безболісно експериментувати з власними

емоційними станами» [1, с. 4]. Бурдукало наголошує, що аватари допомагають дитині подолати внутрішні бар'єри, оскільки вони виступають медіаторами (посередниками) між внутрішнім світом учня та зовнішніми вимогами вчителя. У контексті навчання англійської мови це дає змогу реалізувати принцип антропоцентризму, де дитина є суб'єктом, який пізнає світ через призму власного емоційного досвіду.

Постановка проблем досліджень. Сучасний етап розвитку початкової освіти в Україні характеризується пошуком інноваційних підходів до навчання, які б враховували не лише інтелектуальний розвиток дитини, а й її емоційний стан. Особливо гостро це питання постає в умовах воєнного стану, коли рівень тривожності молодших школярів значно зростає, що створює додаткові бар'єри у засвоєнні навчального матеріалу. У контексті Нової української школи (НУШ) одним із пріоритетних завдань вчителя є формування ключових компетентностей, серед яких вагоме місце посідає здатність до саморегуляції та емпатії.

Виклад основного матеріалу. Уроки англійської мови в 1–2 класах традиційно розглядаються, як простір для накопичення лексичного та граматичного запасу. Проте вивчення іноземної мови для дитини 6–7 років є складним процесом, що потребує значного психологічного ресурсу. Проблема полягає в тому, що стандартні методики часто ігнорують емоційну готовність учня до уроку. Дитина, яка перебуває у стані стресу, втоми або пригніченості, не здатна ефективно залучатися до комунікативних ігор та вправ. Відтак виникає необхідність інтеграції в освітній процес спеціальних інструментів саморегуляції, які б дозволили здобувачеві освіти розпізнавати свій стан і транслювати його іноземною мовою. Використання карток емоцій та цифрових аватарів виступає як засіб візуалізації внутрішніх переживань дитини. Це дозволяє перетворити абстрактні відчуття на конкретні образи, якими легше оперувати в межах обмеженого словникового запасу. Незважаючи на актуальність соціально-емоційного навчання, у практиці викладання англійської мови все ще бракує системного поєднання психологічних технік самодопомоги з вивченням мовних одиниць. Актуальність проблеми полягає у необхідності розробки методичного супроводу, який дозволив би використовувати англійську мову не лише як предмет вивчення, а й як інструмент формування емоційної стійкості та взаємопідтримки в класному колективі.

Сучасний урок англійської в 1-2 класах без соціально-емоційних елементів просто не уявити. У дітей в цьому віці емоції керують навчанням, тому вчити самоконтролю дуже важливо. Картки з емоціями і цифрові аватари перетворюють незрозумілі відчуття в картинки. Дитина легше працює з цими картинками, навіть коли словник ще не сформований. Науковці підкреслюють, що «коли ми вчимо дитину розрізняти сигнали свого тіла та емоцій, ми даємо їй ресурс стійкості, який дозволяє витримувати навантаження». [2, с. 8]. На практиці ресурс працює через щоденні емоційні ритуали. Головний інструмент саморегуляції – Mood Meter (Вимірювач настрою). Mood Meter підходить для школярів початкової ланки. На початку уроку вчитель запитує «How are you today?». Діти не просто відповідають, а переносять свої відчуття, свій настрій у потрібну зону. Жовта зона показує багато енергії і радості (happy, excited). Зелена зона означає спокій і концентрацію (calm, relaxed). Синя зона говорить про втому або сум (tired, sad). Червона зона сигналізує про тривогу або гнів (angry, nervous). Я вважаю, що даний інструмент працює, бо він спирається на простий принцип: спільне обговорення емоцій на початку уроку створює безпечну атмосферу, де кожне дитяче почуття важливе. Застосунок дає вчителю можливість вчасно корегувати навантаження на уроці. Якщо

більшість учнів у синій зоні, тоді треба змінити план уроку. Тоді треба додати динамічну пісню або ігрову вправу, щоб підняти ефективність роботи дітей.

Для підтримки самоконтролю можна застосовувати картки емоцій (flashcards). Картки емоцій допомагають учням 1-2 класу сказати, що вони відчувають. Робота з картками включає вивчення назв емоцій і ігри для розвитку співчуття. У грі «Emotion Charades» здобувачі освіти вчаться читати міміку і жести – і зв'язувати міміку і жести з англійськими назвами. Мені здається, що таке навчання формує навичку розуміти себе і інших людей. Коли дитина бачить однокласника в «червоній зоні» і запитує: «Are you okay?», дитина показує перші кроки соціальної компетентності, використовуючи іноземну мову, щоб підтримати спілкування.

У сучасному освітньому просторі особливої актуальності набуває проблема формування навичок саморегуляції молодших школярів, оскільки вони є важливою складовою успішного навчання, соціалізації та емоційного благополуччя дитини. Одним із перспективних напрямів розвитку саморегуляції в умовах цифровізації освіти є використання цифрових аватарів, які виступають інтерактивними помічниками, мотиваторами та моделями поведінки для учнів.

На уроках англійської мови у 1–2 класах цифрові аватари можуть сприяти розвитку в дітей умінь контролювати власну увагу, керувати емоціями, планувати виконання завдань і оцінювати результати своєї діяльності. Завдяки елементам персоналізації, візуалізації та ігрової взаємодії аватари підвищують мотивацію до навчання, підтримують позитивний емоційний стан учнів та створюють умови для активного залучення до освітнього процесу.

Використання цифрових аватарів у навчанні англійської мови поєднує мовленнєву практику з розвитком метакогнітивних навичок, що відповідає сучасним вимогам компетентнісного підходу та концепції Нової української школи. Дослідження потенціалу таких цифрових інструментів є перспективним напрямом удосконалення методики навчання іноземних мов у початковій школі.

Цифровий аватар може виступати в ролі віртуального помічника, наставника або друга, який пояснює завдання, нагадує про правила роботи, заохочує до навчання та допомагає контролювати власну діяльність.

На етапі організації навчальної діяльності аватар вітає учнів англійською мовою, повідомляє мету уроку та допомагає налаштуватися на роботу. Наприклад, персонаж пропонує дітям оцінити свій настрій за допомогою кольорових смайлів або коротких фраз англійською мовою: *I feel happy, I feel good, I feel tired*. Така діяльність сприяє розвитку емоційної усвідомленості та вмінню аналізувати власний стан.

Під час виконання завдань цифровий аватар допомагає здобувачам освіти планувати свої дії. Перед початком роботи він може запропонувати алгоритм виконання вправи, нагадати про послідовність кроків або визначити час на виконання завдання. Це формує в дітей навички самоорганізації та управління увагою.

Для підтримки самоконтролю аватар використовує систему підказок, нагадувань і позитивного підкріплення. Наприклад, після виконання вправи він пропонує перевірити відповіді, оцінити власну роботу за допомогою символів чи кольорових індикаторів, а також відповісти на запитання: «Чи було завдання легким?», «Що вдалося найкраще?», «Що потрібно покращити?». Такі рефлексивні вправи сприяють розвитку вмінь оцінювати результати власної діяльності.

Ефективним є використання цифрових аватарів у мовленнєвих іграх, діалогах та рольових ситуаціях. Персонаж може моделювати комунікативні ситуації, ставити

запитання англійською мовою, реагувати на відповіді учнів та мотивувати їх до активної участі в навчанні. Завдяки цьому діти не лише розвивають мовленнєві навички, а й вчаться контролювати власну поведінку, емоції та взаємодію з іншими.

Отже, цифрові аватари є ефективним інструментом формування навичок саморегуляції молодших школярів, оскільки поєднують навчальну, мотиваційну та рефлексивну функції, сприяючи розвитку самостійності, відповідальності та позитивного ставлення до навчання.

Висновки. Можна констатувати, що інтеграція засобів соціально-емоційного навчання в освітній процес початкової школи на уроках англійської мови є не лише вимогою часу, а й необхідною умовою для успішного засвоєння мовного матеріалу в 1–2 класах. Використання карток емоцій та цифрових аватарів дозволяє створити унікальне навчальне середовище, де мова виступає інструментом емоційної саморегуляції, а не лише об'єктом лінгвістичного вивчення. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що впровадження інструменту «Mood Meter» на етапі мовленнєвої розминки забезпечує плавний перехід дитини від повсякденного стану до навчальної діяльності. Це допомагає мінімізувати вплив стресових факторів, що особливо актуально в сучасних українських реаліях. Вербалізація почуттів іноземною мовою сприяє розвитку усвідомленості: учень припиняє бути пасивним об'єктом педагогічного впливу і стає активним суб'єктом, який здатен оцінити власну готовність до роботи та вчасно сигналізувати про потребу в ресурсі. Використання карток емоцій як візуальних опор підтвердило свою ефективність у формуванні навичок емпатії. Завдяки ігровим методам роботи з картками, діти вчаться розпізнавати невербальні сигнали однокласників, що закладає фундамент для побудови толерантної та безпечної комунікації в класному колективі. Англійська мова в такому контексті стає «мовою підтримки», що значно підвищує мотивацію до її вивчення, оскільки дитина бачить реальну практичну цінність нових слів у щоденній взаємодії.

Окрему увагу слід приділити медіапсихологічному аспекту використання цифрових аватарів. Віртуальні персонажі виступають надійними посередниками у комунікації, дозволяючи дітям виражати складні емоційні стани через проєкцію на екранний образ. Це знімає психологічні бар'єри та страх перед помилкою, що є ключовим фактором успіху на початковому етапі вивчення іноземної мови. Дистанціювання від негативних емоцій через аватари дозволяє дитині швидше повертатися до стану психологічної стійкості та продовжувати навчання. Методична цінність роботи полягає у розробці комплексного підходу, який поєднує традиційну наочність (картки) із сучасними цифровими інструментами (аватарами), створюючи цілісну систему підтримки здобувача освіти. Впровадження таких інструментів сприяє реалізації основних положень Концепції Нової української школи щодо виховання цілісної особистості, здатної до самоусвідомлення та конструктивної співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурдукало М. М. Розвиток емоційного інтелекту у дітей молодшого шкільного віку засобами медіапсихології. Медіаосвіта та медіаграмотність: теоретико-методологічний аналіз. 2020. URL: https://surl.li/mtpsbo (дата звернення: 07.05.2026).

2. Ройз С. Твоя сила. Практикум для дітей та підлітків. ЮНІСЕФ Україна. 2022. 54 с. URL: https://surl.lt/zvycur (дата звернення: 07.05.2026).

Шевченко Ю.В.,
https://orcid.org/0000-0001-7701-1291
старша. викладачка кафедри іноземної філології
Національного університету «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І СПОРТ»

На сучасному етапі розвитку вищої професійної освіти особливої актуальності набуває проблема підвищення рівня володіння англійською мовою професійного спрямування (далі – АМПС) майбутніми фахівцями. Ефективність оволодіння АМПС значною мірою залежить від рівня сформованості мотивації студентів, оскільки саме мотивація забезпечує їхню пізнавальну активність, здатність до самоорганізації, усвідомленого планування навчальної діяльності та систематичного виконання самостійної роботи. Водночас результати опитувань студентів спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» свідчать про недостатній рівень мотивації до вивчення АМПС більшості студентів спортивного профілю, що негативно впливає на якість англомовної професійної підготовки майбутніх фахівців сфери фізичної культури та спорту. У зв'язку з цим актуальною є проблема пошуку ефективних педагогічних підходів і методів, спрямованих на підвищення мотивації студентів-спортивного профілю до вивчення АМПС.

Мотивація є ключовим чинником у процесі навчання. Вона визначає рівень залученості студентів, їхню активність та наполегливість у досягненні результату. Слідом за F. Chiew, ми вважаємо, що на оволодіння іноземною мовою має вплив зовнішня мотивація (extrinsic motivation) та внутрішня мотивація (intrinsic motivation) [6, p.98]. Зовнішня мотивація обумовлена зовнішніми обставинами такими, як отримання балів, стипендія, нагорода, уникнення покарання, мотиви досягнення тощо. Внутрішня мотивація безпосередньо пов'язана з процесом вивчення іноземної мови, передусім – це інтерес, отримання морального задоволення від процесу навчання. Внутрішня мотивація є педагогічно значущою, оскільки її рівень можна підвищити шляхом педагогічного впливу, що і є важливим завданням викладача.

Результати опитування першокурсників показали, що багато з них не усвідомлюють важливості знання англійської мови для їхньої майбутньої професійної діяльності. З огляду на це, необхідним є проведення системної роз'яснювальної роботи щодо можливостей їхньої конкурентоспроможності, демонструючи реальні можливості, які відкриваються перед ними, якщо вони матимуть високий рівень володіння англійською мовою [3, с. 144]. Студенти мають чітко усвідомлювати для чого вони вивчають англійську мову та перспективи практичного застосування набутих знань і вмінь у

майбутній професійній діяльності. Так, фахівці сфери фітнесу, які володіють високим рівнем АМПС можуть проводити онлайн-тренування для іноземних клієнтів, створювати англомовний контент та розвивати власний професійний бренд. Необхідною умовою формування мотивації є використання автентичного контенту: блогів фітнес-тренерів, спортивних форумів, інтерв'ю відомих спортсменів тощо. Робота з такими матеріалами сприяє усвідомленню практичної значущості англійської мови, розширює професійний кругозір та забезпечує їх залучення до реального іншомовного професійного середовища.

Враховуючи специфіку студентів спортивного профілю, ми пропонуємо перенесення звичних для них моделей спортивного планування на процес вивчення АМПС. Так, власний практичний досвід дозволяє стверджувати, що ефективним є ведення індивідуального навчального календаря (мовного трекера), у якому студенти-спортсмени фіксують цілі, завдання та результати власної навчальної діяльності за аналогією з тренувальними щоденниками. Такий підхід сприяє розвитку стійкої мотивації, а також формуванню навичок самоорганізації, планування та самоконтролю [4, с. 200].

Проводячи паралелі між вивченням іноземної мови та спортом, слід акцентувати увагу студентів на тому, що високий рівень володіння англійською мовою, як і спортивна майстерність, досягається завдяки регулярній і цілеспрямованій практиці. З огляду на це, доцільним є використання прийомів, побудованих за принципом регулярних тренувань, зокрема організація «мовного марафону», що передбачає щоденне виконання коротких мовних завдань упродовж визначеного періоду часу.

З урахуванням притаманної студентам-спортсменам змагальності, потужним засобом підвищення мотивації є використання ігрових технологій. Результати досліджень [1; 2; 5] вказують, що раціональне використання методів гейміфікації у навчальному процесі мають значний вплив на стимулювання успішності та мотивацію. Інструменти гейміфікації включають системи винагород, можливості змагання та співпраці, а також функції відстеження особистих досягнень. Це допомагає створити стимулююче середовище, яке підвищує мотивацію [5, с. 45]. Під час виконання ігрових завдань з'являється азарт і зацікавленість, що само по собі підвищує мотивацію до предмету. Навіть менш успішні студенти отримують можливість проявити себе, відчути «ситуацію успіху», коли набрані ігрові бали сигналізують про їхній прогрес [1].

Ділові ігри є особливо ефективним засобом формування внутрішньої мотивації до вивчення АМПС, оскільки створюють умови для моделювання реальних ситуацій професійного спілкування. У процесі таких ігор студенти усвідомлюють практичну цінність англомовної підготовки, внаслідок чого характер їхньої мотивації трансформується із зовнішнього (формального), заснованого лише на отриманні балів, у глибоко особистісний, що переходить у сферу безпосередніх професійних інтересів [3, с. 145].

У контексті підготовки фахівців зі спорту завдання-орієнтоване навчання (Task-Based Learning) виступає дієвим підходом до підвищення мотивації, що враховує діяльнісне мислення студентів-спортсменів. Так, майбутні фітнес- тренери виконують такі завдання, як розробка програми тренувань англійською мовою, проведення симуляційної фітнес-консультації, підготовка презентації про здоровий спосіб життя тощо [7, p.298]. Успішне вирішення таких комунікативних завдань формує у студентів стійку «ситуацію успіху»,

яка за своїм психологічним механізмом подібна до досягнення спортивного результату, що закріплює внутрішню мотивацію до навчання.

Отже, формування стійкої внутрішньої мотивації студентів на всіх етапах вивчення АМПС є важливим завданням викладача. Специфіка студентів спортивного профілю обумовлює відбір методів та підходів педагогічного впливу на їхню мотиваційну сферу. Ефективними шляхами формування стійкої мотивації є демонстрація практичної значущості АМПС для майбутньої професії, перенесення звичних для спортсменів моделей тренувального процесу у площину вивчення мови (мовні трекери, марафони), активне використання ігрових технологій, завдання-орієнтованого навчання та автентичних медіаресурсів. Реалізація зазначених підходів сприяє трансформації зовнішньої мотивації у внутрішню, підвищує навчальну активність студентів-спортсменів та створює умови для формування стійкого інтересу до вивчення АМПС і готовності до безперервного професійного саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Капура О. М. Гейміфікація як мотиваційна стратегія у навчанні іноземної мови у вищій школі. Матеріали VIII Всеукраїнської мультидисциплінарної конференції «Чорноморські наукові студії». Видавничий дім «Гельветика», 2022. URL: https://docs.mgu.edu.ua/docs/aspirantura/240622_konf_tezi.pdf (дата звернення: 01.06.2026)

2. Пасічник О. Гейміфікація процесу навчання іноземної мови студентів закладів вищої освіти. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 24(1). Ч. 2. С. 344 –349.

3. Шевченко Ю.В. Биконя О.П. Шляхи підвищення мотивації до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. 2021. Вип. 35. С.142 – 147.

4. Шевченко Ю.В., Дивнич Г.А., Гайдай Н.М., Биконя О.П. Особливості навчання англійської мови за професійним спрямуванням майбутніх фахівців сфери фізичної культури та спорту. Інноваційна педагогіка. Науковий журнал. 2024. Вип. 72 С. 197 - 202

5. Шелудченко С.Б., Корень А. М. Інструменти гейміфікації як мотиватор при навчанні англійської мови. Академічні студії. Серія «Педагогіка», 2024. Вип. 2 С. 44–50. URL: https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.2.7 (дата звернення: 01.06.2026)

6. Chiew F.(2015). A Review on Intrinsic and Extrinsic Motivation of ESL Learners. International Journal of Language, Literature and Linguistics. Vol. 1 No 2 June, 2015 pp.98-105 URL: http://www.ijlll.org/vol1/20-L016.pdf (дата звернення: 01.06.2026)

7. Yuliia Shevchenko. Teaching English to Future Fitness Trainers: Challenges and Effective Strategies. X Міжнародна науково-практична конференція "Science in the Modern World: Innovations and Challenges". Toronto. (June, 12-14.2025). Toronto. Canada. 2025. Pp. 296 -300 URL: https://sci-conf.com.ua/x-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-in-the-modern-world-innovations-and-challenges-12-14-06-2025-toronto-kanada-arhiv/ (дата звернення: 05.06.2026)

Шкаденков Ярослав Валерійович
студент магістратури
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького
Ганєчко В.В.
кандидатка філологічних наук, доцентка
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ АВТЕНТИЧНИХ НІМЕЦЬКОМОВНИХ МЕДІАТЕКСТІВ ТА ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Сучасний вектор розвитку іншомовної освіти в Україні спрямований на забезпечення повноцінної інтеграції молодого покоління у європейський соціокультурний простір. У зв'язку з наданням Україні статусу кандидата у члени Європейського Союзу, актуалізується суспільний запит на фахівців, здатних до ефективної міжкультурної комунікації. Відповідно, метою вивчення іноземної (зокрема німецької) мови у старшій школі стає не просто засвоєння лексико-граматичного інвентарю, а формування міжкультурної комунікативної компетентності (МКК) – здатності розпізнавати культурні коди та діяти в умовах міжкультурної взаємодії [1, с. 14].

Процес навчання ускладнюється наслідками тривалого дистанційного та змішаного навчання, зумовленого карантинними обмеженнями та воєнним станом. Традиційні підходи до викладання за допомогою лише друкованих підручників часто призводять до зниження мотивації учнів, втрати концентрації уваги та інтересу до предмета. Вирішення цієї проблеми лінгводидакти вбачають у впровадженні інноваційних технологій, поєднанні інтерактивних цифрових інструментів та автентичних медіатекстів [3, с. 86].

Автентичні медіатексти – це матеріали (текстові, аудіальні, візуальні або аудіовізуальні), створені носіями мови для носіїв мови, які відображають актуальні реалії життя суспільства. Для сучасних старшокласників, які належать до покоління Z і є активними споживачами цифрового контенту, цифрове середовище виступає природним простором соціалізації. Використання таких матеріалів на уроках німецької мови стимулює пізнавальний інтерес, оскільки вони репрезентують мову в її природному функціонуванні, вільному від штучної дидактизації.

Німецькомовний медіапростір володіє потужним дидактичним потенціалом. Матеріали таких ресурсів, як Deutsche Welle (зокрема формати "Top-Thema" чи "Video-Thema"), Der Spiegel, ARD та ZDF, демонструють специфічні лінгвокультурні риси німецької мови: високу частотність композитів, складну синтаксичну рамкову конструкцію, а також високий

ступінь фактологічної чіткості [5, с. 42]. Залучення цих матеріалів сприяє подоланню соціокультурного бар'єра та формуванню емпатії у школярів.

Методично доцільна робота з автентичним медіатекстом традиційно структурується за трьома етапами, ефективність яких значно зростає за умови інтеграції цифрових інструментів (Таблиця 1).

Етап роботи з текстом	**Методична мета етапу**	**Рекомендовані цифрові інструменти**
Передтекстовий (Pre-reading / Pre-viewing)	Актуалізація фонових знань, зняття лексичних та граматичних труднощів, антиципація змісту.	Створення "хмар слів" (WordArt), мозковий штурм (MindMap), інтерактивні картки для лексики (Quizlet).
Текстовий (While-reading / While-viewing)	Сприйняття інформації, пошук конкретних фактів, розуміння соціокультурного контексту, аналіз аргументації.	YouTube (робота з субтитрами), LearningApps (завдання на встановлення відповідностей під час перегляду).
Післятекстовий (Post-reading / Post-viewing)	Рефлексія, вихід у вільне комунікативне спілкування, дискусія, контроль глибини розуміння.	Тестування (Google Forms, Quizizz, Kahoot!), генерація творчих завдань за допомогою ШІ (ChatGPT, Question Well).

Як свідчить аналіз таблиці, синергія автентичних матеріалів та цифрових інструментів забезпечує комплексний підхід до навчання. Інструменти на кшталт Quizizz та Kahoot! дозволяють гейміфікувати процес перевірки розуміння прочитаного чи почутого, що нівелює стрес від контролю знань [2, с. 110]. Водночас використання сучасних платформ штучного інтелекту оптимізує роботу вчителя під час підготовки тестових завдань до автентичних німецьких статей чи відеороликів, які не мають готових методичних розробок.

Важливою перевагою комп’ютеризованого навчання з використанням медіатекстів є індивідуалізація процесу. Завдяки розгалуженню послідовності завдань на основі аналізу помилок учня, кожен здобувач освіти може рухатися власною освітньою траєкторією. Зокрема, використання німецькомовних подкастів з можливістю регулювання швидкості відтворення допомагає учням з різним рівнем підготовки однаково ефективно засвоювати фонові соціокультурні знання [4, с. 45].

Формування міжкультурної комунікативної компетентності неможливе без критичного осмислення інформації. Працюючи з німецькомовними новинами, старшокласники вчаться розрізняти факти та маніпуляції, порівнювати подачу тієї самої події в українських та німецьких медіа. Це дозволяє їм глибоко усвідомити відмінності у ціннісних орієнтирах, суспільних нормах та стереотипах двох культур.

Таким чином, інтеграція автентичних німецькомовних медіатекстів у поєднанні з сучасними цифровими інструментами є високоефективною технологією в арсеналі вчителя іноземної мови. Такий підхід не лише індивідуалізує навчання, а й створює активне комунікативне середовище. Учні отримують можливість зануритися в реальний мовний контекст, розвивають критичне мислення та набувають навичок толерантної міжкультурної взаємодії, що є критично важливим для їхнього подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бігич О. Б. Теорія і практика формування міжкультурної компетентності. Київ : Вид-во КНЛУ, 2021. 210 с.
2. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті навчання іноземних мов. Педагогічні науки. 2020. № 4. С. 108–115.
3. Савченко О. Я. Медіаосвіта як складова міжкультурного діалогу. Освітній вісник. 2023. № 1. С. 85–92.
4. Коваленко О. М. Психолого-педагогічні особливості навчання іноземних мов старшокласників. Сучасна педагогіка. 2022. № 2. С. 42–48.
5. Würffel N. Medien im kompetenzorientierten Deutschunterricht. Deutsch als Fremdsprache. 2021. Vol. 58, Nr. 2. S. 40–55.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Яковенко Віктор Сергійович
аспірант 1-го року навчання спеціальності «Психологія»
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

ЗМІШАНІ МЕТОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ КЕРІВНИКА: НАРАТИВНИЙ ТА ПСИХОСЕМАНТИЧНИЙ ВИМІРИ

***Ключові слова**: професійна свідомість, організаційна психологія, змішані методи, наративний аналіз, психосемантика, керівник.*

Проблема адекватного методу дослідження супроводжує психологію майже від початку її становлення як самостійної науки. Особливо гостро вона постає тоді, коли об'єктом аналізу є складні, багаторівневі та динамічні психологічні конструкти, що не зводяться до окремих вимірюваних характеристик. До таких феноменів належить професійна свідомість керівника, яка охоплює систему професійних значень, уявлень, цінностей, образів управлінської ролі, способів оцінювання себе та інших у професійному й організаційному контексті.

У межах організаційної психології дослідження професійної свідомості традиційно значною мірою спиралися на кількісну парадигму: стандартизовані тести, опитувальники, шкали та процедури статистичної обробки даних. Такий підхід має безперечну цінність, оскільки дає змогу виявляти закономірності, порівнювати групи респондентів, перевіряти гіпотези й будувати узагальнені моделі. Водночас спроба досліджувати професійну свідомість виключно через набір заздалегідь визначених шкал може призводити до методологічного редукціонізму. Унікальний смисловий зміст професійного досвіду керівника, його суб'єктивна логіка прийняття рішень, внутрішні суперечності, ціннісні орієнтири та способи інтерпретації власної ролі часто залишаються поза межами формалізованого вимірювання.

Особливо актуальною ця проблема стає в умовах швидких соціальних, економічних і організаційних змін. Управлінська діяльність дедалі частіше здійснюється в ситуаціях невизначеності, ціннісної неоднозначності, високої відповідальності та постійного перегляду професійних ролей. У такому контексті дослідника цікавить не лише те, які особистісні риси має керівник, а й те, як він осмислює власний досвід, як конструює образ себе як управлінця, якими смислами наповнює поняття успіху, відповідальності, ефективності, лідерства та професійного розвитку [2].

Метою цієї роботи є обґрунтування методологічної цінності змішаних стратегій у дослідженні професійної свідомості керівника в контексті організаційної психології. Особливу увагу приділено наративному аналізу та психосемантиці як підходам, що дозволяють поєднати глибину розуміння суб'єктивного досвіду з можливістю його подальшої систематизації та емпіричної перевірки.

Історично академічна психологія формувалася під значним впливом природничо-наукової, або сцієнтистської, парадигми. Її методологічним ядром був позитивізм, орієнтований на об'єктивність, верифікованість, вимірюваність і пошук універсальних закономірностей. У межах цього підходу психологія прагнула наблизитися до стандартів природничих наук, де ідеалом наукового знання вважалося встановлення причинно-наслідкових зв'язків між чітко визначеними змінними [5].

В організаційній психології ця логіка проявлялася у домінуванні гіпотетико-дедуктивної схеми дослідження: формулювання гіпотези, операціоналізація змінних, добір інструментів, кількісний замір, статистична обробка й інтерпретація результатів. Така модель є продуктивною тоді, коли дослідник має справу з відносно стабільними, чітко визначеними змінними. Проте вона виявляє свої обмеження у випадку складних психологічних феноменів, до яких належить професійна свідомість.

Перше обмеження пов'язане з редукціонізмом. Професійна свідомість керівника формується в часі, змінюється під впливом професійного досвіду, кризових ситуацій, міжособистісних взаємодій, організаційної культури та рефлексії власних рішень. Зведення цього феномену до набору шкальних показників може дати формально коректні, але змістовно збіднені результати [2; 4].

Друге обмеження полягає у залежності кількісної методології від апріорних гіпотез. Для того щоб виміряти певний аспект професійної свідомості, його потрібно заздалегідь визначити, описати й операціоналізувати. Відтак дослідник часто фіксує лише ті прояви феномену, про які вже має попереднє теоретичне уявлення, тоді як нові, контекстуально специфічні або ще не концептуалізовані аспекти професійного досвіду можуть залишитися непоміченими.

Третє обмеження стосується недостатньої уваги до суб'єктивного контексту. У позитивістській традиції суб'єктивність часто розглядалася як джерело похибки, яку потрібно мінімізувати. Натомість у дослідженні професійної свідомості саме суб'єктивний досвід є центральним предметом аналізу. Те, як керівник розповідає про себе, як пояснює власні рішення, які події вважає визначальними, які смисли вкладає у свою професійну роль, є не випадковим "шумом", а суттєвим емпіричним матеріалом [1; 2].

Поява постпозитивізму створила передумови для перегляду уявлень про критерії науковості. Одним із ключових положень постпозитивістської філософії науки є теза про теоретичну навантаженість факту: емпіричні дані не існують поза мовою опису, дослідницькою оптикою та теоретичними припущеннями. Будь-яке спостереження вже певною мірою інтерпретоване [5; 8]. Це означає, що вивчення складних психологічних феноменів не може зводитися лише до вимірювання; воно має включати також реконструкцію смислів, через які суб'єкт організовує власний досвід.

Постпозитивістський поворот легітимізує множинність методів. Вибір дослідницького інструментарію має визначатися природою феномену, дослідницьким питанням і рівнем складності об'єкта. Саме тому якісні методи, такі як: глибинне інтерв'ю, наративний аналіз, феноменологічний опис, кейс-стаді, можуть розглядатися не як альтернатива науковій строгості, а як важлива складова цілісного дослідницького дизайну.

У дослідженні професійної свідомості керівника особливе значення має наративний підхід. У його межах особистість розглядається не лише як носій певних рис, а як суб'єкт, що конструює власну ідентичність через історію про себе. У концепції Д. МакАдамса ідентичність постає як інтеріоризована життєва історія, яка надає цілісності минулому,

теперішньому й майбутньому досвіду людини. Для дослідження професійної свідомості керівника це означає зміщення фокусу з питання "якими рисами він володіє?" на питання "яку історію про себе як професіонала він створює?" [10].

Українська психологічна традиція також містить вагомі підстави для такого розуміння особистості. У працях, присвячених життєтворенню та інтерпретації життєвого досвіду, важливе місце посідає проблематика суб'єктивного досвіду, життєконструювання та наративного осмислення життєвого шляху. Така перспектива є продуктивною для вивчення професійної свідомості, оскільки дозволяє розглядати професійний розвиток не лише як накопичення компетентностей, а як процес смислового самовизначення [6; 7].

Наративні методи також дають змогу досліджувати приховані, неявні або суперечливі аспекти професійної свідомості, зокрема її самосвідомісний вимір. Керівники як професійна група часто демонструють високий рівень самоконтролю, орієнтацію на соціально бажані відповіді та прагнення підтримувати образ компетентного й ефективного управлінця. У стандартизованих анкетах це може призводити до відтворення нормативного образу "правильного" керівника. Натомість діалогічний формат інтерв'ю, аналіз спонтанних висловлювань, прикладів із практики, пауз, суперечностей і метафор дозволяє наблизитися до реальних смислових структур, які регулюють професійну поведінку.

Водночас обґрунтування цінності якісних методів не означає відмови від кількісної методології. Продуктивнішим є принцип комплементарності, відповідно до якого якісні й кількісні підходи не протиставляються, а взаємно доповнюють один одного. Кількісні методи забезпечують широту охоплення, можливість порівняння та статистичної перевірки гіпотез. Якісні методи забезпечують глибину розуміння, відкриття нових категорій і реконструкцію суб'єктивних смислів. Саме на цьому ґрунтується стратегія змішаних методів дослідження [3].

У дослідженні професійної свідомості керівника можуть бути застосовані щонайменше дві моделі змішаного дизайну. Перша – якісно-кількісна, або exploratory sequential design. На початковому етапі дослідник проводить серію глибинних інтерв'ю, аналізує професійні наративи, виявляє ключові смислові категорії, якими користуються керівники для опису себе та своєї діяльності. На основі цих даних може бути створено або уточнено кількісний інструментарій, який краще відповідає реальній семантиці професійної групи. Такий підхід дозволяє уникнути нав'язування респондентам зовнішніх понять і підвищити змістову валідність опитувальника [3].

Друга модель – кількісно-якісна, або explanatory sequential design. Спочатку проводиться кількісне дослідження, яке виявляє певні закономірності, кореляції або типологічні групи. Після цього якісні методи використовуються для пояснення отриманих результатів. Наприклад, статистичний аналіз може показати зв'язок між певними характеристиками особистості та стилем управління, але не пояснити психологічний механізм цього зв'язку. Глибинне інтерв'ю або кейс-стаді дозволяють відкрити "чорну скриньку" кореляції та зрозуміти, як саме цей зв'язок формується в досвіді конкретного керівника [3].

Особливо перспективним полем синтезу якісної та кількісної логіки є психосемантика. Методи експериментальної психосемантики, зокрема семантичний диференціал Ч. Осгуда та репертуарні решітки Дж. Келлі, дають змогу реконструювати суб'єктивний семантичний простір особистості. З одного боку, вони спираються на

математичні процедури обробки даних – факторний, кластерний та інші види аналізу. З іншого боку, їхня головна мета полягає не лише у вимірюванні, а в розкритті індивідуальної системи значень, через яку суб'єкт сприймає себе, інших людей і професійну реальність. Тому психосемантика може виступати методологічним мостом між кількісною точністю та якісною глибиною [9; 11].

У дослідженні професійної свідомості керівника психосемантичні методи дозволяють аналізувати, як організований образ "Я як керівник", які смислові опозиції визначають самооцінювання професійної ролі, як співвідносяться образи "ефективного керівника", "відповідального керівника", "успішного керівника", "керівника в кризовій ситуації" тощо. Такий підхід є цінним для вивчення не лише усвідомлених декларацій, а й глибинної структури професійних значень [1; 2].

Отже, стратегія змішаних методів дає змогу досліджувати професійну свідомість керівника у її процесуальності, контекстуальності та смисловій насиченості. Вона дозволяє поєднати кількісну фіксацію закономірностей із якісною реконструкцією внутрішньої логіки управлінського досвіду, професійних наративів і прихованих смислових структур. Саме така "бінокулярна" методологічна оптика – поєднання вимірювання та розуміння – створює підстави для побудови більш цілісної моделі професійної свідомості сучасного керівника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дробот О. В. Психосемантичні особливості професійної свідомості майбутніх менеджерів: дис. … канд. психол. наук. Київ, 2009.

2. Дробот О. В. Психосемантика управлінської свідомості керівника: дис. … д-ра психол. наук. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, 2015.

3. Кресвелл Дж. В., Кресвелл Дж. Д. Дизайн дослідження: підходи на основі якісних, кількісних і змішаних методів / пер. Ігор Кобель, Тарас Кобель. Львів : Видавництво УКУ, 2022. 284 с.

4. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ: ТОВ «КММ», 2006.

5. Поппер К. Логіка наукового відкриття. Огляд деяких фундаментальних проблем / пер. О. Є. Оліфер. Актуальні проблеми духовності. 2021. № 22. С. 170–192. DOI: https://doi.org/10.31812/apd.v0i22.4563

6. Психологія життєтворення особистості в сучасному світі: монографія / Ю. Д. Гундертайло, В. О. Климчук, О. Я. Кляпець та ін.; за ред. Т. М. Титаренко ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. Київ : Міленіум, 2016. 320 с.

7. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія / за ред. Н. В. Чепелєвої. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.

8. Feyerabend P. Against method: Outline of an anarchistic theory of knowledge. London: New Left Books, 1975.

9. Kelly G. A. The psychology of personal constructs. Vols. 1–2. New York: Norton, 1955.

10. McAdams D. P. The stories we live by: Personal myths and the making of the self. New York: William Morrow, 1993.

11. Osgood C. E., Suci G. J., Tannenbaum P. H. The measurement of meaning. Urbana: University of Illinois Press, 1957.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

Томіленко Сергій Антонович
аспірант факультету журналістики
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ЖУРНАЛІСТІВ У ПРИФРОНТОВИХ РЕГІОНАХ

«Четверта влада» – саме так називають засоби масової інформації. Цей вираз давно став більшим, ніж просто красивою метафорою. Витоки цього концепту сягають європейської політичної культури межі XVIII-XIX століть та класичного поділу суспільства на три традиційні стани (духовенство, аристократію та общини), які уособлювали офіційну владу. Історична традиція пов'язує появу виразу з промовою британського політика Е. Берка під час дебатів у Палаті громад 1787 року, проте справжнього філософського обґрунтування він набув у праці шотландського мислителя Т. Карлейля «Hero-Worship, and the Heroic in History» [5], він прямо пов'язав виникнення повсюдного, щоденного друкарства з невідворотністю демократичних процесів. У його розумінні, кожен, хто володіє публічним голосом, до якого прислухається нація, автоматично стає реальною гілкою влади, здатною впливати на законотворчість та акти державного управління, незалежно від офіційного рангу чи статків.

Оскільки слово здатне як об'єднувати людей, так і ставати інструментом маніпуляцій, на перший план виходить питання журналістської етики. Без чітких внутрішніх орієнтирів і відповідальності репортера «четверта влада» легко може перетворитися на деструктивну силу. Саме тому в мирний час професійна етика традиційно розглядається як мірило якості професіоналізму журналіста [3].

В умовах воєнного стану професійна етика журналіста перестає бути просто питанням репутації, вона безпосередньо переплітається з національною безпекою та жорсткими законодавчими обмеженнями. Журналістам у прифронтових регіонах доводиться балансувати між обов'язком говорити правду та потребою захищати державу, оскільки на їхню роботу тепер впливає ціла низка правових актів. Етичний вибір будь-якого представника ЗМІ сьогодні чітко рамкується Кримінальним кодексом України (зокрема, статтями про нерозголошення інформації про направлення чи переміщення зброї та рух ЗСУ), Законом України від 12.05.2015 року № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» (із змінами), Законом України «Про медіа» від 13 грудня 2022 року № 2849-IX, іншими нормативно-правовими документами, які регулюють правила акредитації та роботи журналістів у зоні ведення бойових дій).

Складником саморегуляції вітчизняного медіапростору є Кодекс етики українського журналіста. Попри те, що в Україні історично існувало кілька редакцій цього документа, його сучасна основа була закладена членами Національної спілки журналістів України (НСУЖУ) ще у 2002 році, а остаточний текст, який містить 19 статей, ухвалили 24 квітня 2004 року на з'їзді журналістів-підписантів. Згодом, реагуючи на виклики часу, документ

зазнав змін та доповнень: чинну редакцію затвердили 4 жовтня 2013 року, а пізніше, у грудні того ж року, її офіційно підтримали на пленумі НСЖУ та рішенням Комітету Незалежної медіа-профспілки України [4].

Цей звід правил побудований на базових принципах прав і свобод людини, закріплених у Загальній декларації прав людини, Всесвітній Хартії свободи преси ООН, Декларації принципів поведінки журналіста МФЖ, резолюція ПАРЄ № 1003 та Конституції України. Хоча Кодекс не має сили закону і не є обов'язковим до виконання документом у юридичному сенсі, його ігнорування залишається одним із ключових чинників суспільної недовіри до медіа. Утриманням цього балансу займається Комісія з журналістської етики, розглядаючи скарги від споживачів інформації та виносячи рішення винятково на основі статей Кодексу.

В умовах сучасної прифронтової роботи дотримання цих добровільно прийнятих норм перетворюється з корпоративного обов'язку на свідому позицію, де повага до професійних стандартів безпосередньо захищає суспільство від деструктивного інформаційного впливу [3; 4].

Як зазначає К. Акопян, журналістика на війні пов'язана з безліччю заборон та пересторог. Тож під час висвітлення бойових дій чи фіксації особистих історій військовослужбовців найважливішим моментом стає, насамперед, глибоке розуміння того, як не нашкодити самим захисникам і, навпаки, допомогти їм. За таких обставин професійні стандарти точності та оперативності проходять сувору внутрішню цензуру репортера, де кожен факт оцінюється з погляду безпеки тих, хто перебуває на передовій [1].

Далі окреслимо базові етичні принципи діяльності представників ЗМІ у прифронтовій зоні.

1. Будь-яка неточність або передчасна публікація в зоні бойових дій може стати причиною миттєвого коригування ворожого вогню.

2. Прифронтові матеріали ворог систематично вивчає через OSINT-розвідку, вишукуючи щонайменші локальні деталі для планування своїх наступних ударів.

3. Суворо дотримуватися заборони оприлюднення облич, справжніх імен чи специфічних шевронів без згоди бійців, оскільки це ставить під пряму загрозу їхнє життя та безпеку членів їх родин.

4. Максимально делікатно спілкуватися з респондентами, щоб не ретравматизувати людей, які щойно втратили все під обстрілом, і повністю відмовитися від гонитви за сенсаційними сльозами.

5. Зважати, що робота ведеться безпосередньо на межі з окупацією, тому висвітлення історій місцевих мешканців вимагає ювелірної точності, аби випадково не наклеїти тавро зрадника на того, хто просто намагався вижити.

6. Чітко називати речі своїми іменами (ворог, окупант, злочинець, агресор, загарбник), але уникати деструктивної мови, яка дегуманізує самих журналістів та знижує загальний рівень професіоналізму.

7. На лінії вогню ситуація змінюється щохвилини, тому ретельна верифікація є єдиним способом захистити інформаційний простір від панічних фейків про «оточення» чи окупацію / звільнення населеного пункту / панівної висоти тощо.

8. Працювати з тими, хто пережив втрату чи обстріл, винятково з позиції поваги до людського горя, а не сприймати людську трагедію як звичайний щоденний інформаційний привід.

Наостанок зауважимо, що між тиловою та прифронтовою журналістикою сьогодні пролягає величезна прірва, і вимірюється вона саме ціною професійної помилки. Якщо в тилу публікація неперевіреної інформації чи гонитва за клікбейтом загрожує редакції максимум судовим позовом, публічним скандалом або втратою частини підписників, то на прифронтовій території етичний промах має зовсім інші наслідки. Тут невчасне слово, випадковий кадр чи передчасна новина вимірюються людськими життями. Помилка локального репортера на лінії вогню – це майже завжди пряма підказка ворогу, яка за лічені хвилини може обернутися прицільним артилерійським ударом по позиціях наших бійців чи по житлових будинках сусідів, з якими журналіст щодня ділить цей прифронтовий побут.

Саме тому етика на передовій вже давно перетворилася на залізне правило виживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акопян К. А. Медіаетика воєнного часу: військова журналістика в українсько-російській війні. Functioning of the Ukrainian media during martial law in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. P. 5–18.

2. Кодекс етики. URL : https://cje.org.ua/ethics-codex/

3. Улибін В. Етичні аспекти роботи журналіста в умовах воєнного стану. Інтегровані комунікації. 2023. № 1 (15). С. 95–103. https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.1512

4. Улибін В. А. Роль медіа у висвітленні військових конфліктів: вплив на суспільство. Міжнародна наукова конференція «Особливості роботи журналістів та PR і медіапрофесіоналів під час воєнного стану в Україні» (3-4 жовтня 2024 року). Рига. С. 31–34.

5. Carlyle T. On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History. London: Chapman and Hall, 1840. 235 p. URL: https://www.gutenberg.org/files/1091/1091-h/1091-h.htm

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

УДК 004.89:658

Дмитренко Микита Сергійович
студент
Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АВТОМАТИЗАЦІЇ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

1. ВСТУП

Сучасний бізнес функціонує в умовах жорсткої конкуренції та постійно зростаючих вимог до ефективності. Одним із ключових напрямів цієї трансформації є автоматизація бізнес-процесів із застосуванням технологій штучного інтелекту (ШІ).

Штучний інтелект — це галузь комп'ютерних наук, що займається створенням систем, здатних виконувати завдання, які зазвичай вимагають людського інтелекту: розпізнавання мови, прийняття рішень, перекладу мов, обробки великих масивів даних тощо. У контексті автоматизації бізнес-процесів ШІ дозволяє не просто замінити ручну працю, а й суттєво підвищити якість і швидкість прийняття управлінських рішень.

Актуальність даного дослідження обумовлена стрімким зростанням обсягів даних, якими оперують сучасні підприємства, та потребою у їх оперативній обробці. Традиційні методи управління вже не справляються з викликами цифрової економіки, тоді як інтелектуальні системи демонструють значно вищу продуктивність.

Метою роботи є аналіз сучасних підходів до застосування штучного інтелекту в автоматизації бізнес-процесів, виявлення переваг і обмежень існуючих рішень, а також визначення перспектив подальшого розвитку цього напряму.

2. ОСНОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ШІ В АВТОМАТИЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Серед технологій штучного інтелекту, що активно використовуються для автоматизації бізнес-процесів, виокремлюють кілька ключових напрямів.

Машинне навчання (Machine Learning, ML) — це підгалузь ШІ, що дозволяє системам навчатися на основі даних без явного програмування. ML-моделі здатні виявляти приховані закономірності у великих масивах інформації, прогнозувати попит, виявляти шахрайство та оптимізувати ланцюги постачання. Наприклад, алгоритми навчання з учителем застосовуються для класифікації клієнтів, прогнозування відтоку та оцінки кредитних ризиків.

Глибоке навчання (Deep Learning) є розширенням машинного навчання, що використовує багатошарові нейронні мережі. Ця технологія особливо ефективна при обробці неструктурованих даних — зображень, звуку, тексту. У бізнесі глибоке навчання застосовується для автоматичного розпізнавання документів, аналізу відеопотоку в ритейлі, обробки рекламацій та контролю якості продукції.

Обробка природної мови (Natural Language Processing, NLP) дозволяє комп'ютерним системам розуміти і генерувати людську мову. NLP-технології лежать в основі чат-ботів, систем автоматичної обробки електронної пошти, аналізу тональності відгуків клієнтів та

автоматичного складання звітів. Сучасні великі мовні моделі (LLM), такі як GPT-4, суттєво розширили можливості NLP у бізнес-застосуваннях.

Роботизована автоматизація процесів (Robotic Process Automation, RPA) у поєднанні зі штучним інтелектом утворює так звану інтелектуальну автоматизацію. Традиційна RPA виконує прості повторювані дії, тоді як інтеграція з ШІ дозволяє обробляти неструктуровані дані, адаптуватися до змін у бізнес-правилах та приймати рішення в умовах невизначеності.

3. ЗАСТОСУВАННЯ ШІ В КОНКРЕТНИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАХ

Штучний інтелект знаходить застосування практично у всіх функціональних сферах підприємства. Розглянемо найбільш показові приклади.

Управління відносинами з клієнтами (CRM). Сучасні CRM-системи з інтегрованим ШІ дозволяють автоматично сегментувати клієнтську базу, персоналізувати комунікацію та прогнозувати поведінку покупців. Чат-боти на базі NLP обробляють типові запити цілодобово без участі операторів, що знижує навантаження на службу підтримки до 40–60%. Алгоритми рекомендаційних систем, подібні до тих, що використовуються Amazon або Netflix, підвищують рівень крос-продажів на 15–35%.

Управління ланцюгами постачання. Алгоритми машинного навчання дозволяють прогнозувати попит із значно вищою точністю порівняно з традиційними методами. Це зменшує рівень надлишкових запасів на складах, скорочує витрати на логістику та мінімізує ризик дефіциту. Провідні ритейлери, зокрема Walmart та Zara, активно використовують ШІ для оптимізації своїх логістичних мереж.

Фінансові процеси. У сфері фінансів ШІ застосовується для автоматизації бухгалтерського обліку, виявлення шахрайських транзакцій у режимі реального часу, оцінки кредитоспроможності позичальників та управління інвестиційними портфелями. Системи на основі ШІ здатні аналізувати мільйони транзакцій за секунди, виявляючи аномалії, які людина-аналітик може пропустити.

Управління персоналом (HR). У сфері управління людськими ресурсами ШІ-інструменти автоматизують первинний відбір резюме, аналізують ринок праці, прогнозують ризики звільнення співробітників та персоналізують програми навчання. Рекрутингові платформи на базі ШІ скорочують час найму кваліфікованих фахівців у середньому на 30–50%.

Виробничі процеси. У промисловості ШІ використовується для предиктивного обслуговування обладнання, контролю якості продукції за допомогою комп'ютерного зору, оптимізації виробничих розкладів та управління енергоспоживанням. Концепція "розумного виробництва" (Smart Manufacturing) передбачає широку інтеграцію ШІ з Інтернетом речей (IoT) та великими даними (Big Data).

4. ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ШІ

Застосування штучного інтелекту в автоматизації бізнес-процесів має низку вагомих переваг, однак супроводжується й певними обмеженнями.

До основних переваг відносяться:

– підвищення продуктивності праці за рахунок звільнення співробітників від рутинних завдань та переорієнтації їх на творчу та аналітичну роботу;

– зниження операційних витрат: за даними McKinsey Global Institute, автоматизація може скоротити витрати на виконання окремих бізнес-процесів на 20–45%;

– підвищення точності та якості прийнятих рішень завдяки аналізу великих масивів даних;

– цілодобова доступність систем без людських обмежень (втома, помилки уваги, хвороби);

– масштабованість: ШІ-системи легко масштабуються під зростаючі обсяги роботи без пропорційного збільшення витрат;

– персоналізація послуг на основі індивідуальних профілів клієнтів.

Водночас існують суттєві обмеження та ризики:

– висока вартість впровадження та розробки ШІ-рішень, що може бути неприйнятною для малого та середнього бізнесу;

– потреба у великих обсягах якісних навчальних даних, яких часто бракує на початкових етапах;

– ризик упередженості алгоритмів (algorithmic bias) при прийнятті рішень щодо персоналу чи клієнтів;

– складність інтеграції з існуючими IT-системами підприємства;

– питання конфіденційності та захисту персональних даних, що регулюються законодавством (зокрема, GDPR в ЄС);

– необхідність перенавчання персоналу та подолання опору змінам з боку співробітників.

5. СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ПЛАТФОРМИ

Ринок інструментів для ШІ-автоматизації бізнес-процесів демонструє динамічний розвиток. Серед провідних платформ та рішень варто виділити наступні.

Microsoft Power Automate з інтегрованим AI Builder дозволяє бізнес-користувачам без глибоких технічних знань створювати автоматизовані робочі процеси з елементами ШІ: розпізнавання форм, аналіз тексту, прогнозні моделі. Платформа тісно інтегрується з екосистемою Microsoft 365.

UiPath та Automation Anywhere є лідерами ринку RPA-платформ. Обидві компанії активно інтегрують можливості ШІ у свої продукти, пропонуючи рішення для інтелектуальної обробки документів, розпізнавання рукописного тексту та прийняття рішень на основі даних.

Salesforce Einstein — вбудований ШІ-рушій у CRM-платформі Salesforce, що забезпечує прогнозування продажів, автоматичну оцінку лідів, персоналізовані рекомендації та автоматизацію маркетингових кампаній.

IBM Watson пропонує широкий спектр ШІ-сервісів для бізнесу: від обробки природної мови до комп'ютерного зору та аналізу даних. Платформа активно використовується у фінансовому секторі, охороні здоров'я та виробництві.

Google Cloud AI та AWS AI Services надають хмарні ШІ-сервіси за моделлю "оплата за використання", що робить передові технології доступними навіть для невеликих компаній без значних капітальних інвестицій.

6. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Майбутнє застосування штучного інтелекту в автоматизації бізнес-процесів визначається кількома ключовими тенденціями.

Генеративний ШІ (Generative AI) відкриває принципово нові можливості автоматизації: від автоматичного написання коду та генерації звітів до створення

персоналізованого маркетингового контенту. Великі мовні моделі типу GPT-4 вже зараз інтегруються у бізнес-процеси через API, дозволяючи компаніям автоматизувати складні когнітивні завдання.

Мультиагентні системи — це наступний рівень автоматизації, де кілька ШІ-агентів взаємодіють між собою для вирішення комплексних бізнес-задач. Такий підхід дозволяє автоматизувати наскрізні процеси, що охоплюють кілька відділів підприємства.

Демократизація ШІ через no-code та low-code платформи робить технологію доступною для малого та середнього бізнесу. Це знижує поріг входу та дозволяє компаніям впроваджувати ШІ-рішення без найму дорогих фахівців з обробки даних.

Відповідальний ШІ (Responsible AI) стає дедалі важливішим аспектом стратегії підприємств. Бізнес все частіше звертає увагу на питання прозорості алгоритмів, усунення упередженостей та дотримання етичних стандартів при прийнятті автоматизованих рішень.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз свідчить, що штучний інтелект є потужним інструментом трансформації бізнес-процесів, здатним суттєво підвищити операційну ефективність підприємств різних галузей. Ключовими технологіями, що забезпечують цю трансформацію, є машинне навчання, глибоке навчання, обробка природної мови та інтелектуальна автоматизація.

Переваги застосування ШІ — підвищення продуктивності, зниження витрат, покращення якості рішень — перевищують існуючі обмеження, пов'язані з вартістю впровадження та вимогами до даних. При цьому успіх цифрової трансформації залежить не лише від якості технологічних рішень, а й від готовності організації до змін, навчання персоналу та побудови відповідної корпоративної культури.

Подальший розвиток генеративного ШІ та мультиагентних систем відкриває нові горизонти автоматизації, роблячи можливим вирішення дедалі складніших бізнес-задач. Для вітчизняних підприємств активне впровадження ШІ-технологій є необхідною умовою збереження конкурентоспроможності в умовах глобальної цифрової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. New York: W.W. Norton & Company, 2014. 306 p.
2. McKinsey Global Institute. A Future That Works: Automation, Employment, and Productivity. McKinsey & Company, 2017. 148 p.
3. Davenport T.H., Ronanki R. Artificial Intelligence for the Real World. Harvard Business Review. 2018. Vol. 96, No. 1. P. 108–116.
4. Chui M., Manyika J., Miremadi M. Where Machines Could Replace Humans and Where They Can't (Yet). McKinsey Quarterly. 2016. Vol. 3. P. 1–9.
5. Russell S., Norvig P. Artificial Intelligence: A Modern Approach. 4th ed. Hoboken: Pearson, 2020. 1132 p.
6. Автоматизація бізнес-процесів з використанням штучного інтелекту: виклики та можливості для українського бізнесу / за ред. В.М. Гейця. Київ: НАН України, 2022. 215 с.
7. Вовк О.І. Штучний інтелект як інструмент цифрової трансформації підприємств. Економіка та суспільство. 2023. № 48. С. 12–19.

Наумчук В.
Здобувачка першого (бакалаврського) рівня
ОП «Комп'ютерні науки»
Поліський національний університет
Науковий керівник: ***Николюк О.М.,*** *д.е.н.,професор*

РОЗРОБКА ВЕБ-ПЛАТФОРМИ ДЛЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ДОСЯГНЕННЯ ОСОБИСТИХ ЦІЛЕЙ

Вступ. У сучасному світі ефективне планування часу та завдань є важливою складовою досягнення особистих цілей. Велика кількість щоденних справ потребує зручних інструментів для організації діяльності, контролю прогресу та підтримки мотивації.

Одним із таких інструментів є веб-платформа для планування та досягнення особистих цілей. Вона дозволяє користувачам створювати та відстежувати завдання, аналізувати результати та ефективно керувати власним розвитком. Розробка такої платформи є актуальною, оскільки сприяє підвищенню продуктивності та покращенню самоорганізації користувачів.

Основна частина. Більшість інструментів тайм-менеджменту вирішують лише окремі задачі. Платформи для планування завдань орієнтовані на короткострокові дії без прив'язки до цілей. Календарні платформи більш ефективні для розподілу часу, але не відображають прогрес. Трекери підтримують регулярність, проте не підходять для складних цілей. Платформи для управління будь якими проектами є перевантажені для особистого використання. Тому користувачі змушені користуватись декількома платформами одночасно, що сприяє меншій ефективності.

Основними недоліками є низька мотивація, складність або перевантаженість інтерфейсу, слабка візуалізація прогресу. Запропонована веб-платформа усуває ці недоліки за рахунок простого та зрозумілого інтерфейсу, автоматичного розрахунку прогресу, цілі поділені на категорії. На відміну від існуючих рішень, система забезпечує цілісність планування та підвищення мотивації користувача.

Логіку функціонування запропонованої веб-платформи та послідовності виконання основних операцій відображено на діаграмі послідовності (рис.1). Діаграма відображає взаємодію між користувачем, веб-платформою та базою даних у процесі планування та досягнення особистих цілей.

На першому етапі користувач здійснює вхід у систему, після чого відбувається автентифікація та відображення головної панелі. Далі користувач створює ціль, яка передається системою до бази даних для збереження.

Після цього виконується планування, визначення кроків і дедлайнів. У процесі виконання задач система оновлює їх статус у базі даних. Користувач має можливість відстежувати прогрес, при цьому система отримує актуальні дані та відображає їх у вигляді показників виконання.

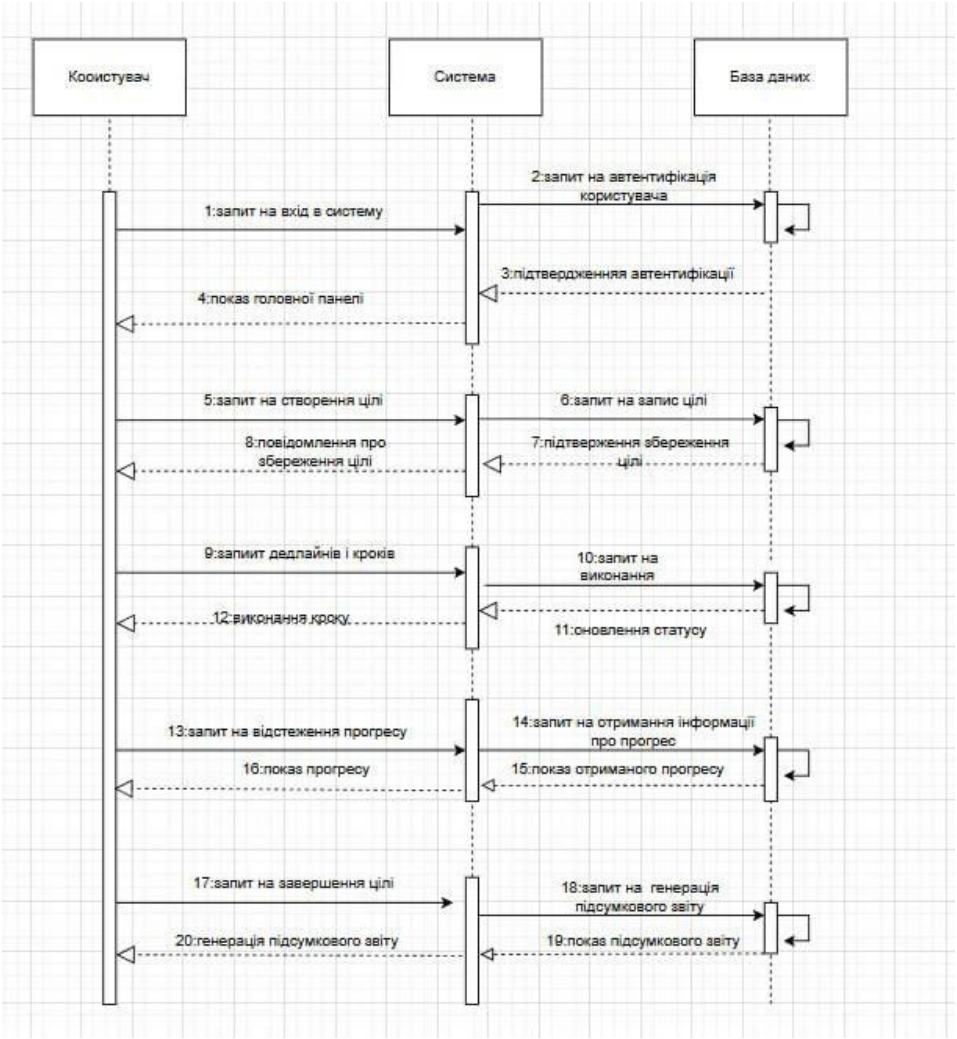

Рис. 1 – **UML-діаграма послідовності**

Завершальним етапом є досягнення цілі, після чого система формує підсумковий звіт і надає його користувачу. Діаграма відображає повний цикл взаємодії та підтверджує наявність безперервного зв'язку між діями користувача, обробкою даних і відображенням результатів.

Висновок. Запропонована веб-платформа забезпечує комплексне вирішення задач тайм-менеджменту шляхом планування, виконання та аналізу результатів. UML - діаграма послідовностей відображає основні процеси користувача з веб-платформою для планування та досягнення особистих цілей. Діаграма показує послідовність дій від входу в систему до завершення цілі та формування підсумкового звіту та взаємодію з базою даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Застосування UML (частина 2). Діаграма послідовності - Sequence Diagram :: Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій URL: https://duikt.edu.ua/ua/news-1-626-7897-zastosuvannya-uml-chastina-2-diagrama-poslidovnosti---sequence-diagram_kafedra-kompyuternih-nauk-ta-informaciynih-tehnologiy
2. Unified Modeling Language — Вікіпедія URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Unified_Modeling_Language
3. PlantUML. Sequence Diagram. — Режим доступу: https://plantuml.com/sequence-diagram

Анна Селіванова
старший викладач
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
Аліна Ворона
студент
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ФІНТЕХ-РІШЕНЬ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ОБМЕЖЕНЬ БАНКІВСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Під час війни значно зросло використання мобільних банківських застосунків. Особливо популярним став monobank, який дозволяє проводити більшість операцій дистанційно навіть за умов обмеженої роботи традиційної банківської інфраструктури. Мобільні платежі, QR-коди та миттєві перекази дають змогу здійснювати розрахунки при нестабільному інтернеті [1].

Важливим елементом є цифрові підписи. Кваліфікований електронний підпис (КЕП) та «Дія.Підпис» дозволяють підписувати документи, подавати заяви до державних органів та укладати договори онлайн без фізичної присутності. Інтеграція з BankID спрощує віддалене відкриття рахунків і отримання кредитів [2]. Завдяки цим технологіям забезпечується безперервність платежів і документообігу. Це особливо важливо для торгівлі, логістики та сфери послуг у прифронтових і деокупованих регіонах. Національний банк України активно підтримує розвиток фінтеху через Стратегію до 2025 року, впровадження миттєвих платежів у режимі 24/7 та регуляторну «пісочницю» [3].

Головними викликами залишаються кібербезпека, нерівний доступ до технологій серед осіб похилого віку та проблеми з живленням гаджетів під час блекаутів. Водночас необхідно продовжувати вдосконалювати законодавство, щоб український фінтех відповідав європейським стандартам і забезпечував надійний захист персональних даних.

Зрештою, мобільні платежі та цифрові підписи значно зменшують залежність від фізичної банківської інфраструктури і є важливим фактором підтримки економічної стійкості в умовах війни і подальшого відновлення економіки України у післявоєнний час.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Віблий П., Кондратюк М. Розвиток фінансових технологій в Україні в умовах війни. Галицький економічний вісник. 2022. № 3 (76). С. 67–73.
2. Житар М. Ринок fintech в Україні: особливості, шляхи та перспективи розвитку. Європейський науковий журнал. Економічних та фінансових інновацій. 2024. № 1 (13). С. 4–12.
3. Національний банк України. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року : рішення Правління НБУ від 09.07.2020 № 453-рш. Київ, 2020.

Анна Селіванова
старший викладач
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
Артем Свердан
студент
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

ІМІТАЦІЙНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Забезпечення стабільної якості продукції є однією з основних умов ефективної роботи підприємства. На кінцевий результат впливають технологічні режими, якість сировини, дії персоналу та організація контролю. У реальному виробничому процесі ці чинники діють одночасно, тому оцінити їхній вплив лише за допомогою звичайного описового аналізу складно. Особливо це помітно на етапі перевірки готової продукції, коли неправильне навантаження на контролерів призводить до накопичення черги або до нераціонального використання ресурсів.

Для дослідження такого процесу доцільно застосовувати імітаційне моделювання. Воно дозволяє відтворити роботу виробничої системи у спрощеному вигляді, змінювати окремі параметри та оцінювати результат без втручання у реальне виробництво. Метою роботи є побудова імітаційної моделі процесу контролю якості продукції та визначення кількості контролерів, за якої система працює без перевантаження.

У дослідженні розглянуто спрощену систему післявиробничого контролю. Вироби надходять на перевірку послідовно, а кожен із них після надходження або одразу обслуговується, або очікує в черзі, якщо контролер зайнятий. Для базового сценарію прийнято, що новий виріб надходить кожну 1 хвилину, а перевірка одного виробу триває 3 хвилини. Модель реалізовано мовою Python із використанням бібліотеки SimPy, що дає змогу описувати дискретно-подієві процеси та роботу обмежених ресурсів.

Таблиця 1.

Результати моделювання роботи системи контролю якості

Кількість контролерів	Оброблено за 30 хв	Найбільша черга	Оцінка роботи системи
1	близько 9 із 30	до 19 виробів	перевантаження
2	близько 17 із 30	8-9 виробів	часткове покращення
3	близько 27 із 30	0	стабільна робота
4	близько 27 із 30	0	надлишковий ресурс

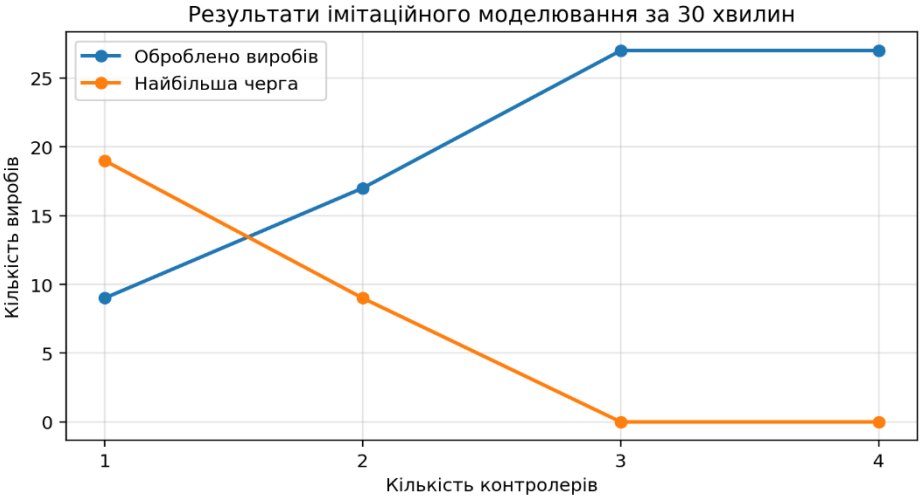

Рис. 1. **Порівняння результатів моделювання за кількістю контролерів**

Під час моделювання фіксувалися три основні показники: загальна кількість виробів, що надійшли в систему, кількість оброблених виробів та довжина черги. Такий набір показників дозволяє не тільки побачити факт перевантаження, а й оцінити, наскільки збільшення кількості контролерів покращує роботу системи. Результати експериментів наведено в табл. 1.

Отримані результати показують, що один контролер не встигає обробляти потік виробів. За 30 хвилин у систему надходить близько 30 виробів, але перевірку проходить лише приблизно третина. Через це черга швидко зростає, що свідчить про перевищення навантаження над пропускною здатністю системи.

Збільшення кількості контролерів до двох частково покращує ситуацію: кількість оброблених виробів зростає, а черга збільшується повільніше. Проте затримки не зникають повністю. Найкращий результат для заданих параметрів отримано у варіанті з трьома контролерами. У цьому випадку система майже повністю обробляє потік продукції, а черга протягом моделювання не формується. Додавання четвертого контролера не дає помітного покращення, оскільки швидкість перевірки вже відповідає швидкості надходження виробів.

Таким чином, імітаційна модель підтвердила, що ефективність контролю якості залежить не лише від самої процедури перевірки, а й від узгодженості потоку продукції з доступними ресурсами. Для заданих умов оптимальним є варіант із трьома контролерами. Він забезпечує стабільну роботу системи без накопичення черги, тоді як подальше збільшення кількості контролерів не має практичного сенсу.

Практичне значення такого підходу полягає в тому, що підприємство може перевірити різні варіанти організації контролю ще до внесення змін у реальний виробничий процес. Це дозволить точніше оцінювати роботу системи контролю якості та приймати більш обґрунтовані управлінські рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Python Documentation [Електронний ресурс]. URL: https://docs.python.org/
2. SimPy Documentation [Електронний ресурс]. URL: https://simpy.readthedocs.io/
3. Контроль якості [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Контроль_якості
4. Якість продукції [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Якість_продукції
5. Імітаційне моделювання [Електронний ресурс]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Імітаційне_моделювання

Славінський Д.Ю.
аспірант
Національний технічний університет України
"Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
slavinskiy18@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ НИЗЬКОІНТЕНСИВНИХ КІБАРАТАК У ПРОГРАМНО-КОНФІГУРОВАНИХ МЕРЕЖАХ

При розгортанні програмно-конфігурованих мереж (SDN) чи не найскладнішою задачею залишається забезпечення їхньої стійкості. З одного боку, централізація логіки маршрутизації на контролері чудово оптимізує управління трафіком. З іншого — створює критичну вразливість на рівні площини управління, перетворюючи сам контролер на ідеальну мішень[1].

Сучасні кіберзагрози еволюціонують: замість класичних об'ємних атак, які легко виявляються через перевантажені канали, зловмисники все частіше обирають низькоінтенсивні атаки. Їхня мета полягає не в миттєвому «падінні» мережі, а в поступовому виснаженні ресурсів головного вузла. Оскільки обсяг шкідливого трафіку не перевищує норму, така активність чудово маскується під легітимні сплески запитів від користувачів. Головна небезпека тут криється в ресурсній асиметрії. Згенерувати невеликий обсяг специфічного трафіку дуже просто, проте цього достатньо, щоб змусити комутатори раз у раз надсилати нові запити до контролера[2]. Зрештою, цей безперервний потік службових повідомлень (наприклад, типу Packet-In) невідворотно виснажує ресурси керуючого пристрою.

Вирішити цю проблему традиційними методами практично неможливо. Саме тому на перший план виходить впровадження алгоритмів машинного навчання (ML). Завдяки здатності аналізувати складні поведінкові патерни трафіку, вони виявляють мікроаномалії ще на зародковому етапі[3]. Як результат загроза буде ізолюватися проактивно, задовго до того, як контролер почне втрачати продуктивність.

Фактично, ми маємо відмовитися від старих підходів і перейти до багатовимірного поведінкового аналізу. ML-моделі дають змогу бачити не лише базові кількісні показники. Вони знаходять приховані кореляції між десятками різних параметрів потоку, і роблять це в реальному часі[4]. Концептуально така модель захисту виглядає так: площина даних безперервно генерує телеметрію, а контролер бере на себе її інтелектуальну класифікацію.

Основою для ефективної роботи алгоритмів машинного навчання є правильний вибір ознак. Під час збору статистики з комутаторів система має фокусуватися на специфічних метриках, що характеризують низькоінтенсивні атаки (Рис. 1).

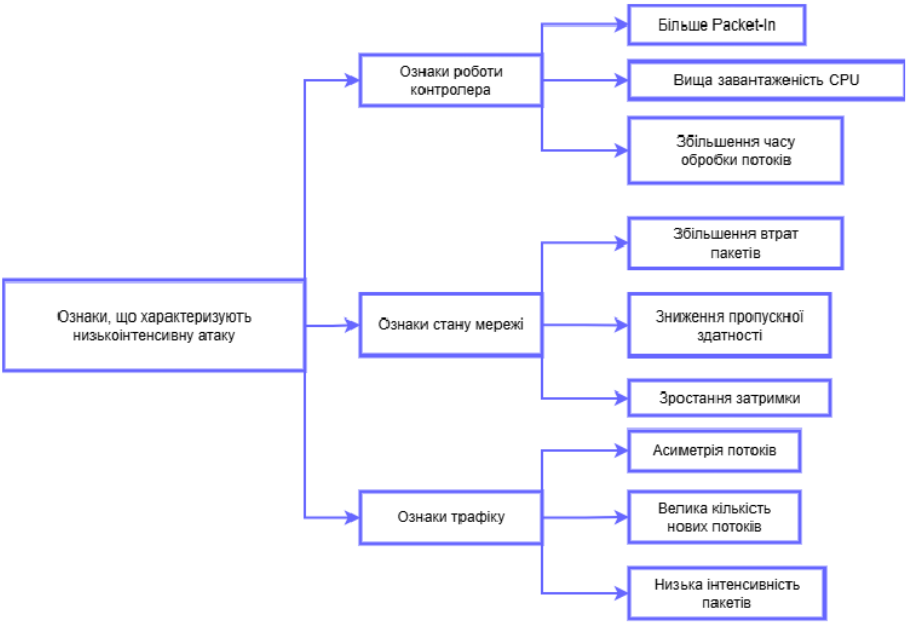

Рисунок 1. **Специфічні ознаки що характеризують низькоінтенсивні кібатаки.**

- Ознаки роботи контролера: Ця група метрик безпосередньо фіксує спроби виснаження ресурсів площини управління. Головним індикатором є аномальне зростання кількості службових запитів Packet-In від комутаторів. Це ланцюгово призводить до вищої завантаженості CPU керуючого вузла та критичного збільшення часу обробки потоків, оскільки контролер не встигає опрацьовувати чергу повідомлень.
- Ознаки стану мережі: Характеризують загальну деградацію якості обслуговування, яка виникає як наслідок перевантаження контролера. Користувачі починають відчувати зростання затримки при встановленні з'єднань, зниження ефективної пропускної здатності та загальне збільшення втрат пакетів через тайм-аути в таблицях маршрутизації комутаторів.
- Ознаки трафіку: Описують поведінкові патерни трафіку на рівні площини даних. Приховані атаки генерують велику кількість нових потоків, щоб обійти існуючі правила в комутаторах. Водночас спостерігається низька інтенсивність пакетів у межах кожного окремого з'єднання щоб не перевищувати пороги систем захисту та асиметрія потоків, наприклад, масове відправлення SYN-запитів без отримання відповідних ACK-підтверджень.

Архітектурно навчена модель працює як самостійний аналітичний модуль, що надбудовується над контролером. Отримуючи метрики шляхом регулярних запитів, вона в реальному часі оцінює стан мережевої інфраструктури. Якщо певний потік розпізнається як шкідливий, реакція системи буде миттєвою. Контролер спускає нові правила маршрутизації, наказуючи найближчому до зловмисника комутатору просто відкидати ці пакети.

Завдяки такій локалізації загроза залишається ізольованою суто в площині даних. Обчислювальні ж потужності керівного вузла надійно зберігаються для обробки легітимних запитів. Зрештою, відмова від стандартного кількісного аналізу на користь комплексного вивчення поведінки потоків дає змогу зупинити атаки на стадії їхнього зародження. Саме тому інтеграція ML-алгоритмів у серцевину SDN-контролера перестала бути суто теоретичною абстракцією, зараз це базовий фундамент для проєктування відмовостійких мереж майбутнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Роговий, В. П. (2018). ЗАГРОЗИ БЕЗПЕЦІ У SDN СЕРЕДОВИЩАХ. Збірник матеріалів Міжнародної науково-технічної конференції «ПЕРСПЕКТИВИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ». вилучено із https://conferenc-journal.its.kpi.ua/article/view/131053

2. Y. Xiang, K. Li and W. Zhou, "Low-Rate DDoS Attacks Detection and Traceback by Using New Information Metrics," in IEEE Transactions on Information Forensics and Security, *vol. 6, no. 2, pp. 426-437, June* 2011, doi: 10.1109/TIFS.2011.2107320.

3. vanichenko, Y., Sablina, M., & Kravchuk, K. (2021). ВИКОРИСТАННЯ МАШИННОГО НАВЧАННЯ В КІБЕРБЕЗПЕЦІ. Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка», 4(12), 132–142. https://doi.org/10.28925/2663-4023.2021.12.132142

4. Шевченко, А. Аналіз застосування методів машинного навчання на основі штучних нейронних мереж для виявлення кіберзагроз / Андрій Шевченко, Герман Застело, Євген Шпачинський // Information Technology and Security. – 2019. – Vol. 7, Iss. 1 (12). – Pp. 79–90. – Bibliogr.: 24 ref.

УДК 004.94+519.876.5

В.В. Точилін,
наук. співроб.,
Інститут інформаційних технологій та систем НАН України,
просп. Акад. Глушкова, 40, м. Київ, 03187, Україна
https://orcid.org/0009-0008-2081-4323
Ігор Попов
н.с. відділу «Інтелектуального керування»,
Інститут інформаційних технологій і систем НАН України,
просп. Акад. Глушкова, 40, м. Київ, 03187, Україна
https://orcid.org/0009-0009-7961-9431

МОДЕЛЮВАННЯ З УРАХУВАННЯМ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПАКЕТІВ ДАНИХ В ІНТЕРОПЕРАБЕЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПРОЄКТУВАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ МЕРЕЖІ

Розглянуто методи проєктування комп'ютерних мереж та компонентів комп'ютерних мереж, таких як роутери, маршрутизатори тощо, за допомогою узагальнених стохастичних мереж Петрі з урахуванням властивостей пакетів даних. Запропоновано розширення інтероперабельного середовища проєктування для врахування побудови моделей комп'ютерної мережі зважаючи на властивості пакетів даних.

Ключові слова: *проєктування комп'ютерної мережі, пакети даних комп'ютерної мережі, мережі Петрі, узагальнені стохастичні мережі Петрі.*

Вступ

При проєктуванні комп'ютерних мереж (КМ), компонентів КМ (роутери, маршрутизатори, брандмауери тощо) та мережевих протоколів за допомогою мереж Петрі [1] мережеві пакети даних здебільшого зображуються за допомогою токенів.

Токени є нерозрізнювальними маркерами, які розташовуються у визначених місцях і використовуються для визначення стану мережі. В контексті моделювання КМ та її компонентів токени можуть моделювати повідомлення, сигнали або інші елементи даних, які передають в мережі. Місця в мережі Петрі (МП) використовуються для опису можливих локальних станів системи.

Оскільки токени в МП не різняться між собою, це означає, що токени самі по собі не несуть індивідуальної інформації, такої як, наприклад, властивості пакету даних (TTL, адреси одержувача та відправника тощо).

У межах розробки інтероперабельного середовища [2–4] виникла необхідність дослідити можливі методи моделювання КМ з урахуванням властивостей пакету даних.

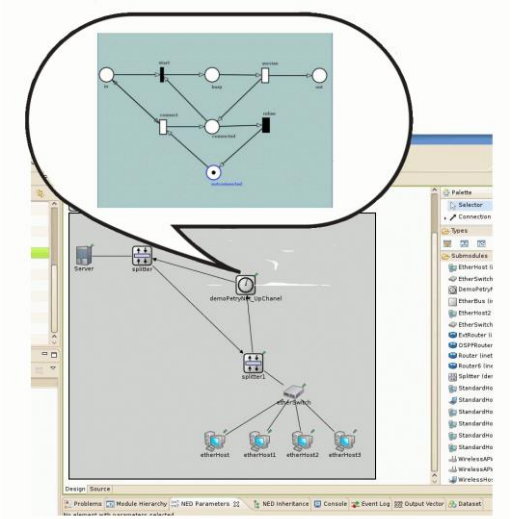

Рис. 1 **Схема функціонування інтероперабельного середовища**

Інтероперабельне середовище проєктування компонентів КМ (рис. 1) є компонентом мережі, який можливо застосовувати в програмно-інструментальних засобах імітаційного моделювання, таких як, *OmNet++* (*http://www.omnetpp.org/*), ns2 (http://www.isi.edu/nsnam/ns/), *OPNET Network Planner* (*http://www.opnet.com/*), тощо. Однак, алгоритм роботи такого компонента задається моделлю, побудованою за допомогою узагальнених стохастичних мереж Петрі (*GSPN*) [5].

Передбачається, що під час імітаційного моделювання при отриманні вхідного пакету даних від програмно-інструментальних засобів імітаційного моделювання інтероперабельне середовище розміщає токени в визначених місцях моделі Петрі. А при потраплянні токенів до інших визначених місць, створює пакет і відправляє його до програмно-інструментального засобу.

Дослідження та узагальненя літератури з побудови моделей КМ за допомогою мереж Петрі [5–8] дало змогу припустити, що для проєктування моделей з урахуванням властивостей пакетів даних застосовують:

- різну кількість токенів у визначеному місці. Хоча окремі токени не мають внутрішніх даних, кількість токенів у певних місцях може характеризувати окремі властивості пакетів даних.
- окремі місця для різних типів пакетів даних. Якщо пакети мають різні характеристики (наприклад, пріоритет, тип даних), їх може бути подано токенами, розташованими в різних місцях моделі. У цьому разі са́ме місце, де знаходиться токен, визначає його властивість.

Розберемо детальніше обидва методи та їх можливе застосування в інтероперабельному середовищі проєктування компонентів КМ.

Використання різної кількості токенів у визначеному місці пакета даних

Коли до моделі інтероперабельного середовища надходить пакет даних, він

перетворюється на певну кількість токенів, залежну від властивостей пакету у вказаному йому місці. Також, необхідно , щоб один вхідний пакет міг заповнити декілька місць мережі Петрі, залежно від окремих своїх властивостей, а також наявності самого пакета. Це накладає додаткові вимоги до інтероперабельного середовища.

На відміну від моделей, які не залежать від властивостей пакету (де кожний токен у вхідній позиції позначає один пакет), якщо для кожного пакету буде різна кількість токенів, то не можна буде ці токени від різних пакетів змішати в одному місці, модель не зможе визначити яка кількість пакетів і з яким значенням потрапила на вхід.

Щоб розрізнити пакети, необхідно додати можливість додаткової умови потрапляння пакету даних в модель, а саме: вхідний пакет не може додати токени до вхідної позиції, якщо в цій позиції ще є токени від попереднього вхідного пакета.

Виходячи з цього, мережа Петрі повинна якомога швидше забрати маркери з вхідних місць, не змішавши дані від різних пакетів.

Розглянемо приклад переміщення таких пакетів по мережі Петрі, наведеної на рис. 2.

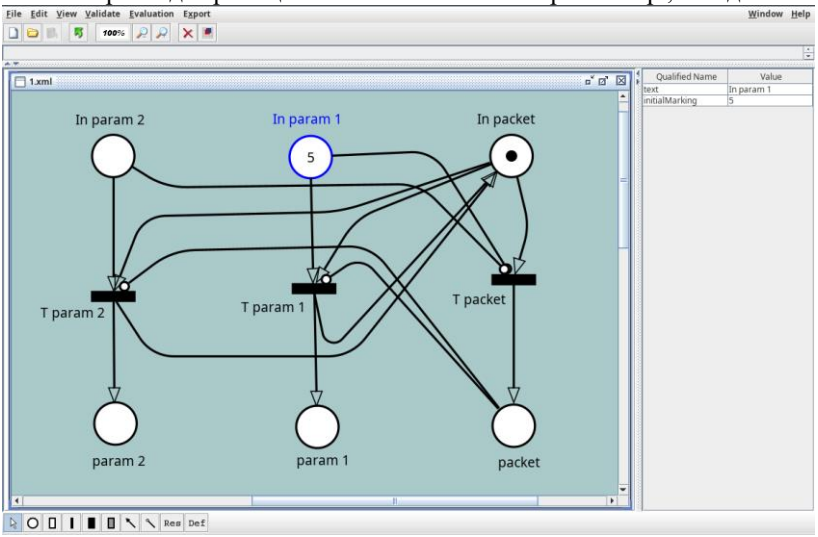

Рис. 2 **Переміщення пакета даних**

Значення позицій вказано в Таблиці 1. Для побудови вказаної моделі застосовано програмний засіб аналізу узагальнених мереж Петрі — *TimeNet* [9].

Табл. 1.

Значення позицій в моделі переміщення пакета даних

Назва позиції	**Значення**
In packet	Вхідна позиція, яка вказує на наявність пакета даних
In param 1	Вхідна позиція, значення параметра 1 пакета даних
In param 2	Вхідна позиція, значення параметра 2 пакета даних
packet	Цільова позиція, яка вказує на наявність пакета даних
param 1	Цільова позиція, значення параметра 1 пакета даних
param 2	Цільова позиція, значення параметра 2 пакета даних

При потраплянні пакета даних на вхід інтероперабельної моделі, за умови, що в позиції *"In packet" немає токена,* заповнюються такі позиції:

- "*In param 1*"— кількість токенів, які залежать від параметра 1 в пакеті даних (в прикладі 5);
- "*In param 2*" — кількість токенів, які залежать від параметра 2 в пакеті даних (в прикладі 0);
- "*In packet"* — один токен, який вказує на наявність пакета даних.

Таким чином, один пакет даних займає одночасно три позиції і перемішується в еквівалентні три цільові позиції: "*packet", "param 1", "param 2".*

Спочатку переносяться значення параметрів: переходи *"T param 1"* та *"T param 2".* Ці переходи можуть спрацювати тільки за відсутності токена в цільовій позиції *"packet"* — яка вказує на те, що всі цільові позиції звільнено від попереднього пакета. Також ці переходи можуть спрацювати тільки за наявності токена в позиції "*In packet",* і при спрацюванні вертають цей токен назад.

Коли всі параметри будуть перенесені до цільових позицій, спрацьовує перехід *"T packet"*, який переносить токен наявності пакета до цільової позиції "*packet".* На цьому перенос пакета даних завершено, і вхідні позиції готові прийняти наступний пакет даних.

Цей приклад показує, як швидко може ускладнитися модель Петрі, побудована з урахуванням параметрів пакета даних і заснована на методі використання різної кількості токенів.

Використання окремих місць для різних типів пакетів даних

Метод з використанням окремих місць полягає в тому, що при надходженні пакета даних, залежно від його параметрів, токен додається у визначене вхідне місце. На відміну від попереднього методу, цей метод не потребує додаткових вимог до мережі Петрі. Однак він вимагає більш складного алгоритму попереднього оброблення пакета даних. Також цей метод має обмежену кількість комбінацій вхідних даних, яка обумовлена вказаною кількістю вхідних місць.

Зазначимо, що можна комбінувати описані методи, коли частина параметрів пакета передається кількістю токенів але, залежно від інших параметрів, визначаються місця, куди потраплятимуть ці токени.

Передача пакета даних в модель інтероперабельного середовища

З огляду на описане вище, ми пропонуємо такий підхід до передавання пакета даних від програмно-інструментального засобу імітаційного моделювання в модель інтероперабельного середовища, побудовану за допомогою мережі Петрі.

Функційну модель передачі пакета наведено на рис. 3.

Щоб додати в модель час на звільнення вхідних місць мережі Петрі, вхідний пакет спочатку потрапляє до вхідного буфера. Величину буфера, а також поведінку під час імітації моделі, коли буфер буде переповненим (відкидати вхідні пакети, зупинити процес імітації з помилкою, тощо), описано в параметрах до моделі.

Далі, до пакета застосовують ряд правил, в результаті яких буде визначено, в які місця моделі Петрі і в якій кількості потрапляють токени, що асіціюватимуться з вхідним пакетом.

Фактично правило ділиться на дві частини: умова та дія.

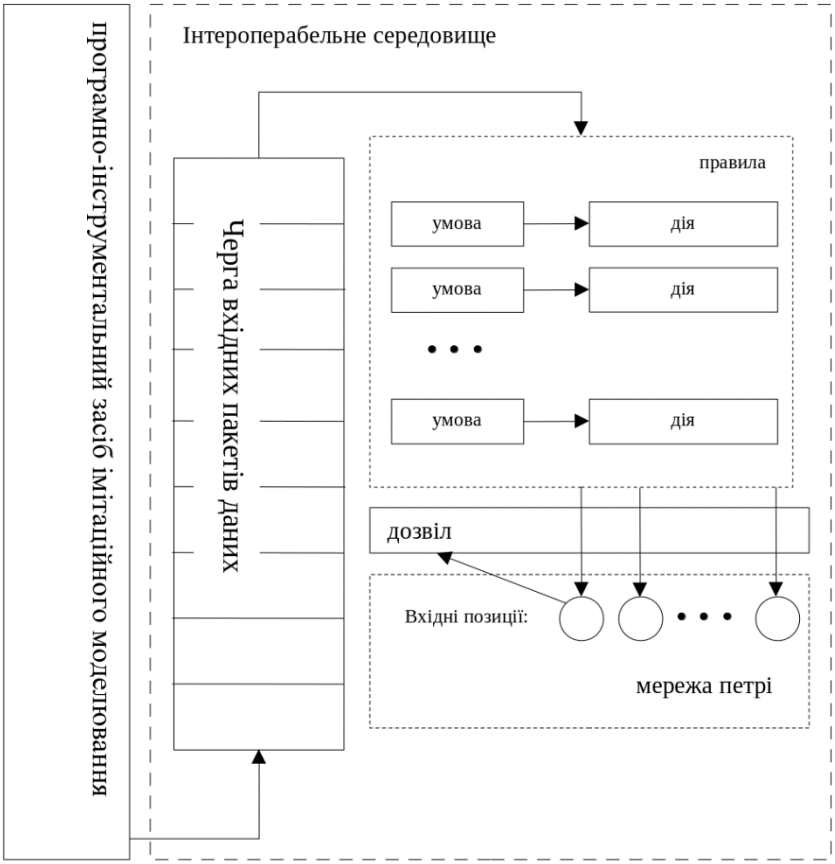

Рис. 3 **Функційна схема оброблення вхідних пакетів в інтероперабельному середовищі**

Умова — це набір логічних операцій над частинами вхідного пакета даних. Наприклад: пакет має тип *udp* та адреса призначення належить вказаній мережі. Якщо умова істина, то виконується друга частина правила — дія, яка і розподіляє токени по місцях мережі Петрі.

Однак, токени не одразу потрапляють в мережу Петрі. В параметрах моделі може бути вказане місце, яке відслідковуватиметься інтероперабельним середовищем, і відсутність токена в цьому місці вказує на готовність мережі Петрі отримати нові токени, асоційовані з вхідним пакетом.

Висновки

На основі сучасної літератури автор дослідив способи проєктування моделей комп'ютерних мереж, їх компонентів та протоколів передавання даних, заснованих на мережах Петрі з урахуванням властивостей пакетів даних.

Виділено два основних методи проєктування таких моделей. Досліджено їх сильні та слабкі сторони.

На основі цих досліджень запропоновано поданий функційною схемою підхід до передавання пакета даних від програмно-інструментального засобу імітаційного моделювання в модель інтероперабельного середовища, побудовану за допомогою мережі Петрі, який дає змогу проєктувати компоненти комп'ютерної мережі з урахуванням властивостей пакетів даних.

Дослідження виконано у межах проєкту «Розроблення програмно-апаратного комплексу оброблення зображень з відеокамери безпілотного літального апарата для визначення траєкторії польоту та польотних завдань» (реєстраційний номер 2025.06/0066), що реалізується за грантової підтримки Національного фонду досліджень України для переможців конкурсу «Наука для зміцнення обороноздатності і національної безпеки України».

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

1. Murata T. Petri Nets: Properties, Analysis and Applikations. IEEE, Apr. 1989,Vol. 77 (4), 541–580. https://doi.org/10.1109/5.24143

2. Tochilin V.V. Software- tool systems simulation modeling of computer networks and their possible extension of Petri nets. International Conference Computer Systems and Networking Technologies, 2008, Vol. 1 (23), 46–53. [In Ukrainian: Точилін В.В. Програмно-інструментальні системи імітаційного моделювання комп'ютерних мереж та можливість їх розширення мережами Петрі] https://doi.org/10.18372/2073-4751.1.9248

3. Tochilin V.V. Developing a Model of Design Component Base Software of the Research Network on the Basis of Interoperable Environment. Upravlausie sistemy i masiny. pp. 72-83. [In Ukrainian:Точилін В.В. Розробка моделі проектування компонентної бази програмних засобів дослідження комп'ютерної мережі на основі інтероперабельного середовища. УСиМ. 2013. №5.С. 72-83].

4. Tochilin V.V. Interoperable environment for designing and modeling structural elements of simulation models. Information technologies in economics, management and business. Problems of science, practice and education, 2010, Vol. 2, 105–108. [In Ukrainian: Точилін В.В. Інтероперабельне середовище проєктування та моделювання конструктивних елементів імітаційних моделей]

5. GreatSPN home page - Dipartimento di Informatica - Università di Torino. URL http://www.di.unito.it/~greatspn/index.html [Accessed 20 Aug. 2025]

6. Strzeciwilk D. Timed Petri Nets for Modeling and Performance Evaluation of a Priority Queueing System. Energies, 2023, Vol. 16 (23), Article 7690. https://doi.org/10.3390/en16237690

7. YadollahzadehTabari M., Mohammadizad. P. Modeling and Performance Evaluation of Energy Consumption in S-MAC Protocol Using Generalized Stochastic Petri Nets. International Journal of Engineering, 2020, Vol. 33 (6), 1114-1121. https://doi.org/10.5829/ije.2020.33.06c.08

8. Shi L., Du S., Miao Y., Lan S. Modeling and Performance Analysis of Satellite Network Moving Target Defense System with Petri Nets. Remote Sens. 2021, Vol. 13 (7), Article 1262. https://doi.org/10.3390/rs13071262

9. SSE: TimeNET URL: https://timenet.tu-ilmenau.de [Accessed 09 Sept. 2025]

Вікторія Фінько
студент
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна
Анна Селіванова
старший викладач
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ, Україна

АВТОМАТИЗАЦІЯ МОНІТОРИНГУ ФАЙЛОВОЇ СИСТЕМИ ЧЕРЕЗ WINDOWS API ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ ЦІЛІСНОСТІ ДАНИХ

У будь якій системі - збереження цілісності даних в умовах постійних зовнішніх загроз є критичним завданням. Важливо знати, чи не змінив хтось важливі дані, від яких залежить робота програм, це питання безпеки та цілісності даних. Найпростійший спосіб це постійна перевірка - сканувати папку в циклі, але цей підхід не зовсім хороший, бо він постійно навантажує жорсткий диск і завантажує процесор, навіть якщо файли не змінюються.

Моніторинг продуктивності та безпеки системи Windows зараз є необхідністю для будь-якого бізнес-користувача, професіонала або навіть досвідченого домашнього користувача. Перевантаження процесів, проблеми з температурою, вузькі місця в мережі або спроби несанкціонованого доступу можуть призвести до дороговартісних катастроф, якщо їх не виявити та не усунути своєчасно. Ось чому**,** Системний моніторинг перетворився з додаткової функції на фундаментальну частину сучасного управління IT. Тому я поставила собі за мету - розробити оптимізовану програму для автоматизованого моніторингу файлової системи в реальному часі з використанням подійно-орієнтованої архітектури на базі нативних викликів Windows API.

Інструмент моніторингу системи - це програмне забезпечення, яке простежує ресурси та продуктивність будь-якої системи. Основною причиною використання інструменту моніторингу системи є виявлення системних проблем, визначення їх першопричини та швидке їх вирішення. Він допомагає візуалізувати мережу за допомогою теплових карт у режимі реального часу з інформацією про стан у реальному часі. Щоб програма не витрачала марно ресурси комп'ютера, роботу з відстеження змін ми перекладаємо на саму операційну систему. Коли користувач створює, видаляє або редагує будь-який документ, Windows (а саме її внутрішній драйвер, який керує диском) одразу фіксує цю подію для власних потреб. Windows дозволяє звичайним програмам підключитися до цього процесу. Замість активного пошуку, наша утиліта надсилає операційній системі запит. Після цього програма повністю зупиняє свої обчислення і переходить у стан очікування (сон), взагалі не навантажуючи процесор. Як тільки користувач проводить

маніпуляції з файлом, Windows «будить» програму і передає їй конверт із точними даними: назвою файлу та тим, що саме з ним зробили.

Для написання такої програми було обрано мову Python та спеціальний набір інструментів, який дає змогу відправляти подібні запити до системи Windows без втрати швидкості роботи. Розроблена програма працює у фоновому режимі та складається з чотирьох послідовних кроків(Отримання дозволу на доступ, підготовка вільного місця, фонове очікування, аналіз подій та виведення результату). Також за відсутності створеної папки програма створює її самостійно.

Програма чітко розрізняє такі дії користувача:

- Поява нового файлу чи папки;
- Повне видалення файлу;
- Модифікація (редагування тексту, зміна розміру, переписування вмісту);

Перейменування (фіксується стара та нова назва файлу) (Рис.1.).

```
PS C:\Users\finko> python c:/Users/finko/Desktop/Monitor.py
[СИСТЕМА] Натисніть ENTER у будь-який момент для зупинки...

[СИСТЕМА] Моніторинг безпеки розпочато у: C:\MonitorTest
------------------------------------------------------------
[15:00:46] Подія: СТВОРЕНО -> Файл: Нова папка
[15:00:55] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Стара назва) -> Файл: Нова папка
[15:00:55] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Нова назва) -> Файл: Test
[15:01:07] Подія: СТВОРЕНО -> Файл: Новий Python File.py
[15:01:12] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Стара назва) -> Файл: Новий Python File.py
[15:01:12] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Нова назва) -> Файл: Test.py
[15:01:25] Подія: СТВОРЕНО -> Файл: Новий DOCX Document.docx
[15:01:30] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Стара назва) -> Файл: Новий DOCX Document.docx
[15:01:30] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Нова назва) -> Файл: Test.docx
[15:01:44] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Стара назва) -> Файл: Test.docx
[15:01:44] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Нова назва) -> Файл: Test1.docx
[15:01:55] Подія: СТВОРЕНО -> Файл: Новий XLSX Worksheet.xlsx
[15:02:04] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Стара назва) -> Файл: Новий XLSX Worksheet.xlsx
[15:02:04] Подія: ПЕРЕЙМЕНОВАНО (Нова назва) -> Файл: Test2.xlsx
[15:02:14] Подія: ВИДАЛЕНО -> Файл: Test2.xlsx

[СИСТЕМА] Завершення роботи програми...
```

Рис.1. **Практична реалізація програми**

У ході роботи було успішно створено програму для миттєвого відстеження безпеки та цілісності файлів. Тестування підтвердило такі результати:

- Швидка реакція: повідомлення про те, що файл було змінено чи видалено, з'являється на екрані в ту ж саму секунду, коли користувач натиснув кнопку на клавіатурі. Враховуючи відсутність затримок, зловмисник не зможе приховати свої дії.
- Нульове навантаження на комп'ютер: оскільки програма не перебирає файли самостійно, вона майже не споживає пам'яті та процесорного часу. Комп'ютер працює так само швидко, як і без неї.

Така програма є інструментом, який можна використовувати як основу для створення локальних антивірусів, систем захисту інформації від зломів або програм для автоматичного копіювання важливих документів у безпечне місце в разі їх зміни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Python Documentation [Електронний ресурс]. URL: https://docs.python.org/
2. SimPy Documentation [Електронний ресурс]. URL: https://simpy.readthedocs.io/

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Киричек М.П.
аспірант
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
koka578@gmail.com
orcid.org/0009-0009-4571-123X

СИСТЕМИ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ МОДЕЛЮВАННЯ БАГАТОФАЗНИХ СТРУМЕНІВ

Сучасні дослідження показують, що машинне навчання трансформує вивчення багатофазних струменевих потоків, а фізико-орієнтовані нейронні мережі (PINN), гібридні моделі ШІ-CFD та навчання з підкріпленням стають провідними підходами до моделювання, прогнозування та управління. Ці методи підвищують точність, дозволяють регулювати в режимі реального часу та відкривають промислові застосування в енергетиці, нафтохімічній промисловості та екологічній інженерії [1, 2].

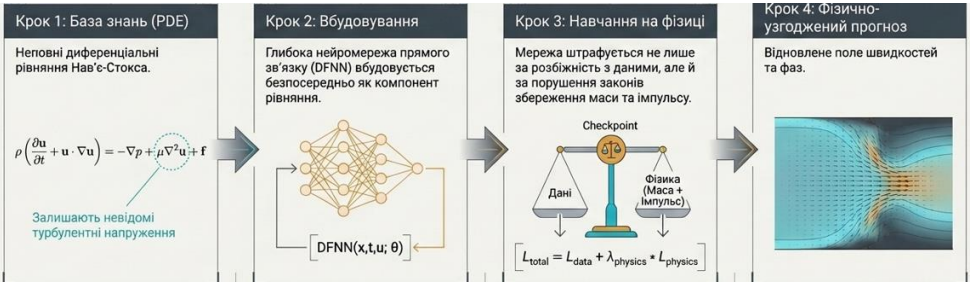
Постановка проблеми зумовлена тим, що класична обчислювальна гідродинаміка стикається з критичними бар'єрами при врахуванні складних взаємодій між фазами, такими як газ-рідина або рідина-тверді частинки. Головна проблема полягає в тому, що рівняння збереження маси, імпульсу та енергії залишаються незамкненими. Класичні методи не здатні самостійно розрахувати турбулентні напруження без значної кількості штучних допущень, що суттєво знижує точність моделювання в реальних інженерних умовах [3].

Аналіз існуючих методів показує, що підходи RANS (усереднення за Рейнольдсом) мають низькі обчислювальні витрати, але часто провалюють вирішення проблеми замикання. З іншого боку, пряме числове моделювання (DNS) забезпечує абсолютну точність, проте потребує екстремальних ресурсів, що робить його непридатним для щоденних інженерних задач [1, 2, 3] Ми пропонуємо використання фізико-інформованого машинного навчання (PINN/DFNN), яке виступає «мостом» для сліпих зон у рівняннях Нав'є-Стокса, забезпечуючи високу точність при помірних витратах.

Методологія розробки системи базується на чотирьох основних напрямках:

1. генерація високоточних даних за допомогою DNS або експериментів для створення бази навчання;
2. моделей замикання, де машинне навчання (МН) визначає сили опору та турбулентні напруження;
3. ідентифікація режимів течії за допомогою згорткових (CNN) та графових нейронних мереж (GNN);
4. створення сурогатних моделей для прискорення симуляцій та проектування в реальному часі.

Центральним елементом системи є глибока нейромережа прямого зв'язку (DFNN), яка вбудовується безпосередньо в систему диференціальних рівнянь як компонент. Під час навчання мережа штрафується не лише за розбіжність із даними, а й за порушення фундаментальних фізичних законів, а саме збереження маси та імпульсу. Такий підхід дозволяє відновлювати невідомі фізичні мітки, спираючись на базу знань, а не просто на сліпий пошук закономірностей у масивах даних. В результаті отримаємо фізично узгоджене поле швидкостей, а мережа «розуміє» фізику, а не просто шукає збіги в «чорному ящику».

Багатофазні струменеві течії поширені в різних промислових та екологічних процесах, включаючи горіння, хімічні реактори та розсіювання забруднюючих речовин. Тому створення такої системи актуальне для багатьох спеціалістів відповідної галузі і може значно підвищити ефективність їх роботи, а також навчання і тренування персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Казачков І. В. Турбулентні двофазні струмені рідин, що не змішуються між собою (Математичне та комп'ютерне моделювання перемішування та теплообміну). НДУ імені Миколи Гоголя. 2026. 209 с.

2. Kazachkov Ivan V. Mathematical Modeling of the Mixing and Heat Transfer in Turbulent Two-Phase Jets of Mutually Immiscible Liquids. WSEAS Transactions on Heat and Mass Transfer. 2020, 15 (16), p. 117-129.

3. Kazachkov I.V., Paladino D. and Sehgal B.R. Ex-vessel coolability of a molten pool by coolant injection from submerged nozzles. 9th Int. Conf. Nucl. Energy Devel. April 8-12, 2001. Nice, France.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Журавель О.А.
старший викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки,
доктор філософії в галузі права,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
https://orcid.org/0000-0002-6830-150X

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКІВ ЗАСОБАМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Професійна підготовка поліцейських неможлива без належного рівня спеціальної фізичної підготовки, яка забезпечує формування та вдосконалення фізичних якостей, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків в умовах підвищеної небезпеки та значних фізичних навантажень. Саме вона сприяє розвитку сили, витривалості, швидкості, координації рухів, спритності та швидкості реакції, що безпосередньо впливають на результативність дій правоохоронця під час виконання службових завдань.

В умовах сучасних викликів, пов'язаних із терористичними загрозами, масовими заворушеннями, збройними конфліктами та зростанням рівня агресії щодо працівників поліції, значення спеціальної фізичної підготовки суттєво зростає. Вона не лише підвищує фізичну стійкість організму, а й формує психологічну готовність до дій у небезпечних та стресових ситуаціях. Дослідження свідчать, що фізично підготовлені поліцейські швидше приймають рішення в екстремальних умовах, краще контролюють власні емоції та ефективніше керують розвитком подій, що дозволяє зменшити ризик травмування як самих правоохоронців, так і інших учасників інциденту [1].

Варто зазначити цікавий факт: за результатами міжнародних досліджень професійної діяльності правоохоронців, більшість випадків застосування фізичної сили триває лише кілька хвилин, проте вимагає від поліцейського максимальної мобілізації фізичних і психологічних ресурсів. Саме тому рівень фізичної готовності нерідко стає вирішальним чинником успішного затримання правопорушника.

Спеціальна фізична підготовка виступає одним із ключових компонентів професійної компетентності працівника поліції, оскільки забезпечує розвиток навичок, необхідних для затримання правопорушників, самозахисту та виконання тактичних дій. Ефективність затримання значною мірою залежить від рівня фізичної витривалості, сили, швидкості реакції та координації рухів. Саме ці якості дозволяють правоохоронцю діяти впевнено, контролювати ситуацію та мінімізувати ризик завдання шкоди як собі, так і затримуваній особі. Наукові дослідження підтверджують важливість спеціальної підготовки, адаптованої до реальних умов службової діяльності [2].

Важливе місце у системі професійної підготовки займає комплексна функціональна фізична підготовка, яка поєднує розвиток сили, швидкості та витривалості з практичним відпрацюванням службових ситуацій. Такий підхід дозволяє формувати навички ефективного затримання правопорушників у різних умовах — у положенні стоячи, на землі, у замкненому просторі чи транспортному засобі. Завдяки цьому поліцейські навчаються діяти впевнено та відповідно до службових стандартів, що сприяє зниженню кількості травм і підвищенню ефективності виконання службових завдань [3].

Невід'ємною складовою спеціальної фізичної підготовки є засвоєння тактичних елементів затримання, прийомів самозахисту та взаємодії в парі або групі. Систематичне відпрацювання техніки затримання, контролюючих та больових прийомів дозволяє поліцейським ефективно застосовувати фізичну силу в межах закону, забезпечуючи безпеку всіх учасників події. Крім того, такі тренування формують впевненість у власних діях та готовність до реагування на непередбачувану поведінку правопорушників [4].

Сучасна практика підготовки правоохоронців свідчить, що найбільш результативними є програми, які поєднують загальну фізичну підготовку, функціональний тренінг, тактичні вправи та психологічну підготовку. Саме комплексний підхід дозволяє максимально наблизити навчальний процес до реальних умов несення служби та підвищити рівень професійної готовності поліцейських до виконання специфічних службових дій [5].

Водночас важливим є не лише розвиток фізичних можливостей, а й формування психологічної стійкості. Поліцейський повинен уміти зберігати самоконтроль, швидко оцінювати обстановку та приймати законні й обґрунтовані рішення навіть за умов значного емоційного тиску. Саме тому сучасна спеціальна фізична підготовка дедалі більше інтегрує фізичні, тактичні та психологічні компоненти в єдину систему професійного вдосконалення.

Отже, підвищення ефективності затримання правопорушників можливе лише за умови цілеспрямованої та системної спеціальної фізичної підготовки. Вона забезпечує формування професійно важливих якостей, сприяє розвитку фізичних, тактичних і психологічних навичок, необхідних для успішного виконання службових завдань. Такий підхід не лише підвищує результативність правоохоронної діяльності та знижує ризик травмування, а й забезпечує відповідність дій поліцейських вимогам законодавства, професійної етики та сучасним стандартам безпеки, формуючи компетентних, відповідальних і готових до викликів сьогодення працівників поліції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будчик, Д., Іщенко, Д., & Порохнявий, А. (2024). Функціональна підготовка як основа спеціальної фізичної підготовки для правоохоронців**.** *UNIVERSUM*, (14), 454–460. https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1415?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 01.04.2026)

2. Семижон А. В. Шляхи підвищення ефективності фізичної підготовки працівників поліції : наук. ст. / А. В. Семижон // Київ, https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7819b937-7361-413b-927c-7494adb1f891/content (дата звернення 01.04.2026)

3. Будчик, Д., Іщенко, Д., Порохнявий, А. (2024). Функціональна підготовка як основа спеціальної фізичної підготовки для правоохоронців. №14, с.454–460 https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1415?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 01.04.2026)

4. Комарницький О., Журавльов О., Пожидаєв М. Розвиток фізичних якостей поліцейських методами спеціальної фізичної підготовки // 2024. № 14. С. 232–238. https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1382?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 01.04.2026)

5. Шаблевська К., Євдокимов І., Порохнявий А. Роль спеціальної фізичної підготовки у підвищенні професійної готовності поліцейських до екстремальних ситуацій UNIVERSUM. 2024. № 14. С. 239–245. https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/1383?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 01.04.2026)

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Rudyk Alexander Volodymyrovych
Kharkiv National University of Internal Affairs
Honcharuk Oleh Mykolaiovych
Associate Professor of the Department,
Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor
Kharkiv National University of Internal Affairs

EPIPHORIC AND ANAPHORIC REPETITION IN SUGGESTIVE CONSTRUCTIONS OF PHISHING COMMUNICATIONS

The rapid growth of phishing is forcing scientists to study not only technical threats, but also linguistic and psychological methods of social engineering. Modern cybercriminals actively use linguistic suggestion (suggestion) to manipulate user behavior. In particular, the use of anaphoric repetitions at the beginning of phrases artificially creates a sense of critical urgency, and epiphoric final emphasis at the end of paragraphs instills fear due to the threat of blocking or loss of resources. Such a synergy of speech figures creates a “tunnel vision” effect in the victim, which completely blocks critical thinking and forces them to act irrationally.

Psychological suggestion, or suggestion [1], in cyberspace is one of the most dangerous tools of social engineering, as it is aimed directly at bypassing the filters of human critical thinking. The mechanism of action of linguistic suggestion is based on a specific construction of the text, which appeals not to the logic of the addressee, but to his emotions, automatic reactions and subconscious. Instead of rational arguments, fraudsters use imperative and emotionally colored linguistic constructions, which, under conditions of time shortage or stress, are perceived by a person as a direct instruction to action, bypassing the stage of analysis and verification of information. A special role in this process is played by artificial modeling of the "tunnel vision" effect. Constructing a phishing message around a fictional crisis situation, attackers deliberately narrow the victim's field of perception using triggers of fear, panic or potential loss. Being under the influence of such psychological pressure, a person loses the ability to evaluate alternative scenarios and sees only one way out of the situation, clearly imposed by fraudsters, for example, immediately following a phishing link or entering authentication data [2]. The key catalyst that enhances this effect and consolidates the attitude needed by attackers is the cyclicity of the same type of language markers. The role of repetition in suggestive constructions is to consistently reduce cognitive resistance: the subconscious perceives repeatedly duplicated information as more significant, legitimate and priority. Regular return to the same appeal or threat throughout a short text exhausts the user's mental resources, overloads his working memory and introduces the imposed algorithm of actions directly into the executive link of behavior, turning phishing communication into a highly effective weapon of psychological manipulation.

Anaphoric repetitions in the structure of phishing messages act as a powerful driver of text dynamics and perform the function of primary concentration of the addressee's attention. The mechanism of action of this stylistic and suggestive figure is based on the deliberate placement of a key semantic marker at the beginning of each sentence or adjacent phrase units, which sets a rigid, almost authoritarian rhythm of perception and enhances the imperativeness of the presentation. The practical implementation of this technique is clearly traced in the fixation of attackers on the urgency and directiveness of the necessary actions, when each new phrase begins with a categorical call: "Immediately follow the link...", "Immediately confirm the relevance of the data...", "Immediately verify the card..." [3]. Thanks to such monotonous but aggressive duplication at the beginning of syntactic constructions, a stable, suggestively saturated language pattern of incitement to action is formed. The psycholinguistic effect of anaphora is that it acts as a series of consecutive mental blows that overload the user's cognitive system, artificially narrow the time for reflection or verification of the source and create the illusion of the lack of alternative to carrying out the received order here and now.

Epiphoric repetitions in the suggestive architecture of phishing texts play the role of final emphasis, implementing the so-called "last word" effect. The mechanism of action of this linguistic model is aimed at fixing the threat at the end of each sentence, paragraph or independent semantic block, which allows attackers to fix the most important destructive message for them in the zone of maximum attention of the reader. A typical example of epiphora is the semantic coding of negative consequences, when the end of each thesis cyclically returns the victim to the probable losses: "...otherwise your account will be blocked", "...otherwise access will be blocked". The practical effect of such systematic duplication is to aggressively instill fear of loss (both in the form of lost profit syndrome and direct security threat) and psychological pressure on the recipient. Constant return to the negative ending exhausts rational resistance, settles in the subconscious as a dominant trigger and artificially pushes the user to quickly follow fraudulent instructions in order to avoid the depicted danger.

The linguistic-psychological mechanism of synergy, implemented through anadiplosis and ring structures, is the highest point of the manipulative construction of phishing texts [4]. This mechanism is based on the simultaneous combination of anaphora and epiphora or on a cyclical return to one through-going thesis, which allows attackers to create a completely closed textual circuit. Within such a suggestive architecture, the object of attack finds itself in a kind of “information trap”: the beginning of each phrase or semantic block aggressively demands immediate action (dynamic impulse of anaphora), while its ending simultaneously intimidates with the inevitable consequences of not fulfilling this command (intensive pressure of epiphora). The discursive ring locks the user’s perception in a continuous cycle of “demand — threat”, where each new textual step only strengthens the previous one. Such linguistic synergy completely blocks critical reflection, leaving no mental space for alternative solutions, and drives the victim's emotional state into an artificial dead end, the only way out of which seems to be instant submission to the instructions of the scammers.

The conducted research allows us to state that anaphoric and epiphoric repetitions in the structure of phishing communications are not just stylistic figures, but clearly calculated psycholinguistic tools of suggestion. The mechanism of their action is based on the purposeful bypassing of the user's critical thinking filters through emotional and rhythmic overload of the cognitive system. Due to the directiveness of anaphora at the beginning of phrases and the

intimidating effect of epiphora at the end of semantic blocks, scammers manage to artificially narrow the victim's field of perception, creating a destructive effect of "tunnel vision". Of particular danger is the synergy of these figures within closed ring structures that drive the addressee into an information trap of no alternative. Understanding the pragmatic potential of suggestive constructions lays a solid theoretical foundation for the development of promising content filters, automated anti-phishing systems of the new generation, as well as for the design of effective programs to improve digital hygiene and psychological resilience of users against modern social engineering attacks.

REFERENCES

1. Ukrainian Psychological HUB. Suggestion is | Ukrainian Psychological HUB | PSYCHOLOGIST. URL: https://www.psykholoh.com/post/сугестія-це (accessed: 28.05.2026).

2. Common SMS phishing methods: how to avoid scammers. CyberSOC. URL: https://cybersec.net.ua/statti/749-poshyreni-metody-sms-fishynhu-iak-unyknuty-shakhraiv.html (accessed: 28.05.2026).

3. Adams A. Anatomy of a phish: breaking down the latest phishing attacks. LinkedIn Ukraine. URL: https://ua.linkedin.com/pulse/anatomy-phish-breaking-down-latest-phishing-attacks-aishatu-adams-l2bmf?tl=uk (accessed: 28.05.2026).

4. Wikimedia projects contributors. Synergy effect – Wikipedia. Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ефект_синергії (accessed: 28.05.2026).

Пантюшенко Артур Андрійович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Декусар Ганна Геннадіївна,***
старший викладач кафедри мовної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

FEATURES OF PREVENTIVE ACTIVITY OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE UNDER THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW

Ensuring public safety and order in conditions of armed aggression requires the maximum mobilization of available resources from the law enforcement system of the state. The central place in this mechanism belongs to the National Police of Ukraine which not only performs its traditional functions but is also involved in directly repelling the enemy. According to the Law of Ukraine On the National Police the police is intended to ensure public safety and order protect human rights and freedoms as well as the interests of society and the state [1]. With the introduction of the legal regime of martial law the preventive activity of police units acquired new specific forms that require deep theoretical understanding and prompt legislative regulation.

The key direction of preventive work became ensuring compliance with the curfew regime and implementing the access control regime. According to the provisions of the Law of Ukraine On the Legal Regime of Martial Law the military command together with military administrations can establish a special regime of entry and exit as well as limit the freedom of movement of citizens [2]. Police officers at checkpoints daily perform complex tasks to detect sabotage reconnaissance groups prevent the illegal circulation of weapons and check suspicious persons. Such activity requires the police officer to have a flawless knowledge of administrative legislation norms and the ability to instantly make lawful decisions in stressful situations [3, p. 142].

Police care and interaction with the population in deoccupied territories and in areas of active combat operations deserve special attention. Patrol police and district officers are often the first to enter liberated settlements ensuring the safe evacuation of citizens the escort of humanitarian cargo and the initial documentation of the consequences of war crimes. In this context the practical implementation of the principle of community oriented policing becomes extremely important. Trustful cooperation with local residents allows law enforcement officers to promptly receive information about explosive objects left by the enemy and to identify persons who deliberately collaborated with the occupying forces [4, p. 88].

At the same time there are certain regulatory gaps in the practical activity of police bodies that complicate preventive work. In particular the procedure for administrative detention of persons for violating the curfew urgently needs improvement. The current Code of Ukraine on Administrative Offenses still does not contain a separate specific norm that would establish direct liability precisely for being on the street during the prohibited time. This forces police officers to qualify such actions under related articles for example as malicious disobedience to a lawful order of a police officer which generates ambiguous judicial practice [5, p. 215]. Solving this legal problem requires the fastest possible introduction of amendments to administrative tort legislation.

Summarizing the conducted research it should be categorically emphasized that the preventive activity of the National Police of Ukraine in conditions of war is an extremely complex and multifaceted process. The effective performance of police duties is a fundamental guarantee of preserving the internal stability of the state and reliably protecting the civilian population. The further development of police science within the section of legal disciplines should be directed at developing clear tactical algorithms for the actions of law enforcement officers in nonstandard crisis situations. In addition it is critically important to consolidate the efforts of lawmakers to improve the legal framework that would guarantee the observance of the constitutional rights of citizens and ensure a high level of legal protection for the police officers themselves while on duty.

REFERENCES

1. On the National Police : Law of Ukraine of July 02 2015 No 580. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2015. No 40. Art 379.
2. On the Legal Regime of Martial Law : Law of Ukraine of May 12 2015 No 389. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2015. No 28. Art 250.
3. Savchenko A. V. Administrative activity of police bodies in crisis situations: textbook. Kyiv : Yurinkom Inter, 2023. 412 p.
4. Kovalenko V. M. Preventive police activity in conditions of armed conflict. Law and Society. 2024. No 1. P. 85 92.
5. Melnyk O. S. Ensuring public security: challenges of martial law and ways to overcome them. Scientific Electronic Journal of Law. 2023. No 5. P. 210 218.

Сухонос С.А.,
викладач іноземної мови,
Тальнівський фаховий коледж
прикладних та інноваційних технологій
Уманського національного університету
Циклова комісія загальноосвітніх та
соціально-гуманітарних дисциплін

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Використання цифрових технологій є однією із ключових тенденцій у методиці викладання англійської мови адже вони допомагають зробити навчання більш гнучким, адаптивним, цікавим і ефективним.

Тож розглянемо детальніше, які саме технології вже активно використовуються для покращення процесу викладання та навчання.

1. Штучний інтелект (ШІ)

З допомогою ШІ стає можливим:

- автоматичний аналіз рівня знань студентів;
- персоналізований підбір матеріалів;
- миттєвий зворотний зв'язок;
- генерація навчальних матеріалів;
- моделювання життєвих мовних ситуацій .

ШІ не замінює викладача, але значно розширює його можливості та допомагає робити навчальний процес більш гнучким, індивідуалізованими

2. Віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR)

Використання віртуальної реальності та доповненої реальності— потужний інструмент для створення умов реального спілкування у безпечному та контрольованому середовищі, де викладач керує контекстом, а студенти вчаться використовувати мову в реальних ситуаціях.

Віртуальна реальність переносить студентів у віртуальні ситуації — від подорожей і ділових зустрічей до рольових ігор, де вони спілкуються англійською в реалістичному контексті.

Доповнена реальність доповнює реальний простір інтерактивними підказками, завданнями та візуальними об'єктами.

3. Голосові технології

Голосові технології — чудовий спосіб, що допомагає студентам:

- тренувати говоріння та вимову у форматі діалогу з віртуальним співрозмовником;
- отримувати миттєвий зворотний зв'язок щодо чіткості, інтонації та темпу;
- багато разів повторювати фрази без стресу;
- моделювати різні комунікативні ситуації (дзвінок, замовлення в кафе).

А викладачеві в свою чергу це дає змогу збирати дані про типові помилки студентів й планувати корекційні вправи.

4. Аналіз даних

Сучасні інтерактивні платформи дають можливість аналізувати дані, що суттєво підвищує ефективність навчання.

Викладач може відстежувати правильність виконання вправ, частоту помилок та звертати увагу на слабкі та сильні сторони кожного студента, а також може створювати динамічне, інтерактивне середовище, де студенти не лише вчаться, а й активно досліджують мову, експериментують, вдосконалюють навички спілкування та критичного мислення, а також отримують можливість практикуватися у безпечному, мотивуючому середовищі.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Домбровська Мар'яна Вікторівна
Волинський національний університет імені Лесі Українки
ІІІ курс, спеціальність 081 Право

СВОБОДА ОСОБИ ЯК ОСНОВА ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

У тезах досліджується свобода особи як фундаментальна основа правової держави. Розкривається філософсько-правове розуміння свободи, її значення для забезпечення прав людини та функціонування демократичного суспільства. Аналізуються підходи представників теорії природного права, зокрема Джона Локка, Шарля Луї Монтеск'є та Жан-Жака Руссо, щодо свободи людини й обмеження державної влади. Особлива увага приділяється принципу верховенства права, юридичним гарантіям прав і свобод людини, а також ролі Конституції України у закріпленні демократичних цінностей. Зроблено висновок, що рівень забезпечення свободи особи є визначальним критерієм правової та демократичної держави.
***Ключові слова**: свобода особи, правова держава, верховенство права, поділ влади, права людини.*

Проблема свободи особи є однією з центральних у філософії права, оскільки саме через категорію свободи визначається місце людини у суспільстві та державі. Ідея правової держави безпосередньо пов'язана із забезпеченням і захистом прав та свобод людини. У демократичному суспільстві свобода виступає не лише природним правом людини, а й фундаментальним принципом організації та функціонування публічної влади.

1. Свобода як правова цінність.

Філософія права розглядає свободу як можливість людини діяти відповідно до власної волі, самостійно обирати модель поведінки та реалізовувати свої інтереси й потреби без незаконного втручання з боку держави чи інших осіб. Водночас свобода не тотожна вседозволеності: її межі визначаються необхідністю дотримання прав інших людей, моральних вимог та приписів закону.

Свобода як цінність передбачає наявність умов, за яких людина може реально користуватися своїми правами. Отже, йдеться не лише про формальне проголошення свобод, а про їхню практичну реалізацію - через правові інструменти, інституції та механізми захисту. Саме тому свобода є критерієм рівня розвитку правової системи, адже без дієвих механізмів захисту права перетворюються на декларації.

2. Природне право та обмеження державної влади.

Формування концепції свободи відбувалося протягом тривалого історичного періоду. Античні мислителі пов'язували свободу з гідністю людини та можливістю вести «належне» життя. У Новий час теорія природного права поставила свободу в центр системи прав людини та визначила державу як інструмент охорони природних прав. Джон Локк вважав, що держава має охороняти природні права людини - право на життя, свободу та власність. Якщо влада порушує ці права, народ зберігає право на опір. Такий підхід став підґрунтям сучасного розуміння пріоритету прав людини та принципу

верховенства права: держава не є «самодостатньою» силою, її легітимність і межі діяльності визначаються правами, які вона має гарантувати.

Важливо, що свобода в цій логіці не зводиться до пасивного «невтручання». Держава повинна створювати такі правові умови, за яких особа може вільно реалізовувати свої можливості, а також отримувати ефективний судовий захист у випадку порушення прав.

3. Поділ влади як гарантія свободи.

Правова держава неможлива без обмеження влади. Важливим чинником її становлення стала концепція поділу влади, запропонована Шарлем Луї Монтеск'є. Він наголошував, що свобода забезпечується лише за умов, коли державна влада обмежена законом і розподілена між різними органами. Поділ влади на законодавчу, виконавчу та судову виступає гарантією недопущення свавілля, оскільки жодна гілка влади не повинна одноосібно ухвалювати рішення без можливості контролю та перевірки.

Отже, поділ влади слугує не лише технікою організації державного управління, а правовою передумовою свободи. Саме завдяки розмежуванню повноважень підвищується передбачуваність державних рішень, зменшується ризик зловживань, посилюється довіра суспільства до правопорядку.

4. Суспільний договір та легітимність влади.

Жан-Жак Руссо розглядав свободу в контексті суспільного договору й легітимності влади, що має ґрунтуватися на волі громадян. У такому розумінні свобода реалізується не через безконтрольне панування, а через правові механізми, які забезпечують відповідальність влади перед суспільством.

Цей підхід важливий для сучасної теорії правової держави, адже легітимність влади безпосередньо впливає на її здатність забезпечувати свободу. Якщо рішення ухвалюються без урахування волі та інтересів суспільства, виникає загроза свавілля та порушень прав людини. Тому демократія як форма організації влади доповнює правову державність, забезпечуючи зв'язок влади та відповідальності.

5. Конституційні засади свободи особи.

У межах філософії права свобода тісно пов'язується з людською гідністю. Людина визнається найвищою соціальною цінністю, тому держава має діяти відповідно до свого призначення - служити людині та забезпечувати її права. Правова держава характеризується верховенством права, законністю, поділом влади, незалежністю суду, взаємною відповідальністю держави й особи, а також гарантуванням прав і свобод людини. Особливе значення свобода особи має в Конституції України. У статті 3 Конституції України закріплено, що людина, її життя, честь, гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Це визначає гуманістичний характер держави та її спрямованість на забезпечення прав людини. Конституція виступає юридичним фундаментом, на якому базуються конкретні механізми захисту свободи особи.

6. Реалізація свободи: формальні та реальні гарантії.

Забезпечення свободи особи має не лише формальний, а й реальний вимір. Юридичні гарантії свободи включають незалежний суд, право на справедливий судовий захист, свободу слова, свободу совісті, захист приватного життя, свободу об'єднань і політичний плюралізм. Саме наявність дієвих механізмів примусового виконання правових гарантій робить свободу дієвою в правовій системі. Крім того, важливу роль відіграє правова

культура суспільства: рівень правосвідомості, розуміння меж своїх прав та повага до прав інших. За відсутності правової культури навіть добре сформульовані норми можуть не працювати належним чином. Тому свобода є результатом взаємодії права, інституцій та суспільної відповідальності.

У сучасних суспільних трансформаціях актуальність теми свободи особи посилюється у зв'язку з викликами, що виникають під час воєнних дій, політичних конфліктів та цифрових змін суспільного життя. У таких умовах ключовими завданнями держави є створення ефективних інституційних та правових механізмів захисту свободи особи й недопущення порушень прав людини, навіть за наявності складних обставин.

Висновки: свобода особи є фундаментальною цінністю філософії права та основою правової держави. Її забезпечення дозволяє реалізувати принципи демократії, гуманізму та верховенства права. Держава, що визнає людину найвищою соціальною цінністю та гарантує реальний захист прав і свобод, може вважатися справді правовою й демократичною. Водночас свобода передбачає не лише права, а й відповідальність перед суспільством та державою. Гармонійне поєднання свободи, закону та справедливості є необхідною умовою існування сучасної правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show /254к/96-вр
2. Дж. Локк Два трактати про правління / пер. з англ. О. Терех, Р. Димерець. Київ : Наш Формат, 2020. 312 с. URL: https://nashformat.ua/products/dva-traktaty-pro-pravlinnya-709334
3. Шарль Луї Монтеск'є О духе законов / сост., пер. и примеч. А. В. Матешук. Москва : Рипол Классик, 2016. 690 с. URL: https://archive.org/details/monterquieu_o_duhe_zakonov
4. Жан-Жак Руссо Про суспільний договір, або Принципи політичного права / пер. з фр. О. Хома. Київ : Порт-Рояль, 2001. 349 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Rousseau/Pro_suspilnyi_dohovir/
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2011. 524 с. URL: https:// some-legal-library.gov.ua/skakun_teoriya_derzhavy_i_prava (або посилання на університетський репозиторій, наприклад: http://dspace.univd.edu.ua)
6. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Львів : Край, 2007. 192 с. URL: http://pravo.lnu.edu.ua/rabinovych_osnovy_teoriji
7. Козюбра М. І. Верховенство права і права людини. Київ : НаУКМА, 2012. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/3245
8. Нерсесянц В. С. Философия права : учебник для вузов. Москва : Норма, 1997. 652 с. URL: https://archive.org/details/nersesyants_filosofiya_prava

Лобко Ю.О.
Науковий керівник: к.ю.н, доц. ***Крисюк Ю.П.***

ПРАВО ЯК ФОРМА СВОБОДИ

Проблема свободи є однією з фундаментальних тем філософської думки, що супроводжує людство протягом усієї історії. Від античного розуміння громадянської відповідальності до сучасної диференціації на «негативну» та «позитивну» свободи, це поняття еволюціонувало від абстрактної ідеї до складного правового конструкту. Центром уваги є Гегелівське трактування права як «наявного буття свободи», яке доводить, що правова система є не інструментом обмеження, а необхідною умовою для гармонізації індивідуальної волі із загальнозначущим законом. У тексті аналізується природа свободи як міри відповідальності та основи правопорядку, що забезпечує реальну гарантію людської самореалізації у соціальному просторі.
Ключові слова: *свобода, право, розумна воля, правова міра, відповідальність, негативна та позитивна свобода, правопорядок, самореалізація, соціальна практика.*

Поняття свободи складне та, до певної міри, двозначне, і воно означає здатність людини до власного вибору та незалежність від зовнішніх впливів. Свобода є не лише природною ознакою, але й втіленням сенсу життя людини та її основною спрямованістю. Вона розкриває сутність людини і служить навігатором її життя. В історії філософської думки, свобода пройшла довгий еволюційний шлях — від «негативного» до «позитивного» сприйняття. [1, с. 2]

У давньогрецькій філософії свобода була тісно пов'язана з моральною та громадянською відповідальністю. Сократ бачив свободу як здатність людини діяти згідно з розумом і мораллю. Для нього свобода була не лише фізичною відсутністю примусу, але й внутрішнім станом, який досягається через пізнання добра. Платон трактував свободу через призму гармонії між індивідом і державою, де громадяни виконують свої функції відповідно до природних схильностей, але підкоряються вищій ідеї справедливості. Аристотель доповнив цю концепцію, наголошуючи, що свобода реалізується через участь у суспільному житті, зокрема в управлінні державою. Середньовіччя внесло значні корективи у розуміння свободи, зосередивши увагу на її духовному вимірі. Августин Блаженний вважав, що справжня свобода можлива лише у єднанні з Богом, а людська воля має схилятися до добра, яке визначається Божим законом. Для Фоми Аквінського свобода — це здатність людини слідувати моральному закону, даному Богом. У цей період свобода часто розглядалася як підкорення вищій божественній істині, а не як автономія індивіда. В епоху Просвітництва вона стала пов'язуватися з ідеями раціональності, природних прав і суспільного договору. Джон Локк стверджував, що свобода — це природне право людини, яке полягає у можливості розпоряджатися власним життям, свободою та майном без втручання інших. Жан-Жак Руссо розвивав ідею, що свобода можлива лише в умовах справедливого суспільства, де індивід підпорядковується законам, які він сам для себе встановлює як частина спільноти . Іммануїл Кант підкреслював, що справжня свобода не може існувати без моральної відповідальності. У Кантівській традиції свобода виступає не просто як відсутність примусу, але як активне прагнення діяти етично . У XIX столітті концепція свободи продовжувала розвиватися, отримуючи нові інтерпретації у зв'язку з індустріалізацією та класовими конфліктами. Гегель вважав, що держава є вищою формою свободи, оскільки вона дозволяє індивіду

реалізувати себе в рамках загального блага. Свою філософію людини він тісно пов'язував з її правами і свободами, відповідальністю перед суспільством і державою за виконання нею вимог законів і норм моралі. Для Маркса свобода полягала у колективній праці, яка не обмежується економічним примусом. Ісая Берлін у XX столітті запровадив розмежування між двома типами свободи: негативною (свободою від) та позитивною (свободою для). Берлін застерігав, що надмірний акцент на позитивній свободі може призвести до тоталітаризму, коли держави чи ідеології починають диктувати, що є «істинною» свободою. [2, с. 2]

Ідея свободи, на думку філософів , є багатозначною, породжує сплетіння безлічі непорозумінь. Тому слід спочатку зробити застереження щодо того, в якому сенсі можна розуміти це слово, починаючи з найпростіших і доступних для пізнання значень.

По-перше, доцільно відокремлювати «юридичну» свободу від «фактичної». По-друге, слід ураховувати умовний характер поділу на «внутрішню» та «зовнішню» свободи. По-третє, треба виділяти два типи свободи: свободу «від» (негативну свободу) і свободу «для» (позитивну свободу). Правова свобода є формальним дозволом вчиняти певні дії, не побоюючись, чи відповідає цей дозвіл діяти реальній можливості. Фактична свобода найчастіше розуміється як нічим не обмежене виявлення — «що хочу, те й роблю». Юридична свобода містить у своїй основі свободу вибору. При цьому свободою називається, по-перше, сам факт вибору, а по-друге — непередбачуваність того, що саме індивід вибере. І чим більше він має вибору, тим більше має свободи. Однак феномен свободи не може бути зведений до свободи вибору. В структуру свободи особи вибір входить як момент і елемент поряд з «внутрішньою» свободою і свободою, що включають у себе два основні компоненти: почуттєвий і раціональний. Сама ситуація вибору — ще не свобода, а тільки передумова вільної дії. Треба відзначити, що «внутрішня» свобода — це реально виявлена свобода в сенсі звільнення людини усередині себе від кайданів власних стереотипів і внутрішніх страхів. «Зовнішня» свобода припускає пошук обмежених засобів і форм обмежень. Такими можуть виступати не тільки юридичні закони забороняючого характеру (як частина культури), а й сам факт співіснування безлічі індивідів з їхніми суспільними правами і свободами. Свобода «від» (негативна свобода) виступає у світі, в якому індивід має певну зону вибору ідей і дій без можливості натрапити на обмеження і репресії. Свобода дій - не самоціль, а умова саморозвитку людини. Свобода «для», чи позитивна свобода, уможливлює дію відповідно до власної системи цінностей і власних цілей.[5, с. 166]

Щоб право відповідало ідеї свободи, у ньому мають міститись одночасно і визначення здійснення, і те, що має бути здійснено. Саме свобода знаходить у праві своє здійснення, і вона не обмежена в ньому. Адже сама ідея у визначенні поняття свободи полягає в тому, що свобода цілком здійснюється. Тому обмежується не свобода, а право. Гегель прямо вказує на те, що визначення права не повинне мати відбитка негативності і бути чимось обмежуючим стосовно свободи. Навпаки, право стосовно свободи має стверджуюче начало. Через це свобода має можливість виступати в праві як така, що затверджується і присутня у процесі його реалізації. Поняття «право» необхідно визначати як наявне буття свободи. Як складова частина свободи право є щось, що має бути підлеглим свободи. Але виходячи з того, що більш змістовне визначення свободи є суттю не тільки права, але й обов'язку, права мають завжди співвідноситися з обов'язками.

Ступінь реалізації свободи обмежується умовами реалізації права. Умови є системою координат, що має певну визначеність. Чим менше визначені вихідні параметри умов, тим

у меншому ступені свобода досягається. Свобода як атрибут чого-небудь може лише вказувати на міру освоєння майбутнього, а точніше, бути мірою влади над майбутнім. Тому свобода дій не може мати характер абсолютності. Вона завжди відносна в межах сформованої соціальної практики і можливих форм її перетворення. [4, с. 2-3]

У філософії Гегеля свобода — це закон у тій мірі, в якій закон є розумним, у тій мірі, у якій він виражає зміст індивідуальної розумної волі, у тій мірі, у якій, він постає як осмислений принцип, який відповідно, може визнаватися і признається громадянами. Свобода отримує своє справжнє значення лише тоді, коли вона стає дійсністю, гармонійно поєднує у собі особливу і загальну волю і звичайно, з необхідністю є розумною. Тільки за цих умов свобода набуває статусу закону. Людина має право не визнавати все те, що не є розумним, відповідно і свобода, яка не відповідає розумності вже не є свобода, не може визнаватися і виконуватися як власний внутрішній, усвідомлений і прийнятий особою закон. Право у Гегелівській концепції постає як розумний, необхідний, усвідомлений прояв свободи волі. Але так відбувається лише за умови, коли свобода волі особи не підміняється свавіллям. Право є проявом свободи волі, тільки за умови, що особлива воля особи є узгодженою з загальною. Це гармонійне узгодження у своєму універсальному прояві і є право. Таким чином право є проявом свободи волі, яка відповідає своєму поняттю, тобто не суперечить праву. Таке розуміння природи права як раз і розкриває його призначення — реальна гарантія і захист свободи волі.[3, с. 2-3]

Отже, право є не обмеженням свободи, а її необхідною формою існування та реалізації в суспільстві. Свобода набуває реального змісту лише тоді, коли вона поєднується з відповідальністю, моральними принципами та повагою до прав інших людей. Історичний розвиток філософської думки засвідчує поступовий перехід від розуміння свободи як відсутності зовнішнього примусу до її сприйняття як здатності свідомо діяти відповідно до власних цінностей і розумних законів. У цьому контексті право виступає гарантією свободи, встановлюючи справедливі межі для її здійснення та забезпечуючи гармонію між індивідуальними й суспільними інтересами. Саме тому право можна розглядати як практичне втілення свободи, що створює необхідні умови для самореалізації особистості, захисту її гідності та підтримання суспільного порядку.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Козинець О.Г., Чумаченко В.Ю. Свобода як фундаментальна категорія філософії права // Юридичний науковий електронний журнал. – 2024. – № 1. – С. 708–710. https://www.lsej.org.ua/1_2024/172.pdf

2. Цуркан-Сайфуліна Ю.В., Агатій Ю.Д. Поняття свободи у філософії права: від класичних теорій до сучасних реалій // Юридичний науковий електронний журнал. – 2024. – № 9. – С. 438–440. https://lsej.org.ua/9_2024/107.pdf

3. Павлова Т.С. Сфера права як сфера свободи у філософії Гегеля // Філософські науки. – 2023. – Вип. 39. – С. 266–269. file:///C:/Users/PC/Downloads/133_135.pdf

4. Гаврилов М.І. Право як міра свободи // Наука. Релігія. Суспільство. – 2008. – № 1. – С. 20–22. https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/600c0f96-4bfb-4c4c-93b8-c287a6cd4de3/content

5. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Kulish Victoria Oleksandrivna,
3rd year cadet of the Faculty of Training Specialists for Pre-Trial Investigation Bodies
of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs
Research Supervisor: ***Dekusar Ganna Genadiivna,***
Senior Lecturer, Department of Language Training,
Dnipro State University of Internal Affairs

THE ROLE OF PHYSICAL AND BIOLOGICAL EVIDENCE IN CRIME SCENE INVESTIGATION

Crime scene investigation constitutes one of the most fundamental phases of the criminal process, forming the evidentiary foundation upon which prosecutions are built and judicial decisions are rendered. At the core of this process lies the identification, collection, preservation, and analysis of physical and biological evidence – tangible materials capable of establishing facts, linking suspects to victims or locations, and reconstructing the sequence of events that constituted the offence. The progressive sophistication of forensic science over the past three decades has dramatically expanded the probative value of such evidence, transforming what were once inconclusive traces into decisive indicators of individual identity and criminal conduct. The present study examines the principal categories of physical and biological evidence encountered in crime scene investigation, the methodological frameworks governing their collection and analysis, and the legal standards that regulate their admissibility, with reference to contemporary forensic scholarship and applicable legislative instruments.

Physical evidence is conventionally defined as any tangible object, material, or substance that can be collected from a crime scene and holds relevance to the investigation, including both biological materials such as blood and tissue, and non-biological materials such as fibres, glass, and impression evidence [1]. A foundational conceptual principle underlying the significance of physical evidence is Locard's Exchange Principle, formulated by the French criminologist Edmond Locard in the early twentieth century, which posits that every contact between a perpetrator and a crime scene results in a mutual transfer of trace materials. This principle – "every contact leaves a trace" – remains the theoretical cornerstone of trace evidence analysis and continues to inform both investigative methodology and judicial evaluation of forensic findings [2, p. 4].

Biological evidence occupies a position of particular importance within the broader category of physical evidence, owing principally to the transformative impact of deoxyribonucleic acid (DNA) analysis on forensic investigation. Biological evidence encompasses bodily fluids – blood, semen, and saliva – as well as hair, skin cells, and other biological matter capable of yielding a genetic profile [3]. The application of DNA typing to criminal investigation, which

originated with the work of Sir Alec Jeffreys in 1985, has fundamentally altered the relationship between forensic science and the criminal justice system by enabling individualisation: the attribution of a biological sample to a specific person to the exclusion of all other contributors [4, p. 1]. Advances in analytical techniques, particularly short tandem repeat (STR) profiling, have further refined the precision and reliability of DNA evidence, allowing investigators to obtain conclusive identifications from vanishingly small quantities of biological material [5].

Bloodstain evidence merits separate consideration as a subcategory of biological evidence that carries both genotypic and morphological significance. Bloodstain pattern analysis (BPA) is the forensic discipline concerned with the examination of the size, shape, distribution, and location of bloodstains at a crime scene in order to reconstruct the events that produced them [6]. A recent empirical study published by the National Institute of Justice noted that BPA, while capable of providing valuable investigative intelligence, is subject to variability in analyst conclusions when applied to identical evidence sets, underscoring the necessity for standardised methodology and rigorous analyst training [7]. More recent scholarship has demonstrated that the integration of BPA with genetic profiling and clinical wound assessment substantially improves the reliability of scene reconstruction, particularly in cases where deliberate staging is suspected [8]. The multidisciplinary character of such approaches – combining physics, serology, and behavioural analysis – reflects the broader evolution of crime scene investigation toward integrated forensic science.

Trace evidence – comprising microscopically small materials such as fibres, hair, glass fragments, soil, and paint – constitutes a distinct category of physical evidence that derives its probative value precisely from its often undetected transfer between persons, objects, and locations. A systematic review published in the Journal of Forensic Science and Medicine in 2022 examined the dynamics of fibre transfer and persistence and found that while fibres are among the most commonly exchanged trace materials at crime scenes, their evidential weight is conditioned by factors including fibre type, garment shedding characteristics, environmental conditions, and the interval between the alleged contact and the recovery of the evidence [9, p. 68–69]. Hair analysis, another principal component of trace evidence, has undergone significant methodological refinement: surface-enhanced Raman spectroscopy (SERS) has emerged as a non-destructive analytical technique capable of detecting and characterising artificial colorants on hair fibres recovered from crime scenes, even where those fibres have been contaminated by environmental substances [10].

The legal framework governing the collection, preservation, and use of physical and biological evidence in criminal proceedings imposes requirements that are at once methodological and constitutional. In Ukraine, the Criminal Procedure Code of 13 April 2012 No. 4651-VI establishes the procedural rules for the conduct of crime scene examination (ohlyad mistsia podii) and the seizure of physical evidence, requiring that investigative actions be documented through protocols that satisfy prescribed formality requirements and that evidence be secured in a manner precluding contamination or tampering [11]. These domestic requirements reflect the broader standards enshrined in Article 6 of the European Convention on Human Rights, which guarantees the right to a fair trial and has been interpreted by the European Court of Human Rights to require that forensic evidence be collected and disclosed in a manner enabling effective adversarial challenge [12]. The admissibility of DNA evidence and other

physical exhibits is thus contingent not only on their scientific validity but on procedural compliance throughout the investigative chain.

The integrity of physical and biological evidence is critically dependent upon the maintenance of a continuous and documented chain of custody from the point of recovery through laboratory analysis and eventual presentation in court. The chain of custody is described in the forensic literature as the most critical process of evidence documentation, serving to assure the court that the exhibit before it is authentically the same item seized at the scene and that it has been handled exclusively by designated, accountable personnel at every stage of the investigative process [13]. A comprehensive study published in Healthcare in 2023 traced the evolution of chain of custody requirements from classical documentary procedures through to the contemporary challenges posed by digital evidence, concluding that the fundamental principle of uninterrupted accountability applies with equal force to biological samples, physical exhibits, and electronic data [14, p. 2–3]. Any break in the chain of custody – whether through inadequate packaging, improper storage, or failure to log transfers – creates a vulnerability to admissibility challenge that may undermine an otherwise compelling evidential case.

Contamination control constitutes a further dimension of evidence integrity that is of particular concern in the context of biological material. The high sensitivity of contemporary DNA analytical platforms – capable of generating profiles from cellular deposits of only a few cells – renders biological crime scene evidence acutely susceptible to environmental contamination and inadvertent transfer by first responders, investigators, or laboratory personnel [15, p. 2]. Best practice protocols require the use of personal protective equipment (PPE), including gloves, masks, and protective clothing, the deployment of sterile collection instruments, and the immediate packaging of biological samples to prevent cross-contamination between different exhibits [3]. These precautions reflect the recognition, well established in the forensic science literature, that the probative value of DNA evidence is a function not only of the analytical technique employed but of the rigour with which collection and preservation standards are observed at the scene.

The investigative and judicial utility of physical and biological evidence is, however, subject to persistent methodological challenges that forensic science must continue to address. The risk of false inclusions arising from secondary or tertiary DNA transfer – in which biological material migrates from an innocent donor to an incriminating location without any direct contact by that individual with the crime scene – poses a significant interpretive problem, particularly in cases relying on trace cellular DNA rather than unambiguous body fluid deposits [15, p. 3]. Similarly, the reliability of certain pattern-based evidence disciplines, including BPA, continues to be debated, with empirical research demonstrating that analyst conclusions may be influenced by contextual information unrelated to the physical properties of the evidence, a phenomenon known as cognitive bias [7]. These concerns reinforce the importance of rigorous quality management frameworks for forensic laboratories, including adherence to international standards such as ISO/IEC 17025, which establishes competence requirements for testing and calibration laboratories engaged in forensic analysis [16].

It is therefore submitted that the effective deployment of physical and biological evidence in crime scene investigation depends upon the integration of scientific rigour, procedural compliance, and institutional accountability. Future development in this field should prioritise the standardisation of collection protocols for emerging evidence types – including environmental

DNA and aerosol-deposited biological material [15] – the implementation of mandatory accreditation for forensic service providers, and the ongoing education of investigators and prosecutors in the proper interpretation and presentation of complex forensic findings. The alignment of Ukrainian forensic practice with European standards in this domain, consistent with the obligations arising from the Association Agreement with the European Union and the requirements of the accession process, represents both an institutional imperative and a guarantee of the rights of accused persons to a fair trial based on reliable, properly obtained evidence.

REFERENCES

1. Rao P.K. et al. Physical Evidence and Their Handling. Technology in Forensic Science: Sampling, Analysis, Data and Regulations. John Wiley & Sons, 2020. DOI: 10.1002/9783527827688.ch4.
2. Rajput H. Biological Evidence for Crime Investigation. Journal of Forensic Crime Studies. 2024. Vol. 12. No. 2. P. 205. URL: https://www.annexpublishers.com/articles/JFSC/12205-Biological-Evidence-for-Crime-Investigation.pdf (accessed: 21.05.2026).
3. Rajput H. Biological Evidence for Crime Investigation. Journal of Forensic Crime Studies. 2024. Vol. 12. No. 2. P. 205–207.
4. Pfeifer C.M. et al. DNA forensics at forty: the way forward. International Journal of Legal Medicine. 2025. DOI: 10.1007/s00414-025-03530-1.
5. Kumar A. et al. Advancements in Forensic DNA Analysis: Challenges and Future Directions in Molecular Biology. Biomedical Sciences. 2024. Vol. 10. No. 3. DOI: 10.11648/j.bs.20241003.11.
6. Shandil A., Kumar S.R., Ranjan K., Singh O.G. Blood & blood stains in criminal investigation: A forensic perspective. IP International Journal of Forensic Medicine and Toxicological Sciences. 2023. Vol. 8. No. 4. P. 145–147. DOI: 10.18231/j.ijfmts.2023.031.
7. Hicklin R.A. et al. Study Assesses the Accuracy and Reproducibility of Bloodstain Pattern Analysis. National Institute of Justice. December 14, 2022. URL: https://nij.ojp.gov/topics/articles/study-assesses-accuracy-and-reproducibility-bloodstain-pattern-analysis (accessed: 21.05.2026).
8. Sacco M.A. et al. Application of bloodstain pattern analysis (BPA) to reconstruct a staged crime scene in a complex forensic case. Forensic Science International: Synergy. 2025. Vol. 11. P. 100624. DOI: 10.1016/j.fsisyn.2025.100624.
9. Kumar A. Study on Transfer and Persistence of Fibers: A Systematic Review. Journal of Forensic Science and Medicine. 2022. Vol. 8. No. 2. P. 68–75. DOI: 10.4103/jfsm.jfsm_59_21.
10. Juarez I. et al. Effects of crime scene contaminants on surface-enhanced Raman analysis of hair. Journal of Forensic Sciences. 2023. Vol. 68. No. 1. P. 113–118. DOI: 10.1111/1556-4029.15165.
11. Criminal Procedure Code of Ukraine of April 13, 2012 No. 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (accessed: 21.05.2026).
12. European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of November 4, 1950 (ECHR), Art. 6. Council of Europe Treaty Series No. 5. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_ENG (accessed: 21.05.2026).

13. Badiye A., Kapoor N., Menezes R.G. Chain of Custody. In: StatPearls [Internet]. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing, 2026. Updated 2023 Feb 13. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK551677/ (accessed: 21.05.2026).

14. D'Anna T. et al. The Chain of Custody in the Era of Modern Forensics: From the Classic Procedures for Gathering Evidence to the New Challenges Related to Digital Data. Healthcare. 2023. Vol. 11. No. 5. P. 634. DOI: 10.3390/healthcare11050634.

15. Van Oorschot R.A.H. et al. The invisible witness: air and dust as DNA evidence of human occupancy in indoor premises. Forensic Science International: Genetics. 2023. PMC10625553. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC10625553/ (accessed: 21.05.2026).

16. Neuteboom W. et al. Quality management in forensic science: a closer inspection. Forensic Science International. 2024. Vol. 358. P. 111779. DOI: 10.1016/j.fsciint.2024.111779.

Medvid Kyrylo Vsevolodovich,
3rd year cadet of the Faculty of Training Specialists for Pre-Trial Investigation Bodies
of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs
Research Supervisor: ***Dekusar Hanna Henadiivna,***
Senior Lecturer, Department of Language Training,
Dnipro State University of Internal Affairs

PROBLEMS OF COMBATING ILLEGAL ARMS TRAFFICKING IN UKRAINE

The illegal trafficking of weapons, ammunition, and explosives represents one of the most pressing challenges to public and national security in contemporary Ukraine. The problem, which has persisted since the dissolution of the Soviet Union and the consequent inheritance of vast military stockpiles, has acquired an entirely new dimension following the full-scale armed aggression of the Russian Federation that commenced on 24 February 2022. The massive distribution of weapons to civilian defenders, the proliferation of so-called 'trophy' arms collected from the battlefield, and the weakening of peacetime control mechanisms under martial law have collectively created conditions in which illicit arms circulation has intensified dramatically. The relevance of this research is therefore self-evident: the uncontrolled spread of firearms, grenades, and other weaponry poses immediate threats to public safety, fuels organized crime, and risks generating long-term regional insecurity through potential cross-border trafficking into the European Union.

The purpose of this study is to analyze the legal and criminological dimensions of illegal arms trafficking in Ukraine, to examine the mechanisms of law enforcement response under wartime conditions, and to assess relevant international experience in arms control that may inform post-war legislative and institutional reform.

The legal basis of the study includes: the Constitution of Ukraine of June 28, 1996 [1]; the Criminal Code of Ukraine of April 5, 2001 No. 2341-III, in particular Articles 263 and 263-1 [2]; Act No. 2150-IX of March 24, 2022 on amendments to Article 263 of the Criminal Code of Ukraine [3]; Law No. 9538 on ensuring the participation of civilians in the defence of Ukraine (2024) [4]; Regulation (EU) 2025/41 of the European Parliament and of the Council of December 19, 2024 on import, export and transit measures for firearms [5]; and the UN Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, their Parts and Components and Ammunition (2001) [6].

I. Legal and Organizational Foundations of Combating Illegal Arms Trafficking

The primary legislative instrument governing the illicit circulation of weapons in Ukraine is Article 263 of the Criminal Code of Ukraine, which establishes criminal liability for the unlawful carrying, possession, acquisition, transfer, or sale of firearms (excluding smooth-bore hunting

weapons), ammunition, explosives, and explosive devices [2]. As of 2025, Article 263 remains one of the key provisions applied by law enforcement agencies in this area, though its scope and practical application have been significantly affected by wartime regulatory changes [7]. The statutory penalties under Part 1 of Article 263 range from three to seven years of imprisonment, while Part 2, applicable to organized groups and particularly dangerous weapons, provides for imprisonment of five to twelve years [2].

A significant legislative development occurred on March 24, 2022, when the Verkhovna Rada adopted Act No. 2150-IX, which abolished criminal liability for the voluntary surrender of weapons, ammunition, explosives, and devices under Article 263 of the Criminal Code [3]. This measure was designed to encourage civilians who had lawfully or unlawfully acquired weapons during the initial phase of the full-scale invasion to regularize their status. Mozgawa, in an analysis of wartime amendments to Ukrainian criminal law, characterizes these modifications as pragmatic adaptations to an unprecedented security environment, noting the tension between relaxing criminal liability in the short term and maintaining effective control over arms proliferation in the longer term [8, p. 119].

A further legislative development came in 2024, when the Ukrainian parliament adopted Law No. 9538 on ensuring the participation of civilians in the defence of Ukraine, which, among other provisions, introduced a regulatory framework for trophy weapons — military arms recovered from the battlefield. The law permits citizens to retain such weapons provided they are declared to the relevant authorities during the period of martial law, and establishes a procedure for obtaining legal ownership of certain weapons following the conclusion of martial law [9]. This measure represents a recognition that the scale of battlefield proliferation has rendered prohibition without a corresponding legalization pathway both unenforceable and counterproductive.

II. Criminological Dimensions: Scale, Trends, and Challenges under Martial Law

The statistical picture of arms trafficking in Ukraine confirms a sharp deterioration in the security situation following February 2022. In the period January–December 2024 alone, 5,898 criminal proceedings were registered under Article 263 of the Criminal Code, compared with 4,067 proceedings in 2021, the last full pre-war year [10]. In 2023, law enforcement officers seized approximately 5,500 firearms and 2 million rounds of ammunition from civilians [10]. The Small Arms Survey and the Center for Security Studies 'CENSS', in their landmark 2025 report Weapons Compass: Proliferation and Control of Arms and Ammunition in Wartime Ukraine, documented 2,587 arms seizures by Ukrainian authorities in 2023 and 2024 alone, reflecting both the intensification of law enforcement activity and the unprecedented scale of weapons proliferation [11, p. 3].

The primary driver of this proliferation is the wartime distribution of military-grade weapons, which has been accompanied by an inherent erosion of accounting and control mechanisms. Researchers at the Springer journal Trends in Organized Crime, in a 2025 empirical study of the illegal firearms market in Ukraine, identify a tripling of the proportion of citizens seeking to arm themselves between 2011 and December 2023, and observe that the perceived difficulty in acquiring legal firearms — indicative of surging demand not met by existing supply — creates attractive opportunities for organized criminal actors [12, p. 4]. Klymchuk, Dyka, Trosteniuk, and colleagues, in their 2024 study published in Lex Humana, conclude on the basis of criminological analysis that the state must combine legislative normalization of joint crime control with strengthened criminal liability for firearms offenses and rigorous accounting and monitoring of weapons held by both organizations and private citizens [13, p. 242].

The Global Initiative Against Transnational Organized Crime's monitoring program, initiated in late 2023, has tracked the evolution of arms trafficking patterns in Ukraine throughout the conflict. Its June 2024 report, covering arms trafficking trends in 2023 and early 2024, identified the emergence of what it termed organized arms trafficking as a distinct phase, characterized by the movement of heavier weapons beyond the ad hoc circulation of small arms and grenades that had characterized the earlier period [14, p. 1]. In August 2024, law enforcement in Lviv disrupted a trafficking ring and seized 72 pistols, 20 assault rifles, 29 grenades, and nearly 49,000 rounds of ammunition [9]. Such seizures illustrate both the growing sophistication of criminal networks and the capacity of Ukrainian law enforcement to respond, albeit with significant resource and legislative constraints.

A critical assessment by the European Union Advisory Mission (EUAM) Ukraine identifies inconsistencies in the disposition of Article 263 of the Criminal Code with current firearms legislation as a source of constant problems in court proceedings [15]. The Deputy Minister of Internal Affairs has publicly acknowledged that illicit trafficking in weapons, ammunition, and explosives remains a major threat to both Ukraine and the European Union, and that this threat will persist for at least the next decade [15]. The criminological research of Orlov and Yashchenko, published in the Ukrainian journal Law and Safety in 2024, reinforces this assessment, arguing that illicit firearms trafficking generates long-term deterioration of the criminogenic situation and threatens to strengthen organized criminal groups and fuel a surge in violent crime both during and after the conflict [16, p. 77].

III. International Experience and Integration Processes in Arms Control

The international community's engagement with the problem of weapons proliferation from the Ukrainian conflict has intensified markedly since 2022. The foundational international legal instrument in this sphere remains the UN Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, their Parts and Components and Ammunition (2001), which supplements the UN Convention against Transnational Organized Crime and establishes international standards for import, export, and transit controls, marking and record-keeping, and criminalization of trafficking offenses [6]. Ukraine's international obligations under this Protocol provide the normative baseline against which domestic legislative reforms must be assessed.

At the regional level, the European Union enacted Regulation (EU) 2025/41 of December 19, 2024, which recasts the EU firearms transfer regulation to implement Article 10 of the UN Firearms Protocol, establishing updated rules on import, export, and transit of firearms, essential components, and ammunition within and beyond the EU's borders [5]. This legislative development is directly relevant to Ukraine given its EU accession trajectory and the documented risk of westward trafficking of arms from the conflict zone. Galeotti and Arutunyan, as cited in the Journal of Illicit Economies and Development, suggested that the reduction in organized trafficking flows in the immediate post-2022 period could be partly attributed to the disruption of criminal networks by intense fighting, but cautioned that this dynamic is inherently temporary [17, p. 4].

The United States government has addressed the risk of diversion of military aid provided to Ukraine through the State Department's plan to counter illicit diversion of advanced conventional weapons — an initiative covering tens of thousands of small arms, over 100 million rounds of ammunition, Javelin anti-tank systems, and Stinger MANPADS units [17, p. 2]. Empirical research published in 2024 suggests that, as of that date, there is little evidence of substantial illicit trafficking of US- or EU-provided weapons either within or outside Ukraine, a finding attributed in part to the

sheer volume of wartime demand for weapons within the country undermining incentives for diversion, and in part to Ukrainian authorities' notable mitigation efforts [17, p. 3].

A significant institutional innovation in Ukraine's domestic arms control architecture is the Unified Register of Weapons, launched by the Ministry of Internal Affairs in June 2023 [18]. The register is intended to improve monitoring of firearms through enhanced digital registration procedures documenting firearm acquisitions and ensuring effective control over the entire life cycle of weapons. However, a July 2024 survey conducted by the Small Arms Survey found no significant improvement in public awareness of the register one year after its launch, with only 30% of Ukrainians having heard of it, indicating that institutional innovation alone is insufficient without sustained public information campaigns and effective enforcement [18].

Ukraine's cooperation with Europol, Eurojust, and Interpol in the area of arms trafficking has expanded significantly since 2022, building on the framework established by the 2021–2024 Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA), which identified illicit trafficking in arms, ammunition, and explosives as one of the most serious threats to both Ukraine and the European Union [15]. The experience of post-conflict states, including Kosovo following the 1998–1999 conflict, provides cautionary evidence of the long-term criminogenic consequences of inadequate post-war arms control, and has been cited in Small Arms Survey analyses as directly relevant to Ukraine's situation [11, p. 12].

Thus, the problem of illegal arms trafficking in Ukraine represents a multidimensional challenge at the intersection of criminal law, criminology, and national security policy. The exponential growth in the number of criminal proceedings under Article 263 of the Criminal Code since 2022, the documented proliferation of military-grade weapons into civilian hands, and the emerging signs of organized trafficking networks together constitute a threat of the first order — not only to Ukraine's internal security but to the security architecture of the wider European region. Effective responses require: the systematic harmonization of domestic firearms legislation with EU and UN standards; the resolution of identified inconsistencies in the disposition of Article 263; the strengthening of the Unified Register of Weapons through enforcement and public awareness; and the deepening of multilateral cooperation with Europol, Eurojust, and bilateral partners. Further research should be directed toward empirical assessment of the effectiveness of the 2022–2024 legislative reforms and toward the development of evidence-based recommendations for post-war weapons collection, registration, and control mechanisms, drawing on the experience of comparable post-conflict contexts.

REFERENCES

1. Constitution of Ukraine of June 28, 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (accessed: 21.05.2026).

2. Criminal Code of Ukraine of April 5, 2001 No. 2341-III, Articles 263, 263-1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (accessed: 21.05.2026).

3. Act No. 2150-IX of March 24, 2022 "On amendments to Article 263 of the Criminal Code of Ukraine on the abolition of liability in cases of voluntary surrender of weapons, ammunition, explosives or devices". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2150-20 (accessed: 21.05.2026).

4. Law of Ukraine No. 9538 "On ensuring the participation of civilians in the defence of Ukraine" (2024). URL: https://zakon.rada.gov.ua (accessed: 21.05.2026).

5. Regulation (EU) 2025/41 of the European Parliament and of the Council of December 19, 2024 on import, export and transit measures for firearms, essential components and ammunition, implementing Article 10 of the UN Firearms Protocol. Official Journal of the European Union. CELEX: 32025R0041. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2025/41 (accessed: 21.05.2026).

6. United Nations Protocol against the Illicit Manufacturing of and Trafficking in Firearms, their Parts and Components and Ammunition (2001), UNTS, vol. 2326, supplementing the UN Convention against Transnational Organized Crime.

7. Pravovyi Lider. Criminal liability under Article 263 of the Criminal Code of Ukraine — storage and sale of weapons. 2025. URL: https://pravovyilider.com.ua/en/blog/stattya-263-kk-ukrayiny-zbroyya (accessed: 21.05.2026).

8. Mozgawa M. Changes in the Ukrainian Criminal Code Related to the Ongoing War with the Russian Federation. Studia Iuridica Lublinensia. 2024. Vol. 33, No. 3. P. 111–132. DOI: http://dx.doi.org/10.17951/sil.2024.33.3.111-132.

9. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. A new phase of arms trafficking in Ukraine. September 25, 2024. URL: https://globalinitiative.net/analysis/a-new-phase-of-arms-trafficking-in-ukraine/ (accessed: 21.05.2026).

10. Ukrainian News Agency (UNN). Illegal handling of weapons: OGP reveals where most offenses were committed last year. January 28, 2025. URL: https://unn.ua/en/news/illegal-handling-of-weapons-ogp-reveals-where-most-offenses-were-committed-last-year (accessed: 21.05.2026).

11. Chernysh V., Shaban A., Florquin N. Weapons Compass: Proliferation and Control of Arms and Ammunition in Wartime Ukraine. Geneva and Kyiv : Small Arms Survey and CENSS, 2025. URL: https://www.smallarmssurvey.org/resource/weapons-compass-proliferation-and-control-arms-and-ammunition-wartime-ukraine (accessed: 21.05.2026).

12. Trends in Organized Crime. The illegal firearms market in Ukraine under martial law [empirical study]. Springer, 2025. DOI: https://doi.org/10.1007/s12117-025-09563-7.

13. Klymchuk M., Dyka O., Trosteniuk T., Naumchuk K., Galagan S., Priakhin Y. Combating the illegal circulation of firearms: Legal, criminological and forensic aspects. Lex Humana. 2024. Vol. 16, No. 1. P. 230–248.

14. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Smoke on the horizon: Trends in arms trafficking from the conflict in Ukraine. June 24, 2024. URL: https://globalinitiative.net/analysis/trends-arms-trafficking-conflict-ukraine-russia-monitor/ (accessed: 21.05.2026).

15. European Union Advisory Mission (EUAM) Ukraine. Ukraine Strengthens Efforts to Combat Illegal Weapons Trafficking. December 2025. URL: https://www.euam-ukraine.eu/news/ukraine-strengthens-efforts-to-combat-illegal-weapons-trafficking/ (accessed: 21.05.2026).

16. Orlov Yu. V., Yashchenko A. M. Firearms control as an element of criminological security in the concept of transitional justice for Ukraine. Law and Safety. 2024. Vol. 93, No. 2. P. 76–86. DOI: https://doi.org/10.32631/pb.2024.2.07.

17. Yousif N., Stohl R. A Bang for Your Buck — a Commentary of the US Action Plan in Limiting Arms Diversions and Trafficking in Ukraine. Journal of Illicit Economies and Development. 2024. DOI: https://doi.org/10.31389/jied.238.

18. Small Arms Survey. Balancing Control and Awareness: Firearms and Safety in Ukraine (Unified Register of Weapons). December 2024. URL: https://www.smallarmssurvey.org/balancing-control-and-awareness-firearms-and-safety-ukraine/unified-register-weapons (accessed: 21.05.2026).

Pavliy Maksym Andriyvoch,
3rd year cadet of the Faculty
of Training Specialists for Pre-Trial Investigation Bodies
of the National Police of Ukraine
Dnipro State University of Internal Affairs
Research Supervisor: ***Dekusar Ganna Genadiivna,***
Senior Lecturer, Department of Language Training,
Dnipro State University of Internal Affairs

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF THE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES

The current stage of public administration development in Ukraine is characterized by the rapid construction of a digital state and the active implementation of innovative technologies in the activities of executive bodies. The modernization of the state apparatus is aimed at improving the efficiency, transparency, and speed of interaction between the state and civil society. In this context, the integration of artificial intelligence (AI) algorithms into the system of public service provision is of particular importance. The use of automated systems makes it possible to significantly optimize routine administrative procedures, minimize the subjective human factor, and considerably reduce the processing time for citizens' appeals. According to the provisions of the Law of Ukraine "On the Basic Principles of Information Society Development in Ukraine," the implementation of the latest technologies is a priority direction of state policy [1]. However, the large-scale use of intelligent systems in the public sphere generates many complex legal challenges that require immediate administrative and legal regulation.

Determining the administrative and legal status of artificial intelligence systems is a central problem in modern jurisprudence. There is a consensus in legal doctrine that AI algorithms cannot be recognized as independent subjects of law, as they lack legal personality, consciousness, and legal will. Artificial intelligence acts exclusively as a high-tech tool in the hands of a public authority. This means that all legal liability for decisions made using automated algorithms lies directly with the relevant state body or official. The proper functioning of such systems requires a clear legislative definition of the boundaries of their use to prevent algorithms from usurping the exclusive discretionary powers of civil servants [2, p. 45].

The most significant legal risk when applying automated systems in the field of public services is the threat of violating citizens' constitutional rights and freedoms. AI algorithms operate by analyzing large datasets of personal data, creating the risk of unauthorized access to confidential information or accidental leaks. Furthermore, there is a serious problem of algorithmic bias, where, due to errors in the initial data, the system can make discriminatory decisions regarding certain categories of individuals. Within the framework of administrative law, every citizen has an absolute right to good governance, which includes the right to have

their case considered impartially and within a reasonable time. Legal norms must guarantee an individual the opportunity to demand a review of any fully automated decision by a human official, which serves as a crucial procedural safeguard [3, p. 112].

The process of adapting national legislation to the challenges of digitalization must be carried out taking into account advanced European experience, which is a prerequisite for Ukraine's European integration. A benchmark in this area is the Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonized rules on artificial intelligence (AI Act), which introduces a clear classification of systems based on risk levels. Systems used in public administration and the provision of public services fall into the high-risk category because they directly affect the rights and general well-being of citizens [4]. Consequently, the national legislator is obliged to implement similarly strict requirements for certification, transparency, and mandatory human oversight over the operation of such software complexes within executive bodies.

To ensure the stable and safe development of digital governance, there is an urgent need to draft and adopt a specialized law regulating the sphere of artificial intelligence. This normative legal act must define basic concepts, establish principles for the ethical use of technologies, enshrine mechanisms of civil and administrative liability for algorithmic errors, and clearly delineate areas where full automation is unacceptable. Close cooperation between the Ministry of Digital Transformation of Ukraine, leading academic institutions, and the legal community will enable the creation of a balanced legal framework that harmoniously combines technological progress with robust human rights protection [5, p. 210].

Summarizing the conducted research, it should be emphasized that the digitalization of public service provision through artificial intelligence is an objective and progressive process capable of elevating public administration to a fundamentally new level of quality. However, the successful realization of this potential is possible only if a flawless system of administrative and legal guarantees is established. The state must act not only as an initiator of technological changes but also as a reliable guarantor of legality, personal data protection, and social justice. Creating transparent, accountable, and human-controlled artificial intelligence in the public sector will strengthen citizens' trust in state institutions and ensure Ukraine's successful development as a modern European state governed by the rule of law.

REFERENCES

1. Law of Ukraine "On the Basic Principles of Information Society Development in Ukraine for 2007-2015" dated January 9, 2007, No. 537-V. Legislation of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16 (accessed: 09.06.2026).

2. Kovalenko, V. M. (2024). Administrative and legal status of artificial intelligence in public administration. Law and Society, (2), 40-48.

3. Melnyk, O. S. (2023). Protection of citizens' rights when making automated administrative decisions. Legal Scientific Electronic Journal, (5), 110-116.

4. Regulation of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act) of June 13, 2024. Official Journal of the EU. (2024). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32024R1689 (accessed: 09.06.2026).

5. Savchenko, A. V. (2023). Digital transformation of public administration: legal risks and prospects. Kyiv: Yurinkom Inter. 340 p.

Білий Валерій Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бабанін Сергій Володимирович***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕРЖАВНА ЗРАДА ТА ПОСОБНИЦТВО ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Починаючи з 2022 року, у зв'язку з повномасштабною збройною агресією рф проти України, кримінальне законодавство України зазнало істотної трансформації, спрямованої на посилення захисту національної безпеки, територіальної цілісності та суверенітету держави. У цьому контексті особливої уваги набуває співвідношення двох кримінально-правових норм – статті 111 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за державну зраду, та нововведеної статті 111-2 КК України, що встановлює відповідальність за пособництво державі-агресору [1]. Запровадження останньої норми стало відповіддю законодавця на нові виклики, однак водночас породило значну кількість теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із їх розмежуванням та застосуванням.

Державна зрада традиційно розглядається як один із найбільш небезпечних кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Відповідно до диспозиції статті 111 КК України, вона включає такі форми, як перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або збройного конфлікту, шпигунство, а також надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Ключовою ознакою цього складу кримінального правопорушення є спеціальний суб'єкт – виключно громадянин України, що обумовлено особливим правовим зв'язком між особою та державою, який передбачає обов'язок вірності. Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом, при цьому обов'язковою ознакою виступає мета – завдання шкоди державній безпеці, суверенітету чи територіальній цілісності України.

Натомість стаття 111-2 КК України значно розширює коло суб'єктів кримінальної відповідальності, включаючи не лише громадян України, але й іноземців та осіб без громадянства (за винятком громадян держави-агресора) [2, с.97]. Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення полягає у наданні допомоги державі-агресору, її

збройним формуванням або окупаційній адміністрації шляхом реалізації або підтримки їх рішень, а також у добровільному зборі, підготовці чи передачі матеріальних ресурсів або активів. Суб'єктивна сторона також характеризується прямим умислом, однак у науковій літературі та правозастосовній практиці звертається увага на те, що для цього складу не завжди є необхідною чітко сформульована мета заподіяння шкоди Україні – достатнім визнається усвідомлення факту сприяння інтересам держави-агресора [3, с.10-11].

Саме на цьому етапі виникає одна з ключових проблем – розмежування зазначених складів кримінальних правопорушень. Формулювання «надання допомоги у проведенні підривної діяльності проти України», що міститься у статті 111 КК України, є настільки широким, що фактично охоплює значну частину діянь, передбачених статтею 111-2 КК України. У результаті виникає ситуація так званої конкуренції кримінально-правових норм, коли одне й те саме діяння може бути кваліфіковане за різними статтями з істотно різними санкціями. Така конкуренція не лише ускладнює роботу правоохоронних органів і судів, але й створює ризики порушення принципу правової визначеності, який є складовою верховенства права.

Додаткові труднощі пов'язані з необхідністю відмежування пособництва державі-агресору від колабораційної діяльності, передбаченої статтею 111-1 КК України. Зокрема, дії, пов'язані з передачею матеріальних ресурсів або співпрацею з окупаційною адміністрацією, можуть одночасно підпадати під ознаки як пособництва, так і окремих форм колабораціонізму. При цьому санкції за такі діяння можуть суттєво відрізнятися – від відносно м'яких (штраф, обмеження волі) до суворих (позбавлення волі на строк до 12 років і більше). Це створює небезпеку нерівномірного застосування закону та порушення принципу справедливості кримінальної відповідальності [4, с.156].

Особливої уваги потребує питання врахування умов тимчасової окупації територій України. У таких умовах значна частина населення змушена взаємодіяти з окупаційною владою з метою забезпечення базових потреб – доступу до медичних послуг, комунальної інфраструктури, гуманітарної допомоги тощо. Відсутність чітких законодавчих критеріїв щодо розмежування вимушеної поведінки та добровільного сприяння агресору призводить до ситуацій, коли особи притягуються до кримінальної відповідальності за дії, обумовлені необхідністю виживання.

У цьому контексті ключового значення набуває аналіз суб'єктивної сторони кримінального правопорушення. Для державної зради визначальним є наявність прямого умислу, спрямованого на завдання шкоди Україні, що передбачає високий рівень усвідомлення та цілеспрямованості дій особи. Натомість для пособництва державі-агресору достатнім може визнаватися усвідомлення факту сприяння, навіть без чітко сформульованого наміру заподіяти шкоду. Проте на практиці суди нерідко ототожнюють сам факт виконання розпоряджень окупаційної адміністрації з активним сприянням агресору, не приділяючи належної уваги мотивам поведінки особи, таким як страх, примус, залежність або відсутність реальної альтернативи.

Застосування статті 111-2 КК України також викликає занепокоєння з точки зору дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини. Правозахисні організації неодноразово звертали увагу на ризики надто широкого тлумачення поняття «сприяння державі-агресору», що може призводити до обмеження свободи вираження поглядів, а також до порушення принципу юридичної визначеності, закріпленого у практиці

Європейського суду з прав людини. Відсутність чітких критеріїв криміналізації поведінки у поєднанні з високим рівнем дискреції правоохоронних органів створює небезпеку свавільного втручання у права людини.

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що чинне кримінальне законодавство України у сфері протидії кримінальним правопорушенням проти основ національної безпеки потребує подальшого вдосконалення. Передусім необхідною є уніфікація підходів до тлумачення та застосування статей 111, 111-1 та 111-2 КК України, що може бути забезпечено шляхом прийняття відповідних роз'яснень Верховного Суду. Важливим кроком також є внесення законодавчих змін, спрямованих на уточнення складів кримінальних правопорушень та усунення дублювання норм, зокрема в рамках розгляду профільних законопроєктів. Окрім цього, доцільним є нормативне закріплення обов'язку врахування контексту тимчасової окупації при кваліфікації діянь, що дозволить забезпечити більш справедливий та індивідуалізований підхід до притягнення осіб до кримінальної відповідальності.

Таким чином, ефективне розмежування державної зради та пособництва державі-агресору має базуватися не лише на формальних ознаках складу кримінального правопорушення, але й на глибокому аналізі фактичних обставин справи, суб'єктивного ставлення особи до вчиненого та реального впливу її дій на інтереси національної безпеки України. Лише за таких умов можливо досягти балансу між потребами захисту держави та дотриманням фундаментальних прав і свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 20.04.2026).

2. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Відповідальність за пособництво державі-агресору: проблеми кваліфікації та вдосконалення кримінального закону. Вісник Асоціації кримінального права України. 2022. № 2(18). С. 95-117. DOI: https://doi.org/10.21564/2311-9640.2022.18.266927.

3. Глущенко М. І. Відмежування державної зради від пособництва державі-агресору. Український політико-правовий дискурс. 2025. 16 с. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15616853.

4. Мармура О. З., Пасєка О. Ф. Розмежування пособництва державі-агресору від колабораційної діяльності та суміжних кримінальних правопорушень. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2025. № 12(94). С. 155-162. DOI: https://doi.org/10.25313/2520-2308-2025-12-11764.

Білий Валерій Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

КОЛІЗІЙНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток та впровадження генеративного штучного інтелекту (ШІ) упродовж останнього десятиліття трансформували глобальний цифровий простір, інтегрувавшись у бізнес-аналітику, креативні індустрії, освіту, медіасферу та науку. Сучасні системи генеративного ШІ, зокрема ChatGPT, Claude та Microsoft Copilot, продемонстрували здатність автономно створювати тексти, зображення, програмний код, музичні твори та інші результати інтелектуальної діяльності, які формально можуть відповідати критеріям оригінальності [1, с.218]. Однак автономність алгоритмів породжує фундаментальний доктринальний розрив між новими технологічними реаліями та традиційною антропоцентричною моделлю права. Спроби врегулювати транснаціональні процеси функціонування ШІ виключно засобами національного законодавства стикаються з відсутністю територіальних кордонів у цифровому середовищі, що зумовлює появу численних правових, етичних та колізійних проблем.

Однією з ключових проблем є фундаментальна колізія авторства та правосуб'єктності штучного інтелекту. У класичній доктрині права інтелектуальної власності визначальним елементом є концепція людського авторства. Законодавство більшості держав світу, включаючи Україну, виходить із того, що автором твору може бути виключно фізична особа, яка здійснила творчий внесок у створення результату інтелектуальної діяльності. Оскільки штучний інтелект не володіє правосуб'єктністю, він не може визнаватися автором або винахідником у традиційному юридичному розумінні [2, с.118-119]. Унаслідок цього виникає правова невизначеність: результати автономної діяльності ШІ, які були створені без безпосередньої творчої участі людини, фактично випадають із класичної системи правової охорони. В українському правовому полі це означає, що твори, створені виключно алгоритмом без участі людини, не підпадають під захист авторського права, що теоретично дозволяє необмежене використання таких результатів будь-якими особами.

Для подолання цієї колізії у світовій практиці сформувалося декілька концептуальних підходів. Антропоцентричний або консервативний підхід, який домінує в країнах Європейського Союзу та США, вимагає обов'язкової наявності людського творчого внеску для виникнення авторсько-правової охорони. Інструментальний підхід розглядає ШІ виключно як складний технічний засіб, подібний до фотоапарата чи графічного редактора, що використовується людиною для реалізації власного творчого задуму [3, с.38-39]. Водночас у деяких юрисдикціях поступово формується концепція гнучкого або багатофакторного регулювання, яка допускає можливість охорони результатів діяльності ШІ за умови встановлення достатнього творчого контролю з боку користувача. Показовим прикладом став прецедент Пекінського інтернет-суду 2023 року, який визнав авторсько-правову охорону зображення, створеного за допомогою системи Stable Diffusion, оскільки користувач здійснив істотний творчий внесок шляхом формування складних промптів та налаштування параметрів генерації. Окремо розвивається концепція режиму sui generis, спрямованого на захист неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерними програмами [4, с.132]. В Україні елементи такого підходу вже частково відображені у ст. 33 Закону України «Про авторське право і суміжні права», хоча критерії оцінки мінімального творчого внеску користувача все ще залишаються недостатньо визначеними [5].

Суттєві колізії виникають і в патентному праві. Традиційно винахідником також визнається лише фізична особа, здатна здійснювати усвідомлену творчу діяльність. Міжнародна судова практика, пов'язана зі справою системи DABUS, розробленої Stephen Thaler, засвідчила єдину позицію патентних органів США, Великої Британії та Європейського Союзу: заявки, у яких винахідником було зазначено алгоритм, були відхилені. Федеральний суд Німеччини підтвердив, що результати, створені за допомогою ШІ, можуть отримати патентний захист лише за умови, що людина відігравала керівну, ініціюючу або контролюючу роль у процесі створення винаходу. Додатковою проблемою є феномен так званої «чорної скриньки». Більшість сучасних моделей глибокого навчання працюють непрозоро: навіть розробники не завжди можуть пояснити логіку формування конкретного результату [4, с.131]. Така непрозорість суперечить вимогам патентного права, зокрема положенням Європейської патентної конвенції, яка передбачає необхідність достатнього технічного розкриття винаходу для його відтворення фахівцем у відповідній галузі.

Надзвичайно гострими є колізії, що виникають на етапі навчання моделей штучного інтелекту. Для функціонування генеративних систем необхідні великі масиви даних, які нерідко містять об'єкти, захищені авторським правом третіх осіб. Це створює ризики несанкціонованого копіювання, використання творів без згоди правовласників та потенційного порушення майнових прав. У європейському праві робляться спроби врегулювати цю проблему через механізми винятків для інтелектуального аналізу тексту та даних (Text and Data Mining, TDM).

Окремий комплекс проблем пов'язаний із етичними та регуляторними викликами. Генеративний ШІ створює значні ризики для захисту приватності через масове збирання та аналіз персональних даних без належної згоди суб'єктів даних. Крім того, системи ШІ здатні генерувати високореалістичний маніпулятивний контент, зокрема дипфейки, фейкові новини та інші інструменти дезінформації, що можуть використовуватися для політичного або психологічного впливу на суспільство. Додатково виникає проблема дискримінації та алгоритмічної упередженості, оскільки моделі ШІ часто відтворюють та

посилюють гендерні, расові, соціальні чи культурні стереотипи, закладені у навчальних даних. У відповідь на ці виклики European Union ухвалив AI Act – перший комплексний акт, що запроваджує ризик-орієнтований підхід до регулювання штучного інтелекту. Документ встановлює вимоги щодо прозорості алгоритмів, документації моделей та оцінки ризиків [6]. Однак і тут виникає нова колізія: обов'язок розкриття архітектури моделей та джерел навчальних даних може суперечити режиму комерційної таємниці та інтересам технологічних компаній щодо захисту власних інноваційних розробок.

Аналіз сучасного міжнародного правового ландшафту свідчить про те, що традиційна нормативна база, сформована ще у XX столітті, зокрема положення Бернської конвенції, Паризької конвенції та Угоди TRIPS, не враховує специфіки функціонування генеративного штучного інтелекту. Сучасні правові системи поступово переходять до формування гібридних моделей регулювання, які поєднують технологічну прозорість, етичні стандарти, захист інтелектуальної власності та механізми розподілу відповідальності між розробниками, власниками платформ і користувачами ШІ. Для України вирішення колізійних проблем використання генеративного штучного інтелекту має особливе значення в контексті євроінтеграційних процесів та адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу. Подальшого нормативного врегулювання потребують критерії визначення ступеня людської участі у створенні AI-контенту, механізми розподіленої відповідальності за порушення прав третіх осіб, а також правові засади використання навчальних даних та забезпечення прозорості алгоритмів. Лише комплексний, гнучкий та адаптивний підхід дозволить забезпечити баланс між стимулюванням інноваційного розвитку та ефективним захистом прав людини й інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Скіцько В. І. Аналіз даних із використанням генеративного штучного інтелекту: можливості та виклики. Проблеми економіки. 2023. № 4 (58). С. 217-225. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-4-217-225.

2. Тимошенко О. О. Штучний інтелект у праві інтелектуальної власності: проблема правосуб'єктності та авторства. Актуальні проблеми природничих і гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка – 2025»: XXVII Всеукраїнська наукова конференція молодих учених. 2025. С. 118-121.

3. Здирко Є. М. Правове регулювання штучного інтелекту в сфері інтелектуальної власності: загальні засади. Juris Europensis Scientia. 2026. Вип. 2. С. 37-41. DOI: https://doi.org/10.32782/chern.v2.2026.7.

4. Шусть В., Гулак О. Міжнародний досвід захисту прав інтелектуальної власності в епоху штучного інтелекту. Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності (м. Київ, 10 жовтня 2025 р.). 2025. С. 130-134.

5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text (дата звернення: 24.05.2026).

6. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng (дата звернення: 24.05.2026).

Білий Валерій Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ТРАНСКОРДОННА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВИТІК ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

В умовах прискореного науково-технологічного прогресу та глобальної цифровізації персональні дані перетворилися на один із найцінніших ресурсів, що активно циркулює у світовому кіберпросторі. Проте масштабованість ІТ-процесів часто випереджає впровадження належних безпекових заходів, що призводить до регулярних несанкціонованих витоків інформації та її використання у злочинних цілях. Сучасні хмарні технології та екосистеми штучного інтелекту за своєю природою є транскордонними: програми взаємодіють між собою, інтегруються у глобальне цифрове середовище і фактично не мають фізичних кордонів. Як наслідок, правопорушення, вчинене в одній державі, може миттєво завдати шкоди суб'єктам персональних даних у різних країнах світу. Це зумовлює гостру потребу у формуванні ефективного механізму транскордонної відповідальності юридичних осіб та уніфікації міжнародно-правових стандартів захисту приватності.

Аналіз нормативної бази провідних держав світу свідчить про поступовий перехід від класичного територіального принципу регулювання до екстериторіального підходу. Суть такого підходу полягає у тому, що національне законодавство держави поширюється не лише на компанії, зареєстровані на її території, а й на іноземних операторів, які обробляють дані її громадян або здійснюють діяльність на відповідному ринку [1, с.26]. Найбільш показовою у цьому аспекті є модель Європейського Союзу, сформована Загальним регламентом захисту даних (GDPR). Дія GDPR поширюється на будь-яку компанію світу, якщо вона пропонує товари чи послуги особам, які перебувають на території ЄС, або здійснює моніторинг їхньої поведінки [2]. Основою цієї системи є принцип opt-in, відповідно до якого обробка персональних даних можлива лише після отримання чіткої, однозначної та добровільної згоди користувача.

Іншу модель демонструють Сполучені Штати Америки, зокрема законодавство штату Каліфорнія – CCPA/CPRA. Американський підхід орієнтований переважно на забезпечення прозорості обробки інформації та права користувача контролювати

поширення власних даних. На відміну від європейської моделі, тут переважає принцип opt-out, за яким особа має право відмовитися від продажу чи передачі своїх даних третім особам уже після початку їх обробки. Водночас Бразилія, ухваливши Закон LGPD, фактично адаптувала європейські стандарти до власної правової системи, закріпивши аналогічний екстериторіальний механізм та перелік правових підстав для обробки інформації [3, с.372].

Особливе місце посідає китайська модель регулювання, закріплена у Законі КНР про захист персональних даних (PIPL). Вона також має екстериторіальний характер, однак відрізняється посиленим державним контролем та жорсткими вимогами локалізації даних. Інформація про китайських користувачів повинна зберігатися виключно на серверах, розташованих у межах Китаю, а її передача за кордон допускається лише за спеціальними процедурами державного контролю.

Зростання кількості транскордонних витоків інформації сприяло формуванню ще одного глобального тренду – розвитку інституту локалізації даних. Практика показує, що зберігання інформації у довільних юрисдикціях створює підвищені ризики несанкціонованого доступу та ускладнює встановлення відповідальної особи у випадку витоку [4, с.7]. Саме тому багато держав вимагають зберігати персональні дані громадян на території власної країни. Найсуворіший підхід застосовують Китай, Узбекистан та Індія. В Узбекистані за порушення вимог локалізації навіть передбачена кримінальна відповідальність, а в Індії державні інформаційні ресурси та урядові сервери електронної пошти мають розміщуватися виключно в межах держави.

У сучасних умовах особливої актуальності набувають ризики, пов'язані з використанням систем штучного інтелекту та великих мовних моделей. Процес навчання таких систем часто здійснюється шляхом масового вебскрейпінгу, тобто автоматизованого збору інформації з відкритих інтернет-ресурсів [5, с.130-131]. Однак навіть загальнодоступна інформація не втрачає статусу персональних даних і підлягає правовому захисту. Додатковою проблемою є так званий феномен "чорної скриньки", коли користувач не має можливості зрозуміти, яким саме чином система штучного інтелекту обробляє його інформацію та де вона фактично зберігається.

Штучний інтелект також здатний генерувати недостовірний контент, так звані "галюцинації", безпідставно звинувачуючи осіб у злочинах чи поширюючи неправдиву інформацію про них. Це створює додаткові підстави для цивільно-правової та репутаційної відповідальності. Ще однією проблемою є надмірний строк зберігання інформації у ШІ-системах, що суперечить принципу пропорційності та обмеження строків обробки даних. У зв'язку з цим Європейський Союз у Законі про штучний інтелект 2024 року визначив низку практик як такі, що становлять неприйнятний ризик [6]. Зокрема, було заборонено нецільовий збір біометричних даних із камер відеоспостереження та інтернет-ресурсів, а також використання біометричного профілювання для прогнозування кримінальної поведінки особи.

Суттєво змінився і підхід держав до відповідальності за витоки інформації. Якщо раніше санкції були відносно незначними, то нині більшість країн запровадили надзвичайно високі штрафи. GDPR передбачає відповідальність у розмірі до 20 мільйонів євро або до 4 % глобального річного обороту компанії. У Китаї штраф може сягати 5 % річного доходу компанії, а в Бразилії – до 2 % доходу компанії в межах держави. Законодавство Каліфорнії встановлює штраф до 7500 доларів США за кожне окреме

навмисне порушення, а у Великобританії можливе навіть кримінальне ув'язнення відповідальних осіб [3, с.373].

Для України проблема транскордонного захисту персональних даних особливо загострилася після масового переходу на дистанційні форми роботи та активного використання іноземних хмарних сервісів. Значна кількість суб'єктів господарювання передає дані українських громадян за кордон без належного інформування користувачів і без створення внутрішніх політик інформаційної безпеки. Це свідчить про недостатній рівень правової культури у сфері захисту персональних даних та потребує подальшого вдосконалення національного законодавства.

Сучасний напрям розвитку українського законодавства орієнтований на гармонізацію з європейськими стандартами GDPR. Передбачається впровадження механізму інформованої згоди, обов'язку повідомляти уповноважений орган про витік персональних даних протягом 72 годин, а також суттєве підвищення фінансових санкцій за порушення правил обробки інформації.

Отже, транскордонна відповідальність за витік персональних даних поступово трансформується у глобальну систему жорсткого комплаєнсу, в межах якої компанії більше не можуть уникати відповідальності, посилаючись на розташування серверів чи штаб-квартир в інших юрисдикціях. Сучасна модель кібербезпеки вимагає від держав та бізнесу проведення регулярного аудиту інформаційних систем, дотримання принципу локалізації даних, обмеження строків їх зберігання та забезпечення права особи на видалення інформації. Мінімізація транскордонних ризиків можлива лише за умови поєднання ефективних міжнародно-правових механізмів, суворих фінансових санкцій та сучасних технологічних інструментів захисту персональних даних.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Красніков С. А. Законодавче забезпечення та особливості локалізації персональних даних: кращі практики зарубіжного досвіду. Інформація і право. 2021. № 2 (37). С. 20-27.

2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 24.05.2026).

3. Процько Д. П., Литвиненко Р. Г., Ішу В. В., Клімушин П. С. Порівняння Загального регламенту про захист даних та відповідних аналогів. Національна економіка в умовах війни: безпека та розвиток: збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (14 листопада 2025 року). 2025. С. 369-374.

4. Горєлова В. Ю. Цифрові права: етичні аспекти та виклики. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2025. Т. 36 (75), № 1. С. 2-8.

5. Гачкевич А. О. «Сірі зони» правового регулювання ШІ та обробки персональних даних. Ius Modernum. 2026. № 1. С. 121-135. DOI: https://doi.org/10.31617/3.2026(142)09.

6. Закон про штучний інтелект : Регламент (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 р. Official Journal of the European Union. 2024. L 2024/1689. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng (дата звернення: 24.05.2026).

Богдан Максим Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ БІОМЕТРИЧНИХ ДАНИХ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Стрімка цифровізація суспільства, трансформація систем безпеки та розвиток технологій штучного інтелекту докорінно змінили характер міжнародної взаємодії. Одним із найбільш динамічних і водночас суперечливих інструментів сучасних міжнародних відносин став збір, обробка та транскордонна передача біометричних даних. Біометричні технології сьогодні активно використовуються у сфері прикордонного контролю, міжнародного поліцейського співробітництва, боротьби з тероризмом та забезпечення національної безпеки.

Однією з ключових проблем є відсутність єдиного міжнародно-правового підходу до визначення поняття біометричних даних. У різних правових системах зміст цього терміна суттєво відрізняється. У країнах Європейського Союзу відповідно до Загального регламенту про захист даних (GDPR) біометричними вважаються персональні дані, отримані внаслідок спеціальної технічної обробки фізичних, фізіологічних або поведінкових характеристик особи, які дають змогу її однозначно ідентифікувати [1]. До таких даних належать зображення обличчя, відбитки пальців, райдужна оболонка ока, голосові характеристики та інші унікальні ознаки. Водночас законодавство окремих держав, зокрема Канади та Сінгапуру, проводить розмежування між біометричним зразком і біометричним шаблоном, тобто цифровою моделлю, що створюється після спеціальної технічної обробки первинних даних [2, с.18]. Додаткові труднощі виникають у зв'язку з поширенням концепції так званої «м'якої біометрії», до якої відносять зріст, вагу, стать, особливості зовнішності або наявність татуювань. Хоча такі характеристики не дозволяють здійснювати унікальну ідентифікацію особи, вони широко використовуються алгоритмами штучного інтелекту для профілювання та категоризації людей [2, с.21]. Внаслідок цього одна й та сама інформація в різних державах може підпадати під різні режими правового захисту, що створює складні колізії під час міжнародного обміну даними.

Використання біометричних даних безпосередньо пов'язане із реалізацією права людини на приватність. Традиційно це право розглядалося як захист особистого та

сімейного життя від необґрунтованого втручання держави. Однак у цифрову епоху його зміст значно розширився та охоплює право особи контролювати власну цифрову ідентичність, інформаційну автономію та способи використання персональних даних. Міжнародні правозахисні стандарти закріплені у статті 12 Загальної декларації прав людини та статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [3; 4]. Важливу роль у формуванні сучасних підходів до захисту біометричної інформації відіграє практика Європейського суду з прав людини. У справі S. and Marper v. United Kingdom Суд визнав, що тривале зберігання державними органами відбитків пальців та зразків ДНК осіб, які не були засуджені, становить непропорційне втручання у право на повагу до приватного життя [5]. Таким чином, міжнародна практика поступово формує принцип, відповідно до якого навіть легітимні цілі забезпечення безпеки не можуть виправдовувати необмежений збір і зберігання біометричних даних.

Особливо гостро проблеми використання біометрії проявляються у сфері міжнародної безпеки та прикордонного контролю. Сучасні держави дедалі активніше впроваджують автоматизовані системи ідентифікації осіб на кордонах. Показовим прикладом є створення в Європейському Союзі інтегрованих систем EES (Entry/Exit System) та ETIAS (European Travel Information and Authorisation System), які передбачають збір та обробку біометричних даних громадян третіх країн. Отримана інформація автоматично звіряється з іншими європейськими базами даних, зокрема SIS II, VIS та Eurodac, а також із міжнародними інформаційними ресурсами Інтерполу [6, с.557]. Такий підхід значно підвищує ефективність прикордонного контролю, сприяє виявленню осіб, які перебувають у міжнародному розшуку, та знижує ризики використання підроблених документів. Водночас інтеграція великої кількості інформаційних систем породжує ризик тотального профілювання осіб, алгоритмічних помилок та необґрунтованого обмеження прав іноземців. Особливо небезпечними такі тенденції стають під час воєнних конфліктів, міграційних криз або надзвичайних ситуацій, коли держави можуть розширювати свої повноваження щодо примусового збору персональної інформації. У таких умовах міжнародне право вимагає суворого дотримання принципів законності, необхідності та пропорційності.

Новий рівень складності правового регулювання пов'язаний із використанням технологій штучного інтелекту для аналізу біометричних даних. Алгоритми машинного навчання здатні здійснювати автоматичне розпізнавання облич, голосу, емоційного стану людини та інших характеристик у режимі реального часу. У відповідь на ці виклики Європейський Союз ухвалив Акт про штучний інтелект (AI Act), який став першим у світі комплексним нормативним актом, що регулює використання ШІ на основі ризик-орієнтованого підходу [7]. Документ передбачає заборону низки технологій, які становлять неприйнятний ризик для прав людини. Зокрема, обмежується використання систем дистанційної біометричної ідентифікації у реальному часі в громадських місцях, забороняються системи біометричної категоризації за ознаками раси, релігії чи політичних переконань, а також технології розпізнавання емоцій у сфері праці та освіти. Крім того, під жорсткий контроль підпадають системи, які формують бази даних для розпізнавання облич шляхом масового збору фотографій із мережі Інтернет або соціальних мереж. Разом із тим за межами Європейського Союзу такі технології часто використовуються як інструменти широкомасштабного державного контролю та спостереження, що створює суттєві розбіжності у підходах до захисту прав людини на міжнародному рівні.

Для України питання використання біометричних даних має особливе значення у зв'язку з процесами європейської інтеграції, цифрової трансформації державного управління та необхідністю посилення безпекових механізмів в умовах збройної агресії. Конституційні гарантії захисту персональних даних закріплені у статті 32 Конституції України, а також деталізовані у законодавстві про інформацію та захист персональних даних [8]. Водночас чинна нормативна база значною мірою не враховує сучасних викликів, пов'язаних із функціонуванням великих масивів даних, використанням штучного інтелекту та транскордонною обробкою біометричної інформації.

Отже, правові проблеми використання біометричних даних у міжнародних відносинах відображають складний баланс між потребами державної безпеки, розвитком інноваційних технологій та необхідністю забезпечення фундаментальних прав людини. Біометрія поступово перетворюється на один із ключових елементів сучасної цифрової ідентичності особи, а тому потребує ефективних міжнародно-правових механізмів захисту. Подальший розвиток міжнародного співробітництва у цій сфері має бути спрямований на уніфікацію правових стандартів, удосконалення механізмів судового контролю за обробкою даних та створення дієвих гарантій від зловживань як з боку державних органів, так і транснаціональних корпорацій. Лише за таких умов можливо забезпечити гармонійне поєднання цифрової безпеки та поваги до приватного життя людини в умовах глобалізованого світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 30.05.2026).
2. Гачкевич А. О. Поняття біометричних даних у законодавстві України та іноземних держав. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2025. Вип. 30. С. 16-26. DOI: https://doi.org/10.34079/2518-1319-2025-15-30-16-26.
3. Загальна декларація прав людини: Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 30.05.2026).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 : станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 30.05.2026).
5. CASE OF S. AND MARPER v. THE UNITED KINGDOM. HUDOC - European Court of Human Rights. URL: https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B"itemid":["001-117816"]%7D (date of access: 30.05.2026).
6. Соколовська С., Люта А., Гула В. Від штампа до біометрії, як EES/ETIAS змінюють кордони ЄС і які перспективи для України після їхнього запуску. Національні інтереси України. 2025. № 12 (17). С. 552-560. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-12(17)-552-560.
7. Акт про штучний інтелект ЄС : Регламент (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року. Official Journal of the European Union. 2024. L 2024/1689. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng (дата звернення: 30.05.2026).
8. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 30.05.2026).

Богдан Максим Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРИВАТНОПРАВОВІ АСПЕКТИ E-SPORTS (КІБЕРСПОРТУ)

У XXI столітті розвиток цифрових технологій, глобалізація інформаційного простору та поширення високошвидкісного інтернету сприяли появі нових форм економічної, культурної та спортивної діяльності. Одним із найбільш динамічних явищ сучасності став кіберспорт (e-sports), який із аматорського захоплення перетворився на масштабну міжнародну індустрію з багатомільйонною аудиторією, професійними командами, транснаціональними турнірами та значними фінансовими оборотами.

Екосистема кіберспорту включає широке коло суб'єктів: професійних гравців, команди та клуби, організаторів турнірів і ліг, розробників та видавців ігор, спонсорів, стрімінгові платформи, тренерів, аналітиків та агентів [1, с.191-192]. У контексті міжнародного приватного права ключове значення має правова конструкція договору, оскільки за відсутності єдиного міжнародного регулювання саме договір виступає основним інструментом упорядкування відносин між учасниками ринку. Водночас у кіберспорті існують серйозні проблеми щодо правової природи таких договорів. Насамперед це стосується визначення статусу кіберспортсмена. Міжнародна практика переважно розглядає професійних гравців як незалежних виконавців (independent contractors), що дозволяє клубам зменшувати витрати на соціальне забезпечення та забезпечувати гнучкість співпраці. Проте у випадках, коли клуб фактично контролює діяльність спортсмена через встановлення графіка тренувань, участь у буткемпах, обов'язкове носіння форми та виконання внутрішніх правил, суди окремих держав схильні перекваліфіковувати такі відносини у трудові [2, с.30]. Для визначення характеру правовідносин застосовуються такі підходи, як Economic Realities Test та Common Law Test, які оцінюють ступінь контролю роботодавця, тривалість співпраці, фінансову залежність та інші критерії. В Україні ситуація ускладнюється тим, що законодавство у сфері спорту переважно орієнтується на трудову модель правовідносин, що створює колізію між принципами цивільного та трудового права [2, с.31].

Однією з найважливіших особливостей міжнародно-приватноправового регулювання кіберспорту є домінування прав інтелектуальної власності. На відміну від традиційних видів спорту, де правила гри не належать жодному суб'єкту, у кіберспорті існує правовласник – видавець відеогри, який володіє виключними авторськими правами на програмне забезпечення, персонажів, графіку, механіку гри та інші елементи. Саме тому такі компанії, як Valve, Riot Games, Epic Games або Activision Blizzard, фактично визначають правила функціонування цілих кіберспортивних екосистем [3, с.20]. Одні видавці здійснюють жорсткий контроль над турнірами та лігами, інші допускають сторонніх організаторів на певних умовах, а деякі дотримуються більш ліберального підходу, делегуючи значну частину повноважень незалежним лігам. У міжнародному приватному праві це породжує асиметрію договірних відносин, оскільки будь-які угоди між клубами, гравцями та організаторами турнірів повинні враховувати умови ліцензійних угод кінцевого користувача (EULA), правила трансляції контенту та інші обмеження, встановлені правовласником.

Особливого значення в сучасному кіберспорті набувають транскордонні трансфери гравців, фінансові інструменти та цифрові технології. На відміну від традиційного спорту, кіберспорт не має єдиної глобальної системи трансферних вікон чи міжнародних федерацій, які б регулювали переходи спортсменів між клубами. Тому всі такі відносини базуються переважно на договірних засадах. Розмір трансферних компенсацій визначається індивідуально та залежить від рівня гравця, строку дії контракту, його досягнень та комерційної цінності. Водночас у сфері кіберспорту активно впроваджуються блокчейн-технології та смарт-контракти. Використання криптовалют і автоматизованих механізмів виконання зобов'язань дозволяє спростити виплату призових коштів, бонусів та винагород. Смарт-контракти забезпечують високу швидкість і прозорість розрахунків, однак не можуть повністю замінити традиційні договори, оскільки виникають складнощі з їх правовим визнанням та примусовим виконанням у національних юрисдикціях [2, с.29].

Транснаціональний характер кіберспорту також породжує значні юрисдикційні проблеми. Судовий розгляд міжнародних спорів часто є тривалим, дорогим та неефективним, тому дедалі більшої популярності набувають механізми альтернативного вирішення спорів (ADR). Важливу роль у цьому процесі відіграє Центр арбітражу та медіації Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), який спеціалізується на розгляді спорів у сфері інтелектуальної власності та цифрових технологій. Для потреб індустрії відеоігор і кіберспорту створено спеціальні механізми експертного визначення спорів, медіації та арбітражу [4, с.20]. Крім того, функціонує Міжнародний трибунал у сфері ігор та кіберспорту (IGET), створений за участю ВОІВ та Комісії з питань доброчесності в кіберспорті (ESIC). До його компетенції належать як спори щодо доброчесності змагань, включаючи допінг, матч-фіксинг і порушення кодексів поведінки, так і комерційні спори, пов'язані з контрактами, ліцензуванням, інтелектуальною власністю та спонсорськими відносинами. Перспективним напрямом розвитку є впровадження онлайн-вирішення спорів (ODR) та блокчейн-арбітражу (BDR), які можуть забезпечити швидке та ефективне врегулювання конфліктів у цифровому середовищі.

В Україні кіберспорт офіційно визнаний видом спорту та представлений на міжнародній арені успішними командами, серед яких особливе місце займає Natus

Vincere (NAVI) [3, с.18]. Проте розвиток галузі стримується низкою правових проблем. Відсутність спеціального законодавства, недостатня визначеність правового статусу кіберспортсменів, поширеність неформальних контрактів та недостатній рівень захисту молодих гравців створюють передумови для зловживань і правової невизначеності. Значна частина відносин продовжує регулюватися механізмами саморегуляції через діяльність профільних організацій та професійних об'єднань.

Для забезпечення сталого розвитку кіберспортивної індустрії та її інтеграції до міжнародного правового простору необхідно здійснити комплексне вдосконалення національного законодавства. Насамперед доцільно внести зміни до Закону України «Про фізичну культуру і спорт», закріпивши особливості правового статусу професійних кіберспортсменів та договірної природи відповідних правовідносин [5]. Важливим напрямом є також удосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності шляхом визначення відеоігор як комплексних об'єктів авторського права та встановлення чітких правил транскордонного ліцензування. Окремої уваги потребує імплементація міжнародних стандартів доброчесності та боротьби з допінгом, а також створення спеціалізованих механізмів альтернативного вирішення кіберспортивних спорів на національному рівні.

Таким чином, кіберспорт є унікальним явищем сучасної цифрової економіки, яке поєднує елементи спорту, бізнесу, інформаційних технологій та інтелектуальної власності. Його транскордонна природа породжує численні міжнародно-приватноправові проблеми, пов'язані з визначенням застосовного права, юрисдикції, виконанням договорів та захистом прав учасників. Ефективне поєднання гнучких механізмів міжнародного приватного права, арбітражних процедур і сучасного національного законодавства є необхідною передумовою для подолання юрисдикційного хаосу та забезпечення подальшого розвитку світової й української кіберспортивної індустрії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шинкарук О. Розвиток екосистеми кіберспорту на сучасному етапі. Спортивна наука та здоров'я людини. 2024. № 1 (11). С. 188-200. DOI: https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.115.

2. Толмачевська Ю. О. Цивільно-правові договори у кіберспорті: правовий аналіз. Lex Sportiva. 2023. Вип. 1. С. 28-34. DOI: https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2023.1.6.

3. Константінов С. Ф. Організаційно-правове забезпечення розвитку кіберспорту в Україні. Lex Sportiva. 2025. Вип. 2. С. 17-23. DOI: https://doi.org/10.32782/lexsportiva/2025.2.3.

4. Білоус С. Ю. Альтернативне вирішення спорів, які виникають в ігровій індустрії та кіберспорті щодо прав інтелектуальної власності. Український політико-правовий дискурс. 2025. Вип. 18. 26 с. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.18035627.

5. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII : станом на 27 груд. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text (дата звернення: 30.05.2026).

Буров Денис Олександрович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ У МІЖНАРОДНИХ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

Держава у міжнародних приватноправових відносинах має подвійний правовий статус. З одного боку, вона є носієм суверенітету та суб'єктом міжнародного публічного права, а з іншого – може вступати у майнові, договірні, трудові, інвестиційні, спадкові та інші відносини, побудовані на засадах юридичної рівності сторін. У таких випадках держава діє не лише як владний суб'єкт, а і як учасник цивільного обороту – укладає договори купівлі-продажу, оренди, перевезення, кредитування, концесії, інвестиційні угоди, набуває майно, замовляє роботи та послуги.

Міжнародний приватноправовий характер відповідальності держави виникає тоді, коли відповідні відносини містять іноземний елемент: іноземне громадянство або місцезнаходження контрагента, розташування майна за кордоном, виконання договору на території іншої держави, застосування іноземного права чи розгляд спору іноземним судом або міжнародним арбітражем. Закон України «Про міжнародне приватне право» визначає такі відносини як приватноправові відносини, пов'язані щонайменше з одним іноземним правопорядком. Відповідальність держави в них може мати договірний характер, наприклад у разі несплати вартості поставлених товарів, порушення умов державного контракту чи невиконання інвестиційної угоди, або недоговірний характер – у випадку заподіяння шкоди майну чи особистим немайновим правам іноземної фізичної або юридичної особи. Застосовне право визначається на підставі міжнародного договору, автономії волі сторін, спеціальних колізійних норм або принципу найбільш тісного зв'язку [4].

Головною особливістю притягнення іноземної держави до відповідальності є державний, або юрисдикційний, імунітет. Він охоплює судовий імунітет, імунітет від попереднього забезпечення позову та імунітет від примусового виконання судового рішення. Стаття 79 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлює, що пред'явлення позову до іноземної держави, залучення її до участі у справі як відповідача чи третьої особи, накладення арешту на її майно та звернення стягнення на таке майно допускаються лише за згодою компетентних органів відповідної держави, якщо інше не

передбачено міжнародним договором України або законом. Формально ця норма тяжіє до концепції абсолютного імунітету. Водночас сучасне міжнародне приватне право переважно спирається на концепцію обмеженого, або функціонального, імунітету, відповідно до якої необхідно розрізняти суверенні дії держави – acta jure imperii – та комерційні чи приватноправові дії – acta jure gestionis. Імунітет зберігається щодо здійснення публічної влади, але може не застосовуватися до комерційних операцій, трудових договорів, участі держави у юридичних особах, прав на нерухомість, інтелектуальну власність та окремих випадків заподіяння шкоди.

Такий підхід відображено у Конвенції ООН про юрисдикційні імунітети держав та їхньої власності 2004 року. Вона передбачає загальне правило імунітету держави, але встановлює винятки щодо комерційних правочинів, трудових контрактів, відшкодування шкоди, прав на майно, інтелектуальну власність, корпоративної участі та арбітражних угод. Водночас станом на кінець 2025 року Конвенція ще не набрала чинності, оскільки для цього необхідне передання на зберігання тридцяти ратифікаційних документів. У 2025 році до Конвенції приєдналося Королівство Нідерландів, що свідчило про поступове розширення підтримки концепції обмеженого імунітету. Незважаючи на відсутність чинності Конвенції як універсального договору, її положення мають значний доктринальний і практичний вплив, оскільки систематизують тенденції міжнародного звичаєвого права. Окремі держави, зокрема США, Велика Британія, Канада, Австралія та Сінгапур, закріпили обмежений імунітет у спеціальних національних законах, що дає можливість приватним особам подавати позови до іноземних держав у спорах, пов'язаних із комерційною діяльністю [1].

Українська судова практика у 2022–2025 роках сформувала особливий підхід до імунітету Російської Федерації у справах про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією. Верховний Суд дійшов висновку, що суди України можуть не застосовувати імунітет держави-агресора у позовах фізичних і юридичних осіб про компенсацію майнової та моральної шкоди. Така позиція обґрунтовується тим, що збройна агресія не є законним здійсненням суверенних прав, порушує територіальну цілісність України, основоположні принципи міжнародного права та право потерпілих на ефективний судовий захист. У 2025 році Верховний Суд продовжував узагальнювати відповідну практику, приділяючи увагу не лише подоланню судового імунітету, а й доказуванню розміру збитків, належному повідомленню іноземної держави, визначенню підсудності та перспективам виконання рішень. Водночас ця практика залишається спеціальною реакцією на міжнародно-протиправну агресію і не повинна автоматично переноситися на звичайні приватноправові або комерційні спори з іншими державами [2, с. 14].

Практичні проблеми 2025 року були пов'язані насамперед із виконанням рішень про стягнення коштів з іноземної держави. Навіть за наявності рішення українського суду активи держави-відповідача можуть перебувати за межами України, а їх арешт залежить від законодавства держави місцезнаходження майна. Іноземний суд перевірятиме міжнародну підсудність, дотримання права держави-відповідача на участь у процесі, сумісність рішення з публічним порядком та режим імунітету конкретного активу. У справах, пов'язаних з агресією Російської Федерації, додаткове значення мають міжнародні компенсаційні механізми, Реєстр збитків, заподіяних агресією Російської Федерації проти України, а також дискусія щодо використання заморожених російських

державних активів. Однак замороження активів не тотожне їх конфіскації або автоматичному спрямуванню на виконання приватних судових рішень, оскільки для цього необхідні спеціальні правові підстави, узгоджені з міжнародним правом та законодавством держав, у яких розміщені активи [3, с. 231].

Таким чином, відповідальність держави у міжнародних приватноправових відносинах характеризується поєднанням приватноправової рівності сторін із суверенним статусом держави. Держава повинна відповідати за невиконання договірних і недоговірних обов'язків на загальних цивільно-правових засадах, однак реалізація такої відповідальності обмежується правилами юрисдикційного імунітету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property : adopted by the United Nations General Assembly on 2 December 2004. United Nations Treaty Collection. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?chapter=3&clang=_en&mtdsg_no=III-13&src=IND

2. Гетманець О.П. Колізійні питання майнової відповідальності держави в міжнародному приватному праві. Український політико-правовий дискурс. 2025. С. 14-15.

3. Кононенко М. О. Поняття та ознаки приватноправових спорів, сторонами яких є міжнародні організації. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. Вип. 1. Ч. 3. С. 228-238.

4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2709-15

Буров Денис Олександрович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО РЕЖИМУ ЩОДО ІНОЗЕМЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Національний режим є одним із основоположних способів визначення правового становища іноземців у сучасному міжнародному приватному праві. Його сутність полягає в тому, що іноземні громадяни та особи без громадянства у сфері приватноправових відносин прирівнюються до громадян держави перебування, тобто набувають аналогічного обсягу цивільних, сімейних, трудових, спадкових, підприємницьких і процесуальних прав та обов'язків. В Україні конституційною основою такого режиму є стаття 26 Конституції України [1], згідно з якою іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами та несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, крім винятків, установлених Конституцією, законами або міжнародними договорами.

Спеціальне закріплення національного режиму міститься у Законі України «Про міжнародне приватне право» [2]. Відповідно до статті 17 цього Закону виникнення і припинення цивільної правоздатності фізичної особи визначається її особистим законом, однак іноземці та особи без громадянства мають цивільну правоздатність в Україні нарівні з громадянами України, крім випадків, передбачених законом або міжнародними договорами України. Така конструкція демонструє поєднання двох методів міжнародного приватного права. З одного боку, особистий закон іноземця – переважно право держави його громадянства – визначає загальні передумови правосуб'єктності особи. З іншого боку, під час участі іноземця у правовідносинах на території України на нього поширюється український національний режим. Іноземець може укладати цивільно-правові договори, набувати майно, бути спадкоємцем, створювати юридичні особи, реєструватися підприємцем, володіти майновими та особистими немайновими правами. Надання таких прав, як правило, не залежить від того, чи забезпечує держава громадянства відповідного іноземця аналогічні права громадянам України, тобто національний режим не пов'язується автоматично з вимогою взаємності.

Застосування національного режиму не усуває дії колізійних норм, які визначають право, компетентне регулювати конкретне приватноправове відношення. Наприклад, цивільна дієздатність особи за загальним правилом визначається її особистим законом, форма правочину може залежати від права місця його вчинення, спадкування – від права останнього місця проживання спадкодавця або права держави місцезнаходження нерухомості, а речові права – від права держави, у якій відповідне майно знаходиться. Тому національний режим необхідно відрізняти від застосування українського матеріального права. Прирівняння іноземця до громадянина України означає рівну можливість бути учасником правовідносин, але не свідчить про те, що до всіх таких відносин обов'язково застосовується право України. Іноземець, який звертається до українського суду, може мати такий самий процесуальний статус, як громадянин України, однак суд відповідно до колізійних норм може застосувати право іншої держави [3, с. 40].

Важливою особливістю національного режиму є наявність законодавчо встановлених винятків, зумовлених суверенітетом, публічною владою, національною безпекою та особливим значенням окремих об'єктів цивільних прав. Іноземці не мають виборчих прав на загальнодержавних і місцевих виборах, не можуть брати участь у всеукраїнському референдумі, обіймати посади, для яких законом установлена вимога громадянства України, зокрема посади державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Істотні обмеження передбачені земельним законодавством. За статтями 81–82 Земельного кодексу України іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи можуть набувати у власність визначені законом земельні ділянки несільськогосподарського призначення, проте не можуть набувати у власність землі сільськогосподарського призначення. Якщо така земельна ділянка переходить до іноземця у спадщину, вона підлягає відчуженню протягом установленого законом строку.

У трудових і підприємницьких відносинах іноземці загалом користуються національним режимом, однак порядок реалізації окремих прав залежить від законності їх перебування та наявності спеціальних дозвільних документів. Закон України «Про зайнятість населення» передбачає, що іноземці, які прибули в Україну для працевлаштування на визначений строк, за загальним правилом приймаються на роботу на підставі дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства, який отримує роботодавець. Винятки встановлені для іноземців, які постійно проживають в Україні, осіб зі статусом біженця, осіб, які потребують додаткового захисту, працівників іноземних представництв та інших передбачених законом категорій. Під час воєнного стану зберігалося спеціальне правило, за яким резиденти правового режиму Дія Сіті могли залучати іноземних гіг-спеціалістів за гіг-контрактами без отримання такого дозволу. Водночас іноземці мають право здійснювати господарську діяльність, створювати підприємства, бути учасниками юридичних осіб і реєструватися фізичними особами – підприємцями за умови дотримання загального порядку державної реєстрації, податкового законодавства та міграційних вимог [4, с. 31].

Станом на 2025 рік розвиток національного режиму в Україні відбувався під впливом воєнного стану, європейської інтеграції та необхідності диференційованого регулювання статусу різних категорій іноземців. Законодавство передбачало спеціальні правові гарантії для іноземців та осіб без громадянства, які проходять військову службу за контрактом або беруть участь у захисті територіальної цілісності України, зокрема щодо

законності перебування, отримання посвідок і подальшого набуття громадянства. Одночасно держава зберігала можливість застосовувати обмежувальні заходи до громадян держави-агресора, підсанкційних осіб та осіб, діяльність яких створює загрозу національній безпеці. Закон України «Про міжнародне приватне право» також допускає застосування реторсій – відповідних обмежувальних заходів щодо майнових та особистих немайнових прав громадян і юридичних осіб держав, у яких існують спеціальні обмеження прав громадян та юридичних осіб України.

Отже, сучасний національний режим є не механічним зрівнянням правового статусу іноземців із громадянами, а комплексним правовим механізмом, який поєднує рівність приватноправових можливостей, дію колізійних норм, міжнародні стандарти захисту людини та обґрунтовані винятки, необхідні для охорони публічного порядку, державного суверенітету й національної безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр

2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2709-15

3. Чорнолуцький Р.В. Регулювання участі іноземних осіб у приватноправових відносинах у судових інстанціях України в умовах воєнного стану. Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління 4 (36). 2025. С. 36-42.

4. Ткаченко О.В. Особливості регулювання шлюбних відносин з іноземним елементом. Сучасний науковий журнал. 2025. С. 26-34.

Буров Денис Олександрович,
курсант 3 курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Приловський Володимир Володимирович,***
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНІ МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ПОДОЛАННЯ НЕПРАВДИ ПІД ЧАС ДОПИТУ ОЧЕВИДЦЯ, СВІДКА, ВСТАНОВЛЕНОГО ПІСЛЯ ВОЄННОГО ЗЛОЧИНУ

Розслідування воєнних злочинів критично залежить від показань свідків, оскільки матеріальні сліди в зоні бойових дій часто знищені. Однак отримання правдивої інформації ускладнюється психологічними травмами, страхом помсти або свідомим наміром ввести слідство в оману (наприклад, через колабораціонізм). Неправда може бути активною (дезінформація) або пасивною (замовчування). Попередження, виявлення та усунення таких перекручень є важливим завданням слідчого при допиті [1]. Актуальність теми зумовлена потребою в гнучких криміналістичних методах, здатних розмежувати воєнний стрес від навмисної неправдивої інформації.

Правильність і професіоналізм проведення допиту значною мірою сприяють розкриттю злочинів [3, с. 265]. Слідчий має своє бачення та бажання чітко відрізняти свідому неправду (брехню) від добросовісної помилки. Перебування в зоні бойових дій та посттравматичного стресового розладу викликають деформації пам'яті: звуження сприйняття, хронологічні збої або амнезію. Якщо помилка є мимовільною, пригадати деталі. Свідома ж неправда має чіткий мотив, характеризується внутрішніми суперечностями, надмірною деталізацією другорядних речей при ігноруванні ключових фактів та жорсткою «заученістю» сюжету.

Криміналістичні методи виявлення неправди поділяються на логіко-тактичні, психофізіологічні та інформаційно-технологічні.

До логіко-тактичних методів належить насамперед метод виявлення суперечностей у показаннях. Слідчий аналізує внутрішню узгодженість розповіді свідка та порівнює її з іншими матеріалами кримінального провадження (даними огляду місця події, експертизами, показаннями інших осіб). Суперечності між твердженнями свідка та об'єктивними законами природи (час, місце події, прогноз і факт погоди, реальна видимість на той час тощо) чи технічними характеристиками зброї (наприклад,

твердження про те, що свідок бачив обличчя снайпера вночі без приладів нічного бачення на відстані 500 метрів) є прямим індикатором неправди.

Другим важливим методом є аналіз мікроструктури мовлення та невербальної поведінки (кінесики). При наданні завідомо неправдивих показань свідок відчуває підвищене когнітивне навантаження, оскільки вигадування фактів потребує більше інтелектуальних зусиль, ніж відтворення реальних подій. Це проявляється у збільшенні пауз перед відповідями, появі мовних маркерів дистанціювання (уникнення займенника "я"), вегетативних реакціях (раптове почервоніння або блідість шкіри, сухість у роті, тремор рук, зміна тембру голосу і таке інше з психологічних активів).

Сучасна криміналістика також активно використовує інформаційно-технологічні методи перевірки показань у режимі реального часу. Під час допиту слідчий може верифікувати географічні назви, часові проміжки та факти переміщення техніки за допомогою супутникових знімків, даних OSINT-розвідки (відкритих джерел) та реєстрів мобільних операторів. Якщо свідок стверджує, що під час розстрілу цивільних перебував в іншому селі, а білінг його телефона чи камери спостереження свідчать про протилежне, це дозволяє негайно зафіксувати факт неправди.

Тактичні прийоми подолання неправди:

1. Пред'явлення доказів: послідовне або раптове ("тактичний удар") пред'явлення свідку неспростовних матеріалів (відео з дронів, камер спостереження, результатів експертиз).
2. Деталізація показань: постановка численних уточнюючих і контрольних запитань щодо дрібних деталей, які брехун не здатний продумати заздалегідь.
3. Зміна хронології (допит "із кінця"): пропозиція розповісти історію у зворотному порядку руйнує заучену легенду через надмірне ментальне навантаження.
4. Фактор раптовості: несподівані запитання, що застають свідка зненацька й позбавляють часу на адаптацію брехні.
5. Демонстрація обізнаності: слідчий показує глибокі знання про обставини подій (позивні, номери частин ворога), руйнуючи ілюзію свідка про те, що злочин залишився таємним.

Допит свідків воєнних злочинів суворо обмежений нормами Міжнародного гуманітарного права (зокрема, ст. 3 Женевських конвенцій), які забороняють будь-який тиск чи катування. Використання комп'ютерного поліграфа є перспективним методом, але можливе виключно за добровільної згоди особи. Його результати мають орієнтовне значення для слідства, допомагаючи перевірити щирість свідка та звузити пошукові версії (наприклад, щодо місць поховань чи катівень).

Отже, виявлення та подолання неправди свідка воєнного злочину вимагає синергії класичної криміналістичної тактики та сучасних цифрових технологій (OSINT, супутникові дані). Значна кількість інформації доказового характеру має форму усних свідчень, особливо в частині доказування суб’єктивної сторони злочину, – ставлення особи до вчиненого нею діяння. Саме тому показання, отримані під час такої слідчої дії як допит, завжди мали велику цінність і вагу для сторін кримінального провадження [2]. Головний критерій успіху – баланс між психологічним розумінням стану травмованої особи та жорсткою верифікацією фактів. Отримані у такий спосіб правдиві докази є основою для притягнення воєнних злочинців до відповідальності як у національних судах, так і в Міжнародному кримінальному суді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Викриття неправди в показаннях. URL: https://buklib.net/books/29545/ (дата звернення: 07.06.2026).

2. Допити в умовах воєнного стану: особливості фіксації інформації та необхідність змін до законодавства. URL: https://justtalk.com.ua/post/dopiti-v-umovah-voennogo-stanu-osoblivosti-fiksatsii-informatsii-ta-neobhidnist-zmin-do-zakonodavstva (дата звернення: 07.06.2026).

3. Ахтирська Н.М. Розроблення нових тактичних прийомів допиту на потребу часу. Юридичний науковий електронний журнал. № 1/2022. С. 265-268.

Василенко Максим Миколайович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Плетенець Віктор Миколайович,***
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

НАУКОВО-ТЕХНІЧНИЙ ПРОГРЕС ЯК ДЖЕРЕЛО СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ В РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Науково-технічний прогрес є однією з ключових складових сучасної криміналістики та кримінального процесу. Він забезпечує розвиток методів дослідження кримінальних правопорушень, підвищує ефективність досудового розслідування і сприяє формуванню спеціальних знань, необхідних слідчим і експертам. Сучасні кримінальні правопорушення набули складної структури та характеризуються високим рівнем організованості, технологічності та поширенням у цифровому просторі. Тому традиційні методи розслідування в багатьох випадках виявляються недостатніми, а використання спеціальних знань, сформованих на основі науково-технічних досягнень, стає критично необхідним. В. Плетенець підкреслює, що спеціальні знання є самостійним елементом криміналістичного забезпечення доказування, оскільки вони забезпечують наукову обґрунтованість і достовірність отриманої доказової інформації, а також підвищують об'єктивність процесу [1, с. 31].

Історично спеціальні знання в криміналістиці розвивалися разом із розвитком науки. У XIX–XX століттях впровадження балістики, трасології, хімічного та біологічного аналізу слідів злочинної діяльності стало основою сучасних методів доказування. На ранніх етапах застосування спеціальних знань обмежувалося окремими випадками і залежало від компетенції експертів, але з розвитком науки з'явилася потреба у системному використанні цих знань. В. Плетенець зазначає, що інтеграція різних наукових дисциплін у криміналістику відкрила нові горизонти для професійної діяльності слідчого та експерта, забезпечуючи повноту, точність і наукову обґрунтованість доказів [2, с. 55].

На сьогодні науково-технічний прогрес безпосередньо впливає на методи виявлення, фіксації та дослідження доказів. Використання цифрових фото- та відеофіксаторів, тривимірного моделювання місця події, безпілотних літальних апаратів та автоматизованих баз даних дозволяє максимально точно відтворювати обстановку злочину, фіксувати сліди та зберігати доказову інформацію у незмінному вигляді. Ці технології підвищують якість розслідування, забезпечують дотримання принципу об'єктивності кримінального провадження та дозволяють зменшити ризик втрати або пошкодження доказів. Слідчий, використовуючи спеціальні знання, отримує можливість здійснювати науково обґрунтоване оцінювання зібраної інформації та робити висновки, які відповідають сучасним стандартам кримінального процесу.

Судово-експертна діяльність є центральним елементом застосування спеціальних знань у кримінальному провадженні. Вона дозволяє встановлювати факти, які не можуть бути з'ясовані без застосування наукових методів дослідження. Сучасна експертна практика інтегрує фізичні, хімічні, біологічні, криміналістичні та цифрові методи дослідження, що забезпечує всебічність доказування та підвищує достовірність результатів. В. Плетенець зазначає, що комплексне застосування спеціальних знань у судово-експертній діяльності дозволяє встановлювати об'єктивні обставини злочину та формувати доказову базу, що відповідає вимогам сучасного кримінального процесу [2, с. 58].

Особливе значення науково-технічний прогрес має у сфері цифрової криміналістики та розслідуванні кіберзлочинів. Складність злочинів у цифровому середовищі зумовлює необхідність використання спеціальних знань у сфері інформаційних технологій. Кіберзлочини, незаконне втручання у роботу інформаційних систем, розповсюдження шкідливого програмного забезпечення та шахрайство в електронних платежах потребують застосування методів аналізу електронних доказів, відновлення видалених даних, дослідження лог-файлів та мережевого трафіку. Плетенець і Кисельов відзначають, що цифрова криміналістика сьогодні є одним із найдинамічніших напрямів розвитку спеціальних знань, оскільки швидкість технологічних змін підвищує складність злочинних схем та методів протидії їм [3, с. 70].

Науково-технічний прогрес впливає також на організацію досудового розслідування. Використання автоматизованих інформаційних систем, електронних реєстрів та аналітичних платформ дозволяє оптимізувати роботу слідчих підрозділів, швидко обробляти великі масиви даних, забезпечувати координацію між різними органами та приймати обґрунтовані процесуальні рішення. Сучасні аналітичні системи зі штучним інтелектом та алгоритмами машинного навчання здатні прогнозувати розвиток кримінальної діяльності, визначати потенційні загрози та пріоритети розслідування, що значно підвищує ефективність та якість роботи слідчих та експертів [4, с. 42].

Разом із численними перевагами використання спеціальних знань існують певні проблеми. Швидкий розвиток технологій потребує належного правового регулювання, визначення допустимості доказів, забезпечення достовірності експертних висновків та дотримання прав і свобод учасників кримінального провадження. Особлива увага приділяється професійній підготовці слідчих, які повинні не лише залучати експертів, а й розуміти принципи використання науково-технічних методів, можливості та обмеження сучасних технологій [5, с. 40].

Прогнозується, що подальший розвиток науково-технічного прогресу, зокрема впровадження штучного інтелекту, автоматизованої обробки даних та роботизованих систем, змінить структуру спеціальних знань та професійні компетенції слідчих. Це забезпечить нові підходи до доказування, підвищить точність і швидкість розслідування, а також створить умови для запобігання злочинам у цифровому та реальному середовищах.

Таким чином, науково-технічний прогрес є фундаментальним джерелом спеціальних знань у криміналістичній діяльності. Його досягнення підвищують точність і об'єктивність доказування, сприяють розвитку судової експертизи та цифрової криміналістики, удосконалюють методи доказування та організацію роботи органів досудового розслідування. Подальша інтеграція наукових і технічних досягнень у кримінальний процес є необхідною умовою ефективного протидії сучасній злочинності та забезпечення справедливого правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Плетенець В. М. Криміналістика: теоретико-методологічні засади використання спеціальних знань. Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2020.

2. Плетенець В. М. Спеціальні знання у кримінальному провадженні: поняття, форми та значення. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2021. № 3. С. 54–61.

3. Плетенець В. М., Кисельов В. М. Цифрова криміналістика як напрям розвитку спеціальних знань. Юридична наука. 2022. № 4. С. 68–76.

4. Пчолкін В. Д. Використання досягнень науково-технічного прогресу у криміналістичній діяльності. Право і безпека. 2019. № 4. С. 38–46.

5. Ковальов Ю. Ю. Теорія спеціальних знань у кримінальному процесі України. Харків: ХНУВС, 2018.

Катерина Петрівна Владовська
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова,
доцент кафедри конституційного, адміністративного та
фінансового права,
доктор філософії з права
Софія Русланівна Мельник
7 група, 3 курс, денне відділення, юридичний факультет

ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ В СИСТЕМІ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Захист прав і свобод особи є пріоритетним обов'язком будь-якої правової держави, а запровадження інституту конституційної скарги в Україні стало визначальним кроком у зміцненні демократичних засад та забезпеченні верховенства права. Цей інструмент, офіційно запроваджений у результаті конституційної реформи 2016 року, надав фізичним та юридичним особам можливість прямого доступу до конституційного правосуддя для захисту своїх прав від неконституційного застосування законів. Конституційна скарга визначається як письмове клопотання до Конституційного Суду України (далі-КСУ) щодо перевірки на відповідність Основному Закону закону України або його окремих положень, що були застосовані в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта звернення [1] .

Фундаментальне значення конституційної скарги полягає у переході від моделі, де доступ до КСУ мали лише органи влади, до європейської моделі прямого захисту прав людини. Суб'єктами права на таку скаргу є громадяни України, іноземці, особи без громадянства та юридичні особи приватного права. Важливою умовою прийнятності скарги є вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту, що підтверджується наявністю остаточного судового рішення. Хоча загальний строк подання становить три місяці з дня набрання рішенням законної сили, закон передбачає можливість його поновлення за наявності поважних причин.

Особливої актуальності інститут конституційної скарги набув в умовах воєнного стану, запровадженого у зв'язку зі збройною агресією російської федерації. Попри особливий правовий режим, стаття 64 Конституції України чітко визначає, що право на судовий захист, яке включає доступ до конституційної юрисдикції, не підлягає обмеженню навіть у такий період. КСУ продовжує стабільно функціонувати, адаптувавши свою діяльність до воєнних реалій, зокрема через перехід до переважно письмового провадження [2].У цей складний час Суд розглядає сотні скарг, що стосуються найбільш вразливих сфер: соціальних гарантій військовослужбовців, обмежень майнових прав та пропорційності втручання держави у приватне життя. Поважними причинами для поновлення пропущених строків подання скарги КСУ визнає обставини, безпосередньо пов'язані з бойовими діями, переміщенням осіб або втратою

доступу до документів. Механізм конституційної скарги також містить інноваційні інструменти запобіжного характеру. Одним із них є «забезпечувальний наказ», який Велика палата КСУ може видати з власної ініціативи у виняткових випадках для запобігання незворотним наслідкам, що можуть настати у зв'язку з виконанням остаточного судового рішення. Такий наказ є виконавчим документом і встановлює тимчасову заборону на вчинення певних дій до моменту завершення розгляду справи по суті. Це дозволяє забезпечити реальну ефективність захисту прав заявника, не обмежуючись лише констатацією неконституційності норми у майбутньому.

Порівняльний аналіз із зарубіжним досвідом, зокрема Німеччини та Італії, вказує як на здобутки, так і на напрями подальшого вдосконалення української моделі. На відміну від Італії, де панує система непрямого доступу через звернення звичайних судів, Україна обрала шлях прямого доступу громадян[3]. Водночас досвід Федерального Конституційного Суду Німеччини демонструє вищу ефективність у захисті прав за рахунок тривалішої історії існування та ширших повноважень впливу на правову систему [4]. Науковці наголошують на необхідності розширення предмета конституційної скарги в Україні: наразі особа може оскаржити лише закон, тоді як доцільним було б надання права оскаржувати також підзаконні акти парламенту, Президента та Кабінету Міністрів, незалежно від органу, що їх застосував.

Попри значні успіхи, існують і процедурні проблеми реалізації цього інституту. Зокрема, у законодавстві спостерігається «надмірна деталізація» повноважень КСУ щодо розгляду скарг, яка подекуди межує з процедурами, не передбаченими безпосередньо нормами Основного Закону, що потребує законодавчого коригування. Також залишається відкритим питання повної незалежності Суду від політичного тиску та забезпечення оперативності ухвалення рішень, особливо в резонансних справах.

Наслідком успішного розгляду конституційної скарги є визнання норми закону неконституційною, що автоматично позбавляє її чинності та відкриває шлях для перегляду справи за виключними обставинами. Таким чином, конституційна скарга виступає не лише як засіб відновлення порушених прав конкретної особи, а й як ефективний регулятор правової системи, що очищує національне законодавство від норм, які суперечать принципам людської гідності та свободи. Утвердження цього інституту зміцнює довіру громадян до судової влади та є невід'ємною частиною інтеграції України до європейського правового простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 № 2136-VIII. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2136-19 (дата звернення: 10.06.2026).
2. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 10.06.2026).
3. Corte Costituzionale - Sito ufficiale (Офіційний сайт Конституційного Суду Італії). URL: https://www.cortecostituzionale.it/ (дата звернення: 10.06.2026).
4. Bundesverfassungsgericht - Startseite (Офіційний сайт Федерального конституційного суду Німеччини). URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/ (дата звернення: 10.06.2026).

Волянюк Денис Віталійович
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Приловський Володимир Володимирович,***
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ТА НОВІТНІ МЕТОДИ ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГИБЛИХ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

ДНК-ідентифікація загиблих унаслідок збройної агресії стала не лише криміналістичним, а й гуманітарним, правовим та безпековим завданням державного масштабу. Масовість бойових дій, обстріли цивільної інфраструктури, ексгумації з місць масових поховань, повернення тіл у межах репатріаційних заходів, а також значна кількість осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, створили безпрецедентне навантаження на судово-медичну, слідчу та експертну системи. У таких умовах традиційні способи впізнання за документами, одягом, особистими речами, індивідуальними анатомічними та набутими особливостями зовнішності, зокрема шрамами, рубцями, родимками, деформаціями, ампутаціями чи іншими стійкими прикметами, татуюваннями, стоматологічними ознаками або показаннями родичів часто є недостатніми, оскільки тіла можуть бути фрагментованими, обгорілими, скелетованими, змішаними з останками інших осіб або тривалий час перебувати під дією високої температури, вологи, ґрунтових мікроорганізмів та вибухових і інших факторів.

Основна проблема ДНК-ідентифікації в умовах війни полягає не стільки в самій можливості отримання генетичного профілю, скільки в якості біологічного матеріалу, правильності його вилучення, документування та подальшого порівняння. На практиці експерти часто працюють із кістковими фрагментами, зубами, м'язовою тканиною, обгорілими рештками або змішаними біологічними слідами, де ДНК є деградованою, низькоконцентрованою чи контамінованою стороннім генетичним матеріалом. Додаткову складність створюють випадки, коли в одному пакеті або місці поховання містяться останки кількох осіб, а також коли відсутні близькі родичі для порівняльного відбору зразків [2 с.41].

Класичним методом ДНК-ідентифікації залишається STR-аналіз дослідження коротких тандемних повторів ядерної ДНК, які мають високу індивідуалізуючу здатність і дають можливість порівнювати профіль невідомої особи з профілями родичів або

зразками, відібраними за життя. У випадку військовослужбовців особливо важливими є прижиттєві референтні зразки, оскільки вони дозволяють швидше й точніше встановити особу без необхідності складних родинних реконструкцій [1, с.173].

До новітніх і більш спеціалізованих методів належать аналіз мітохондріальної ДНК, тобто дослідження генетичного матеріалу, який міститься не в ядрі клітини, а в мітохондріях і передається переважно по материнській лінії, Y-STR-дослідження, тобто аналіз коротких повторюваних ділянок ДНК у Y-хромосомі, що використовується для встановлення спорідненості по чоловічій лінії, SNP-типування та секвенування нового покоління NGS, тобто сучасний метод високоточного зчитування значної кількості фрагментів ДНК, який дає змогу досліджувати навіть сильно пошкоджений або деградований біологічний матеріал. Мітохондріальна ДНК є корисною тоді, коли ядерна ДНК сильно зруйнована, оскільки вона міститься у клітині в більшій кількості копій і краще зберігається у кістках, зубах та старих останках. Y-STR-аналіз застосовується для встановлення спорідненості по чоловічій лінії, що важливо, коли доступні лише батько, брат, дядько або син зниклого. SNP-аналіз та NGS дають можливість працювати з дуже короткими фрагментами деградованої ДНК, що особливо актуально для тіл, які постраждали від вибухів, пожеж, тривалого перебування у воді чи ґрунті [5].

Особливої уваги потребує проблема родинного пошуку та оцінки ймовірності спорідненості. Якщо немає прямого прижиттєвого зразка загиблого, експерти порівнюють ДНК невідомих останків із ДНК родичів: батьків, дітей, братів, сестер або інших кровних родичів. Чим ближчий ступінь спорідненості та чим більше родичів надали зразки, тим вищою є доказова сила результату. Тому МВС повідомляло про підхід, за яким ідентифікація невпізнаних тіл проводиться за зразками двох близьких родичів або за зразком одного родича із застосуванням двох різних ДНК-методів. Такий підхід є виправданим з позиції доказової надійності, оскільки один родич, особливо не першого ступеня спорідненості, не завжди дає достатню статистичну впевненість [4, с.113].

Законодавчу основу ДНК-ідентифікації в Україні становить Закон України "Про державну реєстрацію геномної інформації людини", який визначає правові засади обробки геномної інформації, поняття біологічного матеріалу, геномної інформації, молекулярно-генетичної експертизи та Електронного реєстру геномної інформації людини. Закон прямо передбачає, що державна реєстрація геномної інформації здійснюється, зокрема, для розшуку осіб, зниклих безвісти, та ідентифікації невпізнаних трупів, останків і частин тіла людини; водночас відомості в Електронному реєстрі є інформацією з обмеженим доступом і не підлягають оприлюдненню. Це законодавче положення має подвійне значення: з одного боку, воно легалізує створення державної ДНК-інфраструктури, необхідної для масової ідентифікації в умовах війни; з іншого встановлює межі використання чутливої генетичної інформації [3, с.23].

Важливим є також процесуальний аспект: ДНК-ідентифікація загиблих не існує ізольовано від кримінального провадження, обліку зниклих безвісти та міжнародного гуманітарного права. Після звернення родини щодо зникнення особи, за роз'ясненнями МВС, відкривається кримінальне провадження, відомості вносяться до ЄРДР, відбираються ДНК-зразки або приймаються особисті речі зниклого для експертиз, а родина має отримувати інформацію про ключові процесуальні етапи. Окремо діє Закон

України “Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин”, який регулює облік, розшук і соціальний захист таких осіб та членів їхніх сімей.

Перспективи вдосконалення ДНК-ідентифікації в Україні полягають у створенні високопродуктивної, стандартизованої та інтегрованої системи, здатної працювати з великими масивами зразків у режимі тривалого навантаження. Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти вказує, що її програма в Україні допомагає розвивати високопродуктивні ДНК-орієнтовані можливості ідентифікації, підтримує лабораторні операції, обробку даних, розслідування масових і таємних поховань та забезпечення допустимості доказів у кримінальних процесах [2, с.42].

Отже, ДНК-ідентифікація загиблих унаслідок збройної агресії є одним із найважливіших напрямів сучасної судово-медичної та криміналістичної практики України, оскільки вона поєднує наукову точність, гуманітарну місію та правове значення. В умовах масових втрат, руйнування тіл, змішаних останків, тривалого перебування біологічного матеріалу в несприятливому середовищі та великої кількості зниклих безвісти саме молекулярно-генетичні методи дають можливість об’єктивно встановити особу загиблого там, де інші способи впізнання є недостатніми або неможливими. Найбільш ефективною є комплексна модель, що поєднує STR-аналіз, дослідження мітохондріальної ДНК, Y-STR, SNP-типування, технології секвенування нового покоління, належний відбір референтних зразків у родичів і військовослужбовців, а також чітке дотримання процесуальних стандартів. Водночас результативність такої системи залежить не лише від рівня лабораторій, а й від законодавчого врегулювання, захисту геномної інформації, належної взаємодії між слідчими, судово-медичними експертами, правоохоронними органами, військовими структурами та родинами зниклих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давидюк П. П., Пелешок І. І., Якимчук М. Ю. Сучасний стан розвитку молекулярно-генетичної експертизи в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Т. 2, Вип. 75. С. 171–176.

2. Новак В. І., Снігур С. Л. Генетичні дослідження у сфері криміналістики: перспективи інтеграції технологій NGS . Вісник Академії правових наук України. 2024. №1. С. 39–44.

3. Свобода Є. Ю., Михальчук Т. В., Шульга О. О. Технологія швидкісного встановлення ДНК- профілю – Rapid DNA. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 81. С. 22–25.

4. Smith, A. Rapid DNA Technology in the United States: Enhancing Law Enforcement Capabilities. Journal of Forensic Sciences, 2022. 67(4), P. 110–115.

5. Biometric Update. Ukraine gets mobile DNA biometrics lab from France to ID war dead. Retrieved from https://www.biometricupdate.com/202207/ ukraine-gets-mobile-dna-biometrics-lab-from-france- to-id-war-dead

Гайванюк Іветта Ігорівна,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Юр'єв Денис Сергійович,***
старший викладач кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
підполковник поліції

ПІДСУДНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ЗМІНИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Введення воєнного стану в Україні зумовило необхідність суттєвого перегляду усталених механізмів визначення підсудності кримінальних проваджень. Окупація частини території держави, евакуація судів із зон активних бойових дій, фізична неможливість функціонування окремих судових установ та масове переміщення населення поставили під загрозу реалізацію фундаментального права кожного на розгляд його справи належним судом, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Вирішення колізій територіальної юрисдикції в цих умовах перетворилося на одну з найгостріших процесуальних проблем сучасного українського судочинства.

Нормативну основу визначення підсудності кримінальних проваджень становлять статті 32–36 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [1]. Стаття 32 КПК України закріплює загальне правило територіальної підсудності: судовий розгляд здійснюється в суді, у межах територіальної юрисдикції якого вчинено кримінальне правопорушення. Стаття 34 КПК України передбачає можливість передачі кримінального провадження з одного суду до іншого у випадках, коли суд не може утворити склад для розгляду конкретного провадження або якщо всі судді суду заявили відвід [1]. Водночас ці норми формувалися в умовах мирного часу і не були розраховані на ситуацію, коли суд взагалі припиняє функціонування або коли його юрисдикційна територія перебуває під окупацією.

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо функціонування судів в умовах воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2153-IX [2] запроваджено механізм визначення суду, до якого передаються провадження у разі неможливості функціонування суду за місцем його розташування. Відповідно до цього закону, Верховна Рада України уповноважила Вищу раду правосуддя визначати

суди, на які покладається здійснення правосуддя у разі неможливості функціонування судів в окремих регіонах. Цей механізм став важливим кроком до вирішення проблеми підсудності в умовах воєнного стану, проте практика його застосування виявила низку прогалин, що потребують окремого наукового аналізу.

Першою і найбільш принциповою проблемою є визначення моменту, з якого суд вважається таким, що не може здійснювати правосуддя, та порядку підтвердження цього факту. Чинне законодавство не містить чіткого переліку критеріїв, за якими суд визнається неспроможним функціонувати: фізичне знищення будівлі, окупація населеного пункту, евакуація суддів чи їх мобілізація можуть кожен окремо або в сукупності зумовлювати таку неспроможність, проте правовий механізм її констатації залишається недостатньо врегульованим. Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін. наголошують, що невизначеність у питаннях підсудності є неприпустимою з точки зору права на законного суддю, оскільки розгляд справи судом, юрисдикція якого не має належного правового обґрунтування, може стати підставою для скасування вироку [3, с. 298].

Другою суттєвою проблемою є збереження принципу безпосередності та забезпечення права обвинуваченого на участь у судовому розгляді в умовах передачі провадження до суду іншого регіону. Стаття 27 КПК України закріплює гласність і відкритість судового провадження, а стаття 26 – принцип змагальності, реалізація якого передбачає можливість особистої участі обвинуваченого у дослідженні доказів [1]. Передача провадження до суду, розташованого за сотні кілометрів від місця проживання обвинуваченого або потерпілого, суттєво ускладнює реалізацію цих прав на практиці. Застосування відеоконференцзв'язку, передбаченого статтею 336 КПК України, є лише частковим вирішенням цієї проблеми, оскільки не забезпечує рівнозначної якості процесуальної участі порівняно з безпосередньою присутністю в залі суду.

Окремої уваги заслуговує проблема підсудності проваджень щодо злочинів, вчинених на тимчасово окупованих територіях. До початку повномасштабного вторгнення ця проблема існувала стосовно окремих районів Донецької та Луганської областей, а також Автономної Республіки Крим, і частково вирішувалась через спеціальні законодавчі механізми. Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15 квітня 2014 року № 1207-VII [4] визначено особливості правового режиму тимчасово окупованих територій, проте питання підсудності кримінальних проваджень щодо злочинів, вчинених на цих територіях, врегульовано лише в загальних рисах. Після 24 лютого 2022 року масштаб цієї проблеми суттєво збільшився, оскільки під окупацію потрапили значно більші території з розгалуженою мережею судових установ.

Проблему становить також підсудність проваджень щодо воєнних злочинів, кількість яких після початку повномасштабного вторгнення різко зросла. Відповідно до статті 32 КПК України, такі провадження мають розглядатися за місцем вчинення злочину [1], яким у більшості випадків є окупована або прифронтова територія. На практиці це означає, що провадження зосереджуються переважно в судах Київської та інших регіонів, де розташовані евакуйовані установи, незалежно від місця вчинення злочину. Це породжує питання про те, наскільки такий порядок відповідає вимозі розгляду справи «належним судом» у розумінні практики Європейського суду з прав людини, яка

послідовно наголошує на важливості чіткого законодавчого визначення юрисдикції суду до виникнення спору, а не після нього.

Важливим організаційним аспектом проблеми є нерівномірність навантаження на суди, що прийняли провадження від евакуйованих установ. Суди регіонів, які не зазнали безпосереднього впливу бойових дій, опинились перед різким збільшенням кількості проваджень без відповідного збільшення штату суддів та адміністративного персоналу. Це неминуче позначається на строках розгляду справ і, відповідно, на реалізації права обвинуваченого на розгляд справи впродовж розумного строку, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5].

Таким чином, проблеми підсудності кримінальних проваджень в умовах воєнного стану мають системний характер і зумовлені як об'єктивними обставинами збройного конфлікту, так і недостатністю спеціального правового регулювання. Пріоритетними напрямами їх вирішення є: законодавче закріплення чітких критеріїв визнання суду таким, що не може здійснювати правосуддя, та прозорого порядку передачі проваджень; вдосконалення механізму дистанційної участі учасників провадження з метою забезпечення реальної змагальності при розгляді переданих справ; розробка спеціального процесуального порядку розгляду проваджень щодо злочинів, вчинених на тимчасово окупованих територіях; а також запровадження механізмів перерозподілу суддівського навантаження між судами різних регіонів з метою забезпечення дотримання розумних строків судового розгляду в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 11.05.2026).

2. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо функціонування судів в умовах воєнного стану : Закон України від 24 березня 2022 р. № 2153-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2153-20 (дата звернення: 11.05.2026).

3. Кримінальний процес : підручник / Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.; за заг. ред. Д. П. Письменного, Л. Д. Удалової, М. А. Погорецького, С. С. Чернявського. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 780 с.

4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15 квітня 2014 р. № 1207-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18 (дата звернення: 11.05.2026).

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., ратифікована Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 11.05.2026).

Горланов Дмитро Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту належить до найбільш складних категорій кримінальних проваджень, оскільки дорожньо-транспортні пригоди характеризуються швидкоплинністю подій, динамічністю обстановки та значною кількістю матеріальних і цифрових слідів, які можуть бути втрачені вже у перші години після вчинення правопорушення. Саме тому ефективність досудового розслідування у справах, передбачених ст. 286 КК України, значною мірою залежить від належної взаємодії слідчого з оперативними працівниками Національної поліції України, які залучаються до проведення першочергових слідчих (розшукових) дій [1].

Відповідно до абзацу третього п. 1 Розділу Наказу МВС України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» (далі – Інструкція), у разі залишення місця ДТП особою, яка його вчинила, на місце пригоди направляються працівники уповноважених оперативних підрозділів територіального органу поліції та працівники оперативно-технічних підрозділів [2]. Саме це положення найбільш чітко визначає необхідність взаємодії слідчого з оперативними працівниками при розслідуванні дорожньо-транспортних пригод.

У таких випадках слідчий організовує проведення першочергових слідчих дій та координує діяльність оперативних працівників. Насамперед він формує орієнтування щодо транспортного засобу та особи, причетної до ДТП, у якому зазначає марку автомобіля, державний номерний знак, колір, характер пошкоджень, напрямок руху та інші особливі

прикмети. Після цього оперативні працівники забезпечують негайне відпрацювання отриманої інформації та організовують комплекс розшукових заходів [3, с.201].

Однією з основних форм взаємодії є проведення оперативними працівниками подвірних та поквартирних обходів. Такі заходи дозволяють встановити очевидців пригоди, отримати інформацію про транспортний засіб, який залишив місце ДТП, а також виявити можливі камери відеоспостереження. У той час слідчий проводить огляд місця події, фіксує сліди кримінального правопорушення та координує роботу інших учасників слідчо-оперативної групи.

Важливе значення має взаємодія слідчого та оперативних працівників при встановленні та вилученні записів із камер відеоспостереження. Оперативні працівники здійснюють перевірку систем «Безпечне місто», камер магазинів, автозаправних станцій, житлових будинків та інших об'єктів, розташованих поблизу місця пригоди [4, с.319]. Після виявлення необхідних записів слідчий забезпечує їх процесуальне оформлення та долучення до матеріалів кримінального провадження. Без належної взаємодії між слідчим та оперативними працівниками такі відеозаписи можуть бути втрачені через короткі строки їх автоматичного зберігання.

Окремою формою взаємодії слідчого та оперативних підрозділів є виконання оперативними працівниками письмових доручень слідчого відповідно до ст. 40 КПК України [5]. Такі доручення спрямовані на забезпечення повного, всебічного та неупередженого досудового розслідування, отримання відомостей, що мають значення для кримінального провадження, а також сприяння встановленню обставин кримінального правопорушення.

Важливу роль взаємодія слідчого та оперативних працівників відіграє і під час проведення огляду місця події. Хоча відповідно до абзацу четвертого п. 1 Розділу X Інструкції № 575 протокол та схему ДТП складає слідчий відповідної спеціалізації, оперативні працівники забезпечують охорону місця пригоди, недопущення сторонніх осіб, встановлення очевидців та збір первинної інформації [2]. Завдяки цьому слідчий має можливість зосередитися безпосередньо на фіксації обстановки місця події та виявленні слідів кримінального правопорушення.

У практичній діяльності важливе значення має взаємодія слідчого та оперативних працівників при висуненні слідчих версій. Наприклад, у випадках інсценування ДТП або намагання приховати інші кримінальні правопорушення під виглядом дорожньо-транспортної пригоди саме оперативні працівники можуть надати слідчому інформацію про конфлікти між учасниками події, наявність корисливих мотивів або інші обставини, що мають значення для кримінального провадження [6, с.680-681].

Разом із тим на практиці взаємодія слідчих та оперативних працівників нерідко супроводжується певними проблемами. Однією з них є несвоєчасний обмін інформацією між слідчим та оперативними підрозділами, що може призвести до втрати доказів або неможливості оперативного встановлення транспортного засобу. Також проблемою є дублювання окремих функцій або, навпаки, відсутність чіткого розподілу обов'язків між учасниками слідчо-оперативної групи.

Таким чином, взаємодія слідчого з оперативними працівниками при розслідуванні ДТП є необхідною умовою ефективного досудового розслідування. Саме оперативні підрозділи забезпечують проведення невідкладних розшукових заходів, встановлення

очевидців, перевірку камер відеоспостереження, пошук транспортних засобів та осіб, причетних до дорожньо-транспортної пригоди. Водночас слідчий здійснює процесуальне керівництво, координує діяльність оперативних працівників та забезпечує належне процесуальне оформлення отриманої інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 23.05.2026).

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 23.05.2026).

3. Захарова О. В. До питання організації взаємодії під час розслідування дорожньо-транспортних пригод. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. Вип. 2. С. 205-217.

4. Кисельов А. Досвід використання підрозділами Національної поліції технологій «OSINT» у протидії кримінальним правопорушенням. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VI Міжн. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 11 березня 2022 р.). 2022. С. 318-319.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 23.05.2026).

6. Осадчий Ю. І. Характеристика слідчих ситуацій, що виникають при розслідуванні злочинів, пов'язаних з інсценуванням дорожньо-транспортної події. Право, економіка та управління: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю економіко-правового ф-ту ОНУ іме- ні І. І. Мечникова (м. Одеса, 14–15 верес. 2018 р.). 2018. С. 679-683.

Горланов Дмитро Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, ЗАПОДІЯНИХ СИСТЕМАМИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) став одним із ключових чинників трансформації сучасних приватноправових відносин. Інтеграція систем ШІ у транспорт, медицину, банківський сектор, електронну комерцію, військову сферу та цифрові платформи зумовлює виникнення нових видів юридичних ризиків, пов'язаних із заподіянням шкоди автономними алгоритмічними системами. Особливої складності проблема набуває у сфері міжнародного приватного права, оскільки функціонування систем штучного інтелекту майже завжди має транскордонний характер: програмне забезпечення може бути створене в одній державі, сервери розташовані в іншій, оператор перебуває в третій країні, а шкода настає на території четвертої держави.

Традиційно у міжнародному приватному праві до деліктних зобов'язань застосовується принцип lex loci delicti commissi – право держави, на території якої було вчинено делікт або настали його наслідки [1, с.49]. Проте щодо систем штучного інтелекту цей підхід виявляється недостатньо ефективним. Особливість ШІ полягає в його здатності до автономного прийняття рішень без безпосереднього втручання людини. Це означає, що поведінка системи може виходити за межі алгоритмів, прямо закладених розробником, особливо у випадку самонавчальних моделей.

Додаткову складність становить так званий «ефект чорної скриньки» (black box effect), коли навіть розробники не можуть повністю пояснити логіку прийняття рішень системою. У класичних деліктних правовідносинах необхідно довести наявність протиправної поведінки, шкоди, причинно-наслідкового зв'язку та вини [2, с.273]. Однак у випадку ШІ причинний зв'язок між діями конкретної особи та результатом діяльності алгоритму часто є непрозорим. Наприклад, автономний автомобіль може спричинити дорожньо-транспортну пригоду через помилку системи машинного навчання, сформовану на основі мільйонів масивів даних. У такій ситуації складно визначити, хто

саме має нести відповідальність: виробник транспортного засобу, розробник програмного забезпечення, оператор системи, власник автомобіля чи постачальник даних.

Особливістю деліктів, пов'язаних із ШІ, є також багаторівневий суб'єктний склад. У створенні та функціонуванні системи можуть брати участь десятки осіб із різних держав: програмісти, компанії-розробники, постачальники хмарних сервісів, оператори, власники обладнання, користувачі та навіть треті особи, які забезпечують навчальні дані [3, с.20]. Це ускладнює застосування традиційних колізійних прив'язок, оскільки кожен елемент правовідносин може бути пов'язаний із різними правопорядками.

У сучасній міжнародно-правовій практиці дедалі більшого значення набуває принцип найтіснішого зв'язку (proper law або closest connection). Його сутність полягає у застосуванні права тієї держави, з якою правовідношення має найбільш тісний фактичний та юридичний зв'язок [1, с.96-97]. Для спорів щодо ШІ це може бути держава основного місця діяльності оператора системи, країна реєстрації компанії-розробника або місце настання основних негативних наслідків. Такий підхід є більш гнучким порівняно з класичним lex loci delicti, оскільки дозволяє враховувати комплексний характер цифрових технологій.

Важливе значення у сфері колізійного регулювання деліктів у Європейському Союзі має Регламент «Рим II», який встановлює загальні правила визначення права, що застосовується до недоговірних зобов'язань. Відповідно до його положень, основним критерієм є право країни, де настала шкода, незалежно від того, в якій державі відбулася подія, що її спричинила. Водночас Регламент передбачає можливість відступу від цього правила, якщо делікт має більш тісний зв'язок з іншою державою [4].

У науковій доктрині активно обговорюються різні моделі юридичної відповідальності за шкоду, завдану системами штучного інтелекту. Однією з найбільш поширених є концепція суворої відповідальності (strict liability), відповідно до якої оператор або власник високоризикової системи відповідає незалежно від наявності вини [5, с.88]. Такий підхід пропонується застосовувати насамперед до автономного транспорту, медичних роботизованих систем, військових алгоритмів та інших технологій, використання яких створює підвищену небезпеку для суспільства. Основна перевага цієї моделі полягає у спрощенні захисту потерпілих, оскільки їм не потрібно доводити вину конкретної особи.

Інший підхід ґрунтується на класичному принципі вини, коли відповідальність покладається на особу, яка допустила недбалість у розробці, тестуванні чи експлуатації системи ШІ. Однак ця модель має суттєві недоліки, адже складність алгоритмів часто робить практично неможливим доведення конкретної помилки. Саме тому дедалі частіше висловлюється думка про необхідність формування окремого виду деліктної відповідальності за шкоду, заподіяну системами штучного інтелекту.

Європейський Союз нині активно формує нову систему регулювання штучного інтелекту, центральне місце в якій займає AI Act. Документ передбачає класифікацію ШІ-систем залежно від рівня ризику: неприйнятний, високий, обмежений та мінімальний ризик. Для високоризикових систем встановлюються жорсткі вимоги щодо прозорості, безпеки, контролю людини та управління ризиками [6, с.367]. Такий підхід може стати основою і для формування нових колізійних механізмів, адже ступінь автономності системи безпосередньо впливає на визначення моделі відповідальності та застосовного права.

Для України проблема правового регулювання штучного інтелекту є особливо актуальною у контексті євроінтеграції та цифровізації держави. Наразі українське законодавство не містить спеціальних норм щодо деліктної відповідальності за шкоду, завдану ШІ. Відповідні спори переважно можуть вирішуватися на основі загальних положень Цивільного кодексу України про відшкодування шкоди та відповідальність за діяльність джерела підвищеної небезпеки. Проте традиційні конструкції не враховують специфіки автономних алгоритмів, що створює прогалини у правозастосуванні.

У зв'язку з цим доцільним видається поступове наближення українського законодавства до європейських стандартів. Насамперед йдеться про гармонізацію з положеннями AI Act ЄС, впровадження класифікації ШІ за рівнями ризику, створення механізмів обов'язкового страхування цивільної відповідальності операторів високоризикових систем, а також запровадження презумпції причинного зв'язку на користь потерпілого у складних технологічних спорах. Важливим кроком також може стати розроблення окремих положень у Цивільному кодексі України, присвячених відповідальності за шкоду, завдану робототехнікою та автономними цифровими системами.

Отже, колізійне регулювання деліктних зобов'язань, заподіяних системами штучного інтелекту, є одним із найскладніших викликів сучасного міжнародного приватного права. Традиційні територіальні прив'язки дедалі більше втрачають ефективність у цифровому середовищі, де правовідносини мають багаторівневий та глобальний характер. Саме тому сучасна тенденція полягає у переході до більш гнучких моделей регулювання, заснованих на принципі найтіснішого зв'язку, оцінці рівня ризику системи та забезпеченні ефективного захисту потерпілих. Попри дискусії щодо правового статусу ШІ, ключовим залишається принцип, відповідно до якого кінцеву відповідальність за функціонування автономної системи повинна нести людина або юридична особа, яка здійснює контроль над її створенням, впровадженням чи використанням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондарчук С. С. Деліктні зобов'язання у міжнародному приватному праві. Universum. 2024. № 14. С. 94-110. URL: https://www.liga.science (дата звернення: 10.05.2026).

2. Шишка Н. В. Щодо відшкодування шкоди, завданої використанням технологій штучного інтелекту: стан правового регулювання в Україні та досвід ЄС. Проблеми цивільного права та процесу : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці від дня народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 19 травня 2023 р.). Вінниця, 2023. С. 272-279.

3. Великанова М. М. Відшкодування шкоди, завданої використанням технологій штучного інтелекту, як спеціальний делікт. Нове українське право. 2021. Вип. 3. С. 17-21. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.2.

4. Регламент (ЄС) № 864/2007 Європейського Парламенту і Ради від 11 липня 2007 року про право, що застосовується до позадоговірних зобов'язань («Рим II»). Official Journal of the European Union. 2007. L 199. URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:199:0040:0049:EN:PDF (дата звернення: 10.05.2026).

5. Кіндзерський В. П., Земцев Д. Л., Маковій В. П. Зобов'язання з відшкодуванням шкоди завданою діяльністю з використанням штучного інтелекту. Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості: збірник тез Всеукраїнського круглого столу (15 березня 2024 року). 2024. С. 85-90.

6. Рудник Л. І. Цивільно-правова відповідальність за шкоду, завдану використанням технологій штучного інтелекту в умовах розвитку інформаційних технологій. Наукові записки. Серія: Право. 2025. Вип. 19. С. 364-372. DOI: https://doi.org/10.36550/2522-9230-2025-19-364-372.

Горланов Дмитро Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бабанін Сергій Володимирович***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

НЕЗАКОННИЙ ОБІГ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Проблема незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в Україні набуває дедалі більшої актуальності та суспільної небезпеки, що зумовлено як внутрішніми соціально-економічними процесами, так і впливом зовнішніх факторів, зокрема збройної агресії та пов'язаних із нею кризових явищ. Статистичні показники за 2022–2024 роки демонструють стійку тенденцію до зростання кількості виявлених кримінальних правопорушень у цій сфері: від 19 700 у 2022 році до 48 233 у 2024 році. Таке зростання може свідчити не лише про реальне поширення наркозлочинності, а й про активізацію правоохоронних органів, однак водночас порушує питання щодо якості кримінально-правової протидії та її спрямованості [1, с.141; 2, с.299].

Кримінально-правова характеристика незаконного обігу наркотичних засобів передбачає аналіз усіх елементів складу кримінального правопорушення, центральним з яких є об'єкт посягання. Родовим об'єктом у цій категорії кримінальних правопорушень виступає здоров'я населення як комплексна соціальна цінність, що охоплює не лише фізичний стан окремих осіб, а й демографічну безпеку, генофонд нації, а також стабільність соціальних зв'язків. Безпосередній об'єкт у більшості випадків збігається з родовим, проте у деяких складах кримінальних правопорушень він набуває більш конкретизованого характеру [3, с.116]. Наприклад, у випадку незаконного введення наркотичних засобів в організм іншої особи йдеться про посягання безпосередньо на здоров'я конкретної людини. У кваліфікованих складах кримінальних правопорушень, зокрема коли діяння вчиняється щодо неповнолітніх або вагітних жінок, додатковими безпосередніми об'єктами виступають інтереси нормального фізичного та психічного розвитку дитини, а також охорона здоров'я плоду. Предметом кримінальних правопорушень є широкий спектр об'єктів матеріального світу: наркотичні засоби,

психотропні речовини, їх аналоги, прекурсори, рослини, що містять такі речовини (зокрема мак снотворний і коноплі), а також обладнання, призначене для їх виготовлення.

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, характеризується вчиненням активних дій, що охоплюють різноманітні форми протиправної поведінки. Законодавець у розділі XIII Кримінального кодексу України закріплює альтернативний перелік таких дій, що дозволяє охопити весь цикл незаконного обігу – від виробництва до реалізації [4]. Виробництво та виготовлення передбачають створення наркотичних засобів як у промислових, так і в кустарних умовах, причому спосіб виготовлення може впливати на кваліфікацію та ступінь суспільної небезпеки. Придбання та зберігання охоплюють будь-які форми набуття фактичного володіння речовинами, незалежно від способу їх отримання, а також їх подальше утримання при собі чи в іншому місці. Особливо небезпечною формою є збут, який включає будь-яку передачу наркотичних засобів іншим особам – як за винагороду, так і безоплатно. Саме ця форма є ядром організованої наркозлочинності, оскільки забезпечує функціонування нелегального ринку. Контрабанда наркотичних засобів передбачає їх незаконне переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від нього, що створює загрозу міжнародній безпеці. Окрему групу становлять спеціальні склади кримінальних правопорушень, зокрема незаконний посів або вирощування рослин, що містять наркотичні речовини, використання коштів, здобутих від незаконного обігу, а також організація чи утримання місць для незаконного вживання наркотиків. Усі ці діяння можуть мати як самостійне значення, так і виступати елементами єдиного злочинного процесу.

Суб'єктом таких кримінальних правопорушень є фізична осудна особа, яка досягла встановленого віку кримінальної відповідальності. Загальне правило передбачає настання відповідальності з 16 років, однак за окремі тяжкі злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків, вона може наставати з 14 років. Суб'єктивна сторона характеризується наявністю прямого умислу, оскільки особа усвідомлює протиправний характер своїх дій, передбачає їх наслідки та бажає їх настання. Важливою ознакою є мета збуту, яка має вирішальне значення для правильної кваліфікації діяння. Саме наявність або відсутність такої мети дозволяє розмежувати, наприклад, незаконне зберігання наркотичних засобів без мети збуту та злочини, пов'язані з їх реалізацією. Від цього безпосередньо залежить і суворість кримінальної відповідальності, оскільки збут визнається значно більш суспільно небезпечним.

Аналіз сучасної правозастосовної практики дозволяє виявити низку системних проблем, серед яких особливе місце посідає явище так званої примітивізації кримінальної політики у сфері протидії наркозлочинності. Воно проявляється у зосередженні зусиль правоохоронних органів на виявленні та притягненні до відповідальності осіб, які вживають наркотики або зберігають їх без мети збуту, тоді як боротьба з організованими формами наркобізнесу залишається недостатньо ефективною. Статистичні дані свідчать про суттєве зниження частки засуджених за збут наркотичних засобів: якщо у 2013 році вона становила понад п'яту частину всіх вироків, то у 2024 році – менше десятої. Натомість переважна більшість засуджених – близько 92–93% – притягуються до відповідальності за зберігання наркотиків без мети збуту [2, с.299]. Така тенденція

ставить під сумнів ефективність кримінально-правових механізмів у протидії організованій злочинності та свідчить про певний перекіс у правозастосуванні.

Окремої уваги потребує вплив воєнного стану на структуру наркозлочинності. В умовах збройного конфлікту спостерігається зростання кількості кримінальних проваджень щодо військовослужбовців, причому переважна більшість таких випадків пов'язана саме із зберіганням наркотичних засобів без мети збуту [2, с.306]. Це явище часто пояснюється психологічними та фізичними наслідками участі у бойових діях, включаючи посттравматичні стресові розлади та хронічний біль. Таким чином, кримінально-правова реакція у цих випадках потребує більш диференційованого підходу, що враховує не лише формальні ознаки складів кримінальних правопорушень, а й соціально-психологічний контекст.

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що сучасна кримінально-правова характеристика незаконного обігу наркотичних засобів в Україні відображає складний і суперечливий стан цієї сфери. З одного боку, спостерігається зростання кількості виявлених правопорушень, що свідчить про масштабність проблеми, а з іншого – наявний дисбаланс у правозастосовній практиці, який полягає у недостатній ефективності боротьби з організованими формами наркобізнесу. За таких умов актуальним є перегляд підходів до кримінальної політики, зокрема у напрямі гуманізації відповідальності за незначні правопорушення, пов'язані з особистим вживанням, та посилення акценту на виявленні й припиненні діяльності злочинних мереж. Водночас важливим елементом такої трансформації має стати розвиток системи профілактики та реабілітації осіб, які страждають від наркотичної залежності, що дозволить зменшити рівень рецидивної злочинності та загальне поширення наркоманії в суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Янковський В. О. Окремі елементи криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 81. Ч. 3. С. 180–184. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.3.26.

2. Карчевський М. В. Кримінально-правове регулювання в сфері обігу наркотичних речовин: аналіз ефективності на основі відкритих даних щодо протидії злочинності. Інформація і право. 2025. № 4(55). С. 294-309. DOI: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.4(55).346512.

3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 18.04.2026).

4. Каріда М. Орлов Ю. Об'єкт кримінальних правопорушень пов'язаних із незаконним вживанням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів на прикладі статті 314 КК України. Правові реалії сьогодення : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 22 травня 2025 р.). Харків : ХНУВС, 2025. С. 115-119.

Горланов Дмитро Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ФОРС-МАЖОР У МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ КОНТРАКТАХ

У сучасних умовах глобалізації міжнародний комерційний обіг характеризується високим рівнем взаємозалежності суб'єктів господарювання, складністю логістичних ланцюгів та постійним зростанням транскордонних договірних зв'язків. Разом із тим міжнародна торгівля є надзвичайно чутливою до політичних, економічних, військових та техногенних криз, які можуть істотно впливати на можливість виконання сторонами своїх договірних зобов'язань. Саме тому інститут форс-мажору (force majeure) посідає важливе місце у системі міжнародного приватного права та міжнародного комерційного арбітражу, виконуючи функцію механізму розподілу ризиків між контрагентами у разі виникнення надзвичайних і непередбачуваних обставин [1, с.583].

Особливої актуальності питання форс-мажору набуло для України після початку повномасштабної військової агресії рф у 2022 році. Війна спричинила масштабні руйнування інфраструктури, блокування морських портів, порушення транспортного сполучення, дефіцит сировини, обмеження валютних операцій та фактичну неможливість виконання багатьох міжнародних контрактів [2, с.103].

У міжнародному праві відсутнє універсальне законодавче визначення форс-мажору, однак основні підходи до його розуміння сформовані у міжнародних уніфікованих актах. Зокрема, Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА, Принципи європейського договірного права (PECL), а також Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980 року використовують категорію «перешкоди поза контролем сторони» [3, 4, 5]. Відповідно до статті 7.1.7 Принципів УНІДРУА сторона звільняється від відповідальності за невиконання зобов'язання, якщо доведе, що таке невиконання було спричинене перешкодою, яка перебуває поза її контролем, і що від неї не можна було розумно очікувати врахування цієї перешкоди під час укладення договору або уникнення чи подолання її наслідків.

Таким чином, для кваліфікації певної події як форс-мажору міжнародне право виробило чотири ключові критерії. По-перше, повинна існувати об'єктивна перешкода виконанню зобов'язання. Йдеться не про звичайні труднощі господарської діяльності чи зниження прибутковості контракту, а саме про реальну неможливість виконання договірного обов'язку. По-друге, така подія має бути непередбачуваною на момент укладення договору. Якщо сторона могла об'єктивно передбачити настання певного ризику, вона несе відповідальність за його врахування у договірних умовах. По-третє, обставина повинна бути неконтрольованою, тобто виникати незалежно від волі боржника та перебувати поза сферою його впливу. По-четверте, сторона повинна довести неможливість уникнення або подолання наслідків такої події шляхом вжиття розумних заходів.

Особливе значення у міжнародних контрактах має відмежування форс-мажору від hardship (істотної зміни обставин). Ці категорії мають схожу природу, однак різні юридичні наслідки. Форс-мажор передбачає ситуацію, коли виконання зобов'язання стає фактично або юридично неможливим. У такому випадку сторона звільняється від відповідальності за невиконання договору на період існування відповідної перешкоди. Натомість hardship характеризується тим, що виконання договору залишається можливим, однак стає надмірно обтяжливим або економічно невигідним для однієї зі сторін [1, с.583].

Складність правового регулювання форс-мажору у міжнародному приватному праві значною мірою пов'язана з колізійними аспектами. Вирішення спору залежить насамперед від права, обраного сторонами як lex contractus. У різних правових системах підходи до форс-мажору можуть істотно відрізнятися.

Водночас навіть за наявності обраного сторонами іноземного права значний вплив на вирішення спору можуть мати імперативні норми держави, тісно пов'язаної з правовідносинами. У міжнародному приватному праві такі норми визначаються як lois de police або overriding mandatory provisions [1, с.584]. Йдеться про норми, які підлягають застосуванню незалежно від обраного права через їх особливе значення для забезпечення публічних інтересів держави.

Для України проблема застосування імперативних норм набула особливого значення після введення воєнного стану. Обмеження, встановлені Національним банком України, санкційні механізми, заборони на транскордонне переміщення певних товарів та інші акти державного регулювання можуть впливати на можливість виконання міжнародних контрактів незалежно від того, право якої держави було обране сторонами.

Окремої уваги заслуговує питання підтвердження форс-мажорних обставин в Україні. В Україні засвідчення форс-мажорних обставин здійснюється відповідно до ст. 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», згідно з якою Торгово-промислова палата України та уповноважені нею регіональні палати мають право підтверджувати наявність обставин непереборної сили та видавати відповідні сертифікати» [6]. Після початку повномасштабної війни ТПП України офіційним листом від 28 лютого 2022 року підтвердила, що військова агресія рф є обставиною непереборної сили [7]. Однак сам по собі сертифікат ТПП не має автоматичного характеру та не звільняє сторону від обов'язку довести, що саме відповідні обставини стали причиною неможливості виконання договору.

Сторона також повинна підтвердити, що вживала всіх можливих заходів для мінімізації негативних наслідків, зокрема здійснювала пошук альтернативних способів

виконання договору, нових маршрутів постачання чи інших контрагентів. Відсутність таких дій може свідчити про неналежне виконання принципу добросовісності у міжнародних комерційних відносинах.

Важливе значення має належне договірне регулювання форс-мажорних обставин. Сторони повинні максимально деталізувати форс-мажорне застереження, чітко визначивши перелік подій, які визнаються форс-мажором. В умовах сучасних безпекових загроз доцільно прямо включати до таких положень військові дії, терористичні акти, кібератаки, блокаду портів, санкції, мобілізацію персоналу, руйнування критичної інфраструктури та інші ризики воєнного часу.

Не менш важливим є визначення процедури повідомлення про настання форс-мажорних обставин. Більшість міжнародних контрактів встановлює конкретний строк для письмового повідомлення іншої сторони про виникнення перешкоди. Недотримання цього обов'язку може призвести до втрати права посилатися на форс-мажор навіть за наявності відповідних обставин.

Крім того, сучасна міжнародна практика свідчить про необхідність поєднання форс-мажорних та hardship-застережень у межах одного контракту. Такий підхід дозволяє сторонам більш гнучко реагувати на кризові ситуації та забезпечує баланс між стабільністю договірних відносин і справедливим розподілом ризиків.

Отже, інститут форс-мажору у міжнародних комерційних контрактах є складним багаторівневим механізмом, який поєднує договірне регулювання, норми міжнародного приватного права та міжнародні уніфіковані акти. В умовах війни значення цього інституту суттєво зростає, однак сам факт настання воєнних подій не гарантує автоматичного звільнення від відповідальності. Ефективний захист прав та інтересів сторін потребує ретельного формулювання договірних положень, належного документального підтвердження форс-мажорних обставин, своєчасного повідомлення контрагентів та активного доведення причинно-наслідкового зв'язку між надзвичайною подією та неможливістю виконання конкретного зобов'язання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ходак С. М. Вплив воєнних дій на виконання міжнародних комерційних контрактів (форс-мажор, істотна зміна обставин). Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 92. Ч. 1. С. 581-585. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.1.83.

2. Лещенко М. Особливості виконання міжнародних комерційних контрактів в умовах війни в Україні. Сталий розвиток складних соціально-економічних систем в умовах сучасних змін та викликів: Збірник тез доповідей І Міжнародної науковопрактичної конференції (Івано-Франківськ, 16-17 травня 2024 року). 2024. С. 102-104.

3. Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА 2010 / Міжнар. ін-т уніфікації приват. права (УНІДРУА). 40 с. URL: https://www.unidroit.org/wp-content/uploads/2021/06/Unidroit-Principles-2010-Ukranian-bl.pdf (дата звернення: 10.05.2026).

4. Принципи європейського договірного права (Principles of European Contract Law) / пер. з англ. Law Analytics. URL: https://www.lawanalytics.top/pages/pecl/ (дата звернення: 10.05.2026).

5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 11.04.1980 : станом на 1 лют. 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text (дата звернення: 10.05.2026).

6. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text (дата звернення: 10.05.2026).

7. Про засвідчення форс-мажорних обставин : лист Торгово-промислової палати України від 28 лют. 2022 р. № 2024/02.0-7.1. URL: https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba543cda9382669631.pdf (дата звернення: 10.05.2026).

Долгопольський Микита Антонович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ЮРИСДИКЦІЇ У СПОРАХ ЩОДО ХМАРНИХ СЕРВІСІВ

Сучасний етап цифрової трансформації провідних національних економік безпосередньо пов'язаний із масовим упровадженням хмарних обчислень. В умовах глобалізації та безпекових викликів, зокрема воєнного стану в Україні, хмарні сервіси перетворилися з інструменту оптимізації бізнес-процесів на фундаментальний елемент кіберстійкості, захисту критичної інфраструктури та забезпечення державного суверенітету. Водночас стрімкий розвиток технологій хмарних обчислень виявив суттєву неспроможність традиційного права, яке історично ґрунтується на принципах територіальності, матеріальності об'єктів та централізованого державного примусу. Хмарні сервіси мають децентралізований, динамічний та екстериторіальний характер, що породжує складний комплекс матеріально-правових і процесуальних колізій під час визначення юрисдикції у випадку виникнення спорів.

Відповідно до статті 2 Закону України «Про хмарні послуги», хмарна послуга визначається як діяльність із надання хмарних ресурсів за допомогою технологій хмарних обчислень, яка забезпечує користувачу віддалений доступ до інфраструктури через електронні комунікаційні мережі [1]. Правова природа та юрисдикційні особливості захисту прав сторін значною мірою залежать від моделі надання послуг та способу розгортання інфраструктури. Найпоширенішими моделями обслуговування є Infrastructure as a Service (IaaS), Platform as a Service (PaaS), Software as a Service (SaaS) та Security as a Service (SECaaS) [2, с.52]. Для кожної з них характерні специфічні види спорів: від конфліктів щодо інфраструктури та дата-центрів до питань інтелектуальної власності, блокування облікових записів чи неналежного кіберзахисту. Не менш важливе значення має модель розгортання хмарної інфраструктури – приватна, колективна, публічна або гібридна, оскільки саме вона визначає масштаби ризиків та особливості правового регулювання.

Однією з ключових проблем сучасного інформаційного права є поступова втрата ефективності класичних колізійних прив'язок. У хмарному середовищі дані постійно

переміщуються між серверами, розташованими в різних державах, а самі правовідносини функціонують незалежно від фізичних кордонів. У зв'язку з цим у доктрині формується концепція цифрової або електронної юрисдикції, яка базується на принципі функціональної присутності. Відповідно до цієї концепції правове значення має не місце фізичного розташування сервера, а цифровий простір, у межах якого здійснюється обробка, передача або зберігання інформації [3, с.271-272]. Таким чином, формується новий підхід до визначення компетентного права та юрисдикції, який дедалі більше орієнтується на місце знаходження даних та характер цифрової діяльності.

У сфері приватноправових відносин, пов'язаних із хмарними технологіями, важливу роль відіграє принцип автономії волі сторін. Переважна більшість глобальних провайдерів визначає застосовне право та судову юрисдикцію у власних угодах про користування послугами. Користувачі, погоджуючись із такими умовами, фактично приймають право тієї держави, де зареєстрований провайдер або розташований його головний офіс. Найчастіше це право США, Ірландії, Великої Британії чи інших юрисдикцій із розвиненим цифровим регулюванням. Проте автономія волі сторін не є абсолютною. Її обмежують імперативні норми національного законодавства, вимоги щодо захисту прав споживачів, правила фінансового моніторингу, а також принцип публічного порядку [3, с.274]. У разі якщо положення договору повністю виключають відповідальність провайдера за втрату даних або позбавляють користувача права на судовий захист, такі умови можуть бути визнані недійсними через їх невідповідність публічному порядку держави.

Для України важливим етапом розвитку правового регулювання стало прийняття спеціального законодавства та підзаконних нормативних актів у сфері хмарних послуг. Завдяки цьому було остаточно закріплено розуміння хмарних правовідносин як договорів про надання послуг, а не як договорів оренди обладнання чи інформаційних ресурсів. Для державних органів, об'єктів критичної інфраструктури та інших публічних користувачів запроваджено Типовий договір про надання хмарних послуг, який визначає вимоги до сертифікації постачальників, порядок інформування про кіберінциденти, стандарти кібербезпеки та механізми відповідальності за порушення умов надання послуг. Зокрема, постачальники повинні відповідати міжнародним стандартам інформаційної безпеки ISO/IEC 27001, ISO/IEC 27017 та ISO/IEC 27018, забезпечувати належний рівень захисту інформації та оперативно повідомляти користувачів і CERT-UA про кіберзагрози.

Особливого значення питання юрисдикції набули в умовах воєнного стану. Агресія рф створила реальну загрозу фізичного знищення центрів обробки даних, розташованих на території України. Це змусило державу переглянути підходи до локалізації інформаційних ресурсів і дозволити їх розміщення за кордоном. Зокрема, банківським установам було надано можливість зберігати клієнтські дані та банківську таємницю у хмарних сервісах країн Європейського Союзу, Великої Британії, Сполучених Штатів Америки та Канади. Аналогічні механізми були запроваджені для державних інформаційних ресурсів та окремих інформаційних систем сектору безпеки й оборони. Водночас така політика породила нові ризики, пов'язані із залежністю від іноземного законодавства та можливими геополітичними обмеженнями. Більшість українських компаній укладає договори не безпосередньо з глобальними провайдерами, а через локальних посередників, що додатково ускладнює захист прав користувачів у випадку спорів або одностороннього припинення надання послуг.

У відповідь на ці виклики в Україні поступово формується концепція хмарного суверенітету, яка передбачає створення власних національних хмарних рішень та незалежної цифрової інфраструктури. Показовим прикладом є функціонування державної цифрової платформи «Дія», яка використовує принцип Active-Active із географічно розподіленими дата-центрами на території України [4]. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервність роботи державних сервісів та мінімізувати ризики втрати критично важливих даних.

Подальший розвиток механізмів вирішення хмарних спорів пов'язується з поширенням альтернативних способів врегулювання конфліктів та цифрового правосуддя. У науковій літературі дедалі частіше обговорюються перспективи створення транснаціональних цифрових арбітражів, функціонування яких базуватиметься на технологіях блокчейну [5, с.31-32]. Також прогнозується розвиток механізмів автоматичного виконання рішень через інтеграцію судових актів зі смарт-контрактами та цифровою інфраструктурою хмарних сервісів.

Таким чином, спори щодо хмарних сервісів наочно демонструють кризу традиційної територіальної моделі права та необхідність формування нових підходів до визначення юрисдикції. У центрі сучасного правового регулювання поступово опиняються не фізичні кордони держав, а дані, цифрові мережі та інформаційна інфраструктура. Україна вже сформувала базові механізми регулювання хмарних відносин, проте подальший розвиток законодавства має бути спрямований на гармонізацію із міжнародними стандартами, удосконалення правил транскордонної передачі даних, розвиток цифрового суверенітету та впровадження ефективних механізмів використання електронних доказів у судовому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про хмарні послуги : Закон України від 17.02.2022 № 2075-IX : станом на 28 черв. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text (дата звернення: 30.05.2026).
2. Слюсаренко В. А. Правове регулювання хмарних послуг в Україні: від рамкового закону до формування моделі цифрового суверенітету. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2025. № 9 (91). С. 50-58. DOI: https://doi.org/10.25313/2520-2308-2025-9-11390.
3. Крулько А. В., Голубенко І. І. Юрисдикція та застосовне право у спорах щодо криптовалютних бірж. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 12. С. 270-275. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-12/58.
4. Дія – Державний вебпортал електронних послуг : офіційний сайт. URL: https://diia.gov.ua/ (дата звернення: 30.05.2026).
5. Костенко О. Цифрова юрисдикція: модель. Інформація і право. 2025. № 4 (55). С. 24-45. DOI: https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.4(55).346297

Долгопольський Микита Антонович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЦИФРОВИХ АКАУНТІВ ПІСЛЯ СМЕРТІ ОСОБИ

Стрімка цифровізація суспільства, поява технологій Web 3.0, блокчейну та метавсесвітів істотно трансформували склад спадкової маси. Поряд із традиційним матеріальним майном сучасна людина залишає після себе значний цифровий слід: акаунти в соціальних мережах, профілі в месенджерах, хмарні сховища, ігрові облікові записи, криптовалютні гаманці, NFT та інші цифрові активи. У сучасній правовій доктрині момент переходу цифрової ідентичності у спадкову площину дедалі частіше позначається поняттям «цифрова смерть» [1, с.77]. Попри очевидну практичну значущість цієї проблематики, правовий режим цифрових акаунтів після смерті особи в Україні залишається недостатньо врегульованим, а законодавство не містить комплексного механізму їх спадкування.

Для визначення можливості спадкування цифрового акаунта цивілістична доктрина пропонує розмежовувати сам обліковий запис та його вміст. Обліковий запис є технічним набором цифрових даних, який містить логін, пароль та інші засоби ідентифікації користувача у системі. Він не має творчого характеру, не є самостійним об’єктом цивільних прав і фактично виконує лише функцію доступу до цифрового середовища. Саме тому більшість науковців доходять висновку, що сам акаунт не може бути об’єктом спадкування [2, с.135]. Водночас контент акаунта: фотографії, відео, тексти, електронні листи, бази даних, цифрові твори чи інші інформаційні матеріали – може мати як особисту, так і економічну цінність, а тому становить основний інтерес для спадкоємців.

Правовий режим цифрової спадщини безпосередньо залежить від характеру інформації, яка міститься в акаунті. Сучасна правова наука поділяє цифрові активи на майнові та особисті немайнові. Якщо акаунт використовується для отримання доходу, містить об’єкти авторського права або інші результати творчої діяльності, він набуває ознак майнового активу. Йдеться, зокрема, про монетизовані YouTube-канали, комерційні Instagram-профілі, цифрові колекції NFT, криптовалютні активи чи інтернет-магазини [3,

с.52]. Відповідно до ст. 1218 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), до складу спадщини входять усі права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися у зв'язку з його смертю [4]. У такому випадку спадкується не сам технічний акаунт, а майнові права інтелектуальної власності на цифровий контент, право отримання прибутку та інші економічні інтереси, пов'язані з використанням акаунта. Якщо таких спадкоємців декілька, права на цифровий контент здійснюються ними спільно відповідно до ст. 428 ЦК України, яка регулює спільність прав інтелектуальної власності.

Особливе місце серед цифрових активів займають криптовалюта та NFT, які українське законодавство поступово визнає цифровими речами. Відповідно до ст. 179-1 ЦК України цифрова річ є об'єктом цивільних прав, що існує виключно у цифровому середовищі та має майнову цінність. Такі активи можуть входити до складу спадщини та переходити до спадкоємців у порядку універсального правонаступництва.

Інший правовий режим мають особисті цифрові акаунти, пов'язані виключно з приватним життям особи. Соціальні мережі, електронне листування, приватні фотоархіви та повідомлення здебільшого містять конфіденційну інформацію, нерозривно пов'язану з особистістю померлого [2, с.137]. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 1219 ЦК України особисті немайнові права не входять до складу спадщини. Надання спадкоємцям необмеженого доступу до особистих листувань чи приватних архівів може порушувати право на таємницю кореспонденції та недоторканність приватного життя, гарантовані ст. 31 Конституції України, ст. 163 ЦК України та ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5; 6].

Суттєву проблему у сфері цифрової спадщини створюють користувацькі угоди транснаціональних IT-компаній. Відносини між користувачем і платформою регулюються договорами типу Terms of Service або EULA, які фактично встановлюються корпораціями в односторонньому порядку. Більшість цифрових платформ дотримуються концепції «no right of survivorship», відповідно до якої користувач не є власником акаунта, а лише отримує особисту ліцензію на користування сервісом, що припиняється у момент його смерті [3, с.52]. Так, компанія Meta дозволяє переведення профілю у меморіальний статус та призначення так званого «хранителя», який може частково адмініструвати сторінку, але не отримує доступу до приватних повідомлень. Google впровадила сервіс Inactive Account Manager, що дає можливість заздалегідь визначити осіб, які отримають доступ до певних даних у разі тривалої неактивності користувача. Apple реалізувала функцію Digital Legacy, яка дозволяє призначити цифрового спадкоємця для доступу до даних iCloud після смерті власника. Водночас платформи X та Steam переважно виключають можливість передачі акаунтів у спадщину та допускають лише їх видалення за зверненням родичів.

В Україні спеціальне регулювання цифрової спадщини фактично відсутнє. Нотаріальна практика не містить чітких рекомендацій щодо оформлення прав на цифрові акаунти, а відомості про них не вносяться до державних реєстрів. У зв'язку з цим науковці пропонують модернізувати цивільне законодавство шляхом закріплення окремого інституту спадкування цифрових активів та введення категорії цифрового заповіту. Одним із можливих рішень є доповнення ЦК України спеціальною статтею щодо спадкування цифрових речей та цифрових акаунтів із розмежуванням комерційних і

особистих профілів. Важливим напрямом розвитку є також створення системи електронного нотаріату та інтеграція блокчейн-технологій для фіксації цифрових заповітів, зберігання ключів доступу та підтвердження спадкових прав.

Отже, правовий статус цифрових акаунтів після смерті особи демонструє глибоку трансформацію класичних інститутів цивільного та спадкового права в умовах цифрової епохи. Сам технічний акаунт не є об'єктом спадкування, однак цифровий контент та пов'язані з ним майнові права можуть входити до складу спадщини. Водночас особисті дані та приватне листування потребують посиленого захисту навіть після смерті особи. Україна стоїть перед необхідністю комплексного реформування законодавства у сфері цифрової спадщини, запровадження інституту цифрового заповіту та адаптації нотаріальної системи до нових викликів цифрового суспільства. Головним завданням майбутнього правового регулювання має стати забезпечення балансу між інтересами спадкоємців, стабільністю цифрового майнового обороту та фундаментальним правом людини на приватність і посмертну гідність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Спасова К. І. Цивільно-правові аспекти цифрової ідентичності в соціальних мережах. ІТ-право та кібербезпека в умовах гібридної війни : матеріали Всеукр. круглого столу (м. Одеса, 12 квіт. 2025 р.). 2025. С. 75-78.

2. Кухарєв О. Є. Правовий режим акаунта в соціальній мережі у спадкових правовідносинах. Вісник Національної академії правових наук України. 2025. Том 32, № 1. С. 127-149. DOI: https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-1-127.

3. Кравчук С. Віртуальна власність та цифрова спадщина: теоретико-правовий аспект. Право та інноваційне суспільство. 2026. № 1 (26). С. 48-61. DOI: https://doi.org/10.37772/2309-9275-2026-1(26)-5.

4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 25 трав. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 30.05.2026).

5. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 30.05.2026).

6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 30.05.2026).

Заікін Даніїл Анатолійович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОГО ЗАКОНУ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУС ТИМЧАСОВО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З УКРАЇНИ В КРАЇНАХ ЄС

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила безпрецедентну гуманітарну кризу та наймасштабнішу хвилю вимушеної міграції в Європі з часів Другої світової війни. Мільйони українських громадян, переважно жінки та діти, були змушені шукати притулку на території держав-членів Європейського Союзу. Цей масовий транскордонний рух населення актуалізував складні теоретико-правові та практичні проблеми у сфері міжнародного приватного права (далі - МПП), зокрема щодо гармонізації колізійного регулювання та визначення правового статусу переміщених осіб. Центральним інститутом МПП, який зазнає суттєвої трансформації під впливом сучасних міграційних процесів, є особистий закон фізичної особи. Традиційні підходи до його визначення стикаються з новими викликами, коли мільйони осіб одночасно змінюють країну фактичного перебування, зберігаючи при цьому стійкий правовий та емоційний зв'язок із державою походження. Належне теоретичне осмислення та практичне вирішення колізійних питань, пов’язаних із правоздатністю, дієздатністю, сімейними та спадковими правовідносинами українських громадян за кордоном, є необхідною умовою для ефективного захисту їхніх прав та інтересів у європейському правовому просторі. Термін «біженець» почав широко використовуватись серед міжнародної спільноти після Першої світової війни, коли населення однієї держави стало мігрувати до інших держав у зв’язку із збройними конфліктами, політичними переслідуваннями, дискримінацією тощо [4, с. 620]. Теоретичний базис дослідження інституту особистого закону фізичної особи бере свій початок у класичних доктринах МПП. У сучасній міжнародній практиці існує дві основні системи визначення закон фізичної особи: закон громадянства та закон доміцилію чи постійного місця проживання. Країни континентальної правової сім'ї, до якої належить і Україна, традиційно віддають перевагу критерію громадянства. Відповідно до частини 1 статті 16 Закону України «Про міжнародне приватне право», особистим законом фізичної особи вважається право держави, громадянство якої вона

має [1]. Ця прив'язка є стабільною та відображає стійкий політико-правовий зв'язок особи зі своєю державою, який не переривається у разі перетину кордону. Водночас у праві багатьох держав ЄС, а також у сучасних європейських регламентах, все більшого значення набуває критерій «звичайного місця проживання», який є гнучкішим і орієнтованим на фактичний центр життєвих інтересів особи. В умовах вимушеної міграції виникає серйозна колізійна напруга: з одного боку, українське законодавство продовжує розглядати переміщених громадян крізь призму закону громадянства, а з іншого - правопорядок приймаючої держави ЄС може прагнути застосувати до них місцеве право на підставі тривалого фактичного проживання на її території.

Практика європейських держав щодо біженців показує прагнення всебічного співробітництва. Правовий статус тимчасово переміщених осіб з України в країнах ЄС має унікальну юридичну природу, оскільки він базується на першому в історії практичному застосуванні Директиви Ради ЄС 2001/55/ЕС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. Цей механізм був активований Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 4 березня 2022 року, що дозволило оминути довготривалу та складну індивідуальну процедуру розгляду заяв на отримання статусу біженця [2]. Тимчасовий захист надав українським громадянам комплекс прав, що включає право на легальне проживання, доступ до ринку праці, забезпечення житлом, медичну допомогу та доступ дітей до освіти нарівні з громадянами приймаючої країни. З погляду міжнародного приватного права, цей статус займає проміжне місце між статусом іноземця, який тимчасово перебуває за кордоном, та біженця. Важливо підкреслити, що особи, які перебувають під тимчасовим захистом, не втрачають зв'язку з Україною: вони зберігають українське громадянство, їхній особистий закон з позиції українського суду залишається незмінним, а їхнє перебування в ЄС розглядається як вимушене та тимчасове, навіть попри тривалий строк дії цього режиму.

Особливу складність у контексті колізійного регулювання становлять питання сімейного права, оскільки серед переміщених осіб переважають жінки з дітьми. Розірвання шлюбів, укладених в Україні, стягнення аліментів, визначення місця проживання дитини та встановлення опіки - всі ці питання вимагають чіткого визначення компетентного правопорядку. На європейському рівні ці відносини регулюються Регламентом Брюссель II-A (Ради ЄС 2019/1111) від 25 червня 2019 року про юрисдикцію, визнання та виконання рішень у подружніх справах та питаннях батьківської відповідальності, а також про міжнародне викрадення дітей, який у питаннях батьківської відповідальності покладається на критерій звичайного місця проживання дитини [3]. Якщо українська дитина проживає в Німеччині чи Польщі вже тривалий час, місцеві органи влади та суди схильні вважати, що її «звичайне місце проживання» змінилося, а отже, до правовідносин має застосовуватися місцеве право. Це може призводити до правових конфліктів, наприклад, у ситуаціях, коли органи союзу опіки приймаючої країни втручаються в реалізацію батьківських прав українських громадян, керуючись власними стандартами захисту прав дитини, які відрізняються від українських.

Підсумовуючи, можна констатувати, що інститут особистого закону фізичної особи в умовах сучасного міграційного кризу продемонстрував необхідність пошуку балансу між

стабільністю закону громадянства та гнучкістю закону звичайного місця проживання. Тимчасовий захист, наданий країнами ЄС, став ефективним інструментом забезпечення базових прав українських громадян, проте він не вирішив усіх колізійних суперечностей у сфері приватного права. Захист національних інтересів України та майбутня реінтеграція її населення вимагають від вітчизняного законодавця та європейських інституцій активної співпраці, укладення двосторонніх угод про правову допомогу та розробки спеціальних роз'яснень, які б чітко кваліфікували статус тимчасово переміщених осіб як такий, що не веде до автоматичної зміни їхнього особистого закону в чужому правопорядку. Лише через координацію національних правових систем та гнучке тлумачення колізійних прив'язок можливо забезпечити правову визначеність та ефективний захист майнових і особистих немайнових прав мільйонів українців, які опинилися за кордоном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 № 2709-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text (дата звернення: 03.06.2026).
2. Директива Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2001_55.pdf (дата звернення: 03.06.2026).
3. Регламент Брюссель II-A (Ради ЄС 2019/1111) від 25 червня 2019 року. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%80%D1%8E%D1%81%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%8C_II (дата звернення: 03.06.2026).
4. Якимчук М.Ю., Соломко С.С., Самороков В.О. Правовий статус українських біженців у країнах Європи. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023 р. С. 619-625.
5. Черній Ю.Л. Тимчасовий захист громадян України в ЄС у контексті світових міграційних процесів та війни в Україні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 88: частина 4. 2025 р. С. 153-160.

Заікін Даніїл Анатолійович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ САНКЦІЙ НА ВИКОНАННЯ ТРАНСКОРДОННИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

В останні роки активно застосовуються санкції як інструмент впливу на економіку та осіб, пов'язаних із державою-агресором. Міжнародні санкції стали дестабілізуючим чинником для вже укладених зовнішньоекономічних контрактів, унеможливлюючи здійснення міжнародних розрахунків через відключення фінансових інституцій від глобальних систем грошових переказів, блокуючи логістичні ланцюги та встановлюючи жорсткі заборони на експорт чи імпорт певних категорій товарів і послуг. За таких умов центральною проблемою господарського права став юридичний аналіз впливу санкційних обмежень на виконання транскордонних зобов'язань, визначення їхнього правового статусу як обставин непереборної сили (форс-мажору) або підстави для припинення чи суттєвої зміни умов договору.

Господарська діяльність в України являється тим напрямком, що забезпечує економічне зростання й процвітання країни, а значить і забезпечує добробут кожного члена нашого суспільства [4, с. 5]. В Україні, рішення щодо застосування санкцій щодо тієї чи іншої особи ініціює Рада національної безпеки і оборони України (РНБО). Після цього Президент України затверджує відповідні обмеження указами, які набувають юридичної сили. Впровадження санкцій на практиці забезпечує Кабінет Міністрів України, при цьому розробляє нормативно-правові акти та здійснює контроль за їх виконанням [2].

Теоретичний базис дослідження правової природи санкцій полягає у розмежуванні міжнародно-правових (публічних) та приватноправових аспектів їхнього впливу на комерційні відносини. У міжнародному приватному праві санкції, ухвалені іноземними державами або міжнародними організаціями, зазвичай кваліфікуються як імперативні норми особливого значення (норми безпосереднього застосування). Відповідно до колізійних принципів більшості правових систем, зокрема положень європейського законодавства (статті 9 Регламенту Рим I № 593/2008 від 17.06.2008), такі норми підлягають застосуванню незалежно від того, право якої країни обрали сторони для регулювання своїх договірних відносин [1]. Це створює серйозну колізійну напругу: якщо

договір підпорядкований праву однієї держави, але один із контрагентів зареєстрований або здійснює діяльність у юрисдикції, яка запровадила санкції, він зобов'язаний дотримуватися санкційних регламентів своєї держави під загрозою кримінальної чи адміністративної відповідальності, що робить виконання контракту нелегальним чи фізично неможливим з погляду його особистого закону. Таким чином, санкції діють як зовнішній публічно-правовий елемент, який імперативно втручається у приватні автономні відносини сторін і руйнує традиційний принцип свободи договору. Для бізнесу це створює не лише посилення регуляторного тиску, а й суттєві ризики для господарської діяльності: від розірвання контрактів до блокування активів [2].

Ключовим та найбільш дискусійним практичним питанням у судовій та арбітражній практиці є кваліфікація міжнародних санкцій як обставин непереборної сили. У класичному розумінні форс-мажор вимагає наявності таких ознак, як надзвичайність, невідворотність та об'єктивна неможливість виконання. Запровадження санкцій, які забороняють постачання конкретного обладнання або блокують рахунки іноземного банку, зазвичай відповідає критеріям надзвичайності та невідворотності, оскільки приватні суб'єкти господарювання ніяк не можуть вплинути на рішення іноземних урядів чи міжнародних інституцій. Проте правові наслідки санкційного форс-мажору не є автоматичними та залежать від тексту самого договору та застосовного права. Для звільнення від відповідальності за невиконання зобов'язання сторона повинна довести безпосередній причинно-наслідковий зв'язок між конкретною санкційною забороною та неможливістю здійснити поставку чи оплату. Якщо санкції лише ускладнюють виконання, роблять його дорожчим або вимагають пошуку альтернативних логістичних маршрутів, вони не визнаються форс-мажором, а розглядаються як звичайний комерційний ризик, який сторони мають нести самостійно у межах своєї підприємницької діяльності.

Окрему складність становлять ситуації, коли тривала дія міжнародних санкцій призводить до істотної зміни обставин, якою сторони керувалися під час укладення договору, або до остаточної неможливості виконання зобов'язання. У цивільному та господарському праві багатьох держав суттєва зміна обставин є підставою для розірвання договору або зміни його умов у судовому порядку. Якщо санкційний режим має довгостроковий або безстроковий характер і повністю блокує предмет контракту, подальше збереження договірних зв'язків втрачає економічний сенс. У таких випадках транскордонні господарські зобов'язання підлягають припиненню у зв'язку з неможливістю виконання, викликаною актом органу державної влади (юридична неможливість), що звільняє сторони від подальших взаємних обов'язку без застосування штрафних санкцій. Зокрема, було б доцільно визначити спеціальні правові підстави, форми і порядок припинення договірних зобов’язань у зв’язку із застосуванням санкцій (обмежувальних заходів) до їх сторони (сторін), а також спеціальні правила врегулювання майнових і немайнових інтересів сторін внаслідок такого припинення, оскільки загальні господарсько- і цивільно-правові засоби не пристосовані до спеціальних санкційних умов, а отже часом неспроможні вирішити спірні господарські ситуації [3, с. 399].

Окрім того, суттєвим викликом є виконання так званих «санкційних застережень», які сучасні компанії масово включають до контрактів, оскільки вони часто містять розмиті формулювання щодо права в односторонньому порядку розірвати договір у разі

найменшого ризику потрапляння контрагента під обмеження, що нерідко веде до зловживань та штучних судових спорів.

Підсумовуючи, можна констатувати, що міжнародні санкції перетворилися на один із найвпливовіших чинників правового регулювання транскордонних господарських відносин, який суттєво обмежує автономію волі сторін та деформує класичні інститути договірного права. Санкційні обмеження діють як імперативні норми безпосереднього застосування, які домінують над обраним сторонами правопорядком та вимагають гнучкого підходу при їхній кваліфікації як обставин непереборної сили чи істотної зміни обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Регламент (ЄС) № 593/2008 від 17.06.2008 Європейського Парламенту та Ради "Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань ("Рим I")". URL: https://zakononline.ua/documents/show/287485___287550 (дата звернення: 03.06.2026).

2. Санкційні ризики для бізнесу: судова практика та реальні наслідки для господарської діяльності. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/234891_sanktsyn-riziki-dlya-bznesu-sudova-praktika-ta-realn-nasldki-dlya-gospodarsko-dyalnost (дата звернення: 03.06.2026).

3. Марченко В.Б. Вирішення господарських спорів щодо невиконання зобов’язань внаслідок застосування санкцій (обмежувальних заходів). Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2024. С. 395-399.

4. Резворович К. Р., Юніна М. П., Круглова О. О. та ін. Діяльність суб’єктів господарювання : зб. нормат.-прав. актів / уклад. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2021. 344 с.

Заікін Даніїл Анатолійович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Приловський Володимир Володимирович,***
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИКИ ДОПИТУ В УМОВАХ СКОЄННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Збройна агресія проти України та масове вчинення воєнних злочинів обумовили необхідність докорінного перегляду класичних криміналістичних підходів до проведення окремих слідчих дій, серед яких допит посідає одне з ключових місць у формуванні доказової бази для національних та міжнародних судових інстанцій. Специфіка допиту у кримінальних провадженнях за скоєння воєнних злочинів визначається особливим правовим режимом воєнного стану, масштабністю й жорстокістю вчинених правопорушень, значним суспільним резонансом, а також специфічним психоемоційним станом допитуваних осіб. Залежно від процесуального статусу особи, тактичні прийоми підготовки, встановлення психологічного контакту та безпосереднього фіксування показань мають суттєві відмінності, що вимагає від слідчого високого рівня професійної, психологічної та міжнародно-правової компетентності. Тактичні прийоми допиту в таких умовах стають ключовим елементом успішного розслідування [2, с. 90].

Тактика допиту потерпілих та свідків подій та наслідків воєнних злочинів, які зазнали фізичного або психологічного насильства, перебували в окупації, полоні чи стали свідками загибелі близьких, базується на засадах мінімізації повторної травматизації (ретравматизації) та неухильного дотримання концепції чутливості до травми. Класичні тактичні прийоми, спрямовані на виявлення суперечностей через жорстку деталізацію, у таких випадках є не те, щоб небажаними, але й зовсім недопустимими, оскільки під впливом гострого стресу чи посттравматичного стресового розладу пам'ять людини може функцінувати фрагментарно: хронологія подій може бути порушена, а другорядні деталі витіснені згадками про найбільш травмуючі моменти. Підготовчий етап допиту таких осіб передбачає ретельний вибір місця (за можливості, поза межами стандартних кабінетів поліції, у спеціалізованих безпечних просторах типу «Барнахус» для неповнолітніх або дружніх до дитини приміщеннях). Установлення психологічного контакту розпочинається з надання допитуваному відчуття контролю над ситуацією:

слідчий роз'яснює мету зустрічі простими словами, обов'язково призначає присутність психолога та/або законного представника і наголошує на праві особи зробити перерву в будь-який момент. На стадії вільної розповіді слідчому слід утримуватись від перебивання, фіксуючи ключові опорні точки, а на стадії уточнюючих запитань використовувать виключно відкриті, нейтральні формулювання, уникаючи навідних або суггестивних питань(наприклад, *"Чи був нападник у червоній куртці?"* (замість: *"У що був одягнений нападник?"*)), які можуть спотворити реальні спогади особи. Потерпілі від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, допитуються за спеціальними міжнародними протоколами (зокрема, Мурадівським протоколом), де ключовим є забезпечення конфіденційності, поваги до гідності та залучення слідчих однієї статі з допитуваним, якщо про це просить потерпіла особа.

Принципово іншою є архітектоніка та тактика допиту підозрюваних у вчиненні воєнних злочинів, які найчастіше є військовослужбовцями збройних сил не тільки країни-агресора, представниками приватних військових компаній або колаборантами. Головна особливість цієї категорії допитуваних полягає в наявності стійкої ідеологічної установки, психологічної підготовки до допиту, а також у виправданні власних дій через виконання наказів командування чи дію законів війни, але тільки за Конституцією і Законами України. Тактична підготовка до такого допиту вимагає від слідчого детального вивчення особи підозрюваного, його військового звання, посади, бойового шляху підрозділу, а також збирання максимального масиву об'єктивних цифрових даних (результатів OSINT-розвідки, білінгу мобільних телефонів, супутникових знімків, показань свідків та висновків експертиз). Допит військовополонених проводиться із суворим дотриманням вимог Третьої Женевської конвенції про поводження з військовополоненими 1949 року, що виключає будь-які форми фізичного чи психологічного тиску, катування чи погрози. У ситуаціях безконфліктного допиту тактичні прийоми спрямовані на деталізацію військової ієрархії, отримання інформації про структуру підрозділу, характер отриманих наказів та координацію дій. У ситуаціях тактичного конфлікту, коли підозрюваний дає завідомо неправдиві показання або займає позицію повного заперечення вини, найбільш ефективним є прийом раптового або послідовного пред'явлення беззаперечних доказів (наприклад, демонстрація відеозаписів з камер спостереження або супутникових знімків, що фіксують присутність підозрюваного на місці страти чи обстрілу цивільних об'єктів). Ефективним є також використання прийому «виявлення внутрішніх суперечностей у показаннях», коли слідчий спочатку спонукає особу детально описати другорядні обставини (наприклад, графік чергувань чи маршрут руху техніки), а потім демонструє нестиковки цих даних із загальною лінією захисту підозрюваного. Особливе місце посідає тактичне руйнування аргументу про «виконання наказу» як обставини, що виключає злочинність діяння, шляхом доведення, що наказ мав очевидно протиправний характер (наприклад, наказ про розстріл беззбройних цивільних осіб чи розграбування майна).

Важливим аспектом тактики допиту в умовах воєнних злочинів є обов'язкова фіксація процесу за допомогою безперервного відеозапису, що вимагається не лише національним законодавством (ч. 10 ст. 216 КПК України для певних категорій справ), а й стандартами міжнародного правосуддя. Відеофіксація дозволяє зберегти невербальну поведінку допитуваного, міміку, жестикуляцію, емоційні реакції, що у майбутньому унеможливлює

висунення захистом неправдивих звинувачень щодо застосування до особи недозволених методів слідства чи психологічного тиску [3, с. 575]. Отримані під час допиту дані підлягають негайній перевірці та аналітичній обробці та систематизації у синергії з іншими матеріалами кримінального провадження (зокрема, даними судово-медичних, балістичних, вибухотехнічних експертиз) з метою створення цілісної картини події злочину (так званого «ланцюжка командування», власного поклику та «загального контексту нападу»), що необхідно для доведення системності воєнних злочинів на стратегічному рівні.

Підсумовуючи, слід зазначити, що тактика допиту у провадженнях щодо воєнних злочинів трансформувалася з суто криміналістичного інструменту отримання інформації у складний, інтегрований процес, де психологічна виваженість поєднується із жорсткими стандартами міжнародного гуманітарного права. Уміння слідчого тактично правильно й ефективно провести допит здатне дати слідству відчутне просування вперед, чого не можуть дати інші слідчі дії й навіть їх комплекс [1, с. 329]. Успішність цієї слідчої дії безпосередньо залежить від здатності слідчого диференціювати підходи: застосовувати травма-інформовані, підтримуючі методики під час спілкування з жертвами війни та глибоко аналітичні, доказово обґрунтовані та правомірно-наступальні психологічно, юридично й по-людськи гуманно використані прийоми під час допиту суб'єктів воєнних злочинів, що є гарантією збирання допустимих доказів для невідворотності покарання винних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Строк І. Особливості тактики проведення допиту потерпілих і свідків щодо фактів знищення або пошкодження майна цивільних осіб як порушення законів війни. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану. Харків, 2022. С. 328-330.

2. Синоверський А. Тактичні прийоми проведення допиту під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Юридична психологія. 2024.No 2(35). С.90–99.

3. Тимошко, В. В. Процесуальні і тактичні особливості допиту потерпілого під час досудового розслідування воєнних злочинів. Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама : зб. тез доп. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 573-576.

Зеленська Марина Володимирівна
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
рядовий поліції
Науковий керівник: ***Чепурко Вадим Миколайович***
викладач кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ У РОЗКРИТТІ ТА РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

У сучасних умовах боротьби зі злочинністю особливого значення набуває використання криміналістичних обліків у діяльності правоохоронних органів. Криміналістичні обліки є важливим джерелом інформації, що використовується для встановлення осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень, ідентифікації речових доказів та забезпечення ефективного розкриття злочинів [1]. Їх застосування значно підвищує оперативність та результативність розслідування.

Криміналістичні обліки – це система накопичення, зберігання та використання інформації про осіб, предмети, сліди та інші об'єкти, що мають значення для розкриття і розслідування злочинів. Такі обліки формуються та ведуться спеціальними підрозділами правоохоронних органів. Основною метою криміналістичних обліків є забезпечення швидкого отримання інформації, необхідної для встановлення обставин кримінального правопорушення [2].

У криміналістиці виділяють різні види обліків залежно від характеру інформації. До основних належать дактилоскопічний, балістичний, трасологічний, облік осіб, які перебувають у розшуку, а також облік викрадених речей і транспортних засобів. Кожен із зазначених видів має важливе значення для встановлення фактів та осіб, причетних до злочинної діяльності.

Особливого значення на сучасному етапі розвитку криміналістики набувають обліки ДНК-профілів, які є одним із найефективніших засобів ідентифікації особи за біологічними слідами. Розвиток молекулярно-генетичних технологій дозволив значно розширити можливості правоохоронних органів щодо встановлення осіб, причетних до вчинення кримінальних правопорушень. ДНК-профілі формуються на основі генетичної інформації, отриманої з біологічних зразків людини, що забезпечує високий рівень достовірності результатів ідентифікації [6].

Актуальність використання обліків ДНК-профілів значно зросла в умовах воєнного стану та збройної агресії проти України. Генетичні обліки активно використовуються для

встановлення осіб загиблих військовослужбовців і цивільних громадян, ідентифікації безвісти зниклих осіб, а також документування воєнних злочинів. Наявність централізованих баз генетичних даних сприяє оперативному проведенню експертних досліджень та забезпечує належний рівень криміналістичного забезпечення діяльності правоохоронних органів [6].

Подальший розвиток обліків ДНК-профілів пов'язаний із впровадженням сучасних інформаційних технологій, автоматизацією процесів пошуку та порівняння генетичних даних, а також удосконаленням законодавчого регулювання у сфері державної реєстрації геномної інформації людини. Розширення можливостей таких обліків сприятиме підвищенню ефективності розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, а також зміцненню міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю [6].

Дактилоскопічний облік є одним із найбільш поширених та ефективних видів криміналістичних обліків. Він базується на індивідуальності папілярних візерунків пальців рук людини. За допомогою дактилоскопічних обліків правоохоронні органи можуть швидко встановлювати особу злочинця, виявляти причетність особи до кількох злочинів та ідентифікувати невпізнані трупи [3]. Сучасні автоматизовані системи значно спрощують процес пошуку та порівняння відбитків.

Балістичні обліки використовуються для дослідження вогнепальної зброї, куль та гільз. Вони дозволяють встановлювати конкретну зброю, з якої було здійснено постріл, а також виявляти факти використання однієї і тієї ж зброї при вчиненні кількох злочинів. Балістичні обліки є важливим засобом боротьби зі злочинами, пов'язаними із незаконним обігом зброї.

Трасологічні обліки містять інформацію про сліди взуття, транспортних засобів, знарядь злому та інших об'єктів. Аналіз таких слідів дозволяє встановити механізм учинення злочину, маршрут пересування злочинця та інші важливі обставини. Використання трасологічних обліків сприяє більш повному дослідженню доказів у кримінальному провадженні.

Криміналістичні обліки мають важливе значення для розкриття та розслідування злочинів. Вони дозволяють швидко перевіряти інформацію щодо осіб, предметів та слідів, що значно економить час слідчого та оперативних працівників. Завдяки використанню обліків забезпечується взаємодія між різними правоохоронними органами та підвищується ефективність боротьби зі злочинністю [4].

Розвиток сучасних інформаційних технологій сприяв удосконаленню систем криміналістичних обліків. Автоматизовані бази даних дозволяють здійснювати швидкий пошук інформації та забезпечують її надійне зберігання. Використання цифрових технологій значно підвищує ефективність роботи правоохоронних органів та сприяє оперативному розкриттю злочинів.

Попри значні переваги, використання криміналістичних обліків супроводжується певними проблемами. До них належать недостатнє технічне забезпечення окремих підрозділів, обмежене фінансування та необхідність постійного оновлення інформаційних систем. Також важливим є питання захисту персональних даних та забезпечення законності використання інформації.

Отже, криміналістичні обліки є важливим елементом системи боротьби зі злочинністю. Їх використання сприяє швидкому розкриттю та ефективному розслідуванню кримінальних правопорушень, встановленню осіб злочинців та

дослідженню доказів. Подальший розвиток криміналістичних обліків пов'язаний із впровадженням сучасних інформаційних технологій та вдосконаленням діяльності правоохоронних органів [5].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 27.05.2026).
2. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник. Київ : Ін Юре, 2021. 640 с.
3. Біленчук П. Д. Криміналістика : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2020. 496 с.
4. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник. Харків : Право, 2019. 768 с.
5. Клименко Н. І. Інформаційне забезпечення діяльності правоохоронних органів : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 312 с.
6. Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» від 09.07.2022 № 2391-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20#Text (дата звернення: 02.06.2026).

Зеленська Марина Володимирівна
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
рядовий поліції
Науковий керівник: ***Марченко Олена Вікторівна***
професорка кафедри теорії та історії держави та права,
конституційного права та прав людини
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРЯ ООН З МОНІТОРИНГУ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Права людини є однією з основоположних цінностей сучасного міжнародного права та становлять базу функціонування міжнародної системи захисту особи. В умовах зростання кількості міжнародних конфліктів, гуманітарних криз, випадків дискримінації та порушення фундаментальних свобод особливого значення набуває діяльність міжнародних організацій, спрямована на забезпечення ефективного контролю за дотриманням прав людини. Провідне місце у цій системі посідає Організація Об'єднаних Націй (далі- ООН), яка здійснює комплексну діяльність у сфері підтримання міжнародного миру, безпеки та захисту прав і свобод людини. Важливу роль у механізмі забезпечення та моніторингу дотримання прав людини на глобальному рівні відіграє безпосередньо Генеральний секретар ООН, який виконує координаційну та представницьку функції у цій сфері. Відповідно до положень Статуту ООН, Генеральний секретар є головною адміністративною посадовою особою Організації [1].

Забезпечуючи виконання статутних завдань ООН у правозахисній сфері, Генеральний секретар спирається на розгалужену систему допоміжних органів та спеціалізованих установ. У цьому контексті практичний вимір діяльності Генерального секретаря з моніторингу дотримання прав людини імплементується на рівні ключових правозахисних структур Організації. В свою чергу, ООН через Раду з прав людини та Управління Верховного комісара ООН з прав людини здійснює документування порушень прав людини та надання допомоги постраждалим [2, с. 198].

Особливе значення у діяльності Генерального секретаря ООН у сфері моніторингу дотримання прав людини має здійснення превентивної дипломатії, підготовка спеціальних доповідей та інформування органів ООН про наявність системних порушень прав і свобод людини. Відповідно до ст. 99 Статуту ООН Генеральний секретар

уповноважений доводити до відома Ради Безпеки про будь-які питання, які, на його думку, можуть загрожувати підтримці міжнародного миру та безпеки [3, с. 287]. Реалізація даного повноваження безпосередньо пов'язана із фіксацією фактів масових порушень прав людини, воєнних злочинів, злочинів проти людяності та інших форм грубого порушення міжнародного гуманітарного права оскільки сучасна доктрина міжнародного права визнає системні правопорушення у цій царині безпосереднім тригером дестабілізації безпекової ситуації.

Важливим інструментом у реалізації зазначеної функції є публічна та конфіденційна діяльність Генерального секретаря, що втілюється у механізмі «тихої дипломатії». Цей метод дозволяє здійснювати безпосередній політико-правовий моніторинг у зонах латентних чи активних конфліктів шляхом призначення Спеціальних представників та Посланців [4, с. 45]. На основі інформації, зібраної цими інституціями, а також польовими місіями ООН, Генеральний секретар формує щорічні та тематичні доповіді, які слугують офіційним підґрунтям для ухвалення резолюцій Радою Безпеки та Генеральною Асамблеєю.

Практична імплементація моніторингової функції здійснюється також через розгалужену систему польових місій та Спеціальних представників Генерального секретаря, які діють у зонах збройних конфліктів. У межах цієї вертикалі інформаційні масиви, що акумулюються Моніторинговою місією ООН з прав людини в Україні першочергово спрямовуються у вигляді звітів до Верховного комісара ООН з прав людини. Верховний комісар, у свою чергу, акумулює ці дані та звітує безпосередньо Генеральному секретарю ООН, а також представляє на їхній основі щорічні письмові доповіді Генеральній Асамблеї ООН. Важливо зазначити, що така моніторингова місія ООН з прав людини діє в межах мандату Верховного Комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини, який визначений резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 48/141 від 20 грудня 1993 року [4, с. 737]. Отримані у такий спосіб емпіричні дані та аналітичні матеріали стають концептуальним підґрунтям для реалізації превентивної дипломатії Генерального секретаря ООН, дозволяючи йому застосовувати інструменти «тихої дипломатії» та здійснювати політико-правове реагування на системні порушення міжнародного гуманітарного права.

Отже, діяльність Генерального секретаря ООН у сфері моніторингу дотримання прав людини є важливим елементом міжнародного механізму забезпечення та захисту основоположних прав і свобод людини. Реалізуючи повноваження, передбачені Статутом ООН, Генеральний секретар здійснює координацію діяльності правозахисних інституцій Організації, забезпечує інформування органів ООН про факти системних порушень прав людини, а також сприяє застосуванню превентивних дипломатичних механізмів у зонах конфліктів та гуманітарних криз. Особливе значення у реалізації моніторингової функції мають діяльність спеціальних представників, польових місій та механізми «тихої дипломатії», які дозволяють своєчасно виявляти порушення міжнародного гуманітарного права та реагувати на них у межах міжнародно-правових процедур. Таким чином, діяльність Генерального секретаря ООН виступає важливим інструментом забезпечення міжнародної безпеки, підтримання миру та зміцнення глобальної системи захисту прав людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду : Статут Орг. Об'єдн. Націй від 26.06.1945 : станом на 16 верес. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 25.05.2026).

2. Задорожна І., Пивовар М. Взаємодія між національними та міжнародними інституціями в контексті забезпечення прав людини в умовах війни в Україні. Збірник матеріалів Четвертої міжнародної науково-практичної конференції. Незалежність України: права людини та Національна безпека. Львів, 2024. С. 198- 200.

3. Щьокін Ю. В. Межі міжнародно- правової відповідальності Генерального секретаря ООН у контексті його статутних і домислювальних повноважень. Збірник наукових праць. Випуск 170. Харків, 2025. С. 280- 305.

4. Трагнюк О.Я., Марич А.В., Дакова А.Д. Деякі питання статусу та функціонування моніторингової місії ООН з прав людини в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Міжнародне право. Ужгород, 2024. С. 736- 741.

Зеленська Марина Володимирівна
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Корогод Світлана Володимірвна,***
старший викладач, доктор філософії у галузі права
майор поліції, доцент кафедри
Кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ СУДИМОСТІ

Судимість є одним із найважливіших інститутів кримінального права України. Вона виникає внаслідок набрання законної сили обвинувальним вироком суду та має суттєве значення для подальшого правового статусу особи. Інститут судимості виконує не лише каральну, а й превентивну функцію, оскільки спрямований на попередження повторного вчинення кримінальних правопорушень [1]. Водночас судимість впливає не тільки на сферу кримінально-правових відносин, а й на соціальне становище особи у суспільстві. Наявність судимості може стати перешкодою для працевлаштування, отримання певних прав чи соціальної адаптації.

У кримінальному праві судимість розглядається як особливий правовий стан особи, яка була засуджена за вчинення кримінального правопорушення. Вона триває від моменту набрання вироком законної сили до її погашення або зняття у встановленому законом порядку [2]. Судимість має важливе юридичне значення, адже враховується при кваліфікації повторності кримінальних правопорушень, рецидиву та визначенні міри покарання. Крім цього, судимість впливає на правосуб'єктність особи та можливість реалізації окремих прав.

Одним із головних кримінально-правових наслідків судимості є врахування її при призначенні покарання за нове кримінальне правопорушення. Наявність незнятої чи непогашеної судимості може бути обставиною, що обтяжує покарання [3]. Також судимість впливає на можливість застосування умовного засудження, амністії чи умовно-дострокового звільнення. Для осіб із рецидивом законодавством часто передбачено більш суворі санкції, що пояснюється підвищеним рівнем суспільної небезпеки.

Рецидив є одним із найбільш небезпечних проявів повторної кримінально протиправної поведінки. Наявність судимості безпосередньо впливає на встановлення рецидиву та

визначення його виду. Законодавство України передбачає простий, небезпечний та особливо небезпечний рецидив. Встановлення рецидиву має значення для індивідуалізації покарання та визначення режиму відбування покарання. Такий підхід спрямований на посилення боротьби зі злочинністю та профілактику повторних правопорушень.

Особи, які мають судимість, можуть зазнавати певних правових обмежень. Зокрема, законодавство забороняє займати окремі посади у державних органах, працювати у правоохоронних структурах чи обіймати посади, пов'язані з матеріальною відповідальністю. Також судимість може стати підставою для відмови у видачі дозволу на зброю або доступу до державної таємниці [4]. Такі обмеження мають на меті захист суспільних інтересів та забезпечення громадської безпеки.

Соціальні наслідки судимості нерідко є більш складними, ніж правові. Особи, які відбули покарання, часто стикаються з негативним ставленням з боку суспільства. У багатьох випадках роботодавці відмовляють у працевлаштуванні через наявність судимості, навіть якщо особа повністю виправилася. Це призводить до матеріальних труднощів, психологічного дискомфорту та втрати мотивації до соціально корисної поведінки.

Після звільнення з місць позбавлення волі особи можуть переживати серйозні психологічні труднощі. Вони пов'язані з адаптацією до нових умов життя, відновленням соціальних зв'язків та необхідністю інтеграції у суспільство. Часто колишні засуджені стикаються з почуттям ізольованості, недовірою з боку оточення та внутрішньою невпевненістю. Відсутність підтримки може сприяти повторному вчиненню кримінальних правопорушень.

Ресоціалізація є важливим етапом повернення особи до нормального суспільного життя після відбуття покарання. Проте в Україні існує низка проблем, пов'язаних із недостатньою ефективністю програм підтримки колишніх засуджених. Недостатня кількість державних програм працевлаштування, соціального супроводу та психологічної допомоги негативно впливає на процес адаптації. Через це особи із судимістю нерідко опиняються у складних життєвих обставинах.

У багатьох європейських державах значна увага приділяється питанням ресоціалізації та соціальної підтримки осіб, які відбули покарання. Зокрема, створюються спеціальні програми професійної підготовки, психологічної допомоги та підтримки у працевлаштуванні. Такий підхід сприяє зниженню рівня рецидивної злочинності та поверненню осіб до законослухняного способу життя. Для України використання міжнародного досвіду може бути корисним у процесі реформування системи виконання покарань.

Для мінімізації негативних наслідків судимості необхідно вдосконалювати кримінальне та кримінально-виконавче законодавство. Важливим напрямом є спрощення процедур погашення судимості для осіб, які довели своє виправлення. Крім цього, необхідно розвивати державні та громадські програми підтримки колишніх засуджених, спрямовані на їх соціальну адаптацію та працевлаштування [5].

Отже, судимість є складним правовим явищем, яке має як кримінально-правові, так і соціальні наслідки. Вона впливає на правовий статус особи, обмежує реалізацію певних прав та ускладнює процес повернення до повноцінного життя у суспільстві. Подолання негативних наслідків судимості можливе лише за умови поєднання ефективного законодавчого регулювання, державної підтримки та формування толерантного ставлення суспільства до осіб, які прагнуть виправитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 27.05.2026).

2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text (дата звернення: 27.05.2026).

3. Таційй В. Я., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Харків : Право, 2021. 528 с.

4. Баулін Ю. В. Судимість у кримінальному праві України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 312 с.

5. Мельник М. І., Хавронюк М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Київ : Дакор, 2022. 1384 с.

Зеленська Марина Володимирівна
здобувачка вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільного права та процесу,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор, юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблематика правового регулювання договору будівельного підряду в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності у зв'язку з істотними трансформаціями суспільно-економічних відносин, зумовленими збройною агресією, руйнуванням інфраструктури та необхідністю оперативного відновлення об'єктів критичної та соціальної значущості. У таких умовах класичні підходи до регулювання договірних зобов'язань у сфері будівництва зазнають значних випробувань, що зумовлює потребу в їх адаптації до нових правових реалій.

Відповідно до ч. 1 ст. 837 ЦК України за договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу [1, с. 389]. Ключовим викликом для договірного регулювання у будівельній галузі в сучасних умовах господарювання стало застосування інституту форс-мажорних обставин, що зумовлює необхідність його ґрунтовного теоретико-правового осмислення та належного практичного врахування під час укладення і виконання договірних зобов'язань. Зокрема, відповідно до статті 14-1 Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», до форс-мажорних обставин відносяться, зокрема, загроза війни, збройний конфлікт, військові дії, загальна військова мобілізація та інші подібні події [2, с. 102].

Сучасний стан будівельної галузі як об'єкта державного регулювання обумовлений змінами, що відбулися в суспільно-політичній, правовій й економічній сферах життєдіяльності України [3, с. 13]. Попри те, що збройна агресія проти України є загальновизнаною обставиною непереборної сили, на практиці виникають колізії щодо кваліфікації конкретних випадків як таких, що унеможливлюють виконання зобов'язань за договором. Це створює правову невизначеність щодо звільнення сторін від відповідальності за порушення строків будівництва, зміни вартості матеріалів або неможливості доступу до будівельних майданчиків, розташованих у зонах бойових дій чи на деокупованих територіях або на територіях із підвищеним рівнем безпекових ризиків.

Зазначені теоретичні складнощі знаходять своє підтвердження в усталеній практиці Верховного Суду. Як обґрунтовано наголошується в постанові Верховного Суду від 9 травня 2023 року у справі № 903/573/22, сам лише факт ведення бойових дій на території України вже не може вважатися єдиною, достатньою та безумовною підставою для звільнення від відповідальності за повне або часткове невиконання договірних зобов'язань, а сторона, яка посилається на конкретні події, має довести наявність прямого причинно-наслідкового зв'язку між форс-мажорними обставинами та об'єктивною неможливістю виконання конкретного зобов'язання [4]. У постанові Верховного Суду у справі № 910/9258/20 закріплено принципово важливу для будівельної галузі правову позицію, відповідно до якої форс-мажорні обставини не мають преюдиційного характеру, і при їх виникненні сторона, яка посилається на них як на підставу неможливості належного виконання зобов'язання, повинна довести їх наявність не тільки самих по собі, але й того, що вони були форс-мажорними саме для цього конкретного випадку [5].

Особливу складність становлять випадки укладення договорів будівельного підряду вже під час дії правового режиму воєнного стану. Як зазначає Верховний Суд у постанові від 10 жовтня 2024 року у справі № 910/332/24, якщо договір укладено під час воєнного стану, посилання на воєнний стан як на «непередбачувану» обставину не є підставою для внесення змін до договору через форс-мажор, оскільки воєнний стан уже було оголошено на момент укладення договору, а сторона прийняла на себе всі ризики та розуміла їх під час укладення договору [6]. Зазначена позиція має принципове значення для договірної практики у будівельній галузі, оскільки виключає можливість автоматичного посилання на воєнні події як універсальну підставу для звільнення від відповідальності за договорами, укладеними після 24 лютого 2022 року.

Для доказування настання форс-мажорної обставини у спорах з договорів будівельного підряду недостатньо формально послатися на загальний лист Торгово-промислової палати України від 28 лютого 2022 року № 2024/02.0-7.1, оскільки під кожен випадок порушення зобов'язання необхідно отримати окремий сертифікат Торгово-промислової палати України, у якому зазначається, яке саме зобов'язання за яким договором не могло бути об'єктивно виконане внаслідок конкретної обставини [4]. У сучасних реаліях належним чином сформульоване застереження про форс-мажорні обставини розподіляє ризик втрати, якщо виконання утруднюється, затримується чи запобігається через подію, яку сторони не могли передбачати чи контролювати [7, с. 167]. Саме тому вдосконалення законодавчого регулювання механізмів підтвердження таких обставин є необхідним для захисту прав як замовників, так і підрядників в умовах воєнного стану.

Крім вищезазначеного, вагомим аспектом правової детермінації сталого функціонування будівельної галузі є необхідність перегляду динамічної ціни контракту. В умовах воєнного стану волатильність ринку будівельних матеріалів, стрімка інфляція та порушення логістичних ланцюгів створюють ситуацію, за якої початковий кошторис втрачає свою актуальність ще на стадії мобілізації ресурсів підрядником. Юридична природа стабілізаційних застережень та механізмів коригування ціни договору будівельного підряду потребує детального нормативного уточнення, оскільки чинне цивільне та господарське законодавство не повною мірою враховує екстремальний характер зростання витрат, що виходить за межі звичайного підприємницького ризику. Спеціальне правове регулювання у сфері відновлення інфраструктури здійснюється на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 року № 1178 «Про затвердження

особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України „Про публічні закупівлі“, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування» [8], яка встановлює спеціальний порядок здійснення публічних закупівель будівельних робіт у період воєнного стану. Водночас зазначена постанова не вирішує комплексно проблеми коригування ціни договору в умовах гіперволатильності ринку.

Отже, аналіз проблем правового регулювання договору будівельного підряду в умовах воєнного стану свідчить про наявність комплексних викликів, зумовлених трансформацією економічного середовища та підвищеним рівнем правової невизначеності. Особливого значення набувають питання належного застосування інституту форс-мажорних обставин, зокрема в частині доведення причинно-наслідкового зв'язку між воєнними подіями та неможливістю виконання договірних зобов'язань, що безпосередньо впливає на розподіл відповідальності між сторонами та підтверджується усталеною практикою Верховного Суду. Водночас нестабільність ринку, інфляційні процеси, порушення логістичних ланцюгів, специфіка укладення договорів під час дії воєнного стану та особливий порядок публічних закупівель у будівництві актуалізують потребу у вдосконаленні механізмів коригування ціни договору та впровадженні ефективних стабілізаційних застережень. У сукупності це обумовлює необхідність подальшого розвитку нормативно-правової бази, спрямованого на забезпечення балансу інтересів сторін договору будівельного підряду та підвищення ефективності правового регулювання будівельної діяльності в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Книшов І. Г. Місце договору будівельного підряду в системі договорів підряду. Альманах права : науково-практичний юридичний журнал. 2025. Випуск 16. С. 388–393.
2. Духневич А. В., Лук'яненко С. А. Особливості регулювання договірних відносин в Україні під час воєнного стану. Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми. 2025. № 1. С. 98–105.
3. Резворович К. Р. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері будівництва : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2016. 194 с.
4. Постанова Верховного Суду від 9 травня 2023 року у справі № 903/573/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/110772041.
5. Постанова Верховного Суду у справі № 910/9258/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97350258.
6. Постанова Верховного Суду від 10 жовтня 2024 року у справі № 910/332/24. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/122272668.
7. Микитюк О. М., Павлова В. Г. Особливості договору підряду та його укладання в умовах воєнного стану. Договори в умовах миру та війни (до 90-річчя з дня народження В. Луця) : матеріали Всеукраїнської наукової конференції. Одеса, 2023. С. 165–168.
8. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України «Про публічні закупівлі», на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 року № 1178. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-п#Text.

Зеленська Марина Володимирівна
здобувачка вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільного права та процесу,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор, юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ВЛАСНИКА НА ВИТРЕБУВАННЯ МАЙНА З ЧУЖОГО НЕЗАКОННОГО ВОЛОДІННЯ ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ СТРОКУ ТИМЧАСОВОГО КОРИСТУВАННЯ

Проблематика реалізації права власника на витребування майна з чужого незаконного володіння після закінчення строку тимчасового користування посідає важливе місце у системі цивільно-правового регулювання, оскільки безпосередньо пов'язана із забезпеченням непорушності права власності як одного з базових інститутів приватного права. У сучасних умовах розвитку майнових відносин, ускладнення договірних конструкцій та впливу кризових факторів, зокрема воєнного стану, зазначене питання набуває особливої актуальності, адже на практиці дедалі частіше виникають ситуації, коли особа, яка правомірно отримала майно у тимчасове користування, після спливу відповідного строку не повертає його власнику.

Витребування майна з чужого незаконного володіння традиційно розглядається як один із найдавніших та водночас фундаментальних речово-правових способів захисту права власності, який має глибоке історичне коріння та сформувався ще в межах класичних правових систем. У сучасному цивільному праві цей інститут зберігає свою актуальність, оскільки виступає важливим механізмом гарантування стабільності майнових відносин, забезпечення непорушності права власності та ефективного реагування на випадки його порушення. Цей спосіб дістав назву «віндикація» [1, с. 228].

Водночас практична реалізація віндикаційного захисту у випадках, коли майно було передане у тимчасове користування на підставі договору, а після закінчення строку такого користування не повертається власнику, супроводжується низкою суттєвих правових і практичних проблем. Передусім, складність виникає у визначенні моменту трансформації правомірного володіння у незаконне, що має ключове значення для вибору належного способу захисту порушеного права. У науковій доктрині та судовій практиці

відсутня єдність підходів щодо того, чи є достатнім сам факт закінчення строку договору, чи необхідним є додаткове волевиявлення власника, спрямоване на витребування майна.

Правове підґрунтя для віндикаційного захисту закріплене в статті 387 Цивільного кодексу України, яка визначає, що власник має право вимагати повернення свого майна від особи, що незаконно, без правових підстав заволоділа ним [2, с. 143]. Водночас застосування зазначеної норми на практиці нерідко ускладнюється необхідністю чіткого розмежування зобов'язально-правових (що дозволяє власнику вимагати повернення майна з незаконного володіння [3, с. 207]) і речово-правових способів захисту, адже у випадках, коли майно передавалося на підставі договору (найму, позички, зберігання тощо), відносини сторін первісно мають зобов'язальний характер.

Зазначені теоретичні складнощі знаходять своє яскраве підтвердження у судовій практиці. Як обґрунтовано наголошується в постанові Великої Палати Верховного Суду від 18 грудня 2019 року у справі № 522/1029/18, однією з умов застосування як віндикаційного, так і негаторного позову є відсутність між позивачем і відповідачем договірних відносин, оскільки в такому разі здійснюється захист порушеного права власності за допомогою зобов'язально-правових способів [4]. У постанові Великої Палати Верховного Суду від 23 листопада 2021 року у справі № 359/3373/16-ц закріплено правову позицію, відповідно до якої позов про витребування майна із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов) у порядку статті 387 ЦК України є ефективним способом захисту права власності, проте речові позови не застосовуються в договірних відносинах [5]. Така позиція Верховного Суду має принципово важливе практичне значення, оскільки фактично виключає можливість звернення власника до речово-правових способів захисту до моменту припинення договірних відносин з фактичним володільцем майна.

На практиці неправильний вибір способу захисту – звернення з віндикаційним позовом замість позову про повернення майна на підставі договору або навпаки – часто стає підставою для відмови у задоволенні позовних вимог. Як зазначено в позиції Великої Палати Верховного Суду, у випадку поєднання в одній вимозі віндикаційного та негаторного позовів суд має визначити, яку мету переслідує позивач, застосувати належні норми права, зокрема задовольняючи такий позов частково [4]. Окрему практичну проблему становить визначення початку перебігу позовної давності за віндикаційними вимогами. У постанові Великої Палати Верховного Суду від 26 листопада 2019 року у справі № 914/3224/16 закріплено, що з огляду на принцип непорушності права володіння майном початок перебігу позовної давності обчислюється з моменту, коли майно вибуло з власності власника, причому строк позовної давності не підлягає поновленню у разі укладання надалі договору купівлі-продажу відповідного майна [6]. Невизначеність моменту, з якого володіння стало незаконним після спливу строку договору, може призводити до пропуску трирічного строку позовної давності та, як наслідок, до відмови у захисті порушеного права власності.

Отже, аналіз порушеної проблематики свідчить, що реалізація права власника на витребування майна з чужого незаконного володіння після закінчення строку тимчасового користування характеризується наявністю низки теоретичних і практичних ускладнень. Ключовими серед них є невизначеність моменту переходу правомірного володіння у незаконне, складність розмежування речово-правових і зобов'язально-

правових способів захисту, ризик неправильного обрання способу захисту та проблеми обчислення позовної давності, що підтверджується усталеною практикою Верховного Суду. Зазначені обставини зумовлюють неоднозначність правозастосовної практики та можуть негативно впливати на ефективність судового захисту права власності. У зв'язку з цим актуалізується потреба у виробленні єдиних підходів як на рівні правової доктрини, так і судової практики, що сприятиме підвищенню правової визначеності, забезпеченню стабільності майнових відносин та належному захисту прав власників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзера І. О. Захист права власності, прогібіторний (превентивний) позов. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 9 : Цивільне право / редкол.: Н. С. Кузнєцова (голова), О. В. Кохановська (заст. голови), А. Б. Гриняк (відп. секретар) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого ; Науково-дослідний інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАПрН України. Харків : Право, 2023. С. 228.

2. Корольова В. В. Проблемні аспекти застосування віндикаційного та негаторного позовів як засобів захисту права власності на земельну ділянку у випадку її самовільного зайняття. Legal Bulletin. «Krok» University. Випуск 2 (16). Київ, 2025. С. 140–146.

3. Резворович К. Р., Самсонов Р. О. Право власності. Захист права власності. Теоретичне та практичне застосування результатів сучасної науки. Молодіжна наукова ліга. Умань, 2025. С. 207–208.

4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 18 грудня 2019 року у справі № 522/1029/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87144996.

5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23 листопада 2021 року у справі № 359/3373/16-ц (провадження № 14-2цс21). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829985.

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 26 листопада 2019 року у справі № 914/3224/16 (провадження № 12-128гс19). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86401166.

Кіріченко Альона Михайлівна
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ НПУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ РОЗБІЙНИХ НАПАДІВ

В умовах воєнного стану в Україні проблема протидії кримінальним правопорушенням проти власності, зокрема розбійним нападам, набуває особливої актуальності. Сучасні розбійні напади характеризуються підвищеним рівнем суспільної небезпеки, організованістю злочинних груп, використанням вогнепальної зброї, засобів конспірації та цифрових технологій для підготовки і вчинення кримінальних правопорушень. За таких умов ефективність досудового розслідування безпосередньо залежить від належної організації взаємодії між слідчим та оперативними працівниками Національної поліції України.

До процесуальної форми взаємодії слідчого та оперативних працівників при розслідуванні розбійних нападів відноситься надання слідчим доручень про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, відповідним опертивним підрозділам, що регламентовано ст. 40 КПК України [1]. Практика розслідування розбійних нападів свідчить, що доручення оперативним підрозділам є необхідним елементом оптимізації діяльності слідчого, оскільки дозволяє швидке та ефективне виявлення, фіксацію і перевірку даних про вчинене кримінальне правопорушення [2, с.190].

Також до особливостей взаємодії слідчого та оперативних працівників при розслідуванні розбійних нападів слід віднести те, що в перші години після вчинення розбійного нападу виникає найбільша ймовірність затримання злочинців за «гарячими слідами», виявлення речових доказів та встановлення очевидців події. На цьому етапі взаємодія проявляється у спільному аналізі слідової картини, механізму вчинення злочину, використаної зброї, характеру насильства та поведінки нападників.

Однією із форм взаємодії в такому випадку є постійний обмін інформацією між слідчим та оперативними працівниками. Працівники оперативних підрозділів, завдяки специфіці своєї діяльності та доступу до наявних оперативних обліків, надають слідчому інформацію щодо осіб, раніше судимих за корисливо-насильницькі злочини, осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, а також можливих співучасників злочину [3, с.184].

Взаємодія слідчого та оперативних працівників при розслідуванні розбійних нападів має забезпечення захисту доказової бази та нейтралізація протидії розслідуванню. Організовані злочинні групи нерідко намагаються впливати на потерпілих та свідків, знищувати докази або використовувати корупційні зв'язки для перешкоджання досудовому розслідуванню. За таких умов слідчий та оперативні працівники повинні спільно планувати заходи щодо забезпечення конфіденційності досудового розслідування, захисту свідків.

Також до особливостей взаємодії слідчого та оперативних працівників при розслідуванні розбійних нападів слід віднести діяльність слідчо-оперативних груп. При розслідуванні серійних або багатоепізодних розбійних нападів створюються спеціалізовані СОГ, діяльність яких базується на єдиному плані проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

Відповідно до пунктів 1 та 2 розділу IV Наказу МВС № 575, такі групи створюються наказами керівників органів поліції для розслідування тяжких, особливо тяжких та резонансних кримінальних правопорушень, що погоджуються з керівником органу досудового розслідування. Керівником СОГ виступає слідчий, який координує діяльність усіх учасників групи, визначає напрями розслідування та надає письмові доручення оперативним працівникам. При цьому пункт 4 розділу IV Наказу № 575 прямо забороняє заміну оперативних працівників, включених до складу СОГ, без погодження зі слідчим – керівником групи. Діяльність СОГ здійснюється на основі єдиного погодженого плану, що передбачено пунктом 1 розділу V Наказу № 575. Водночас відповіно до пункту 2 розділу V Наказу № 575 працівники оперативних підрозділів, включені до складу СОГ, щотижня інформують слідчого - керівника СОГ про стан виконання наданих письмових доручень та запланованих заходів, а на його вимогу надають документи, що підтверджують обсяги проведеної ними роботи [4].

Таким чином, належна взаємодія слідчого та оперативних працівників Національної поліції України під час розслідування розбійних нападів є одним із ключових елементів забезпечення ефективності досудового розслідування та виконання завдань кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 27.05.2026).

2. Мірковець О. М. Особливості взаємодії слідчих з оперативними працівниками при розслідуванні розбоїв, вчинених організованою групою. Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 4 (70). С. 188-194. DOI: https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4.30.

3. Єпринцев П. С. Взаємодія підрозділів Національної поліції щодо запобігання розбоям вчинених організованими злочинними групами. Правові новели. 2021. № 15. С. 182-190. DOI: https://doi.org/10.32782/ln.2021.15.23.

4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 27.05.2026).

Кіріченко Альона Михайлівна
курсантка 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Лопаєва Олена Миколаївна***
старша викладачка кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Законодавче регулювання діяльності Національної поліції України визначає вогневу підготовку як одну з ключових складових професійного навчання правоохоронців. Відповідно до ч. 1 ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» професійне навчання поліцейських є обов'язковою складовою проходження служби. Крім того, згідно зі ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський зобов'язаний професійно виконувати свої службові обов'язки та постійно підвищувати рівень професійної підготовки. Особливе значення це має щодо навичок володіння вогнепальною зброєю, адже відповідно до ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» працівники поліції мають право застосовувати вогнепальну зброю лише у випадках та порядку, визначених законом [1].

Після введення воєнного стану у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України вимоги до професійної підготовки поліцейських суттєво зросли. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан є особливим правовим режимом, який передбачає надання органам державної влади додаткових повноважень для відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки [2]. У сучасних умовах поліцейські здійснюють службу на блокпостах, беруть участь в евакуаційних заходах, протидіють диверсійно-розвідувальним групам, забезпечують правопорядок на деокупованих територіях та документують воєнні злочини [3, с.380]. За таких обставин рівень вогневої підготовленості працівників поліції безпосередньо впливає на ефективність виконання службово-бойових завдань та особисту безпеку правоохоронців.

Організація занять з вогневої підготовки регламентується Наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України» та змінами, внесеними Наказом МВС України від 05.07.2022 № 412 [4; 5]. Крім того, важливе значення має Інструкція з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України [6]. В

умовах воєнного стану особлива увага приділяється суворому дотриманню заходів безпеки під час поводження зі зброєю. Працівникам поліції забороняється використовувати незнайомі зразки озброєння без попередньої підготовки, а також здійснювати будь-які маніпуляції зі зброєю, що можуть створити загрозу життю та здоров'ю оточуючих. До виконання практичних стрільб допускаються лише особи, які успішно склали заліки з матеріальної частини зброї, правил стрільби та заходів безпеки.

В умовах війни вогнева підготовка вже не може розглядатися ізольовано від інших напрямів професійного навчання. Вона тісно інтегрується з тактико-спеціальною підготовкою, домедичною допомогою, інженерною та мінною безпекою. Сучасні умови служби вимагають від поліцейського здатності ефективно діяти під час реального бойового контакту, тому традиційні вправи зі стрільби по нерухомих мішенях поступово доповнюються комплексними тактичними сценаріями [7, с.188].

Особливого значення набуває навчання стрільбі на різних дистанціях. Практика свідчить, що зосередження виключно на стрільбі з близької відстані не забезпечує належної готовності працівника поліції до реальних загроз. Тому під час занять відпрацьовуються навички ведення вогню на коротких, середніх та відносно далеких дистанціях. Також велика увага приділяється формуванню навичок стрільби як двома руками, так і однією рукою. Такі вміння можуть бути вирішальними у випадках поранення, використання укриттів або необхідності виконання інших дій одночасно із застосуванням зброї.

Сучасна методика підготовки передбачає виконання швидкісних вправ, ведення вогню в русі, зміну позицій, перенесення вогню між кількома цілями та роботу в умовах обмеженої видимості. Значна увага приділяється виконанню вправ у бронежилетах, шоломах та іншому захисному спорядженні, яке використовується під час несення служби в районах підвищеної небезпеки.

Важливим напрямом удосконалення системи вогневої підготовки є впровадження сучасних технологій навчання. Сьогодні дедалі ширше використовуються мультимедійні тири, інтерактивні лазерні комплекси та симулятори віртуальної реальності. Їх застосування дозволяє моделювати різноманітні ситуації, наближені до реальних умов служби, включаючи затримання озброєних правопорушників, звільнення заручників або відбиття нападу [8, с.137]. Водночас досвід показує, що використання лише електронних тренажерів не може повністю замінити бойові стрільби. Відсутність звукового ефекту пострілу, віддачі зброї та інших факторів не дозволяє сформувати повноцінні навички поводження зі зброєю. Саме тому найбільш ефективним є поєднання інтерактивних технологій із регулярними практичними стрільбами на полігонах.

У сучасних умовах особливого значення набуває також диференційований підхід до навчання. Під час організації занять необхідно враховувати індивідуальні фізичні та психологічні особливості працівників поліції, рівень їх попередньої підготовки та наявність бойового досвіду. Важливим є і впровадження гендерночутливого підходу, який передбачає створення рівних можливостей для професійного розвитку всіх працівників поліції. Формування змішаних навчальних груп сприяє підвищенню ефективності підготовки та розвитку навичок командної взаємодії.

Окремої уваги заслуговує психологічна складова вогневої підготовки. Реальні бойові умови характеризуються високим рівнем стресу, значним шумовим навантаженням,

небезпекою для життя та необхідністю швидкого прийняття рішень. Саме тому сучасні програми навчання передбачають використання елементів стрес-тренінгу. Під час занять створюються умови, максимально наближені до реальної службово-бойової обстановки шляхом застосування світлозвукових ефектів, таймерів, імітаційних засобів та спеціальних тактичних вправ [9, с.622]. Такий підхід дозволяє формувати психологічну стійкість і здатність діяти ефективно навіть у критичних ситуаціях.

Попри позитивні зміни, система вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану стикається з рядом проблем. Насамперед це недостатнє матеріально-технічне забезпечення окремих підрозділів, висока вартість сучасних тренажерних комплексів та обмежені можливості проведення регулярних практичних стрільб через дефіцит боєприпасів. Крім того, існує потреба в удосконаленні програм підготовки інструкторського складу шляхом залучення фахівців, які мають безпосередній бойовий досвід, отриманий під час відсічі збройної агресії проти України [10, с.93].

Отже, організація вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, що поєднує правові, тактичні, психологічні та технічні аспекти навчання. Реалізація вимог ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», яка визначає основні завдання поліції щодо забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини та протидії злочинності, значною мірою залежить від рівня професійної підготовленості особового складу. Подальше вдосконалення системи вогневої підготовки повинно бути спрямоване на адаптацію навчальних програм до сучасних умов війни, розширення практики використання новітніх технологій, оновлення курсу стрільб відповідно до стандартів НАТО та активне впровадження бойового досвіду, отриманого правоохоронцями та військовослужбовцями під час захисту України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 12 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 31.05.2026).

2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 4 берез. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 31.05.2026).

3. Боровик М. О., Колісніченко В. В., Головешко О. В. Особливості організації практичних занять поліцейських за формою квестових завдань з урахуванням умов воєнного стану. Підготовка правоохоронців в системі МВС України в умовах воєнного стану : зб. наук. пр. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 трав. 2023 р.). 2023. С. 378-381.

4. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 26.01.2016 № 50 : станом на 16 серп. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text (дата звернення: 31.05.2026).

5. Про затвердження Змін до Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 05.07.2022 № 412. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0866-22#Text (дата звернення: 31.05.2026).

6. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 11.10.2018 № 828. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1249-18#Text (дата звернення: 31.05.2026).

7. Бодирєв Д., Казначеєв Д. Особливості вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану. Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2025. № 2. С. 186-192. DOI: https://doi.org/10.32782/2078-3566-2025-2-24.

8. Ковальова І. Ю., Соколова К. С. Використання інновацій в процесі вогневої підготовки: виклики воєнного стану та зарубіжний досвід для України. Актуальні проблеми службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони України в умовах воєнного стану : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (Дніпро, 30 черв. 2022 р.). 2022. С. 136-137.

9. Лопаєва О. Деякі особливості вогневої підготовки поліцейських в умовах воєнного стану: практичні аспекти з урахуванням гендерних особливостей. Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали IX Міжн. наук.-практ. конф. (ДДУВС, 21.03.2025) : у 2 ч. Дніпро : ДДУВС, 2025. Ч. 2. С. 621-622.

10. Лопаєва О. М., Юрченко Д. Вогнева підготовка в умовах воєнного стану та шляхи її удосконалення. Організаційно-правове забезпечення підрозділів превентивної діяльності Національної поліції : матеріали Всеукр. кругл. столу (м. Дніпро, 7 червня 2024 р.). Дніпро : ДДУВС, 2024. С. 92-94.

Климчук Юлія Михайлівна
аспірантка
кафедри кримінально-правових дисциплін
навчального наукового інституту права та
правоохоронної діяльності
Львівського державного університету внутрішніх справ

КРИТИЧНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК САМОСТІЙНИЙ ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ У ПРОЄКТІ НОВОГО КК УКРАЇНИ

Критична інфраструктура у XXI столітті стала визначальним елементом національної безпеки та стабільності держави. Вона охоплює енергетичні, транспортні, інформаційні, медичні, фінансові та інші ключові системи, безперебійне функціонування яких визначає життєздатність суспільства і можливість держави виконувати свої основні функції. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України особливо гостро висвітлила стратегічну роль критичної інфраструктури, адже саме її об'єкти стали одними з перших і постійних цілей ворожих атак, а їх руйнування призводить не лише до матеріальних збитків, але й до паралічу державних інститутів, гуманітарних криз і зростання вразливості суспільства. Саме тому проблема кримінально-правового захисту об'єктів критичної інфраструктури перестає бути суто теоретичною і стає питанням національної безпеки, обороноздатності та виживання держави.

Чинне кримінальне законодавство України не містить єдиної норми, що прямо встановлює відповідальність за посягання на об'єкти критичної інфраструктури. Охорона таких об'єктів здійснюється опосередковано через статті про диверсію, терористичний акт, пошкодження об'єктів енергетики, транспорту, телекомунікацій тощо [1]. Крім того, на сьогодні, у кримінальному праві імплементовано «звужене» поняття критичної інфраструктури, яке орієнтується передусім на інформаційно-комунікаційну складову. Водночас профільний закон закріплює більш комплексний підхід, що охоплює всі життєво важливі сфери. Така концептуальна невідповідність зумовлює фрагментарність кримінально-правової охорони та порушує системний баланс між правовою доктриною і практикою криміналізації посягань.

У зв'язку з цим особливий науковий інтерес становлять положення проєкту нового Кримінального кодексу України, якими вперше запропоновано самостійний склад злочину «Посягання на об'єкт критичної інфраструктури». Так, відповідно до ст. 7.3.8 проєкту Кримінального кодексу України кримінально караним визнається захоплення, утримання, знищення, пошкодження або порушення належного функціонування об'єкта критичної інфраструктури чи устаткування, необхідного для його функціонування [2]. На відміну від чинного КК України, в якому критична інфраструктура не розглядається як самостійний об'єкт кримінально-правової охорони, проєкт нового КК України вперше

визнає її таким об'єктом, що дозволяє забезпечити більш системний підхід до захисту суспільних відносин у сфері функціонування та безпеки критичної інфраструктури.

Окремої уваги заслуговує підхід розробників проєкту до диференціації кримінальної відповідальності залежно від категорії критичності об'єкта. На відміну від чинного кримінального законодавства, яке фактично не враховує категоризацію об'єктів критичної інфраструктури, проєкт нового КК України використовує її як самостійну підставу для підвищення тяжкості злочину.

Так, відповідно до положень ст. 7.3.2 проєкту КК України тяжкість злочину, передбаченого ст. 7.3.8, підвищується на один ступінь у разі вчинення посягання щодо об'єкта критичної інфраструктури ІІ категорії критичності та на два ступені – у разі посягання на об'єкт І категорії критичності. Такий підхід загалом заслуговує на підтримку, оскільки враховує різний рівень суспільної небезпечності посягань на об'єкти критичної інфраструктури залежно від масштабів можливих наслідків їх ураження.

Важливим є й те, що проєкт КК України фактично узгоджує кримінально-правове регулювання із положеннями Закону України «Про критичну інфраструктуру» [3]. Уперше на рівні кримінального закону використовується не окремий секторний підхід до захисту об'єктів енергетики, транспорту чи електронних комунікацій, а загальна категорія об'єкта критичної інфраструктури, яка вже сформована у спеціальному законодавстві.

Водночас окремі положення запропонованої конструкції потребують подальшого наукового осмислення. Зокрема, дискусійним залишається зміст поняття «порушення належного функціонування об'єкта критичної інфраструктури», яке використовується як самостійна форма об'єктивної сторони злочину, проте не має нормативного визначення ні у проєкті КК України, ні у спеціальному законодавстві у сфері захисту критичної інфраструктури.

Викладене дає підстави стверджувати, що проєкт нового Кримінального кодексу України формує нову концепцію кримінально-правової охорони критичної інфраструктури, в основі якої лежить визнання її самостійним об'єктом кримінально-правового захисту та врахування категорії критичності під час диференціації кримінальної відповідальності. Такий підхід забезпечує більш системне узгодження кримінального законодавства із спеціальним законодавством у сфері захисту критичної інфраструктури. Водночас окремі ознаки запропонованого складу злочину, зокрема поняття «порушення належного функціонування», потребують подальшого нормативного уточнення з метою забезпечення юридичної визначеності та однакового застосування відповідної норми на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітня 2001 р. №2341-ІІІ. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

2. Контрольний проєкт Кримінального кодексу України (станом на 01.05.2026 р.). URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2026/05/02/00000-kontrolnyj-proyekt-kk-01-05-2026.pdf (дата звернення: 08.06.2026).

3. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16 листопада 2021 р. №1882-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 17. Ст. 57.

Богдан Княженцев
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Олексій Бойко
доцент кафедри кримінального процесу фахівців
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Ефективність протидії кримінальним правопорушенням значною мірою залежить від якості організації роботи слідчих підрозділів та налагодженої взаємодії між ними й іншими підрозділами Національної поліції України. Сучасні реалії кримінального судочинства вимагають не лише бездоганного знання матеріального та процесуального права, а й чіткого розуміння відомчих механізмів координації зусиль різних служб.

Практика свідчить, що переважна більшість кримінальних правопорушень ефективно розкривається саме завдяки злагодженій роботі слідчого з оперативними підрозділами, патрульною поліцією та криміналістичними службами. Водночас будь - яка неузгодженість дій, порушення встановленого порядку виїзду на місце події або нечіткий розподіл повноважень між учасниками слідчо - оперативної групи прямо позначаються на повноті та строках досудового розслідування. Саме тому тема організації роботи слідчих підрозділів зберігає свою актуальність і потребує системного аналізу.

Організація роботи слідчих підрозділів регламентується Кримінальним процесуальним кодексом України [2], наказами Міністерства внутрішніх справ України та Національної поліції України. Центральне місце у системі відомчих актів, що регулюють взаємодію слідчого з іншими підрозділами поліції, займає Наказ МВС від 07.07.2017 № 575 “Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні” [1].

Інструкція визначає організаційні засади, форми та методи спільної роботи органів досудового розслідування з оперативними підрозділами, підрозділами патрульної поліції, підрозділами криміналістичного забезпечення та іншими структурами Національної поліції. Цей нормативний акт органічно доповнює Наказ МВС від 06.07.2017 № 570 “Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України” [3], що

регламентує внутрішню організацію роботи безпосередньо слідчих підрозділів - планування, звітність, контроль та методичне забезпечення.

Відповідно до розділу ІІ Наказу МВС №575, основними формами взаємодії органів досудового розслідування з іншими підрозділами поліції є: спільне реагування на кримінальні правопорушення у складі СОГ; надання доручень оперативним підрозділам щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; обмін інформацією та спільне планування [1, с. 4].

Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами будується на засадах, закріплених у ч. 3 ст. 41 КПК України: слідчий вправі давати обов'язкові письмові доручення про проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД, а також вимагати сприяння їх виконанню [2]. Як зазначає К. О. Чаплинський, взаємодія - це засноване на законі співробітництво слідчого з працівниками оперативних підрозділів, яке здійснюється в узгоджені час і місце, спрямоване на повне та швидке розкриття кримінальних правопорушень [4, с. 249]. Поряд із процесуальними формами існують і організаційні: взаємний обмін оперативною (орієнтуючою) інформацією, спільне планування початкового етапу розслідування, використання криміналістичних і оперативно - технічних засобів [4, с. 251].

Окремої уваги заслуговує взаємодія слідчого з підрозділами патрульної поліції. Патрульні, які першими прибули на місце події, зобов'язані забезпечити охорону місця події, сприяти збереженню слідів кримінального правопорушення та надати первинну інформацію слідчому. Таке первинне документування нерідко стає ключовим для подальшого розслідування.

Щодо взаємодії зі спеціалістами та експертами, то відповідно до ст. 71 КПК України слідчий вправі залучити спеціаліста для надання безпосередньої технічної допомоги під час проведення слідчих (розшукових) дій [2]. Слідчий взаємодіє зі штатним інспектором-криміналістом, судово - медичним експертом та цивільним спеціалістом, причому кожен із них залучається до роботи СОГ у встановленому процесуальному порядку, що включає письмове звернення до керівника відповідної установи та процесуальне оформлення участі спеціаліста.

Слідчо - оперативна група є центральним інструментом організаційного реагування на кримінальні правопорушення. До складу СОГ, як правило, входять: слідчий (керівник групи), оперативний працівник, інспектор-криміналіст та (за потреби) судово - медичний експерт або спеціаліст. Слідчий виконує роль процесуального керівника на місці події: приймає рішення про проведення слідчих (розшукових) дій, доручає оперативному працівнику збір орієнтуючої інформації та здійснює загальну координацію дій групи. При цьому повноваження між членами СОГ розподіляються так, щоб виключити дублювання функцій та забезпечити максимальну ефективність роботи на місці події [1, с. 9 - 10].

Порядок виїзду СОГ визначений у розділі ІІ Наказу МВС №575: виїзд здійснюється негайно після отримання повідомлення; транспортний засіб надається черговою частиною; час прибуття на місце події фіксується у журналі реєстрації виїздів [1, с. 3 - 4]. За висновком І. В. Кубарєва та С. С. Баргана, чинна система процесуальних форм взаємодії слідчого й оперативних підрозділів охоплює три основні доручення: щодо проведення слідчих (розшукових) дій, щодо НСРД та щодо оперативно - розшукових заходів - і потребує подальшого вдосконалення в частині чіткішого розмежування повноважень [5, с. 47].

Аналіз нормативно - правової бази та наукових джерел дозволяє стверджувати, що Наказ МВС № 575 відіграє системоутворюючу роль у регулюванні взаємодії між слідчими підрозділами та іншими структурними елементами Національної поліції. Закріплені в ньому форми та механізми взаємодії - СОГ, система доручень, обмін інформацією - у сукупності з нормами КПК України формують достатній правовий інструментарій для ефективного досудового розслідування.

На практиці, однак, зберігаються певні труднощі: нечіткий розподіл повноважень між слідчим і оперативним підрозділом у конкретних ситуаціях, затримки з виїздом СОГ через нестачу ресурсів, а також недостатня регламентація взаємодії з окремими категоріями спеціалістів. Ці проблеми вказують на необхідність не лише дотримання вимог Наказу МВС №575, а й подальшого вдосконалення відомчої нормативної бази у напрямку конкретизації та процедурної деталізації механізмів взаємодії.

Таким чином, чітке дотримання вимог Наказу МВС №575 у поєднанні з процесуальними нормами КПК України є необхідною умовою якісного і своєчасного досудового розслідування та в кінцевому підсумку - гарантією захисту прав і законних інтересів учасників кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 “Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651 - VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

3. Наказ МВС України від 06.07.2017 № 570 “Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17

4. Чаплинський К. О. Проблемні питання взаємодії слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції України під час розслідування кримінальних правопорушень // Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка. 2022. № 4. С. 247 - 258.

5. Кубарєв І. В., Барган С. С. Система процесуальних форм взаємодії слідчого й оперативних підрозділів на досудовому розслідуванні // Правовий часопис Донбасу. 2023. № 2 (83). С. 45 - 50.

Костюк Данило Олександрович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Лопаєва Олена Миколаївна***
старша викладачка кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасні умови функціонування Національної поліції України, особливо в період дії воєнного стану, обумовлюють необхідність постійного вдосконалення професійної підготовки поліцейських, зокрема їхніх навичок поводження з вогнепальною зброєю та прийняття рішень у складних і небезпечних ситуаціях. Вогнева підготовка є одним із ключових елементів службової підготовки працівників поліції та здійснюється відповідно до вимог Закону України «Про Національну поліцію» і підзаконних нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України. Так, відповідно до ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський має право застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю виключно на підставах і в порядку, визначених законом. Стаття 46 Закону України «Про Національну поліцію» встановлює підстави, порядок та межі застосування вогнепальної зброї. Саме тому якісна вогнева підготовка є необхідною умовою професійної діяльності поліцейського [1].

У сучасних умовах цифрової трансформації суспільства традиційні методи навчання поступово доповнюються новітніми технологіями, серед яких особливе місце посідає штучний інтелект. Його використання відкриває нові можливості для підвищення якості навчального процесу, об'єктивного оцінювання результатів підготовки та формування професійних навичок у працівників поліції [2, с.299]. Важливим нормативним актом у сфері організації службової підготовки є Наказ МВС України № 50 від 26 січня 2016 року «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України», яким визначено основні напрями професійної підготовки, у тому числі вогневу підготовку як складову формування професійної компетентності поліцейських [3].

Одним із найважливіших напрямів використання штучного інтелекту у вогневій підготовці є аналіз та прогнозування ефективності тренувань. Сучасні алгоритми здатні збирати та обробляти значні масиви інформації про результати стрільби, швидкість реакції поліцейського, точність ураження цілей, особливості виконання тактичних вправ

та поведінку особи в умовах стресу. На основі цих даних системи машинного навчання виявляють типові помилки, визначають сильні та слабкі сторони підготовки кожного працівника, а також формують індивідуальні рекомендації щодо вдосконалення навичок [4, с.279]. Завдяки цьому навчальний процес стає більш персоналізованим та ефективним. Крім того, штучний інтелект може прогнозувати результати майбутніх заліків і тренувань, що дозволяє інструкторам своєчасно коригувати програму підготовки та приділяти більше уваги проблемним аспектам.

Важливе значення має поєднання технологій штучного інтелекту з біометричними системами моніторингу. Під час виконання вправ спеціальні датчики можуть фіксувати частоту серцевих скорочень, рівень стресу, особливості дихання, рухову активність та інші фізіологічні показники працівника поліції. Отримана інформація аналізується за допомогою алгоритмів штучного інтелекту, які визначають рівень психоемоційного навантаження та готовність особи до виконання службових завдань.

Суттєвий вплив на розвиток вогневої підготовки мають інтерактивні мультимедійні тренажери та симуляційні комплекси, які використовують елементи штучного інтелекту. Одним із прикладів є мультимедійний тир «РУБІН-У», який поєднує використання комп'ютерних технологій із реальними навичками поводження зі зброєю [4, с.277]. Такі комплекси дозволяють створювати різноманітні сценарії службової діяльності, моделювати поведінку правопорушників, заручників або випадкових громадян, а також адаптувати розвиток ситуації залежно від дій працівника поліції. Штучний інтелект аналізує поведінку стрільця та автоматично змінює складність завдань, забезпечуючи максимально реалістичні умови навчання. Окрему роль відіграють системи імітації вогню у відповідь, які створюють додатковий психологічний тиск та змушують курсантів діяти в умовах, максимально наближених до реальної службово-бойової обстановки [5, с.784].

Світовий досвід свідчить про високу ефективність використання штучного інтелекту та симуляційних технологій у підготовці правоохоронців. У Сполучених Штатах Америки широко застосовуються комплекси EST 2000 та LMTS, які дозволяють відпрацьовувати навички стрільби та прийняття рішень у складних тактичних ситуаціях. Дані системи використовують сучасні технології комп'ютерного моделювання та цифрової обробки інформації для максимально реалістичного відтворення бойових умов [6, с.226]. У Німеччині значна увага приділяється використанню інтерактивних лазерних комплексів, які сприяють розвитку моторної пам'яті, швидкості реакції та навичок безпечного застосування зброї. В Україні також активно впроваджуються сучасні тренажерні системи, зокрема комплекси на базі програмного забезпечення Virtual Battlespace, що дозволяють моделювати широкий спектр оперативних ситуацій та здійснювати комплексну підготовку особового складу.

Особливої актуальності використання штучного інтелекту набуває в умовах воєнного стану. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан є особливим правовим режимом, який вводиться у разі збройної агресії чи загрози нападу на державу та передбачає надання органам державної влади і правоохоронним органам додаткових повноважень для забезпечення національної безпеки [7]. У таких умовах працівники поліції виконують завдання підвищеної складності, що потребують високого рівня вогневої, психологічної та тактичної підготовки.

Водночас особливого значення набуває дотримання вимог Кримінального кодексу України. Зокрема, ст. 36 КК України регламентує необхідну оборону, ст. 39 КК України

передбачає крайню необхідність, а ст. 365 КК України встановлює кримінальну відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу. Знання зазначених норм є необхідним для правильного та законного застосування вогнепальної зброї під час виконання службових обов'язків [8].

Отже, впровадження технологій штучного інтелекту у вогневу підготовку працівників Національної поліції України є важливим напрямом модернізації правоохоронної системи. Такі технології забезпечують підвищення ефективності навчання, об'єктивність оцінювання результатів, економію матеріальних ресурсів, зниження ризику нещасних випадків та формування стійких навичок прийняття рішень у стресових ситуаціях. Використання штучного інтелекту, біометричних систем та інтерактивних тренажерів сприяє підготовці висококваліфікованих поліцейських, здатних ефективно виконувати службові обов'язки та забезпечувати публічну безпеку в умовах сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 12 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 31.05.2026).

2. Бойко О. І., Мельник А. М. Перспективи використання сучасних інтерактивних технологій в процесі підготовки поліцейського до діяльності в умовах воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 3. С. 297-302. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.50.

3. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 26.01.2016 № 50 : станом на 16 серп. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text (дата звернення: 31.05.2026).

4. Волков Ю. Інноваційні технології в системі вогневої підготовки: сучасні аспекти та можливості поліцейських. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 3. С. 276–283. DOI: https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-3-276-283.

5. Лопаєва О. Використання бойового мультимедійного стрілецького комплексу для підвищення якості вогневої підготовки курсантів. Міжнародна та національна безпека: теоретичні та прикладні аспекти : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 17 берез. 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. С. 784–785. DOI: https://doi.org/10.31733/17-03-2023-784-785.

6. Наточій А. Д., Тінін Д. Г. Застосування інтерактивних та мультимедійних технологій при вогневій підготовці працівників правоохоронних органів: зарубіжний та вітчизняний досвід. Період трансформаційних процесів в світовій науці: задачі та виклики : матеріали II Міжн. наук. конф. (м. Кривий Ріг, 19 січня 2024 р.). 2024. С. 224-229.

7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 4 берез. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 31.05.2026).

8. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 31.05.2026).

Костюк Данило Олександрович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ

В умовах воєнного стану проблема незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв набула особливої актуальності для системи кримінальної юстиції України. Значна кількість зброї, що перебуває в обігу внаслідок повномасштабної збройної агресії, створює реальну загрозу громадській безпеці, а також суттєво ускладнює діяльність органів досудового розслідування. Кримінальні правопорушення, передбачені ст. 263 КК України, характеризуються високим рівнем латентності, використанням конспіративних каналів збуту та значною кількістю учасників незаконних схем постачання зброї [1].

Відповідно до пункту 1 розділу XIV Наказу МВС № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», у разі повідомлення про незаконне поводження зі зброєю та боєприпасами до складу слідчо-оперативної групи обов'язково залучаються спеціалісти-вибухотехніки та кінологи із службовими собаками. Така вимога є цілком обґрунтованою, оскільки сучасна вогнепальна зброя нерідко супроводжується наявністю гранат, підствольних боєприпасів, саморобних вибухових пристроїв чи інших небезпечних елементів [2].

Відповідно до ст. 40 КПК України слідчий має право доручати оперативним підрозділам проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій [3]. Проте на практиці такі доручення нерідко виконуються формально. Слідчий направляє узагальнене доручення щодо встановлення джерела походження зброї, а оперативний працівник через певний час надає рапорт про неможливість встановлення відповідних осіб.

Сучасний незаконний ринок зброї дедалі більше переміщується у цифровий простір. Реалізація зброї, боєприпасів та вибухових пристроїв здійснюється через Telegram-канали, закриті форуми, месенджери та ресурси Darknet. При цьому активно використовуються криптовалютні платежі, анонімні акаунти та віртуальні SIM-карти іноземних операторів. За таких умов традиційні механізми взаємодії між слідчим та оперативним працівником виявляються недостатньо ефективними.

Відповідно до підпункту 2 пункту 9 розділу XIV Наказу № 575 на оперативних працівників покладається обов'язок щодо встановлення номерів телефонів та інших засобів зв'язку, пов'язаних із кримінальним правопорушенням, тоді як підпункт 7 пункту 8 передбачає обов'язок слідчого звертатися до суду із клопотанням про тимчасовий доступ до інформації щодо зв'язку [2]. Проте на практиці між моментом отримання оперативної інформації та її належним процесуальним оформленням проходить значний проміжок часу. За цей період адміністратори каналів збуту зброї встигають видалити акаунти, змінити засоби зв'язку або перемістити сховища зброї.

Указані проблеми свідчать про необхідність удосконалення механізму взаємодії між слідчими та оперативними працівниками при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї. Насамперед доцільним, на наш погляд, є створення постійно діючих спеціалізованих слідчо-оперативних груп, які б здійснювали розслідування виключно злочинів, передбачених ст. 263 КК України.

Важливого значення набуває також удосконалення практики надання доручень оперативним підрозділам. Доручення слідчого повинні бути максимально конкретизованими та орієнтованими на досягнення чітко визначеного результату [4, с.346].

Отже, до основних проблем взаємодії слідчого з оперативними працівниками Національної поліції України при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом зброї, слід віднести формальний підхід до виконання доручень слідчого, недостатню оперативність обміну інформацією між слідчим та оперативними підрозділами, несвоєчасне процесуальне оформлення отриманих відомостей, а також недостатню адаптованість існуючих механізмів взаємодії до сучасних способів незаконного обігу зброї через цифрові платформи та мережу Інтернет. Для усунення цих проблем, на нашу думку, необхідно створювати спеціалізовані слідчо-оперативні групи для розслідування злочинів, передбачених ст. 263 КК України, удосконалювати порядок надання та виконання доручень оперативним підрозділам шляхом їх максимальної конкретизації, а також забезпечувати більш оперативну координацію дій між слідчими та оперативними працівниками під час документування фактів незаконного обігу зброї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 27.05.2026).

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва

внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 27.05.2026).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 05.06.2026).

4. Загородній А. І. Форми взаємодії слідчих, оперативних та експертних підрозділів у контексті європейської інтеграції та в умовах воєнного стану. Прикарпатський юридичний вісник. 2026. Вип. 1 (66). С. 344-349. DOI: https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2026.59.

Кравченко Владислав Валентинович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КІБЕРЗЛОЧИНІВ

Сучасний розвиток інформаційних технологій спричинив стрімке зростання кількості кіберзлочинів, які становлять суттєву загрозу для держави, суспільства та окремих громадян. Кіберзлочинність характеризується високим рівнем латентності, використанням сучасних технічних засобів, а також можливістю вчинення злочинів на території декількох держав одночасно [1]. У зв'язку з цим особливого значення набуває ефективна взаємодія слідчих та оперативних працівників Національної поліції України під час досудового розслідування таких кримінальних правопорушень.

Відповідно до положень Кримінального процесуального кодексу України слідчий є основною процесуальною особою, яка здійснює досудове розслідування та приймає процесуальні рішення у кримінальному провадженні [2]. Водночас ефективність розслідування значною мірою залежить від роботи оперативних підрозділів, які виконують доручення слідчого та здійснюють пошук осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення [3].

Особливості організації взаємодії між слідчим та оперативними працівниками визначаються Розділом XV Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими підрозділами Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України № 575 від 07.07.2017 [4].

Під час розслідування кіберзлочинів взаємодія слідчого та оперативних працівників має особливе значення через специфіку доказової бази. Більшість доказів у таких кримінальних провадженнях існує в електронній формі та може бути швидко змінена або видалена. Саме тому оперативне отримання інформації та швидке реагування правоохоронних органів є необхідною умовою успішного розслідування [5].

Особливу роль у розслідуванні кіберзлочинів відіграє Департамент кіберполіції Національної поліції України, працівники якого володіють спеціальними знаннями у сфері цифрових технологій та кібербезпеки [6]. Працівники кіберполіції здійснюють технічний супровід під час проведення обшуків, оглядів комп'ютерної техніки, серверного обладнання, мобільних телефонів та інших електронних носіїв інформації. У більшості випадків саме оперативні працівники допомагають слідчому фіксувати цифрові сліди та зберегти електронні докази у кримінальному провадженні [5].

Ще однією особливістю взаємодії слідчих з оперативними працівниками НПУ під час розслідування кіберзлочинів є необхідність міжнародної співпраці. Значна кількість кіберзлочинів має транснаціональний характер, оскільки сервери, електронні платіжні системи та інші цифрові ресурси можуть знаходитися за межами України [1]. У таких випадках слідчі та оперативні працівники взаємодіють із правоохоронними органами інших держав, а також міжнародними організаціями, зокрема Інтерполом та Європолом. Ефективність міжнародної співпраці значною мірою залежить від швидкості обміну інформацією та дотримання міжнародних процедур отримання електронних доказів [5].

Взаємодія слідчих з оперативними працівниками НПУ під час розслідування кіберзлочинів сприяє ефективному досудовому розслідуванню. Основними напрямами вдосконалення такої взаємодії є покращення координації між підрозділами, підвищення рівня професійної підготовки працівників, удосконалення технічного забезпечення та розширення міжнародного співробітництва у сфері протидії кіберзлочинності. Лише комплексний підхід дозволить забезпечити належний рівень боротьби з кіберзлочинами та захист інформаційної безпеки держави.

Отже, взаємодія слідчих та оперативних працівників НПУ під час розслідування кіберзлочинів сприяє ефективному досудовому розслідуванню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII : станом на 19 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text (дата звернення: 09.06.2026).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 09.06.2026).

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 09.06.2026).

4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 09.06.2026).

5. Клименко М.В. Організаційно-тактичні особливості розслідування кіберзлочинів : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 248 с.

6. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 12 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 09.06.2026).

Захар Кравченко
ДР-342
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Кристина Резворович***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, доцент
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОГО ЗАКОНУ (LEX PERSONALIS) ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА БІЖЕНЦІВ З УКРАЇНИ

Починаючи з лютого 2022 року, Україна опинилась у ситуації, яка не має аналогів у новітній європейській історії. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації спричинило масовий вимушений рух населення як у межах держави, так і за її кордони. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, вже протягом першого року збройного конфлікту понад 8 мільйонів осіб виїхали з України до країн Європейського Союзу та інших держав, тоді як кількість внутрішньо переміщених осіб перевищила 6 мільйонів [1]. Цей безпрецедентний за масштабами процес поставив перед юридичною спільнотою низку надзвичайно складних питань, серед яких центральне місце посідає проблема визначення особистого закону — lex personalis — для осіб, що змушені були залишити місця свого постійного проживання.

У класичному міжнародному приватному праві під поняттям особистого закону розуміється правова система, яка регулює правовий статус фізичної особи, включаючи її правоздатність, дієздатність, сімейний стан, особисті немайнові права та низку інших аспектів правосуб'єктності [2]. Традиційно розрізняють два основні підходи до визначення особистого закону: закон громадянства (lex patriae) та закон доміцилію (lex domicilii). Перший, властивий переважно країнам континентальної Європи, прив'язує правовий статус особи до держави її громадянства; другий, поширений у країнах англосаксонської правової сім'ї, орієнтується на місце постійного проживання особи [3]. Проте саме ця усталена система прив'язок зазнала серйозних випробувань в умовах масового вимушеного переміщення.

Проблема полягає в тому, що для внутрішньо переміщеної особи (ВПО) та біженця жодна з традиційних прив'язок не спрацьовує так, як вона задумана. Розглянемо ситуацію детальніше. Внутрішньо переміщена особа — це людина, яка була змушена покинути місце свого звичайного проживання внаслідок або з метою уникнення збройного конфлікту, проте залишилась у межах кордонів своєї держави [4]. З позиції закону громадянства lex patriae тут нібито проблем немає: особа залишається громадянином України, і до неї мають застосовуватись норми українського права. Однак насправді ситуація значно складніша, адже така людина нерідко позбавлена доступу до органів

державної влади, реєстраційних документів, майна і договорів, укладених за попереднім місцем проживання.

Вже у перші місяці після початку повномасштабного вторгнення Україна зіштовхнулась із потребою врегулювати правовий статус ВПО через призму внутрішнього законодавства. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року визначає ВПО як громадянина України, іноземця або особу без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту [5]. Разом із тим саме правове положення ВПО з точки зору міжнародного приватного права залишається невизначеним, оскільки зазначений закон регулює передусім адміністративний та соціальний аспект, а не колізійні питання особистого закону.

Значно гостріше стоїть питання щодо біженців — осіб, які перетнули державний кордон і звернулись по захист до іноземних держав. Конвенція про статус біженців 1951 року та Протокол до неї 1967 року закріплюють мінімальні стандарти захисту, проте прямо не вирішують колізійне питання про особистий закон [6]. При цьому Регламент ЄС «Рим ІІІ» (Регламент № 1259/2010) про право, що застосовується до розлучення і роздільного проживання подружжя, передбачає можливість вибору права подружжям, проте якщо такий вибір не здійснений, колізійна прив'язка визначається за комплексом критеріїв, які у ситуації з біженцями можуть давати суперечливі результати [7].

Слід також звернути увагу на проблему так званого «розщеплення» доміцилію. У теорії міжнародного приватного права під доміцилем розуміють місце, де особа має намір постійно проживати, поєднуючи фактичну присутність із наміром залишатися там необмежено довго [9]. У таких справах колізійні питання набувають особливої гостроти: органи розслідування мають враховувати як законодавство держави перебування жертви, так і українське законодавство, а нерідко й право третіх держав, якщо злочинна схема має транснаціональний характер. Відсутність чіткого розуміння того, яким є особистий закон потерпілої особи, може призводити до неправильної кваліфікації діяння або до порушення прав жертви під час розслідування.

Аналіз наявних проблем дозволяє запропонувати кілька напрямків їх вирішення. По-перше, на рівні міжнародного права видається доцільним розробити спеціальний протокол або рекомендації ВКПООН щодо колізійного регулювання особистого закону осіб, вимушено переміщених внаслідок збройних конфліктів. Такий документ міг би встановити уніфіковані правила визначення застосовного права для найбільш поширених категорій справ: шлюбно-сімейних відносин, спадкування, опіки та піклування [8]. З точки зору криміналістики та практики розслідування, необхідне налагодження більш ефективного міжнародного інформаційного обміну між правоохоронними органами України та інших держав щодо осіб з числа ВПО та біженців. Інтерпол та Євроюст вже здійснюють певні кроки в цьому напрямку, однак існуючі механізми взаємодії не повною мірою адаптовані до специфіки масового вимушеного переміщення [9]. Запровадження уніфікованих електронних реєстрів переміщених осіб з відповідними механізмами захисту персональних даних могло б суттєво полегшити ідентифікацію осіб у ході розслідування злочинів.

Підсумовуючи, можна констатувати, що проблема визначення lex personalis для внутрішньо переміщених осіб та біженців з України є однією з найбільш актуальних і складних у сучасному міжнародному приватному праві та криміналістиці. Традиційні прив'язки особистого закону виявляються недостатньо гнучкими для регулювання правового статусу осіб, чиє переміщення обумовлено не власним вільним вибором, а воєнним примусом. Вирішення цієї проблеми потребує системних зусиль на рівні як міжнародного, так і внутрішнього права, а також тісної взаємодії юристів, криміналістів і практикуючих слідчих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UNHCR Ukraine Refugee Situation. Operational Data Portal. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine (дата звернення: 15.11.2024).
2. Луць Л.А. Міжнародне приватне право. Загальна частина : навч. посіб. Київ : Атіка, 2008. 415 с.
3. Guiding Principles on Internal Displacement. UN Doc E/CN.4/1998/53/Add.2. United Nations, 1998. 40 p.
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 1. Ст. 1.
5. Конвенція про статус біженців від 28.07.1951. Зб. чинних міжнародних договорів України. Київ, 2006. Т. 1. С. 271–304.
6. Council Regulation (EU) No 1259/2010 of 20 December 2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. Official Journal of the European Union. 2010. L 343. P. 10–16.
7. Кисіль В.І. Міжнародне приватне право : питання кодифікації. Київ : Україна, 2005. 480 с.
8. Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees. UNHCR. Geneva, 2019. 196 p.
9. Євроюст: річний звіт про діяльність 2022 р. / Eurojust Annual Report 2022. The Hague : Eurojust, 2023. 96 p.

Кукарін Тимур Ігорович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ НА ВИКОНАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

Геополітичні конфлікти істотно впливають на виконання міжнародних договорів перевезення, оскільки вони змінюють фактичні умови руху товарів, пасажирів і транспортних засобів між державами. У міжнародному праві перевезення ґрунтуються на принципі належного виконання зобов'язань, тобто перевізник, відправник, експедитор та інші учасники повинні діяти відповідно до умов договору, міжнародних конвенцій і національного законодавства. Однак війни, збройні конфлікти, блокади, санкції, закриття кордонів, заборона польотів, мінування морських шляхів або руйнування транспортної інфраструктури можуть зробити виконання договору неможливим або суттєво ускладненим. У таких умовах міжнародний договір перевезення вже не є лише приватноправовою угодою між сторонами, а перебуває під сильним впливом норм міжнародного публічного права, режимів безпеки, санкційного права та рішень державних органів.

У сфері автомобільних перевезень важливе значення має Конвенція про договір міжнародного автомобільного перевезення вантажів 1956 року – CMR. Вона застосовується до договорів перевезення вантажів автомобільним транспортом, коли місце прийняття вантажу і місце доставки знаходяться у різних державах, принаймні одна з яких є учасницею Конвенції [1]. CMR передбачає відповідальність перевізника за втрату, пошкодження вантажу або прострочення доставки, але водночас допускає звільнення перевізника від відповідальності, якщо шкода виникла внаслідок обставин, яких він не міг уникнути і наслідкам яких не міг запобігти. Саме до таких обставин у практичному вимірі можуть належати воєнні дії, блокування пунктів пропуску, закриття маршруту через загрозу обстрілів, заборона транзиту або запровадження державою спеціального режиму перетину кордону. Тобто геополітичний конфлікт не автоматично звільняє перевізника від відповідальності, але може бути юридично значущою підставою, якщо буде доведено причинний зв'язок між конфліктом і неможливістю виконання договору [2].

У міжнародних авіаційних перевезеннях ключове значення має Монреальська конвенція 1999 року, яка встановлює уніфіковані правила відповідальності

авіаперевізника за шкоду пасажирам, багажу та вантажу під час міжнародного повітряного перевезення. Геополітичні конфлікти особливо сильно впливають на авіаперевезення, оскільки держава може закрити повітряний простір, заборонити польоти до певних територій, запровадити санкції проти авіакомпаній або обмежити страхування авіаційних ризиків [3]. У таких випадках авіаперевізник може бути змушений скасувати рейс, змінити маршрут або припинити виконання договору перевезення. З погляду міжнародного права це створює складну ситуацію: з одного боку, пасажир або вантажовідправник має право на належне виконання договору, а з іншого – перевізник не може порушувати імперативні приписи держави або міжнародні санкційні обмеження. Тому при оцінці відповідальності важливо враховувати не лише факт невиконання перевезення, а й правову природу перешкоди: чи була вона наслідком комерційного ризику перевізника, чи результатом обов'язкового державного рішення, пов'язаного з безпекою або міжнародними санкціями [4, с. 201].

У залізничних і морських перевезеннях геополітичні конфлікти також створюють значні правові наслідки. Для залізничного транспорту важливим є режим COTIF, який спрямований на уніфікацію правил міжнародного залізничного сполучення в Європі, на Близькому Сході та в інших регіонах. Якщо через воєнні дії пошкоджено колії, станції, мости або закрито прикордонні переходи, перевізник фактично втрачає можливість виконати договір за первісним маршрутом. У морських перевезеннях аналогічні проблеми виникають через блокаду портів, небезпеку для судноплавства, військові ризики, заборону заходу суден під певними прапорами до портів або обмеження страхового покриття. Такі обставини впливають не лише на строки доставки, а й на вартість перевезення, можливість перевантаження товару, зміну маршруту та розподіл збитків між сторонами. Отже, геополітичний конфлікт трансформує звичайне транспортне зобов'язання в ризикове правовідношення, де вирішальне значення мають положення договору про форс-мажор, порядок повідомлення сторін, альтернативний маршрут і розподіл додаткових витрат [5, с. 51].

Таким чином, вплив геополітичних конфліктів на виконання міжнародних договорів перевезення полягає не лише у фізичному ускладненні доставки, а й у зміні правового режиму відповідальності сторін. Міжнародне право виходить із того, що договір має виконуватися добросовісно, однак ця вимога не може ігнорувати обставини, які об'єктивно не залежать від сторін і пов'язані з війною, санкціями, блокадою чи рішеннями державної влади. Для правової оцінки таких ситуацій необхідно встановити: чи була перешкода непередбачуваною; чи могла сторона уникнути її наслідків; чи вжила вона розумних заходів для мінімізації шкоди; чи своєчасно повідомила іншу сторону; чи існував альтернативний спосіб виконання договору. Саме тому сучасні міжнародні договори перевезення повинні містити детальні положення про форс-мажор, санкційні застереження, зміну маршруту, страхування воєнних ризиків і порядок розірвання або призупинення договору. У підсумку геополітичні конфлікти демонструють, що стабільність міжнародних перевезень залежить не лише від комерційної домовленості сторін, а й від стану міжнародної безпеки, ефективності міжнародних конвенцій та здатності держав забезпечити передбачуваний правовий режим транскордонного руху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road (CMR), Geneva, 19 May 1956. URL: https://www.unidroit.org/english/conventions/1956cmr/cmr_e.pdf
2. Convention for the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air, Montreal, 28 May 1999. International Air Transport Association. URL: https://www.iata.org/contentassets/fb1137ff561a4819a2d38f3db7308758/mc99-full-text.pdf
3. Convention concerning International Carriage by Rail (COTIF) of 9 May 1980. Intergovernmental Organisation for International Carriage by Rail. URL: https://otif.org/en/?page_id=172
4. Онищенко О. А., В. О. Шишкін. Логістика міжнародних транспортних перевезень: управлінські рішення в умовах воєнних конфліктів та економічних санкцій. Management and Entrepreneurship: Trends of Development 4.34. 2025. С. 191-206.
5. Деркач Е. М., І. В. Хаджинов. Здійснення зовнішньоторговельної діяльності між Україною та ЄС в умовах глобальних викликів: економіко-правовий аспект. Економіка і організація управління. 2025. С. 33-55.

Кукарін Тимур Ігорович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного Університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ У СФЕРІ ЦИФРОВОЇ СПАДЩИНИ (АКАУНТИ, КРИПТОГАМАНЦІ, ЦИФРОВІ АКТИВИ)

Колізійні питання у сфері цифрової спадщини є однією з найскладніших проблем сучасного спадкового та міжнародного приватного права, оскільки традиційні правові конструкції спадкування формувалися переважно щодо матеріального майна: нерухомості, рухомих речей, грошей, цінних паперів, корпоративних прав. Натомість цифрова спадщина охоплює різнорідні об'єкти: акаунти в соціальних мережах, електронну пошту, хмарні сховища, доменні імена, цифровий контент, NFT, криптовалюту, токени, електронні платіжні акаунти, приватні ключі до криптогаманців, а також дані, які можуть мати особистий, майновий або змішаний характер.

Міжнародно-правове регулювання цифрової спадщини залишається фрагментарним, оскільки більшість універсальних договорів про спадкування формувалися до появи акаунтів, криптогаманців, токенів, NFT та інших цифрових активів. Основна колізійна проблема полягає у визначенні права, яке має застосовуватися до спадкування таких об'єктів: права держави останнього місця проживання спадкодавця, права місця знаходження майна, права держави реєстрації цифрової платформи або права, передбаченого користувацькою угодою сервісу. Наприклад, криптоактиви не мають класичного фізичного місцезнаходження, а доступ до них залежить від приватного ключа, seed-фрази або правил кастодіального сервісу. У межах Європейського Союзу важливе значення має Регламент ЄС № 650/2012 про спадкування, який передбачає загальне правило застосування права держави звичайного місця проживання померлого, але прямо не вирішує специфіку цифрових активів. Через це виникає ситуація, коли спадкове право однієї держави визнає цифрові активи майном, а правила платформи, зареєстрованої в іншій юрисдикції, можуть забороняти передачу акаунта спадкоємцям. У сфері криптоактивів додаткове значення мають Принципи УНІДРУА щодо цифрових активів і приватного права, ухвалені у 2023 році, які пропонують розглядати цифрові активи як об'єкти приватноправових відносин і формують підхід до їх контролю, передачі та захисту в різних юрисдикціях [6].

Міжнародне право не дає єдиного простого правила: спадкоємці можуть претендувати на майнову частину цифрового активу, але не завжди мають право на повний доступ до приватної комунікації спадкодавця. У цьому контексті важливими є Конвенція Ради Європи № 108 про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних і модернізована Конвенція 108+, які формують міжнародні стандарти захисту персональних даних у цифровому середовищі . Для порівняння, у США діє модельний Revised Uniform Fiduciary Access to Digital Assets Act, який спеціально регулює доступ довірених осіб і спадкових представників до цифрових активів померлого, але водночас враховує волю користувача та умови онлайн-сервісів [7].

До цифрових речей належать, зокрема, віртуальні активи, цифровий контент, онлайн-акаунти та інші блага, щодо яких можуть виникати цивільні права й обов'язки. Це означає, що українське право поступово відходить від суто матеріального розуміння речі та визнає, що об'єкти, які існують лише в електронному середовищі, можуть мати самостійну економічну цінність і бути предметом цивільного обороту. Водночас саме по собі визнання цифрових речей ще не вирішує питання їх спадкування, оскільки необхідно встановити: чи належало відповідне цифрове благо спадкодавцеві, чи мало воно майнову цінність, чи не припинилося право на нього внаслідок смерті та чи не обмежений доступ до нього умовами цифрової платформи [1, с. 80].

Загальне правило спадкового права України полягає в тому, що до складу спадщини входять усі права та обов'язки, які належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинилися внаслідок його смерті. Саме це положення є базовим для вирішення питання про спадкування цифрових активів. Якщо цифровий актив має майновий характер, належав спадкодавцеві та може бути ідентифікований, він теоретично має входити до спадкової маси. Особливо складними є колізійні питання щодо акаунтів у соціальних мережах, електронної пошти та хмарних сервісів. З одного боку, акаунт може мати майнову цінність: наприклад, сторінка блогера, YouTube-канал, Instagram-акаунт, Telegram-канал або інший цифровий ресурс може приносити дохід від реклами, партнерських програм чи продажу послуг. З іншого боку, акаунт містить особисті повідомлення, фото, відео, листування, персональні дані третіх осіб, тому його передача спадкоємцям може порушувати право на приватність не лише померлого, а й інших користувачів.

Окремий блок проблем пов'язаний із криптовалютами та криптогаманцями. Криптовалюта як цифровий актив не існує у формі традиційного банківського рахунку, а контроль над нею зазвичай забезпечується через приватний ключ або seed-фразу. Тому у спадкуванні криптоактивів ключове значення має не лише юридичне право спадкоємця, а й технічна можливість отримати доступ до активу. Якщо спадкодавець не залишив спадкоємцям інформації про криптогаманець, приватні ключі або біржові акаунти, нотаріус і суд часто не мають реального механізму виявлення такого майна. Якщо ж криптоактиви зберігалися на централізованій біржі, виникає інша колізія: спадкові відносини можуть регулюватися правом України, але сама біржа може бути зареєстрована в іншій державі, застосовувати іноземне право та вимагати документи за власними внутрішніми процедурами. Саме тому в науковій літературі підкреслюється, що для спадкування криптовалюти важливими є воля спадкодавця, спосіб зберігання криптографічних ключів і належне документування цифрових активів [2, с. 51].

В Україні спеціальний Закон «Про віртуальні активи» [3] був ухвалений ще у 2022 році, однак станом на актуальну редакцію в базі Верховної Ради він не набрав чинності. Це створює правову невизначеність, оскільки віртуальні активи вже фактично використовуються, мають економічну цінність, можуть бути предметом інвестування, дарування, поділу майна, стягнення або спадкування, але спеціальний механізм їх цивільного обігу та спадкового оформлення залишається неповністю врегульованим. У результаті нотаріальна та судова практика змушена спиратися на загальні положення ЦК України про об'єкти цивільних прав, майно, спадщину, правочини та докази. Такий підхід є можливим, але недостатнім, адже цифрові активи мають специфічні ознаки: децентралізованість, транскордонність, анонімність або псевдонімність володіння, залежність від технічних ключів доступу та високу волатильність вартості [5].

Колізійний аспект цифрової спадщини особливо проявляється у міжнародному приватному праві. За Законом України «Про міжнародне приватне право» спадкові відносини загалом регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо він не обрав у заповіті право держави свого громадянства [4]. Для нерухомого майна діє окреме правило – застосовується право держави, на території якої це майно знаходиться. Проте цифрові активи не мають фізичного місцезнаходження в традиційному сенсі. Криптовалюта може зберігатися у блокчейні, сервер платформи може бути в одній державі, компанія-оператор – в іншій, спадкодавець – громадянином України, а спадкоємці – проживати за кордоном.

Для вдосконалення українського законодавства доцільно прямо передбачити у спадковому праві поняття цифрової спадщини та визначити порядок спадкування цифрових речей, віртуальних активів, акаунтів і цифрового контенту. Законодавство має встановити, що майнові цифрові активи входять до складу спадщини, якщо інше не випливає з їх природи, закону або умов правомірного користування сервісом. Водночас потрібно визначити механізм підтвердження належності цифрового активу спадкодавцеві: через електронні докази, біржові виписки, записи блокчейну, договори з провайдерами, електронні підписи, нотаріально засвідчені цифрові інструкції або спеціальний реєстр цифрових активів.

Отже, колізійні питання цифрової спадщини виникають через те, що цифрові активи одночасно перебувають на перетині спадкового, цивільного, договірного, інформаційного, фінансового та міжнародного приватного права. Українське законодавство вже визнає цифрові речі як об'єкти цивільних прав, однак поки що не містить повноцінного механізму спадкування акаунтів, криптогаманців і цифрових активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загоруй Л. М., І. С. Загоруй. Цифрова спадщина: проблеми формування і перспективи. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 2024. С. 71-82.

2. Калітенко О.М. Цифрова трансформація спадкового права: нові об'єкти та моделі волевиявлення. За загальною редакцією СВ Ківалова. 2025. С. 51.

3. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2074-20

4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2709-15

5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15

6. Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. Official Journal of the European Union. 2012. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012R0650

7. UNIDROIT Principles on Digital Assets and Private Law. Rome : International Institute for the Unification of Private Law, 2023. URL: https://www.unidroit.org/work-in-progress/digital-assets-and-private-law/

Лапа Марат Віталійович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Бабанін Сергій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент
кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту це передбачені Розділом XI Кримінального кодексу України суспільно небезпечні діяння, які посягають на встановлений порядок безпечного функціонування залізничного, водного, повітряного, автомобільного, міського електротранспорту, магістральних трубопроводів, транспортних комунікацій та інших об'єктів транспортної інфраструктури. Чинний КК України розміщує ці склади у статтях 276–292, що свідчить про їхню системну єдність: закон охороняє не просто майно чи життя окремої особи, а комплексну транспортну безпеку як умову нормального функціонування держави, економіки й суспільства.

Родовим об'єктом цих правопорушень є безпека руху та експлуатації транспорту, тобто такий стан транспортної діяльності, за якого мінімізовано ризики аварій, катастроф, загибелі людей, тілесних ушкоджень, руйнування інфраструктури та порушення транспортного сполучення. Безпосередніми об'єктами можуть бути правила безпеки руху, порядок експлуатації транспортних засобів, нормальна робота транспортних підприємств, цілісність шляхів сполучення, безпека пасажирів, екіпажу, водіїв, пішоходів та інших учасників руху. Саме тому такі діяння мають підвищену суспільну небезпечність: один необережний або умисний акт може спричинити масові наслідки — аварію поїзда, авіаційну подію, ДТП із потерпілими, блокування транспортної мережі або пошкодження стратегічного об'єкта [3, с.20].

Об'єктивна сторона цих кримінальних правопорушень найчастіше виражається у порушенні спеціальних правил: правил дорожнього руху, правил експлуатації транспорту, технічного обслуговування, ремонту, сигналізації, диспетчерського управління, перевезення пасажирів чи вантажів. Наприклад, стаття 276 КК України охоплює порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту працівником відповідного транспорту, а також недоброякісний ремонт

транспортних засобів, колій, засобів сигналізації та зв'язку, якщо це створило небезпеку для життя людей або інших тяжких наслідків [2].

Предметом окремих правопорушень виступають транспортні засоби, шляхи сполучення, споруди на них, засоби сигналізації, зв'язку, автоматизації, транспортні комунікації, вокзали, станції, судна, повітряні судна, рухомий склад, автомобілі, трамваї, тролейбуси, трубопроводи тощо. У правозастосуванні предмет має принципове значення, оскільки саме від нього залежить правильна кваліфікація: пошкодження залізничної колії, угон автомобіля, захоплення повітряного судна або порушення правил дорожнього руху водієм це різні склади, хоча всі вони належать до одного розділу КК України. Навчальні матеріали

Суб'єкт цих кримінальних правопорушень може бути як загальним, так і спеціальним. Загальним суб'єктом є фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, наприклад особа, яка пошкодила транспортні комунікації або незаконно заволоділа транспортним засобом. Спеціальним суб'єктом є особа, на яку покладено конкретні транспортні обов'язки: машиніст, диспетчер, капітан судна, пілот, водій, працівник ремонтної служби, черговий по станції, інший працівник транспорту [4, с.120].

Суб'єктивна сторона може характеризуватися як необережністю, так і умислом залежно від конкретного складу. Більшість аварійних транспортних правопорушень вчиняються з необережності: особа самовпевнено розраховує уникнути наслідків або не передбачає їх, хоча повинна була й могла передбачити. Наприклад, перевищення швидкості, виїзд на заборонний сигнал, керування технічно несправним транспортом, недбале проведення ремонту можуть утворювати необережну форму вини. Натомість такі діяння, як угон або захоплення рухомого складу, блокування транспортних комунікацій, примушування працівника транспорту до невиконання службових обов'язків, зазвичай мають умисний характер, адже винний усвідомлює небезпечність своїх дій і бажає або свідомо допускає їх вчинення [1, с.124].

Особливу увагу слід приділяти наслідкам, бо саме вони часто визначають ступінь тяжкості та частину статті. Закон розрізняє створення небезпеки, заподіяння середньої тяжкості чи тяжких тілесних ушкоджень, велику матеріальну шкоду, загибель людей або інші тяжкі наслідки. Наприклад, за статтею 276 КК України відповідальність посилюється, якщо порушення правил спричинило потерпілому середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження або велику матеріальну шкоду, а ще суворіше карається діяння, що спричинило загибель людей [2].

Професійний аналіз цієї категорії правопорушень вимагає комплексного підходу: юридичного, технічного, експертного та причинно-наслідкового. Необхідно досліджувати правила, які були порушені; статус особи, що їх порушила; вид транспорту; механізм події; експертні висновки щодо технічного стану транспортного засобу; наявність або відсутність причинного зв'язку між діянням і наслідками. Тому кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту є одними з найскладніших у кваліфікації: вони поєднують норми кримінального права, транспортного законодавства, технічних регламентів і правил безпеки [5, с.884].

Отже, кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту становлять особливо небезпечну групу діянь, оскільки вони посягають не лише на встановлений порядок функціонування транспортної системи, а й на життя, здоров'я, майно громадян та стабільність суспільних відносин.Їхня специфіка полягає в тому, що

навіть одне порушення правил руху, експлуатації, ремонту чи управління транспортом може спричинити масштабні наслідки аварії, катастрофи, загибель людей або значні матеріальні збитки. Тому правильна кваліфікація таких правопорушень потребує професійного аналізу об'єкта, суб'єкта, форми вини, характеру порушених правил, причинного зв'язку та наслідків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безчастна В.В. Відмежування порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами, від суміжних складів злочинів та адміністративних правопорушень. Наше право. 2019. № 2. С. 121-127.
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України; Закон від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14
3. Микитчик О.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння. Часопис Київського інституту інтелектуальної власності та права. 2022. Вип. 2. С. 18-24.
4. Мисливий В. Кримінально-правове значення правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 3. С. 118-125.
5. Черниш О. М. Деякі аспекти дослідження географії поширення кримінальних правопорушень проти довкілля. Юридичний науковий електронний журнал. № 1. 2025. С. 883–886.

Максим Левченко
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Олексій Бойко
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ З ЕКСПЕРТАМИ ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Ефективність досудового розслідування кримінальних правопорушень нерозривно пов'язана з якістю взаємодії між органами розслідування та спеціалізованими експертними установами. Своєчасне залучення відповідних фахівців до проведення слідчих (розшукових) дій, а також дотримання процесуальних вимог під час призначення та проведення судових експертиз є необхідними умовами встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні. Проте, попри розгалужену нормативну базу, практика свідчить про наявність системних проблем у зазначеній сфері.

На сьогодні навантаження на експертно - криміналістичні підрозділи органів Національної поліції України є надзвичайно високим. Особливо відчутним це стало в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації, коли до традиційних завдань додалася фіксація наслідків воєнних злочинів [5]. За таких обставин чітка, законодавчо регламентована взаємодія між слідчим та експертом набуває визначального значення не лише для конкретного кримінального провадження, а й для всієї системи кримінального судочинства в державі.

Разом із тим, процесуальні норми КПК потребують розвитку на рівні підзаконних актів, що регулюють оперативно - організаційний аспект взаємодії. Центральне місце серед таких актів займає Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 "Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні" [2]. Саме Інструкція детально регламентує порядок спільної роботи слідчих і працівників експертно - криміналістичного підрозділу під час проведення слідчих (розшукових) дій, а також визначає форми документування такої взаємодії.

Важливим джерелом є також Закон України "Про судову експертизу" від 25.02.1994 № 4038 - XII, який встановлює організаційні та правові засади здійснення судово -

експертної діяльності [3], та Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 [4], яка деталізує технічні й процесуальні вимоги до оформлення матеріалів на дослідження.

Огляд місця події є однією з найважливіших слідчих дій, під час проведення якої взаємодія слідчого та спеціаліста експертно - криміналістичного підрозділу виявляється найбільш інтенсивно. Відповідно до Інструкції, затвердженої Наказом МВС № 575, ця взаємодія охоплює декілька послідовних етапів [2]. На підготовчому етапі слідчий інформує спеціаліста про обставини події та спільно з ним визначає техніко - криміналістичні засоби, необхідні для роботи на місці. Безпосередньо під час огляду спеціаліст виявляє, фіксує та вилучає сліди й речові докази, постійно інформуючи слідчого про виявлені об'єкти та їхнє криміналістичне значення. Слідчий, своєю чергою, приймає процесуальні рішення щодо вилучення або долучення конкретних об'єктів до матеріалів провадження. На завершальному етапі спеціаліст надає технічну документацію - схеми, фототаблиці, описи - які слідчий використовує при складанні протоколу огляду [1, ст. 104 - 106]. Таким чином, взаємодія будується на чіткому розмежуванні компетенцій: спеціаліст забезпечує техніко - криміналістичний супровід, тоді як виключне право на прийняття процесуальних рішень залишається за слідчим.

Інструкція зобов'язує начальника органу (підрозділу) поліції забезпечити своєчасне прибуття на місце події спеціаліста відповідного профілю та надання йому необхідних технічних засобів [2]. На практиці це означає, що слідчий, отримуючи повідомлення про кримінальне правопорушення, одночасно ініціює залучення фахівця експертно - криміналістичного підрозділу до складу СОГ.

Окремою формою взаємодії є участь спеціаліста у підготовці та проведенні судових експертиз. Відповідно до ст. 242 - 243 КПК України, слідчий або прокурор виносить постанову про призначення експертизи, в якій визначаються питання для вирішення, об'єкти дослідження та експертна установа. На етапі підготовки матеріалів спеціаліст експертно - криміналістичного підрозділу бере безпосередню участь у їх відборі, упакуванні та опечатуванні - адже саме від дотримання цих вимог залежить збереження об'єктів і, відповідно, допустимість експертного висновку як доказу у кримінальному провадженні [4, р. І]. Взаємодія між слідчим та експертом не завершується в момент передачі матеріалів до установи: ст. 244 КПК закріплює право слідчого бути присутнім під час проведення дослідження, що забезпечує можливість надання додаткових матеріалів або уточнення обставин справи безпосередньо в ході експертизи. Отриманий висновок експерта оцінюється слідчим у сукупності з іншими доказами відповідно до ст. 94 КПК, що завершує цикл процесуальної взаємодії між органом розслідування та експертною установою.

Незважаючи на достатньо розвинену нормативну базу, у практичній діяльності існує ряд проблем, які суттєво знижують ефективність взаємодії слідчих з експертними установами.

По - перше, завантаженість експертів. Унаслідок збільшення кількості кримінальних проваджень строки виконання експертиз систематично перевищують встановлені нормативи, що негативно позначається на загальних строках досудового розслідування. Ця проблема набула особливої гостроти з 2022 року, коли слідчим одночасно доводиться вести традиційні провадження та провадження, пов'язані з воєнними злочинами [5].

По - друге, недостатня цифровізація комунікації. Значна частина документообігу між слідчими підрозділами та Науково - дослідними експертно - криміналістичними центрами МВС й Державним науково - дослідним експертно - криміналістичним центром МВС досі здійснюється у паперовій формі, що спричиняє зайві затримки та підвищує ризик втрати або пошкодження матеріалів. Відсутність єдиної електронної платформи для передачі матеріалів і відстеження стану виконання доручень залишається актуальною проблемою.

По - третє, специфіка умов воєнного стану. З 2022 року перед слідчими та експертами постали нові виклики, пов'язані із фіксацією наслідків збройної агресії та розслідуванням воєнних злочинів. Необхідність роботи в умовах бойових дій, залучення міжнародних партнерів та забезпечення стандартів доказування для можливого міжнародного трибуналу вимагають суттєвого перегляду усталених форм взаємодії.

Взаємодія слідчого з експертом - це не просто адміністративна процедура передачі матеріалів. Це спільна діяльність зі збирання та закріплення доказової бази, де неналежне виконання своїх функцій будь - якою зі сторін може призвести до визнання отриманих доказів недопустимими. Саме тому організаційні недоліки - затримки, паперовий документообіг, нерівномірне навантаження між підрозділами - здатні нівелювати результати розслідування не менш ефективно, ніж порушення процесуальної форми.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що належна організація взаємодії слідчих підрозділів Національної поліції України з експертними установами є фундаментальною передумовою ефективного досудового розслідування. Суворе дотримання вимог кримінального процесуального законодавства та положень Інструкції, затвердженої Наказом МВС № 575, забезпечує своєчасне виявлення, належну фіксацію та якісне дослідження доказової інформації. Чіткий розподіл процесуальних ролей, за якого слідчий здійснює керівництво, а фахівці експертних установ забезпечують науково-технічний супровід, гарантує повноту, всебічність та неупередженість розслідування, що в кінцевому підсумку сприяє виконанню головних завдань кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651 - VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9 - 10, 11 - 12, 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17

3. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038 - XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у ред. від 26.12.2012). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98

5. Демидова Є. Є., Латиш К. В., Капустіна М. В. Використання сучасних інформаційних технологій при розслідуванні воєнних злочинів. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 564 – 566

Аліна Липницька
здобувач вищої освіти,
Державний податковий університет
Софія Самгородська
здобувач вищої освіти,
Державний податковий університет
Науковий керівник: ***Максіменцев Максим Геннадійович***
д.ю.н., кандидат економічних наук
Державний податковий університет

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗПІЗНАВАННЯ ОБЛИЧ У КРИМІНАЛІСТИЦІ

Розвиток цифрових технологій істотно змінив підходи до розслідування кримінальних правопорушень, що особливо помітно в умовах зростання обсягу відеоінформації та ускладнення злочинних практик. Встановлення особи правопорушника дедалі частіше залежить не від свідчень очевидців, а від аналізу цифрових зображень, отриманих із систем відеоспостереження, мобільних пристроїв чи мережі Інтернет. У цьому контексті технології розпізнавання облич набувають значення як інструмент швидкої ідентифікації особи, проте їх використання супроводжується ризиками порушення права на приватність і неправомірної обробки персональних даних.

Технологія розпізнавання облич є різновидом біометричної ідентифікації, що базується на аналізі унікальних характеристик обличчя людини. У криміналістиці вона використовується передусім для встановлення особи за відеозаписами з місця події, пошуку розшукуваних осіб, ідентифікації невпізнаних тіл та перевірки зв'язку особи із певною подією. На практиці алгоритм формує перелік можливих збігів, який надалі перевіряється уповноваженою особою, оскільки система не встановлює тотожність із абсолютною достовірністю.

Правове значення результатів розпізнавання облич визначається нормами кримінального процесуального законодавства. Відповідно до Кримінального процесуального кодексу України доказами визнаються лише ті фактичні дані, які отримані у встановленому законом порядку. [2] Таким чином, сам по собі результат роботи алгоритму не може розглядатися як самостійний доказ, а лише як допоміжна інформація, яка повинна підтверджуватися іншими доказами, зокрема показаннями, експертизою або матеріалами слідчих дій.

Ключовим аспектом є обробка персональних і біометричних даних. Зображення обличчя, що дає можливість ідентифікувати особу, належить до персональних даних, а у випадку автоматизованої обробки — до біометричних. Закон України «Про захист персональних даних» встановлює, що така інформація повинна оброблятися лише з визначеною метою, у необхідному обсязі та із забезпеченням належного рівня захисту. [1] Це означає, що використання технологій розпізнавання облич у криміналістиці

допускається лише в межах конкретного кримінального провадження або оперативно-розшукової діяльності, а не для загального або превентивного контролю за населенням.

Практична проблема полягає в тому, що технологія може давати помилкові результати. Основними причинами є низька якість відео, часткове перекриття обличчя, зміна зовнішності, освітлення чи ракурс зйомки. У таких умовах алгоритм може або не знайти збіг, або, навпаки, запропонувати неправильну ідентифікацію. Для кримінального процесу це створює ризик формування помилкової доказової бази та необґрунтованого підозрювання особи. Саме тому результати розпізнавання повинні піддаватися обов'язковій експертній оцінці та перевірці.

Додаткову складність створює питання законності отримання зображень. Використання матеріалів із камер відеоспостереження, соціальних мереж або приватних пристроїв можливе лише за умови дотримання вимог закону щодо збирання доказів. Закон України «Про Національну поліцію» дозволяє застосування фото- і відеофіксації, однак такі дії повинні здійснюватися в рамках повноважень і не порушувати права людини. [3] У протилежному випадку отримані дані можуть бути визнані недопустимими доказами.

Не менш важливим є принцип пропорційності. Використання розпізнавання облич доцільне лише тоді, коли інші засоби встановлення особи є неефективними або недостатніми. Застосування цієї технології для незначних правопорушень або без достатніх підстав може розглядатися як надмірне втручання у приватне життя. Такий підхід відповідає загальним європейським стандартам захисту даних, згідно з якими обробка біометричної інформації має бути винятковим, а не типовим інструментом.

Окрему увагу слід приділити зберіганню даних. Біометрична інформація не може накопичуватися безстроково, оскільки це створює ризик її витоку або неправомірного використання. Дані повинні зберігатися лише протягом часу, необхідного для цілей кримінального провадження, після чого підлягають видаленню або знеособленню. [1] Відсутність чітких правил зберігання може призвести до формування неконтрольованих баз даних, що становить загрозу як для приватності, так і для інформаційної безпеки.

Значний вплив на ефективність технології має також людський фактор. Оператор системи може неправильно інтерпретувати результати, переоцінити точність алгоритму або не врахувати технічні обмеження. Тому обов'язковою є участь кваліфікованих спеціалістів, які здатні оцінити отриманий результат, перевірити його та правильно інтегрувати у доказову базу.

В умовах воєнного часу застосування технологій розпізнавання облич набуває додаткового значення. Вони використовуються для документування воєнних злочинів та пошуку зниклих осіб. Проте навіть за таких обставин необхідно дотримуватися правових меж, оскільки необмежене використання цих інструментів може призвести до зловживань і втрати довіри до правоохоронних органів.

Отже, технології розпізнавання облич у криміналістиці є ефективним, але допоміжним інструментом. Вони можуть суттєво підвищити швидкість і результативність розслідування, але не здатні замінити повноцінного доказування. Їх використання повинно ґрунтуватися на законності, пропорційності та контролі, а результати — перевірятися та оцінюватися у сукупності з іншими доказами. Збереження такого балансу дозволяє поєднати потреби правосуддя з вимогами захисту прав людини, що й визначає їх справжню роль у сучасній криміналістиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1) Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text

2) Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text

3) Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

4) Regulation (EU) 2016/679 (GDPR). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj

5) Guidelines on facial recognition. Council of Europe. 2021. URL: https://rm.coe.int/0900001680a31751

Маломуж Поліна Юріївна
курсант другого курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
*Науковий керівник:**Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Злагоджена взаємодія слідчого з оперативними працівниками є одним із ключових елементів ефективного розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів. У сучасних умовах, коли наркобізнес стає дедалі більш організованим і технологічним, взаємодія між слідчими та оперативними працівниками дозволяє не лише оперативно збирати докази, але й запобігати подальшому поширенню небезпечних речовин [1, с. 284].

Особливої уваги заслуговує взаємодія під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. У справах про злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, часто застосовуються такі заходи, як аудіо- та відеоконтроль, проникнення в приміщення або використання конфіденційних джерел [2, с. 50].

Не менш значущою є співпраця слідчого та оперативних підрозділів під час виконання доручення слідчого що до проведення негласних слідчих розшукових дій. Саме оперативні працівники здійснюють такі нсрд, як оперативна закупівля та контрольована поставка, а отримані результати належним чином закріплюють у відповідних протоколах. Завдання слідчого на цьому етапі полягає в тому, щоб надати зібраним матеріалам належної процесуальної форми згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України, зокрема шляхом залучення понятих, а також спеціалістів-хіміків та експертів, висновки яких надають фактичним даним статусу допустимих доказів [3, с. 141]. Узгоджені дії обох сторін дають змогу запобігти найпоширенішим помилкам — неточному визначенню ваги, порушенню правил пакування чи хибному встановленню хімічного складу речовини, адже будь-який із цих недоліків здатний у подальшому стати підставою для визнання доказів недопустимими в суді.

Також особливої уваги заслуговує те що, оперативні працівники передають слідчому здобуду під час оперативно-розшукової діяльності інформацію про виявлені канали постачання наркотичних засобів коло причетних до їх обігу осіб та зв'язки, що існують між учасниками злочинної діяльності. Це дає змогу в подальшому притягнути організаторів до відповідальності та перекрити канали постачання, а також викрити цілу організовану групу, що спеціалізується на транскордонному незаконному обігу наркотичних засобів.

Таким чином, ефективна взаємодія слідчого з оперативними працівниками при розслідуванні злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, вимагає чіткого розмежування повноважень, постійного обміну інформацією та високого рівня професійної підготовки обох сторін. Лише за таких умов можна досягти високої результативності у протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом наркотичних засобів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Велієв Р. Е. Особливості початкового етапу розслідування незаконного обігу зброї, учиненого організованими злочинними групами. Вісник кримінологічної асоціації України. 2024. № 2 (32). С. 283–294.

2. Саковський А. А., Жижин А. В. Взаємодія підрозділів кримінальної поліції та органів досудового розслідування в документуванні кримінальних правопорушень. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2 (111). С. 49–54.

3. Синоверський А., Скриник М. Взаємодія під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану: організаційно-тактичний та психологічний аспекти. Юридична психологія. 2024. № 1 (34). С. 140–153.

Медвідь Кирило Всеволодович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Плетенець Віктор Миколайович,***
професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки,
доктор юридичних наук, професор,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
підполковник поліції

ОРГАНІЗАЦІЯ І ТАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ З ОСОБОЮ В СТАНІ ПОСТТРАВМАТИЧНИГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) є одним із найпоширеніших наслідків травматичних подій, зокрема тих, що пов'язані з воєнними діями, насильством та іншими тяжкими злочинами. При цьому в умовах воєнного стану кількість осіб з ПТСР серед потерпілих та свідків значно зросла, що обумовлює необхідність спеціальної підготовки працівників досудового розслідування до роботи з такою категорією громадян.

Проведення допиту осіб, які перебувають у стані ПТСР, вимагає від слідчого особливих знань, навичок та застосування специфічних тактичних прийомів, спеціальних методичних рекомендацій, та залучення до співпраці фахівців у галузі психології та психіатрії.

Допит як слідча (розшукова) дія регламентується статтями 224–226 Кримінального процесуального кодексу України [1] і являє собою отримання показань від особи, якій можуть бути відомі обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Організація допиту особи з ПТСР потребує ретельної підготовчої роботи, яка включає: вивчення матеріалів кримінального провадження, з'ясування психологічного стану допитуваного через консультації з психологом або психіатром, визначення необхідності залучення спеціаліста-психолога до участі у слідчій (розшуковій) дії, забезпечення безпечних та комфортних умов проведення допиту згідно із Законом України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" [2], підготовку технічних засобів фіксації.

Як зазначає В. М. Плетенець, під час розслідування злочинів слідчий часто стикається з різними формами протидії, у тому числі з боку самих потерпілих та свідків, які через психологічний стан можуть не бути готовими до повного розкриття обставин події [3, с. 210]. Тому особливої уваги потребує встановлення психологічного контакту з особою, яка перебуває у стані ПТСР.

Початковий етап допиту має вирішальне значення для успішності всієї слідчої дії. На цьому етапі слідчий повинен встановити довірливий психологічний контакт, роз'яснити права та обов'язки відповідно до статей 56, 225 КПК України [1], оцінити психоемоційний стан особи, забезпечити присутність психолога при необхідності, обрати комфортний темп допиту з урахуванням можливих тригерів травматичних спогадів.

Специфіка допиту осіб з ПТСР полягає у врахуванні особливостей їхнього психічного стану. Такі особи можуть демонструвати фрагментарність спогадів, емоційну лабільність, уникнення обговорення травматичної події, фізіологічні реакції на згадування про подію. У зв'язку з цим слідчий повинен бути готовим до того, що допит може тривати довше звичайного та може знадобитися його проведення у декілька етапів.

Проведення допитів осіб з ПТСР характеризується низкою специфічних проблем: ризик ретравматизації під час відтворення травматичних подій, дисоціативні стани під час допиту, фрагментарність та непослідовність викладу інформації, можливі флешбеки та панічні атаки, труднощі у встановленні часових меж події через порушення сприйняття часу.

Для подолання цих проблем слідчий може використовувати такі тактичні рішення: залучення психолога як спеціаліста відповідно до статті 71 КПК України [1], проведення допиту в комфортному для допитуваного середовищі, використання методу поетапного викладу інформації, надання можливості перерв у разі погіршення стану особи, застосування відеоконференції у випадках, коли особистий контакт викликає додатковий стрес, згідно зі статтею 232 КПК України [1].

Як показує практика розслідування, ефективність допиту значною мірою залежить від професійної підготовки слідчого та його здатності адаптувати тактику проведення слідчої дії до конкретної ситуації [4, с. 11]. У випадку з особами, що перебувають у стані ПТСР, така адаптація є критично важливою для отримання достовірних та повних показань.

Вагомого значення м оже мати залучення психолога під час формування переліку тапослідовності питань й тактичних прийомів в доступній для сприйняття неповнолітнім формі, з урахуванням:- вікових, інтелектуальних, емоційних та інших характеристикособистості допитуваного (схил ьності; інтереси, рівень розвитку [5, с. 71].

Особливої уваги потребує оцінка достовірності показань осіб з ПТСР. Слідчий повинен враховувати, що симптоми ПТСР можуть впливати на точність спогадів, проте це не означає недостовірності показань у цілому. Для перевірки та уточнення показань доцільно використовувати інші докази, проводити повторні допити після стабілізації стану особи, застосовувати очні ставки з обережністю та лише за наявності відповідних показань.

Таким чином специфіка допиту осіб у стані ПТСР обумовлює необхідність застосування травмаінформованого підходу, забезпечення міждисциплінарної взаємодії слідчих з психологами, дотримання етичних принципів та запобігання ретравматизації. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на вироблення детальних методичних рекомендацій щодо проведення допитів з урахуванням різних форм та ступенів тяжкості ПТСР, а також на підготовку спеціалізованих слідчих для роботи з травмованими особами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. Дата оновлення: 01.08.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 04.02.2026).

2. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII. Дата оновлення: 20.05.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12 (дата звернення: 04.02.2026).

3. Плетенець В.М. Криміналістичне забезпечення подолання протидії кримінальному судочинству: постановка проблеми / В.М. Плетенець // Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 3. С. 207–212

4. Розслідування кримінальних правопорушень: криміналістична методика : підруч. / К. О. Чаплинський, І. В. Пиріг, М. М. Єфімов та ін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 284 с.

5. Плетенець В. М. Особливості підготовки до допиту неповнолітніх за фактами подій насильницького, сексуального чи трагічного характеру в умовах воєнного стану // *Наука і техніка сьогодні*. 2022. № 13 (13). С. 67–76.

Мотуз Анна Володимирівна
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ОРГАНАМИ І ПІДРОЗДІЛАМИ

У сучасних умовах реформування правоохоронної системи України та посилення боротьби зі злочинністю особливого значення набуває належна організація взаємодії між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами Національної поліції. Ефективність виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень значною мірою залежить від узгодженості дій усіх суб'єктів кримінального провадження. Практика свідчить, що результативне виконання завдань кримінального судочинства неможливе без постійної та скоординованої співпраці слідчого (дізнавача) й оперативних працівників, яка забезпечує своєчасне отримання доказової інформації, оперативне реагування на кримінальні правопорушення та повне й неупереджене досудове розслідування.

Нормативно-правове регулювання взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України має комплексний характер і ґрунтується на положеннях Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», Наказу МВС України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [1; 2; 3]. Також до правової основи такої взаємодії слід віднести Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [4]. Нормативно-правові акти визначають правові засади, форми та порядок взаємодії між слідчими й оперативними підрозділами під час досудового розслідування. Так, стаття 40 КПК України закріплює процесуальну самостійність слідчого та його повноваження щодо доручення про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових)

дій, а стаття 41 КПК України встановлює, що оперативні підрозділи здійснюють слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії виключно на підставі письмового доручення слідчого, дізнавача або прокурора, які є обов'язковими до виконання [1]. Також до нормативно-правового регулювання взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України, слід віднести Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», який покладає на оперативні підрозділи обов'язок виконувати доручення органів досудового розслідування та забезпечувати взаємодію під час виявлення й документування кримінальних правопорушень [2].

Водночас нормативно-правове забезпечення діяльності органів досудового розслідування та їх взаємодії з іншими підрозділами Національної поліції не обмежується вказаними нормативно-правовими актами. Відповідно до статті 4 Закону України «Про Національну поліцію» нормативно-правові акти МВС України є складовою правової основи діяльності поліції [5]. З метою реалізації положень кримінального процесуального законодавства наказом МВС України від 06.07.2017 № 570 затверджено Положення про слідчі підрозділи Національної поліції України та Інструкцію з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, а наказом МВС України від 20.05.2020 № 405 – Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України [6; 7]. Крім того, діяльність підрозділів досудового розслідування прямо чи опосередковано регулюється низкою інших відомчих нормативних актів, зокрема наказом МВС України від 08.06.2017 № 480 «Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю» [8].

Попри наявність значної нормативної бази щодо взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів існує низка проблем. Насамперед законодавство не містить чіткого визначення поняття «взаємодія», що ускладнює однакове застосування відповідних норм на практиці. Крім того, існує колізія між положеннями КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо можливості доручення оперативним підрозділам проведення оперативно-розшукових заходів.

Отже, від належного нормативно-правового регулювання організації взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України з іншими органами та підрозділами Національної поліції України залежить ефективність виконання завдань, передбачених ст. 2 КПК України. Водночас наявність колізій в кримінальному процесуальному законодавстві України, а також окремі проблеми правозастосовної практики та необхідність удосконалення нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 24.05.2026).

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 24.05.2026).

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в

запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 24.05.2026).

4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : Наказ Ген. прокуратури України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text (дата звернення: 24.05.2026).

5. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 12 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 31.05.2026).

6. Про організацію діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 06.07.2017 № 570 : станом на 25 листоп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17#Text (дата звернення: 01.06.2026).

7. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України : Наказ М-ва внутр. справ України від 20.05.2020 № 405 : станом на 6 лют. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text (дата звернення: 01.06.2026).

8. Про затвердження Порядку застосування електронних засобів контролю : Наказ М-ва внутр. справ України від 08.06.2017 № 480. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-17#Text (дата звернення: 01.06.2026).

Мотуз Анна Володимирівна
курсантка 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Лопаєва Олена Миколаївна***
старша викладачка кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СТРЕС-ФАКТОРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТРІЛЬБИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Проходження служби в лавах Національної поліції України за своїм характером є однією з найскладніших форм професійної діяльності, яка пов'язана з постійними психофізіологічними та фізичними навантаженнями, ризиком для життя і здоров'я та необхідністю протистояти кримінальному середовищу. Застосування вогнепальної зброї є кульмінаційним етапом правоохоронної діяльності та найбільш суворим заходом державного примусу. В умовах сучасної озброєної злочинності, яка за своїми масштабами набула глобального характеру, а також під час дії правового режиму воєнного стану в Україні, психологічне навантаження на працівників поліції суттєво зросло. Ситуації, пов'язані із застосуванням табельної вогнепальної зброї, традиційно належать до найбільш стресогенних професійних факторів у діяльності правоохоронців.

Наукові дослідження свідчать, що професійна діяльність поліцейських супроводжується значною кількістю стресогенних чинників. У сфері вогневої підготовки та безпосереднього застосування зброї особливе значення мають психофізіологічні, соціально-психологічні, морально-етичні та ситуативні фактори. До психофізіологічних належать раптовість виникнення загрози життю, дефіцит часу для прийняття рішення, висока динаміка розвитку подій та необхідність діяти в умовах невизначеності. Реальний вогневий контакт часто триває лише кілька секунд, протягом яких поліцейський повинен оцінити обстановку, прийняти правомірне рішення та здійснити точний постріл [1, с.139]. Важливими є також морально-етичні чинники, пов'язані з усвідомленням можливості заподіяння смерті іншій людині, що може вступати в суперечність із особистими переконаннями, моральними цінностями або релігійними поглядами. Додатковий психологічний тиск створює страх юридичної відповідальності, дисциплінарних перевірок чи негативної суспільної оцінки після застосування зброї [2, с.110].

Значний вплив на психоемоційний стан поліцейського справляють і зовнішні умови. Більшість збройних злочинів вчиняється у темний час доби, що ускладнює візуальний контроль ситуації та процес прицілювання. Несприятливі погодні умови, обмежена

видимість, чисельна перевага правопорушників, необхідність носіння бронежилетів та інших засобів індивідуального захисту підвищують рівень фізичного навантаження і сприяють виникненню додаткового стресу. Окрему групу становлять соціальні чинники, пов'язані з високою увагою суспільства та засобів масової інформації до випадків застосування поліцейськими вогнепальної зброї. Усвідомлення того, що кожна дія може стати предметом громадського обговорення або юридичної оцінки, нерідко впливає на швидкість та впевненість прийняття рішень.

У момент виникнення реальної загрози життю організм людини реагує комплексом фізіологічних змін, відомих як реакція на критичний інцидент. Відбувається інтенсивне виділення гормонів стресу, зокрема адреналіну та кортизолу, що супроводжується прискоренням серцебиття, підвищенням артеріального тиску, посиленням потовиділення та тремтінням кінцівок. Такі реакції безпосередньо впливають на здатність здійснювати точну стрільбу [3, с.272]. Під впливом сильного стресу звужується периферійний зір, виникає так званий «тунельний зір», погіршується здатність оцінювати відстань до цілі та контролювати навколишню обстановку. Одночасно відбувається порушення дрібної моторики, необхідної для правильного хвату зброї, плавного натискання на спусковий гачок та утримання стабільної лінії прицілювання. Внаслідок цього точність стрільби суттєво знижується.

Практичні дослідження діяльності правоохоронних органів підтверджують негативний вплив стресу на результативність застосування зброї. В екстремальних умовах показники влучності можуть зменшуватися у кілька разів порівняно з результатами навчальної стрільби. Під впливом страху та емоційного напруження працівники поліції частіше допускають помилки, відходять від відпрацьованих алгоритмів дій та здійснюють надмірну кількість пострілів. Це свідчить про те, що технічна майстерність сама по собі не гарантує ефективного застосування зброї без належної психологічної підготовки.

Наслідки стресу не обмежуються моментом безпосереднього застосування вогнепальної зброї. У багатьох випадках працівники поліції після участі у перестрілках або інших небезпечних інцидентах стикаються з довготривалими психологічними проблемами. Серед них найпоширенішими є професійне вигорання, хронічна тривожність, депресивні стани, безсоння та почуття провини. Особливу небезпеку становить розвиток посттравматичного стресового розладу, який проявляється нав'язливими спогадами про подію, підвищеною дратівливістю, емоційною відстороненістю та труднощами соціальної адаптації. Такі наслідки негативно впливають як на професійну діяльність поліцейського, так і на його особисте життя, нерідко стаючи причиною звільнення зі служби.

Важливу роль у зниженні рівня стресогенності відіграє належне правове регулювання застосування вогнепальної зброї. Відповідно до статей 42-46 Закону України «Про Національну поліцію», застосування поліцейських заходів примусу, зокрема фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї, здійснюється лише на підставах і в порядку, визначених законом [4]. Чітке знання правових підстав використання зброї, положень про необхідну оборону та крайню необхідність сприяє формуванню впевненості у власних діях та зменшує ризик виникнення психологічного ступору в критичній ситуації. В умовах воєнного стану особливого значення набуває також дотримання вимог Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає особливості діяльності органів державної влади та правоохоронних органів у період збройної агресії [5].

Психологічне забезпечення діяльності поліцейських здійснюється відповідно до нормативних актів Міністерства внутрішніх справ України, які передбачають оцінку психологічної готовності до служби в екстремальних умовах, проведення профілактичних заходів та надання кризової психологічної допомоги після надзвичайних подій [6]. Однак сучасні виклики потребують подальшого вдосконалення системи підготовки особового складу. Перспективними напрямами є модернізація вогневої підготовки шляхом максимальної адаптації навчальних вправ до реальних умов службової діяльності, використання сучасних електронних тренажерів та інтерактивних тирів, проведення тренувань в умовах підвищеного психологічного навантаження, а також розвиток навичок стрес-менеджменту, тактичної комунікації та деескалації конфліктів. Важливим є створення ефективної системи психологічного супроводу, яка забезпечуватиме можливість конфіденційного звернення за допомогою та проведення обов'язкових психологічних дебрифінгів після застосування зброї [7, с.138].

Отже, стрес-фактори здійснюють безпосередній вплив на ефективність стрільби працівників поліції, погіршуючи координацію рухів, зорове сприйняття та здатність приймати раціональні рішення в умовах небезпеки. Ефективне застосування вогнепальної зброї можливе лише за умови комплексної підготовки, яка поєднує правові знання, фізичну підготовленість, тактичні навички та високий рівень психологічної стійкості. Удосконалення системи професійної підготовки та психологічного забезпечення поліцейських є необхідною передумовою підвищення рівня особистої безпеки правоохоронців, захисту прав громадян і забезпечення належного виконання завдань Національної поліції України [8, с.246].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. Екстремальність як чинник професійного вигоряння працівників Національної поліції України. Університетські наукові записки. 2021. № 1 (79). С. 132-146. DOI: https://doi.org/10.37491/UNZ.79.13.

2. Могілевський Л. В. Психологія бойового стресу працівників Національної поліції. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 берез. 2022 р.). Харків : ХНУВС, 2022. С. 109-111.

3. Задорожня Р. В., Фісун Н. О., Тимофєєв В. П. Вплив стресу на професійну діяльність працівників Національної поліції. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 3. С. 270-273. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.49.

4. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 12 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 29.05.2026).

5. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 4 берез. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text (дата звернення: 31.05.2026).

6. Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку

поліцейських : Наказ М-ва внутр. справ України від 06.02.2019 № 88 : станом на 23 черв. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19#Text (дата звернення: 31.05.2026).

7. Лопаєва О., Мінченко О. Формування стресостійкості працівників поліції в практичній діяльності, а також під час застосування вогнепальної зброї. Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів : зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 жовт. 2021 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2021. С. 135-137.

8. Лопаєва О. М., Карпенко О. М. Психологічна підготовка до стрільби в умовах бойового стресу. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. Том 3, № 4. С. 243-246. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.3.36.

Нанкевич Олексій Миколайович
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно–правових дисциплін,
доктор юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВ ВЛАСНИКІВ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Розвиток сучасної ринкової економіки неможливий без ефективного функціонування фондового ринку, який виступає одним із головних каналів трансформації заощаджень у продуктивні інвестиції. У центрі цього процесу перебуває інвестор – власник цінних паперів, чиї майнові та корпоративні права формують основу довіри до ринку капіталу загалом. Надійний та всебічний захист цих прав є не лише правовою гарантією для окремого інвестора, а й системною передумовою інвестиційної привабливості держави, стабільності фінансової системи та сталого економічного зростання. Тому питання сутності, правової і економічної природи цінних паперів, критерії їх відмежування та аналіз сучасного стану фондового ринку є одним з пріоритетних завдань науковців та практиків [1, с. 25]

Цивільний кодекс України у статті 194 визначає поняття «цінного папера» як об'єкта цивільних прав, форма існування якого встановлюється законом. Цінний папір засвідчує грошове або інше майнове право, регулює взаємовідносини між емітентом (особою, яка його видає) та власником цінного папера, передбачає виконання зобов'язань за ним, а також містить можливість передачі прав на цінний папір або прав за ним іншим особам, або встановлює обмеження такої передачі у випадках і порядку, визначених законом [2].

Передусім, важливо наголосити, що віднесення цінного паперу до об'єктів цивільних прав підкреслює його роль як специфічного носія вартості та юридично значимої інформації. Цей підхід відображає сучасну тенденцію у правовій доктрині, яка розглядає цінні папери не лише як економічні інструменти, а як складні юридичні феномени, що опосередковують взаємини між суб'єктами цивільних правовідносин. Це положення має важливе значення не тільки для теоретичного осмислення правового статусу цінних паперів, але й для практичного забезпечення ефективного регулювання їх обігу, оскільки чітка правова класифікація дозволяє уникнути юридичних колізій та забезпечити стабільність ринку. Саме законодавче закріплення форми їх існування вказує на необхідність забезпечення правової визначеності та стабільності у сфері їх обігу.

Відповідно до ч. 4 статті 8 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», права на цінний папір, а також корпоративні та інші права, що засвідчуються цінним папером, який існує у документарній (паперовій) формі, належать:

1) пред'явникові цінного папера — у разі, якщо цінний папір є цінним папером на пред'явника;

2) особі, яка прямо зазначена в цінному папері як особа, уповноважена на здійснення відповідних прав, — у разі, якщо цінний папір є іменним;

3) особі, яка зазначена в цінному папері як особа, уповноважена на здійснення відповідних прав, причому така особа може самостійно реалізувати ці права або призначити своїм розпорядженням (наказом) іншу уповноважену особу — у разі, якщо цінний папір є ордерним.

При цьому такий наказ (індосамент) може бути повним (із зазначенням імені особи, якій передаються права за таким ордерним цінним папером) або бланковим (без зазначення імені особи, якій передаються права за таким ордерним цінним папером) [3].

З огляду на значущість фондового ринку в економічній системі, особлива увага приділяється питанням правового забезпечення інтересів усіх учасників ринку. Ефективність функціонування ринку цінних паперів значною мірою залежить від рівня правової захищеності інвесторів, прозорості обігу цінних паперів та надійності механізмів реалізації їхніх прав. Саме поєднання економічних і правових аспектів створює передумови для стабільного розвитку фінансової системи та формування довіри до інвестиційного середовища.

Саме обіг ордерних цінних паперів, їх випуск, облік та контроль за дотриманням законодавства у цій сфері є одним із ключових напрямів державного регулювання ринку цінних паперів в Україні. Відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» та Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» повноваження щодо такого регулювання покладено на Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку.

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку є державним колегіальним органом, що підпорядковується Президенту України та звітує перед Верховною Радою України. У своїй діяльності вона здійснює державне регулювання ринку цінних паперів та акціонерних товариств, зокрема забезпечує захист прав інвесторів шляхом запобігання і припинення порушень законодавства у сфері цінних паперів та законодавства про акціонерні товариства, а також застосовує передбачені повноваженнями санкції за виявлені порушення [4].

Таким чином, ефективний захист прав власників цінних паперів є визначальним чинником стабільного функціонування фондового ринку та сприяє розвитку економіки України. Законодавство кваліфікує цінні папери як об'єкти цивільних прав і регламентує порядок їхнього набуття, передачі та реалізації, зокрема через інструменти індосаменту ордерних цінних паперів. Державне регулювання ринку, яке здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, забезпечує контроль за обігом цінних паперів та захист інтересів інвесторів, створюючи умови для формування довіри до ринку та забезпечення сталого економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Логінова М. В., Нагорна О. О. Цінні папери у суб'єктів господарювання як вид майна. Матеріали Регіонального круглого столу. Регулювання правовідносин в сфері банківської діяльності. 2020. С. 25- 27

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 18 листоп. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 19.11.2025).

3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV : станом на 1 січ. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15/ed20250101#n1974 (дата звернення: 19.11.2025).

4. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України від 23.11.2011 № 1063/2011 : станом на 7 лип. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011#Text (дата звернення: 19.11.2025).

Нанкевич Олексій Миколайович
здобувач освіти 2-го курсу
ФПФОДР НПУ
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Логінова Марина Вікторівна,***
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ЕКОНОМІЧНА І ПРАВОВА ПРИРОДА ПЕНСІЙ

Пенсія є однією з ключових форм матеріального забезпечення громадян, які втратили можливість самостійно забезпечувати себе через досягнення пенсійного віку, настання інвалідності, втрату годувальника або інші соціально значущі обставини. Вона виступає важливим інструментом реалізації конституційного права на соціальний захист та соціальну справедливість, закріпленого у статті 46 Конституції України [1].

Пенсійні виплати забезпечують мінімальний рівень життя громадян, сприяють інтеграції непрацездатних осіб у суспільство, стабілізують соціальну ситуацію та економіку. Поняття пенсії включає сукупність правових норм, соціально-економічних механізмів та практичних процедур, які визначають порядок її нарахування, розмір та умови виплат, а також гарантують правовий захист отримувачів.

Історично пенсійна система в Україні формувалася ще в радянський період, коли основною метою було забезпечення базових потреб пенсіонерів. У 1920–1930-х роках в СРСР запроваджувалося державне пенсійне страхування для робітників та службовців, а з 1950-х років почалася активна централізація та стандартизація пенсійної системи. Після проголошення незалежності України у 1991 році виникла необхідність реформування системи з урахуванням економічних умов нової держави. У 2003 році було прийнято Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який визначив сучасний механізм призначення пенсій, види пенсій та умови їх нарахування [2]. Відтоді система зазнавала змін, зокрема введення накопичувальної складової та індексації пенсій відповідно до економічної ситуації.

Пенсія має кілька визначальних ознак. Перш за все, вона є державною гарантією, оскільки її призначення та виплата забезпечуються органами державної влади відповідно до законодавства. Другою важливою ознакою є регулярність виплат, що дозволяє пенсіонерам розраховувати на постійний дохід та планувати власні фінанси. Третя ознака - соціальна спрямованість, яка забезпечує підтримку непрацездатних громадян і сприяє соціальній стабільності. Четверта ознака — залежність від страхового стажу та інших критеріїв, що стимулює громадян до участі у системі соціального страхування протягом трудового життя. П'ята ознака - законодавча визначеність порядку призначення та

виплати пенсій, яка гарантує прозорість процесу, захист від зловживань та можливість судового оскарження [1,2].

В Україні пенсійна система передбачає кілька видів пенсій. Пенсії за віком надаються громадянам, які досягли встановленого пенсійного віку та мають необхідний страховий стаж, і їх розмір визначається із врахуванням середньої заробітної плати, страхових внесків та тривалості трудового стажу. Пенсії по інвалідності призначаються особам, які втратили працездатність через хворобу або травму, з урахуванням групи інвалідності, стажу та середнього заробітку. Пенсії у разі втрати годувальника забезпечують дітей, подружжя та інших членів сім'ї, які зазнали матеріальної втрати. Пенсії за вислугу років призначаються для державних службовців, військовослужбовців та працівників правоохоронних органів, де законодавством передбачено скорочений страховий стаж. Кожен із цих видів пенсій має власні правові підстави, однак усі вони спрямовані на забезпечення мінімального рівня життя та соціальної справедливості [2,3].

Економічна природа пенсій полягає у перерозподілі фінансових ресурсів між працюючими та непрацездатними верствами населення. Пенсійна система України базується на принципі солідарності поколінь: працююче населення формує страхові фонди через внески, які використовуються для виплат пенсіонерам. Цей механізм забезпечує соціальну стабільність, підтримку мінімального рівня життя та економічну активність, оскільки отримувачі витрачають кошти на товари та послуги, стимулюючи внутрішнє споживання та підтримуючи бізнес. У сучасних умовах пенсійна система стикається із низкою проблем, таких як старіння населення, дефіцит Пенсійного фонду, низька тривалість страхового стажу у частини громадян та необхідність реформування механізмів накопичувальної системи [3]. В умовах нестабільної економіки та демографічних викликів держава намагається балансувати між видатками на пенсії та стабільністю бюджету, що створює складні соціально-економічні завдання.

Правова природа пенсій полягає у тому, що вони є суб'єктивним правом громадянина, гарантованим державою. Це право виникає за наявності законодавчо визначених умов, таких як досягнення пенсійного віку або наявність страхового стажу, і реалізується через державні органи або судові механізми. Незаконне отримання пенсій, підробка документів або зловживання службовим становищем при їх призначенні є кримінально караними діями, що підпадають під відповідальність за статтями 190 та 366 Кримінального кодексу України [4]. Правова гарантія пенсій забезпечує соціальну справедливість, захищає права отримувачів та підтримує довіру громадян до державних інститутів.

Пенсії виконують також соціальну функцію, забезпечуючи підтримку пенсіонерів та членів їхніх сімей, інтегруючи непрацездатних осіб у суспільство та зменшуючи соціальну напруженість. Важливим аспектом є контроль за використанням фінансових ресурсів, удосконалення механізмів нарахування та виплат, а також впровадження нових інструментів соціальної підтримки, таких як накопичувальні пенсійні рахунки, добровільні страхові внески та індексація пенсій у залежності від рівня інфляції та економічної ситуації [2,3].

К.Р. Резворович досліджуючи право на пенсію в аспекті ст. 1 Першого протоколу Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5] наводить рішення ЄСПЛ, де зазначається, що "Конвенцією не гарантуються права на пенсії як такі,

однак внески, котрі вносять згідно із системою обов'язкового виходу на пенсію, в певних ситуаціях можуть утворювати право власності на частку фонду

Отже, пенсії як ключовий елемент системи соціального забезпечення є комплексним інструментом, що поєднує економічну та правову природу. Вони забезпечують матеріальну підтримку непрацездатних громадян, стабілізують економіку, сприяють соціальній справедливості та інтеграції у суспільство. Забезпечення ефективного функціонування пенсійної системи, контроль за її фінансовими ресурсами та правове регулювання є необхідними умовами соціальної стабільності та справедливості в державі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Болотіна Н.Б. Право соціального забезпечення України: підручник. Київ: Знання, 2019.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2018.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-ІІІ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text
5. Резворович К.Р. Право на пенсію в аспекті ст. 1 Першого протоколу Європейської конвенції про захист прав людини основоположних свобод. *Юридична наука*. 2020. № 12 (114). С. 65–75. URL: https://journal-nam.com.ua/index.php/journal/article/view/578/540

Нанкевич Олексій Миколайович
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Логінова Марина Вікторівна,***
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін, капітан поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Право соціального забезпечення в Україні є однією з ключових галузей національного права, яке забезпечує реалізацію конституційного права громадян на соціальний захист та матеріальну підтримку у випадках втрати працездатності, старості, інвалідності, втрати годувальника або інших обставин, що обмежують здатність людини самостійно забезпечувати себе. Воно має винятково важливе значення для підтримки соціальної стабільності та економічного балансу у державі, оскільки дозволяє гарантувати мінімальний рівень життя, запобігати злиденності та соціальній ізоляції найбільш вразливих верств населення [1]. Поняття права соціального забезпечення охоплює систему юридичних норм, які регулюють суспільні відносини, пов'язані з матеріальним забезпеченням громадян, визначають порядок призначення та виплати пенсій, соціальної допомоги, контролю за використанням фінансових ресурсів Пенсійного фонду та захисту прав отримувачів цих виплат.

Право соціального забезпечення у системі національного права України займає самостійне місце як галузь, що має чітко визначену предметну сферу, але одночасно перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими галузями права. Воно взаємодіє з конституційним правом, оскільки конституційні норми гарантують право на соціальний захист, рівність громадян перед законом та державну підтримку непрацездатних осіб. Трудове право визначає порядок формування страхового стажу, умови виходу на пенсію та соціального страхування громадян. Фінансове право регулює джерела формування Пенсійного фонду та порядок розподілу фінансових ресурсів, а кримінальне право передбачає відповідальність за порушення, пов'язані з незаконним отриманням соціальних виплат або зловживанням службовим становищем [1,2]. Завдяки такому міжгалузевому характеру, право соціального забезпечення ефективно поєднує соціальну, економічну та юридичну функції, забезпечуючи комплексний захист інтересів громадян. Попри встановлене Конституцією України стратегічне пріоритетне завдання

забезпечення державою функціонування ефективного механізму реалізації та захисту соціальних прав людини, необхідно засвідчити його низький рівень впровадження, що підтверджується наявною питомою вагою серед адміністративних справ саме справ, де предметом оскарження є дотримання суб'єктом публічного адміністрування прав особи на пенсійне забезпечення та на соціальний захист [5].

Важливою ознакою права соціального забезпечення є його гарантований державою характер, що означає обов'язковість виконання державою своїх зобов'язань щодо надання соціальної підтримки. Соціальне забезпечення має регулярний характер, оскільки виплати здійснюються у визначені законом терміни, що забезпечує стабільність життя отримувачів. Ще однією ознакою є залежність від страхового стажу або інших передбачених законом критеріїв, що робить систему соціального забезпечення взаємопов'язаною з трудовими відносинами та економічною активністю громадян [1,2]. Законодавча визначеність порядку призначення і виплати соціальних допомог є ключовою для забезпечення правової визначеності та передбачуваності, що, у свою чергу, зменшує ризик зловживань та корупційних практик.

Центральним елементом системи соціального забезпечення в Україні є пенсії, які виступають основною формою матеріальної підтримки непрацездатних осіб. Пенсія визначається як регулярна грошова виплата, що здійснюється державою або уповноваженими органами для забезпечення громадян у випадках, передбачених законодавством. Пенсії за віком призначаються особам, які досягли визначеного пенсійного віку та мають необхідний страховий стаж. Розмір таких пенсій визначається за спеціальними формулами, які враховують заробіток, страхові внески та тривалість страхового стажу. Наприклад, особа з 30-річним страховим стажем отримує пенсію у відсотковому співвідношенні від середньої заробітної плати за певний період, що забезпечує фінансову стабільність та стимулює громадян планувати страхову активність протягом трудового життя [2].

Пенсії по інвалідності надаються особам, які втратили працездатність через хворобу або травму, і розмір виплат визначається залежно від групи інвалідності, середнього заробітку та страхового стажу. Водночас вони передбачають додаткові пільги, такі як медична допомога, реабілітаційні програми та компенсації на супутні послуги. Це дозволяє особам з обмеженими можливостями не тільки отримувати матеріальну підтримку, а й брати участь у суспільному житті, підтримуючи соціальну інтеграцію та запобігаючи ізоляції [2]. Пенсії у разі втрати годувальника надаються дітям, подружжю та іншим членам сім'ї, компенсуючи втрату доходу та забезпечуючи базовий рівень життя, що особливо важливо для неповнолітніх та осіб, які не можуть самостійно працювати [1].

Пенсії за вислугу років встановлюються для державних службовців, військовослужбовців, працівників правоохоронних органів та інших категорій громадян, де законодавством передбачено скорочений страховий стаж. Вони поєднують економічну та соціальну функції, компенсуючи специфіку професійної діяльності та стимулюючи тривалу службу, забезпечуючи матеріальну підтримку та соціальне визнання професійних заслуг [1,2].

Економічна природа права соціального забезпечення полягає у перерозподілі фінансових ресурсів між працездатними та непрацездатними верствами населення, заснованому на принципі солідарності поколінь. Працююче населення через страхові

внески забезпечує виплати непрацездатним громадянам, що сприяє соціальній стабільності, зменшенню рівня бідності та підтримці внутрішнього ринку. Пенсійна система є одним із механізмів економічного регулювання, оскільки більшість отримувачів витрачають пенсійні кошти на товари та послуги, стимулюючи економічну активність. Проте система стикається з викликами, серед яких старіння населення, дефіцит Пенсійного фонду та зменшення чисельності працюючих громадян, що створює необхідність реформування та модернізації системи соціального забезпечення [3].

Правова природа права соціального забезпечення полягає у тому, що воно виступає як суб'єктивне право громадянина, гарантоване державою. Це право виникає за наявності встановлених законом умов, таких як досягнення пенсійного віку, наявність страхового стажу або настання інвалідності, і забезпечує можливість захисту через судові та адміністративні механізми. Незаконне отримання соціальних виплат, підробка документів або зловживання службовим становищем при призначенні виплат становлять суспільну небезпеку та підпадають під кримінальну відповідальність відповідно до статей 190 та 366 Кримінального кодексу України [4].

Право соціального забезпечення виконує важливу соціальну функцію, забезпечуючи підтримку найбільш вразливих верств населення, зменшення рівня бідності та підтримку соціальної стабільності. Воно є основним інструментом реалізації державної політики соціального захисту, спрямованої на забезпечення гідного рівня життя, інтеграцію громадян у суспільство та підтримку економічної рівноваги. Реформи у сфері соціального забезпечення, впровадження накопичувальних схем, підвищення прозорості адміністрування та контроль за використанням ресурсів Пенсійного фонду спрямовані на забезпечення фінансової стабільності системи та соціальної справедливості [2,3].

Отже, право соціального забезпечення в системі права України займає самостійне і водночас інтегроване місце, поєднуючи соціальну, економічну та правову функції. Воно забезпечує реалізацію соціальних прав громадян, стабільність суспільних відносин та економічну рівновагу. Пенсії та інші соціальні виплати є ключовими інструментами цього права, а їх належне функціонування та правовий захист забезпечують соціальну справедливість, гідність громадян та стабільний розвиток держави [1,4].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua
2. Болотіна Н.Б. Право соціального забезпечення України: підручник. Київ: Знання, 2019.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2018.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-ІІІ. URL: https://zakon.rada.gov.ua
5. Резворович К. Р. Права в сфері соціального забезпечення громадян, які виїхали на постійне місце проживання за кордон: сучасний стан та їх захист. Юридична наука. № 7 (109). 2020. С. 7.

Нанкевич Олексій Миколайович
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
рядовий поліції
Науковий керівник: ***Марченко Олена Вікторівна***
професорка кафедри теорії та історії держави та
права, конституційного права та прав людини
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

РАДА ЄВРОПИ ЯК РЕГІОНАЛЬНА МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ

У сучасній системі міжнародних відносин Рада Європи (РЄ) посідає унікальне місце як найстаріша та найбільш масштабна регіональна міжурядова організація на континенті. Її актуальність зумовлена тим, що вона виступає головним архітектором спільного європейського правового простору, який об'єднує 46 держав навколо трьох фундаментальних стовпів: захисту прав людини, розвитку плюралістичної демократії та забезпечення верховенства права. Особлива практична значущість організації полягає в наявності унікального судового механізму захисту - Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), рішення якого мають обов'язкову силу для країн-учасниць. Дослідження правової природи, структури та еволюції Ради Європи є критично важливим для розуміння сучасних інтеграційних процесів, механізмів міжнародного моніторингу та адаптації національного законодавства держав (зокрема України) до високих загальноєвропейських стандартів в умовах нових глобальних безквиткових викликів.

Рада Європи – міждержавна регіональна організація, яка була заснована на основі Статуту, відповідно до ст. 1 якого метою створення «є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу» [1]. Ця мета досягається за допомогою органів Ради шляхом обговорення питань, що становлять спільний інтерес, шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій та адміністративній галузях, а також у галузі захисту та збереження і подальшого здійснення прав людини і основних свобод» [2].

Одним з найбільших і найуспішніших досягнень РЄ це прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, яка слугує фундаментальною основою для функціонування Європейського суду з прав людини. Штаб - квартира РЄ знаходиться у м. Стразбурзі, на французько-німецькому кордоні. Спочатку засідання РЄ відбувалися в Університетському Палаці Стразбургу, а в 1977 році для засідань РЄ на

околиці міста був зведений Палац Європи. РЄ складається з: Комітетів міністрів Ради Європи; Парламентська асамблея Ради Європи; Європейський суд з прав людини; Дорадчі органи.

Комітет міністрів Ради Європи, або часто Комітет міністрів є органом Ради Європи, що приймають рішення. До його складу входять міністри закордонних справ всіх країн-членів або їх постійні дипломатичні представники. Це одночасно урядовий орган, в якому національні підходи до вирішення проблем, що стоять перед європейським суспільством, можуть обговорюватися на рівній основі. У співпраці з Парламентською асамблеєю, Комітет міністрів стоїть на сторожі європейських цінностей, а також контролює дотримання країнами-членами своїх зобов'язань [3 с.72].

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) - один з двох головних статутних органів Ради Європи; консультативний орган, що складається з представників парламенту всіх країн-членів. ПАРЄ є найстарішим в Європі органом міжпарламентської співпраці. Членів ПАРЄ призначають парламенти країн-членів. П'ять найбільших держав представлені в ПАРЄ 18 членами, мінімальне представництво - 2 члени від держави. Національна делегація має включати представників усіх політичних партій, представлених в парламенті, і відповідати вимогам збалансованого представництва чоловіків і жінок. У цілому в ПАРЄ входять 318 членів і 318 заступників. Асамблея приймає резолюції та рекомендації на основі доповідей, що їх готують депутати. Серед важливих повноважень ПАРЄ - вибори Генерального секретаря РЄ та його заступника, суддів Європейського суду з прав людини, прийняття висновків щодо кандидатур нових країн-членів, моніторинг виконання ними зобов'язань, взятих при вступі. ПАРЄ приймає висновки на проекти всіх міжнародних конвенцій, які розробляються в РЄ. Крім того, сесії ПАРЄ традиційно стають форумами для обговорення актуальних проблем європейської політики, на них регулярно запрошують глав держав і урядів [3 с.73].

Європейський суд з прав людини не входить до складу органів РЄ, а лише діє при ній. ЄСПЛ було утворено шляхом прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [3 с.74]. Дородчі органи РЄ: Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи (КМРВРЄ) - є консультативним органом Організації. Створено 14 січня 1994 р. рішенням Комітету міністрів РЄ для сприяння розвитку місцевої демократії в країнах Центральної та Східної Європи, а також процесу регіоналізації в Європі.

КМРВРЄ складається з депутатів від країн-членів РЄ, які є народними обранцями місцевого й регіонального рівнів або призначеними посадовими особами, безпосередньо підпорядкованими виборчому місцевому чи регіональному органу. Конгрес складається з двох палат - Палати регіонів і Палати місцевих органів влади. Кожна з палат раз на два роки переобирає Голову і Бюро та вони разом обирають Голову і Бюро Конгресу. Секретаріат Ради Європи - орган, який обслуговує головні органи Ради Європи та має постійний штат у складі 1200 осіб, які є представниками держав-членів Організації. Очолює Секретаріат та координує його роботу Генеральний секретар. Венеціанська комісія - дорадчий орган Ради Європи з питань конституційного права, котрий надає висновки про відповідність проектів законодавчих актів європейським стандартам та цінностям. Офіційна назва - Європейська комісія за демократію через право**.** Комісія є форумом, в ході якого країни можуть обмінюватися інформацією, вчитися один у одного, обговорювати ідеї і проекти, пов'язані з конституційними питаннями [4].

На основі тих вище зазначених фактів які було вказано можна сказати що, Рада Європи є важливою міжнародною організацією, що забезпечує захист прав людини, розвиток демократії та дотримання принципу верховенства права в Європі. Її діяльність має велике значення для формування спільних європейських правових стандартів, а робота Європейський суд з прав людини гарантує міжнародний захист прав і свобод людини. Для України членство в Раді Європи стало важливим кроком на шляху до європейської інтеграції та реформування національного законодавства відповідно до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Правові аспекти діяльності Ради Європи : навчальний посібник / Лісова К. С., Фокін Я. Ф., Чернецька О. В., Яцишин Н. Г. Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. – 244 с.
2. Статут Ради Європи, Лондон, 5 травня 1949 року, документ 994_001 від 31.10.1995 [Електронний ресурс]. Режим доступу до джерела: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_001.
3. Човган В.О,_Романюк_О.В_"Міжнародні стандарти, принципи і рекомендації в галузі виконання покарань та діяльності органів і установ виконання покарань " Біла Церква, 2016. (с.131).
4. Офіс Генерального Прокура "Рада Європи"https://gp.gov.ua/ua/posts/rada-yevropi

Науменко Даніїл Вікторович,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Приловський Володимир Володимирович,***
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З ЛЕГАЛІЗАЦІЮЄ (ВІДМИВАННЯМ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ ЧЕРЕЗ ВІРТУАЛЬНІ АКТИВИ

Методика розслідування злочинів, пов'язаних із легалізацією, тобто відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом через віртуальні активи, має комплексний характер, оскільки поєднує кримінально-правовий, фінансово-аналітичний, цифровий та міжнародно-правовий напрями доказування. Основною нормою матеріального права у таких провадженнях є стаття 209 Кримінального кодексу України, яка передбачає відповідальність за набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, а також за вчинення фінансових операцій чи правочинів з таким майном з метою надання йому правомірного вигляду [2].

Початковий етап розслідування легалізації майна з використанням віртуальних активів повинен бути спрямований на встановлення джерела їх походження, способу переміщення та осіб, які фактично контролювали відповідні криптогаманці. Криптогаманець це програмний, апаратний або інший цифровий засіб, за допомогою якого особа зберігає приватні ключі та отримує доступ до віртуальних активів, здійснює їх переказ, отримання або інше розпорядження ними. Водночас криптовалюта є різновидом віртуального активу, що існує в електронній формі, обліковується у відповідній блокчейн-системі та може використовуватися як засіб обміну, інвестування або переміщення вартості без безпосередньої участі банківських установ. Тому на початковому етапі важливо не лише встановити факт наявності криптовалютних операцій, а й з'ясувати, кому належали адреси криптогаманців, з яких джерел надходили активи, через які сервіси вони переміщувалися та чи були пов'язані такі операції з предикатним кримінальним правопорушенням [3, с.196].

На практиці типовими слідчими ситуаціями є надходження коштів від потерпілих на криптогаманець шахрайської схеми; конвертація викрадених коштів у криптовалюту через криптовалютні біржі або обмінники; роздроблення активів на значну кількість транзакцій з метою ускладнення їх подальшого відстеження; використання міксерів, мостів між блокчейнами, децентралізованих бірж, P2P-майданчиків або стейблкоїнів для маскування походження коштів. Міксери це сервіси, які змішують криптовалюту багатьох користувачів і повертають її на інші адреси, ускладнюючи встановлення зв'язку між відправником і отримувачем. Мости між блокчейнами це технологічні сервіси, що дозволяють переміщувати віртуальні активи з однієї блокчейн-мережі до іншої. Децентралізовані біржі є платформами для обміну криптовалют без централізованого посередника, P2P-майданчики забезпечують прямий обмін активами між користувачами, а стейблкоїни це криптоактиви, вартість яких прив'язується до стабільнішого активу, наприклад долара США або євро. Використання таких інструментів не завжди є незаконним, однак у справах про легалізацію вони можуть свідчити про спробу приховати джерело походження коштів, ускладнити їх ідентифікацію та надати злочинним активам вигляду законного майнового обігу [1, с.502].

Важливою особливістю доказування є те, що блокчейн-транзакція сама по собі не доводить винуватість конкретної особи, а лише фіксує факт переміщення цифрового активу між адресами. Тому методика розслідування повинна передбачати поєднання блокчейн-аналітики з класичними слідчими діями: тимчасовим доступом до речей і документів, обшуком, оглядом комп'ютерної техніки, вилученням носіїв інформації, допитом потерпілих і свідків, накладенням арешту на майно, призначенням комп'ютерно-технічної та економічної експертиз [3, с.196].

Законодавче підґрунтя розслідування охоплює не лише Кримінальний кодекс України, а й положення Закону України «Про запобігання та протидію легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Цей закон закріплює ризик-орієнтований підхід, обов'язок суб'єктів первинного фінансового моніторингу здійснювати належну перевірку клієнта, виявляти підозрілі фінансові операції та повідомляти про них уповноважений орган.

Окремого значення набуває правовий статус віртуальних активів в Україні. Закон України «Про віртуальні активи» був прийнятий, однак його практичне застосування пов'язане з набранням чинності відповідними змінами до податкового законодавства, тому слідчий і прокурор повинні враховувати наявність певного регуляторного перехідного стану. Водночас відсутність повністю завершеного спеціального регулювання обігу криптовалют не означає неможливості кримінально-правової оцінки таких дій [5, с.369].

Тактична побудова розслідування повинна передбачати швидке реагування, оскільки віртуальні активи можуть бути оперативно переміщені між юрисдикціями, обмінені на інші токени або виведені через іноземні платформи. Доцільними є негайна ідентифікація криптогаманців, направлення запитів до централізованих бірж, ініціювання блокування активів за наявності такої технічної можливості, застосування арешту майна в порядку кримінального процесуального законодавства та використання механізмів міжнародної правової допомоги [4, с.420].

Отже, ефективна методика розслідування легалізації злочинних доходів через віртуальні активи має ґрунтуватися на поєднанні кримінально-правової кваліфікації, фінансового моніторингу, цифрової криміналістики та міжнародної співпраці. Її професійна специфіка полягає в тому, що слідчий повинен мислити не лише категоріями традиційного руху коштів через банківські рахунки, а й категоріями блокчейн-мереж, криптогаманців, смартконтрактів, біржових акаунтів, DeFi-протоколів та цифрової ідентичності користувача. Смартконтракт це програмний алгоритм або цифровий код, розміщений у блокчейн-мережі, який автоматично виконує заздалегідь визначені умови без участі традиційного посередника. У справах про легалізацію злочинних доходів смартконтракти можуть використовуватися для автоматизованого обміну віртуальних активів, їх переміщення між різними адресами, участі в DeFi-протоколах або приховування фактичного контролю над активами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каменський Д. В., Дудоров О. О. Відмивання злочинних доходів через операції з віртуальними валютами: нова загроза економічній безпеці. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 1. С. 500–509. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/300027

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 02 черв. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text

3. Кузьменко О. В., Кравчук П. Ю. Віртуальні активи як предмет кримінального правопорушення: проблеми визначення та доказування. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 6, ч. 3. С. 194–198. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/download/347222/334231/805284

4. Школьніков В. І. Технології обробки та аналізу руху віртуальних активів під час досудового розслідування. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2025. Вип. 87, ч. 4. С. 418–424. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/67.pdf

5. Юсупов В. В., Марчук Р. П. Протидія незаконному обігу віртуальних активів в Україні: питання правового регулювання. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2025. Вип. 90, ч. 4. С. 367–373. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/09/55-2.pdf

Несмашний Валерій Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бабанін Сергій Володимирович***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Міграційні процеси у сучасному світі під впливом глобалізації суттєво спростили переміщення людей, проте в умовах воєнного стану та тривалого збройного конфлікту ці процеси набули загрозливого характеру. Військова агресія, окупація територій та масове вимушене переселення громадян України створили безпрецедентні ризики для зростання латентного й небезпечного явища – торгівлі людьми. В умовах війни проблема набуває не лише загальнокримінального, а й міжнародно-правового виміру, оскільки окремі форми експлуатації населення можуть одночасно становити воєнні злочини або злочини проти людяності.

У вітчизняному правовому полі базове поняття торгівлі людьми закріплено у Законі України «Про протидію торгівлі людьми» та безпосередньо у статті 149 Кримінального кодексу України [1; 2]. Відповідно до диспозиції ч. 1 ст. 149 КК України, торгівля людьми визначається як торгівля людиною, а також вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи. Сучасний кримінально-правовий аналіз дозволяє виокремити два фундаментальні блоки кримінальних практик. Перший – ординарна торгівля людьми, тобто класичні діяння, передбачені ст. 149 КК України, де метою виступає трудова чи сексуальна експлуатація, залучення до жебрацтва, порнобізнесу або інших форм використання людини з метою отримання прибутку. Другий – воєнно-контекстуальна торгівля людьми, яка включає незаконне переміщення, депортацію, примусову працю, сексуальне рабство та інші форми експлуатації, що вчиняються в умовах міжнародного збройного конфлікту та можуть кваліфікуватися як міжнародні злочини [3, с.212].

В умовах війни виникає складна проблема кримінально-правової кваліфікації таких діянь, адже значна частина злочинів, які формально відповідають ознакам ст. 149 КК

України, за своїм змістом і контекстом мають кваліфікуватися за ст. 438 КК України як порушення законів та звичаїв війни. Узагальнення міжнародних стандартів, насамперед положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду, дає можливість провести відповідне розмежування [4]. Так, поневолення або обернення особи в рабство, що полягає у здійсненні правомочностей власника щодо людини в межах широкомасштабного або систематичного нападу на цивільне населення, відповідно до п. «с» ч. 1 ст. 7 Римського статуту визнається злочином проти людяності. Оскільки чинний КК України не містить окремої норми про злочини проти людяності, питання кваліфікації таких діянь за ст. 438 КК України залишається дискусійним, однак кримінологічно та міжнародно-правово виправданим.

Особливо небезпечним проявом є сексуальне рабство. Якщо особа примушується до вчинення актів сексуального характеру в умовах збройного конфлікту, такі дії відповідно до положень Римського статуту безальтернативно підпадають під ознаки воєнного злочину та повинні кваліфікуватися за ст. 438 КК України. Аналогічно примусова депортація та насильницьке переміщення цивільного населення, зокрема незаконне вивезення українських дітей на територію рф через так звані «фільтраційні програми», за наявності усвідомлення виконавцем контексту міжнародного збройного конфлікту охоплюються поняттям воєнного злочину.

Водночас важливо уникати підміни кримінально-правових понять. У медійному просторі нерідко трапляються випадки, коли вимагання грошей за звільнення цивільних заручників або військовополонених помилково називають торгівлею людьми. З позиції кримінального права такі дії мають кваліфікуватися як захоплення заручників, незаконне позбавлення волі чи викрадення людини, оскільки у них відсутня обов'язкова ознака складу злочину, передбаченого ст. 149 КК України, а саме мета подальшої експлуатації потерпілого.

Офіційна статистика Офісу Генерального прокурора України свідчить про хвилеподібну та загалом несприятливу динаміку відтворення ординарної торгівлі людьми. Упродовж 2016 – листопада 2024 року в Україні було зареєстровано 1885 кримінальних правопорушень за ст. 149 КК України. Піковий показник зафіксовано у 2017 році, коли було зареєстровано 340 злочинів, що значною мірою пояснюється активізацією діяльності правоохоронних органів після оголошення МВС «року боротьби з торгівлею людьми». Проте реальний масштаб явища значно перевищує офіційні показники через високий рівень латентності, окупацію частини територій України та фактичну неможливість ефективного моніторингу в районах активних бойових дій. До суду з обвинувальним актом доходить лише від 29% до 56% зареєстрованих проваджень, а реальним обвинувальним вироком завершується близько 5,8% справ. Такі показники пояснюються транснаціональним характером злочинних мереж, складністю міжнародної співпраці та проблемами збору доказів в умовах воєнного стану [3, с.212-213].

Головними детермінантами поширення торгівлі людьми під час війни виступають економічні, психологічні, транскордонні та політичні фактори. Економічна криза, руйнування промисловості, безробіття та різке падіння рівня доходів змушують людей погоджуватися на сумнівні пропозиції працевлаштування як в Україні, так і за її межами. Психологічні травми, паніка, стрес та дезорієнтація населення суттєво знижують рівень самозахисту громадян, чим активно користуються злочинці, маскуючи свою діяльність під волонтерську допомогу або організацію безкоштовного житла для біженців. Особливо

вразливою категорією є жінки та діти, які становлять переважну більшість вимушених мігрантів з України. Їхня уразливість посилюється через незнання мови, втрату документів, перебування без супроводу дорослих або залежність від сторонніх осіб.

Чинна нормативно-правова база України потребує подальшої адаптації до викликів воєнного стану. Доцільним є законодавче закріплення вчинення торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту як кваліфікуючої або особливо кваліфікуючої ознаки ст. 149 КК України, що дозволить забезпечити призначення більш суворих та пропорційних покарань. Водночас правоохоронним і судовим органам України спільно з міжнародними інституціями необхідно виробити єдині підходи до розмежування ординарної торгівлі людьми та воєнних злочинів на основі практики Міжнародного кримінального суду. Ефективна протидія цьому явищу неможлива виключно шляхом кримінально-правової репресії. Вона потребує комплексного підходу, що включає посилення інформаційно-роз'яснювальної роботи на пунктах пропуску через державний кордон, імплементацію міжнародних стандартів захисту прав людини, розвиток міжнародного співробітництва та створення довгострокових програм постконфліктної реабілітації жертв торгівлі людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI : станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text (дата звернення: 25.05.2026).
2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 25.05.2026).
3. Черевко К. О., Бережна О. М. Проблеми протидії торгівлі людьми в умовах війни в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3 (33). С. 208-222. DOI: https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.18.
4. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 25 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 25.05.2026).

Несмашний Валерій Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ЮРИСДИКЦІЙНІ АСПЕКТИ ТРАНСКОРДОННОГО ОНЛАЙН-ШАХРАЙСТВА

Прогресивна цифровізація економічних процесів і становлення глобального інтернет-простору стали детермінантами якісної трансформації злочинності. Сучасне шахрайство трансформувалося з вулично-побутового злочину у високотехнологічну транснаціональну індустрію, де активно використовуються фішинг, вішинг, смішинг, соціальна інженерія, deepfake-технології та криптовалютні махінації. Ключовою ознакою сучасних форм онлайн-шахрайства є технічно опосередкований обман та повна відсутність фізичного контакту з потерпілим. У ситуації, коли зловмисник перебуває в одній державі, фішинговий сервер розташований в іншій, трансакції проходять через треті юрисдикції, а потерпілий – фізична особа, підприємство чи навіть держава зазнає збитків у четвертій країні, традиційний територіальний принцип кримінального права опиняється у стані глибокої кризи. Розмивання національних кордонів у кіберпросторі актуалізує комплекс правових, процедурних та юрисдикційних проблем, що потребують системного аналізу.

Класичне міжнародне та національне кримінальне право ґрунтується на чітких територіальних межах. Проте у справах про транскордонне онлайн-шахрайство виникає ситуація паралельної, або конкуруючої, юрисдикції чи, навпаки, юрисдикційного вакууму [1, с.355]. Держави можуть претендувати на розслідування правопорушення на підставі різних сполучних факторів. Перш за все застосовується територіальний принцип, відповідно до якого юрисдикцію здійснює держава, з території якої шахраї запускали шкідливе програмне забезпечення або адміністрували фейкові платформи, зокрема мережі транскордонних шахрайських кол-центрів. Другим є принцип об'єктивної територіальності, за яким компетенція визначається місцем настання шкідливих наслідків, тобто державою, де потерпілі зазнали фінансових збитків. Також застосовується персональний принцип, коли юрисдикція визначається громадянством правопорушника або потерпілої особи чи місцем реєстрації юридичної особи.

Головна проблема полягає у тому, що підходи до розуміння сутності інтернет-злочинів, стандарти доказування суттєво різняться залежно від держави. Значна кількість країн не містить спеціальних норм щодо відповідальності саме за онлайн-шахрайство, розглядаючи його у межах загальних складів майнових злочинів або несанкціонованого доступу до комп'ютерних систем. Наприклад, у Японії Закон «Про несанкціоноване проникнення в комп'ютерні мережі» не виокремлює комп'ютерне шахрайство як самостійний злочин, але встановлює відповідальність за сам факт незаконного проникнення з метою викрадення інформації чи майна [2, с.188]. Подібна правова асиметрія створює серйозні труднощі для міжнародної співпраці, ускладнює процедури екстрадиції та породжує проблему дотримання принципу подвійної кримінальності.

Для правоохоронних органів транснаціональний характер кібершахрайства створює додатковий процедурний бар'єр у вигляді обмеження державного суверенітету під час збору електронних доказів. Отримання інформації про IP-адреси, криптовалютні транзакції, лог-файли чи персональні дані користувачів, сервери яких розташовані за кордоном, вимагає застосування складних механізмів міжнародної правової допомоги. Такі процедури часто є надмірно тривалими, тоді як цифрові сліди можуть бути оперативно видалені або змінені. Зловмисники активно використовують технології анонімізації – VPN, проксі-сервери, Fast Flux та ботнети – що значно ускладнює встановлення реального місця вчинення злочину [2, с.188].

Важливим етапом розвитку екстратериторіальної юрисдикції став прийнятий у США CLOUD Act 2018 року, який дозволив американським судам вимагати від сервіс-провайдерів надання інформації незалежно від місця фізичного розташування серверів [3]. Однак у глобальному вимірі питання співвідношення ефективності кримінального переслідування та захисту права на приватність залишається дискусійним, особливо у контексті європейського регулювання захисту персональних даних відповідно до GDPR [4].

Аналіз міжнародної практики демонструє існування кількох моделей протидії транскордонному онлайн-шахрайству. У країнах Європейського Союзу та США пріоритет надається превентивним заходам, технологічному моніторингу та захисту прав споживачів. У США боротьба з кіберзлочинністю координується Федеральним бюро розслідувань через спеціалізований центр скарг на інтернет-злочинність IC3, який щорічно акумулює сотні тисяч звернень громадян [5, с.143]. Значна увага приділяється також державно-приватному партнерству, використанню стандартів PCI DSS, сервісів перевірки адрес та систем штучного інтелекту для автоматичного виявлення шахрайських операцій.

Окремо варто відзначити міжнародну модель «донор – реципієнт», рекомендовану Радою Європи та Організацією Об'єднаних Націй. Її сутність полягає у тому, що розвинені держави надають технологічну, експертну та навчальну підтримку країнам, які не мають достатнього рівня кібербезпеки та інституційного потенціалу для боротьби з кіберзлочинністю [2, с.186].

Для України проблема онлайн-шахрайства набула особливої актуальності в умовах воєнного стану та гібридної агресії. Переміщення злочинної активності у кіберпростір спричинило різке збільшення кількості кримінальних проваджень за шахрайство. Значна частина таких злочинів пов'язана із фішинговими платформами, фейковими зборами коштів на потреби Збройних Сил України, підробленими програмами соціальної

допомоги та використанням соціальної інженерії. Крім того, частина кібершахрайських схем координується у співпраці з державою-агресором, що перетворює їх на елемент гібридної війни проти України.

Поряд із законодавчими змінами активно обговорюється необхідність створення спільної бази так званих «дропів» – осіб, які надають свої банківські картки для виведення викрадених коштів. Така база має функціонувати у взаємодії між Департаментом кіберполіції Національної поліції України та банківськими установами з метою оперативного блокування фінансових потоків, пов'язаних із шахрайськими схемами.

Отже, транскордонне онлайн-шахрайство фактично руйнує класичне розуміння кримінальної юрисдикції та демонструє обмеженість традиційного територіального підходу. У сучасних умовах ефективна протидія таким злочинам можлива лише за умови переходу від ізольованої моделі державного реагування до глобальної мережевої співпраці. Для України особливо важливими залишаються гармонізація національного законодавства із міжнародними стандартами, впровадження технологій штучного інтелекту для моніторингу кіберзагроз, створення єдиних інформаційних систем обліку кіберзлочинів, розвиток етичного хакінгу та посилення міжнародної взаємодії з Європолом, спеціалізованими структурами ЄС і правоохоронними органами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Троцюк Н. В., Славіта Ю. В. Боротьба з шахрайством в онлайн-торгівлі: виклики сьогодення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Вип. 85, ч. 1. С. 352-357. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.1.52.

2. Севрук І. Ю. Окремі засади зарубіжного досвіду протидії правоохоронними органами шахрайству, що вчиняється з використанням мережі «Інтернет». Науковий вісник публічного та приватного права. 2024. Вип. 6. С. 184-191. DOI: https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.6.31.

3. CLOUD Act, H.R. 4943 – 115th Congress (2017-2018): Clarifying Lawful Overseas Use of Data Act. Congress.gov. URL: https://www.congress.gov/bill/115th-congress/house-bill/4943 (дата звернення: 25.05.2026).

4. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 25.05.2026).

5. Демедюк С. В., Користін О. Є. Тенденції та характерні особливості on-line шахрайства в Україні. Наука і правоохорона. 2024. Вип. 3-4 (65-66). С. 142-154. DOI: https://doi.org/10.36486/np.2024.3(65).

Несмашний Валерій Віталійович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ЮРИСДИКЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У СУЧАСНОМУ ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ

Стрімкий розвиток цифрових технологій трансформував класичне розуміння правового простору. Соціальні мережі, зокрема Meta (Facebook, Instagram), TikTok, X (колишній Twitter) та інші, перетворилися з простих інструментів комунікації на масштабні транскордонні екосистеми, у межах яких здійснюється комерційна діяльність, створюються об'єкти інтелектуальної власності, виникають деліктні зобов'язання та накопичуються значні масиви персональних даних [1, с.72]. Одним із головних правових парадоксів сучасності став конфлікт між територіальним характером державного суверенітету та екстериторіальною природою глобальної мережі Інтернет.

У сучасній юридичній доктрині сформувалися три основні підходи до визначення електронної юрисдикції у цифровому просторі. Першим є класичний територіальний підхід, відповідно до якого до діяльності користувача застосовується законодавство держави його фактичного перебування. Проте ефективність цього підходу є обмеженою, оскільки у межах однієї цифрової платформи чи транзакції можуть взаємодіяти особи з десятків різних держав, що створює значні колізійні труднощі. Другим є функціональний або резидентський підхід, згідно з яким до користувачів платформи застосовується право держави, де зареєстровано головний офіс компанії. Водночас така модель створює умови для регуляторного арбітражу, коли транснаціональні корпорації обирають найбільш вигідні для себе юрисдикції з мінімальним рівнем контролю. Третім підходом є створення наднаціональної міжнародної нормативної бази, яка передбачає формування універсальних цифрових стандартів, міжнародних кодексів та концепцій на кшталт «цифрової конституції» або глобальної хартії цифрових прав.

Одним із найгостріших викликів сучасності є захист персональних даних. Особливу роль у цій сфері відіграє Європейський Союз, який ухвалив Загальний регламент захисту даних GDPR, що встановив жорсткі правила обробки персональної інформації та закріпив фундаментальні цифрові права особи, зокрема право на виправлення даних і

право на забуття [2]. Разом із тим транснаціональні цифрові платформи нерідко використовують складні багаторівневі корпоративні структури для уникнення відповідальності. У відповідь європейські регулятори дедалі частіше застосовують доктрину «єдиного економічного суб'єкта», що дозволяє покладати відповідальність не лише на локальні представництва, а й безпосередньо на материнські компанії та накладати значні оборотні штрафи [3, с.911].

Не менш складною є проблема модерації контенту та використання децептивних інтерфейсів, або dark patterns. Регламент DSA встановлює спеціальні обов'язки для великих онлайн-платформ із понад 45 мільйонами користувачів у ЄС, спрямовані на протидію незаконному контенту, маніпуляціям та прихованому впливу на поведінку користувачів [3, с.913]. Однак у практиці виникають проблеми розмежування сфер застосування GDPR, DSA та законодавства про захист прав споживачів. Якщо маніпулятивний дизайн пов'язаний зі збором персональних даних, відповідальність настає за GDPR, а якщо він спрямований на отримання комерційної вигоди – застосовуються положення DSA чи акти про недобросовісну комерційну практику. Така фрагментація нормативного регулювання створює прогалини у механізмах правового захисту користувачів.

Окрему категорію юрисдикційних проблем становить захист авторських прав у соціальних мережах. Відповідно до законодавства України, зокрема Цивільного кодексу України (ст. 437) та Закону України «Про авторське право і суміжні права» (ст. 9), авторські права на твір виникають із моменту його створення незалежно від форми оприлюднення, у тому числі шляхом розміщення у соціальних мережах [4; 5]. Проте на практиці виникають серйозні труднощі з ідентифікацією порушника, особливо якщо правопорушення здійснюється анонімно або через іноземні платформи. Додатковою проблемою є належна фіксація доказів, оскільки звичайний скріншот сторінки часто не визнається достатнім доказом у суді через динамічний характер цифрового контенту та алгоритми персоналізованого відображення інформації. У зв'язку з цим дедалі більшого значення набуває використання спеціалізованої технічної експертизи для оперативного документування цифрових доказів.

Суттєві правові колізії виникають і у сфері спадкування цифрових активів та облікових записів. У сучасній правовій доктрині розмежовуються поняття акаунта як засобу цифрової ідентифікації та цифрового контенту, що міститься в ньому і може мати майнову чи авторську цінність. Після смерті користувача виникає конфлікт між принципом універсального спадкового правонаступництва та необхідністю захисту особистих немайнових прав, зокрема таємниці листування та посмертної конфіденційності. Надання спадкоємцям повного доступу до акаунта потенційно порушує права третіх осіб, які здійснювали приватне листування з померлим. Наразі більшість цифрових платформ самостійно врегульовують це питання шляхом запровадження спеціальних механізмів, таких як пам'ятні статуси акаунтів у Meta, сервіси неактивності у Google або функція Digital Legacy у Apple, фактично підміняючи традиційне спадкове право власними внутрішніми правилами [6, с.134-135].

Отже, соціальні мережі фактично сформували новий квазіконституційний цифровий простір, у межах якого внутрішні політики платформ дедалі частіше конкурують із національними правовими системами держав. Вирішення юрисдикційних проблем у цій

сфері можливе лише шляхом поступового переходу від виключно територіального принципу правового регулювання до наднаціональної та міжгалузевої моделі цифрового врядування. Важливими напрямами подальшого розвитку мають стати посилення алгоритмічної прозорості, уніфікація міжнародних стандартів захисту даних, впровадження принципу єдиного економічного суб'єкта для транснаціональних ІТ-корпорацій, а також чітке законодавче розмежування майнових і особистих немайнових прав у цифровому середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Федосенко Н. А. Використання цифрових технологій у цивільних правовідносинах. Часопис цивілістики. 2022. Вип. 45. С. 69-74. DOI: https://doi.org/10.32837/chc.v0i45.469.

2. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних) : Регламент Європ. Союзу від 27.04.2016 № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text (дата звернення: 25.05.2026).

3. Тверезовська К. С. Правові механізми захисту персональних даних та контролю діяльності цифрових платформ. Право і суспільство. 2024. № 4. С. 909-917. DOI: https://doi.org/10.32832/2078-3736/2024.4.130

4. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 1 лют. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text (дата звернення: 25.05.2026).

5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII : станом на 1 січ. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text (дата звернення: 25.05.2026).

6. Кухарєв О. Є. Правовий режим акаунта в соціальній мережі у спадкових правовідносинах. Вісник Національної академії правових наук України. 2025. Том 32, № 1. С. 127-149. DOI: https://doi.org/10.31359/1993-0909-2025-32-1-127.

Павленко Микита Андрійович
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
курсант 3 курсу, факультет підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Науковий керівник : ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін, доктор юридичних наук, доцент
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

БІЗНЕС, ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ОБСТАВИНИ НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Сучасні глобальні трансформації та безпрецедентні безпекові кризи кардинально змінили ландшафт транснаціонального бізнесу та здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Військові конфлікти, масштабні санкційні обмеження та розриви глобальних логістичних ланцюгів створюють надзвичайно складні умови для належного виконання міжнародних комерційних контрактів. За таких обставин інститут звільнення від відповідальності через обставини непереборної сили набуває критичного значення для збереження фінансової стабільності підприємств та забезпечення справедливого розподілу комерційних ризиків між контрагентами з різних юрисдикцій. У системі міжнародного приватного права фундаментальним документом у цій сфері виступає Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі продажу товарів. Стаття сімдесят дев'ята вказаної Конвенції імперативно закріплює концепцію звільнення від відповідальності у разі невиконання зобов'язання через перешкоду поза контролем сторони. Для законного застосування цієї міжнародної норми необхідно беззаперечно довести непередбачуваність перешкоди на момент укладення договору та абсолютну неможливість її уникнення чи подолання її руйнівних наслідків [1, с. 142].

Міжнародна комерційна практика також глибоко спирається на Принципи міжнародних комерційних договорів УНІДРУА, які пропонують значно більш деталізований підхід до правового регулювання обставин непереборної сили. Відповідно до цих Принципів настання таких подій не лише звільняє постраждалу сторону від обов'язку відшкодування збитків, але й за певних специфічних умов надає легітимне право на повне розірвання зовнішньоекономічного контракту, якщо його виконання стає фундаментально та остаточно неможливим. Поряд із цим надзвичайно важливу регуляторну роль відіграють типові застереження Міжнародної торгової палати. Оновлена редакція цих застережень чітко та послідовно розмежовує класичні непереборні обставини, які роблять виконання абсолютно неможливим фізично чи

юридично, та обставини ускладнення виконання. Останні лише суттєво порушують економічний баланс договору і вимагають проведення добросовісних переговорів щодо його адаптації до нових комерційних реалій [2, с. 88]. Міжнародні арбітражні інституції завжди ретельно аналізують конкретні формулювання таких застережень, оскільки саме вони визначають юридичні межі застосування доктрини непереборної сили.

Особливого юридичного звучання вказана проблематика набуває в контексті збройної агресії проти Української держави. Вітчизняні суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності щоденно стикаються з фактичною неможливістю виконання своїх експортних чи імпортних зобов'язань через ведення активних бойових дій, блокування морських торговельних шляхів та системне руйнування виробничої інфраструктури. Відповідно до вимог частини другої статті 14-1 Закону України Про торгово промислові палати в Україні, форс-мажорними обставинами є надзвичайні та невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливлюють виконання зобов'язань, передбачених умовами договору [3]. Торгово промислова палата України ще на початку повномасштабного вторгнення видала загальний офіційний лист щодо визнання військової агресії обставиною непереборної сили. Проте у жорсткій практиці міжнародного комерційного арбітражу наявність такого загального сертифіката сама по собі не є абсолютною та безумовною підставою для звільнення української компанії від відповідальності перед іноземним партнером [4, с. 215]. Міжнародні арбітри вимагають детального доведення прямого причинно наслідкового зв'язку між військовими діями в конкретному регіоні та неможливістю виконання конкретного зобов'язання за окремо взятим зовнішньоекономічним контрактом.

Правозастосовна практика провідних європейських арбітражів засвідчує, що тягар доказування у таких складних спорах завжди повністю лежить на стороні, яка посилається на обставини непереборної сили. Українським експортерам під час розгляду справ у міжнародних трибуналах необхідно надавати вичерпні документальні докази того, що вони вжили всіх можливих і розумних комерційних заходів для мінімізації збитків свого контрагента. Знайдення альтернативних постачальників або зміна логістичних маршрутів вважається обов'язком добросовісного комерсанта у міжнародному праві. Крім того, критично важливим процедурним аспектом є своєчасне та правильне направлення офіційного повідомлення про настання обставин непереборної сили. Більшість міжнародних контрактів містять суворі часові ліміти для такого інформування. Порушення строків повідомлення згідно з міжнародними стандартами часто призводить до повної безповоротної втрати права посилатися на ці обставини у майбутньому, навіть якщо факт наявності непереборної сили є загальновідомим [5, с. 110]. Це вимагає від юридичних департаментів українських підприємств надзвичайної оперативності та бездоганного знання норм міжнародного приватного права.

Окремим надзвичайно складним питанням у сучасних міжнародних контрактах є правова кваліфікація економічних санкцій як обставин непереборної сили. Значна кількість транснаціональних компаній намагаються в односторонньому порядку розірвати контракти, виключно посилаючись на ризики вторинних санкційних обмежень. У міжнародному праві санкції можуть визнаватися легітимною підставою для звільнення від відповідальності лише у тому випадку, якщо вони мають суворо імперативний характер для конкретної сторони контракту і були введені в дію несподівано після його укладення. Якщо ж компанія могла об'єктивно передбачити введення санкцій під час

підписання угоди або має легальні альтернативні шляхи виконання свого фінансового зобов'язання в обхід обмежень, арбітражні суди категорично відмовляють у застосуванні захисних застережень. Саме тому сучасні зовнішньоекономічні контракти гостро потребують включення спеціальних санкційних застережень, які б детально регламентували порядок дій сторін у разі запровадження міжнародних ембарго чи жорстких секторальних обмежень [5, с. 62].

Підсумовуючи проведене дослідження, необхідно категорично наголосити, що інститут звільнення від відповідальності в міжнародному праві не є автоматичним захисним щитом від будь яких економічних чи політичних потрясінь. Успішне та безпечне здійснення зовнішньоекономічної діяльності в сучасних умовах глобальної турбулентності вимагає від українського бізнесу високопрофесійного підходу до ведення договірної роботи. Необхідно вкрай ретельно формулювати захисні застереження з урахуванням норм Конвенції Організації Об'єднаних Націй та рекомендацій Міжнародної торгової палати, розробляти альтернативні логістичні маршрути ще на етапі планування угоди та максимально оперативно реагувати на будь які кризові зміни. Тільки глибоке розуміння суворих вимог міжнародного комерційного арбітражу та наявність бездоганної доказової бази дозволять вітчизняним підприємствам надійно захистити свої майнові інтереси, уникнути багатомільйонних штрафних санкцій та зберегти високу ділову репутацію на світовому ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусов В. М. Міжнародне приватне право: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 450 с.
2. Мельник О. С. Застосування застережень Міжнародної торгової палати у зовнішньоекономічних контрактах. Право міжнародної торгівлі. 2023. № 2. С. 85 92.
3. Про торгово промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 № 671/97-ВР. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр (дата звернення: 24.05.2026).
4. Коваленко А. А. Доказування обставин непереборної сили у міжнародному комерційному арбітражі. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 210 218.
5. Степаненко В. І. Виконання міжнародних комерційних контрактів в умовах збройних конфліктів. Міжнародне право. 2023. № 4. С. 108 115.

Павленко Микита Андрійович
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
курсант 3 курсу, факультет підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Науковий керівник: ***Приловський Володимир Володимирович,***
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОНОСКОПІЯ ТА МОВНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Інтенсивний розвиток інформаційних технологій та повсюдне використання засобів комунікації вчинили суттєвий вплив на структуру злочинності, перевівши значну частину комунікативної взаємодії правопорушників у цифрову площину. У зв'язку з цим криміналістична фоноскопія та новітні лінгвістичні технології стали фундаментом для збирання та дослідження доказової бази у провадженнях щодо найрізноманітніших злочинів. Фоноскопічне дослідження являє собою різновид судово-експертної діяльності, метою якої є ідентифікація особи за голосом та мовленням, а також встановлення змісту записаної інформації чи умов, за яких було здійснено аудіозапис. Згідно зі статтею 99 Кримінального процесуального кодексу України документи, до яких відносяться і матеріальні носії запису інформації, визнаються належними доказами, якщо вони містять відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [1].

Теоретичні основи криміналістичної фоноскопії базуються на індивідуальності акустичних характеристик мовленнєвого апарату людини. Експерти аналізують параметри голосу, такі як частота основного тону, тембр, інтонаційні особливості та артикуляційні ознаки. Окрім ідентифікаційних завдань, фоноскопічна експертиза вирішує діагностичні питання, зокрема визначення емоційного стану мовця, виявлення ознак маскування голосу чи навмисного спотворення мовлення. Для належного проведення експертних досліджень правоохоронні органи повинні неухильно дотримуватися вимог процесуального законодавства щодо фіксації кримінальних правопорушень. Відповідно до частини першої статті 107 Кримінального процесуального кодексу України рішення про фіксацію процесуальних дій технічними засобами під час досудового розслідування приймається особою, яка проводить відповідну процесуальну дію, що є обов'язковою умовою для подальшого використання записів у суді [1].

З розвитком автоматизованих систем аналізу звукових сигналів фоноскопія вийшла на якісно новий рівень. Сучасні програмні комплекси дозволяють здійснювати

спектральний аналіз голосу з надзвичайно високою точністю, мінімізуючи вплив фонових шумів чи технічних перешкод, що раніше вважалися суттєвою перешкодою для дослідження. Важливим аспектом діяльності судових експертів є дотримання вимог Закону України Про судову експертизу, стаття 7 якого передбачає, що судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, які забезпечують належний рівень науково-технічного оснащення для проведення складних досліджень [2]. Саме наявність ліцензованого обладнання та спеціалізованого програмного забезпечення дозволяє експертам успішно вирішувати завдання з розпізнавання мови навіть у складних акустичних умовах, що є характерним для реальних слідчих ситуацій.

Паралельно з фоноскопією стрімко розвиваються мовні технології, які знаходять своє застосування у криміналістичній лінгвістиці. Мовні технології охоплюють методи комп'ютерного аналізу текстових повідомлень, автоматичне визначення автора тексту, аналіз стилістичних особливостей висловлювань та виявлення прихованих смислових конструкцій. У сучасному розслідуванні злочинів, вчинених у кіберпросторі, лінгвістична експертиза стає незамінною при аналізі листувань у месенджерах, постів у соціальних мережах чи змісту погроз, надісланих через електронну пошту. Лінгвістичний аналіз дозволяє виявити індивідуальний стиль автора, який формується під впливом освіти, регіональних особливостей, професійної діяльності чи специфічного сленгу, що притаманний певній субкультурі чи злочинному середовищу [3].

Комплексне поєднання фоноскопічних та лінгвістичних методів відкриває нові можливості для протидії організованій злочинності та корупційним правопорушенням. Наприклад, при розслідуванні фактів отримання неправомірної вигоди експерти аналізують не лише акустичні параметри голосу хабародавця чи хабароодержувача, а й семантичне наповнення їхньої розмови. Використання методів автоматизованої обробки природної мови дозволяє швидко опрацьовувати величезні масиви даних, виокремлюючи ключові слова та фрази, що свідчать про злочинну домовленість, навіть якщо учасники розмови намагаються використовувати езопову мову чи кодовані повідомлення. Науковці підкреслюють, що інтеграція штучного інтелекту в криміналістичну експертизу мовлення значно підвищує швидкість та якість розслідування складних кримінальних проваджень [4].

Проте застосування новітніх технологій у криміналістиці вимагає від працівників органів досудового розслідування глибоких знань у сфері процесуального оформлення електронних доказів. Важливо розуміти, що будь-який результат автоматизованої обробки інформації потребує належної процесуальної легітимізації. Слідчий має забезпечити цілісність отриманих даних, їх захист від несанкціонованої зміни та правильну документальну фіксацію етапів дослідження. Згідно зі статтею 99 Кримінального процесуального кодексу України інформація, що міститься на електронних носіях, потребує підтвердження того, що вона була створена та зберігалася у спосіб, який забезпечує її незмінність та відповідність оригіналу [1]. Це означає, що використання мовних технологій у криміналістиці є ефективним лише тоді, коли воно супроводжується дотриманням строгих вимог цифрової криміналістики.

У майбутньому можна очікувати на подальшу конвергенцію фоноскопічних та лінгвістичних методів з технологіями біометричної ідентифікації. Вже зараз розробляються системи, що здатні одночасно аналізувати голос, інтонацію, вибір слів та навіть візуальні реакції мовця, створюючи психологічний портрет особи в режимі

реального часу. Такі розробки мають потенціал значно полегшити роботу слідчих під час допитів, дозволяючи вчасно виявляти нещирість чи приховування інформації. З огляду на це, підготовка майбутніх працівників правоохоронних органів повинна включати вивчення основ цифрової криміналістики та опанування навичками роботи з сучасним аналітичним програмним забезпеченням [5].

Підсумовуючи, слід наголосити, що криміналістична фоноскопія та мовні технології є потужним інструментарієм у руках сучасного слідчого. Їх ефективне використання дозволяє перетворити звичайні аудіозаписи чи тексти на надійні докази, які не викликають сумнівів у суду. Водночас розвиток цих технологій ставить нові вимоги до нормативно-правового регулювання, адже законодавство має встигати за стрімкими технічними змінами. Подальше впровадження інноваційних рішень у діяльність Національної поліції України, за умови дотримання всіх конституційних прав громадян та вимог кримінального процесу, є необхідною умовою для успішної протидії сучасним загрозам злочинності та забезпечення верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 24.05.2026).

2. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення: 24.05.2026).

3. Шерстньов В. С. Криміналістична фоноскопія: сучасний стан та перспективи розвитку. Право і суспільство. 2023. № 2. С. 150-155.

4. Мельник М. П. Лінгвістичні технології у кримінальному провадженні. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 88-93.

5. Ковальчук О. В. Цифрові докази в криміналістиці: виклики та можливості. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 4. С. 112-118.

Павленко Микита Андрійович
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
курсант 3 курсу, факультет підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Науковий керівник : ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
доктор юридичних наук, доцент
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СПАДКОВЕ ПРАВО З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Процеси глобалізації та інтенсивна міграція населення призвели до суттєвого ускладнення цивільних правовідносин, серед яких спадкові правовідносини посідають одне з центральних місць. Спадкування з іноземним елементом характеризується наявністю суб'єкта іноземця, майна, розташованого за кордоном, або юридичного факту смерті спадкодавця на території іншої держави. Ефективний захист майнових прав спадкоємців у таких ситуаціях вимагає бездоганного знання норм міжнародного приватного права, які визначають застосовне право та компетенцію судових органів. Відповідно до статті 70 Закону України Про міжнародне приватне право спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був [1]. Цей принцип автономії волі дозволяє заповідачу самостійно визначати правовий режим свого майна, що є фундаментальною гарантією захисту його інтересів при розпорядженні власністю.

Практичне застосування колізійних норм стикається з проблемою кваліфікації об'єктів спадкування, особливо коли йдеться про нерухоме майно. За загальним правилом, закріпленим у частині другій статті 70 Закону України Про міжнародне приватне право, спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, у якій це майно знаходиться [1]. Такий підхід зумовлений імперативним характером законодавства про землю та нерухомість у країнах розташування об'єктів. На практиці це нерідко призводить до так званого розщеплення спадкової маси, коли різні частини спадщини підпорядковуються правовим системам різних держав. Спадкоємці змушені одночасно звертатися до нотаріальних органів кількох країн, що суттєво здорожчує процес оформлення спадкових прав, збільшує витрати на переклади документів, легалізацію та судові процедури [2, с. 142].

Визначення компетентного суду або нотаріального органу для ведення спадкової справи є не менш важливим етапом. Згідно зі статтею 71 Закону України Про міжнародне приватне

право компетенція органів України щодо ведення спадкових справ визначається з урахуванням останнього місця проживання спадкодавця та місця знаходження нерухомого майна [1]. У випадках, коли спадкодавець був громадянином України, але постійно проживав за кордоном, консульські установи України можуть відігравати ключову роль у забезпеченні збереження спадкового майна та оформленні прав спадкоємців. Взаємодія між нотаріальними органами України та іноземних держав базується на положеннях Гаазької конвенції про скасування вимоги легалізації іноземних офіційних документів, що значно спрощує процедуру визнання свідоцтв про право на спадщину [3, с. 88].

Окрему складність становлять ситуації, коли правові системи держав спадкування відносяться до різних правових сімей. Країни континентальної правової системи, до якої належить Україна, забезпечують спадкові права через інститут нотаріату, тоді як у країнах загального права функціонують суди або спеціальні адміністративні органи (probate courts). Визнання права на спадщину, отриманого в країнах англо-американської системи, на території України потребує проходження процедури нострифікації або визнання рішення суду, що в сукупності з мовними бар'єрами робить процес правового захисту досить тривалим [4, с. 210]. Юридичні представники спадкоємців мають враховувати ці відмінності ще на стадії подання заяви про прийняття спадщини.

Вдосконалення механізмів міжнародної правової допомоги у цивільних справах є необхідною умовою забезпечення прав осіб у спадкових правовідносинах. Сучасні цифрові інструменти обміну інформацією між реєстрами актів цивільного стану та реєстрами прав на нерухоме майно дозволяють суттєво мінімізувати ризики незаконного відчуження спадкового майна. Перспективним напрямом розвитку є гармонізація законодавства про спадкування в межах регіональних угод, що дозволить уніфікувати порядок оформлення документів та зменшити кількість конфліктних ситуацій між спадкоємцями. Безперервна робота з підвищення кваліфікації нотаріусів у питаннях міжнародного права та розширення співпраці з іноземними колегами залишаються головними передумовами стабільного захисту майнових прав громадян [5, с. 65].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15 (дата звернення: 24.05.2026).

2. Білоусов В. М. Міжнародне приватне право: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 450 с.

3. Гаазька конвенція, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів від 05.10.1961. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_082 (дата звернення: 24.05.2026).

4. Коваленко А. А. Проблеми визнання іноземних судових рішень у спадкових справах. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 210-215.

5. Григоренко Ю. В. Цифровізація процедур успадкування майна за кордоном. Право і суспільство. 2023. № 6. С. 60-65.

Павлюк Андрій Романович,
здобувач вищої освіти 3-го курсу,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий Керівник: ***Бойко Олексій Павлович,***
к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

Протидія організованій злочинності є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, оскільки кримінальні правопорушення, учинені організованими групами та злочинними організаціями, характеризуються високим рівнем суспільної небезпеки, стійкістю злочинних зв'язків, ретельною підготовкою та конспіративністю діяльності учасників. У сучасних умовах організована злочинність становить загрозу національній безпеці та економічній стабільності держави, ефективному функціонуванню правоохоронної системи. Ефективне розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами, потребує належної організації взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених організованими групами..

Особливе значення така взаємодія набуває під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами. Відповідно до частини 3 статті 28 Кримінального кодексу України, кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою у разі якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи [2]. Такі особливості суттєво ускладнюють процес доказування та потребують ефективної взаємодії слідчих з оперативними працівниками Національної поліції України.

Організаційні засади взаємодії органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України визначені Наказом МВС України № 575, яким затверджено Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [3]. Окремим положенням Інструкції, а саме Розділом XIII «Особливості організації взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп та злочинних організацій», регламентовано деякі особливості такої взаємодії.

Відповідно до статті 40 Кримінального процесуального кодексу України, під час досудового розслідування взаємодія між слідчим та оперативними працівниками може проявлятися, зокрема, в наданні доручень на проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам [1]. Також важливо зазначити, що згідно з частиною 3 статті 41 Кримінального процесуального кодексу України доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

Під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами, взаємодія між слідчими та оперативними працівниками проявляється у постійному обміні інформацією, спільному аналізі матеріалів кримінального провадження, висуненні та перевірці слідчих версій, плануванні першочергових слідчих (розшукових) дій, проведенні негласних слідчих (розшукових) дій та визначенні загальної стратегії розслідування. Особливого значення набуває оперативне отримання інформації щодо структури організованої групи, ролей та функцій кожного з учасників, способів конспірації, місць зберігання речових доказів, каналів збуту майна або незаконно одержаних коштів, а також зв'язків із іншими злочинними формуваннями [4, с. 190].

Також щодо особливостей взаємодії слідчих з оперативними працівниками Національної поліції України, важливим є при розслідуванні кримінальних правопорушень , учинених організованими групами протидія незаконному впливу на учасників кримінального провадження. Як свідчить практика, організовані злочинні групи часто здійснюють спроби фальсифікації доказів, тиску на свідків, потерпілих або працівників правоохоронних органів, що потребує вжиття комплексних заходів безпеки та оперативного реагування [4, 191].

Серед чинників, які негативно впливають на ефективність взаємодії слідчих та оперативних співробітників під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами, доцільно виокремити обмеженість процесуальної самостійності оперативних працівників, оскільки вони не наділені правом самостійно ініціювати проведення процесуальних дій або звертатися до слідчого судді чи прокурора з відповідними клопотаннями. Це суттєво ускладнює оперативність реагування на зміни слідчої ситуації, особливо у кримінальних провадженнях щодо діяльності організованих груп, де своєчасне документування злочинної діяльності має вирішальне значення [5, с. 34].

Таким чином, взаємодія слідчих та оперативних працівників під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами, повинна мати системний характер. Її ефективність залежить від належного нормативного регулювання, чіткого розмежування повноважень, своєчасного обміну інформацією, професійного рівня співробітників та узгодженості їх дій. У сучасних умовах особливо актуальним є вдосконалення механізмів міжвідомчої координації, уніфікація нормативно-правових актів у сфері взаємодії, підвищення рівня професійної підготовки працівників та впровадження сучасних інформаційно-аналітичних технологій у діяльність органів досудового розслідування й оперативних підрозділів.

Лише за умови належної організації спільної діяльності слідчих та оперативних працівників можливе забезпечення повного, всебічного й неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами, та ефективне виконання завдань кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 24.05.2026).

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 24.05.2026).

3. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 24.05.2026).

4. Мірковець О. М. Особливості взаємодії слідчих з оперативними працівниками при розслідуванні розбоїв, вчинених організованою групою. *State and Regions. Series: Law*. 2020. № 4. С. 188–194. URL: https://doi.org/10.32840/1813-338x-2020.4.30 (дата звернення: 26.05.2026).

5. Войтович Є.М. Організація взаємодії слідчих із співробітниками оперативних підрозділівна початковому етапі розслідування насильницького зникнення людини. 2025. Т. 3, № 3. С. 30–38. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.3.4 (дата звернення: 26.05.2026).

Паншин Володимир Олегович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович,***
доцент кафедри кримінального процесу
ФПФОДР НПУ ДДУВС,
кандидат юридичних наук,
майор поліції

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ЩОДО ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОД

Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушенням правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, є одним із найбільш складних напрямів правоохоронної діяльності. Специфіка дорожньо-транспортних пригод (ДТП) полягає у швидкоплинності події, незворотності втрати первинної слідової картини через вплив погодних умов чи відновлення руху, а також у необхідності застосування глибоких технічних знань. У таких умовах ефективність досудового розслідування прямо залежить від рівня організації взаємодії між слідчим, працівниками патрульної поліції, експертами-криміналістами, судово-медичними експертами та представниками інших оперативних служб [4, с. 15].

Ключовою фігурою в організації розслідування є слідчий, який згідно з кримінальним процесуальним законодавством виступає організатором і координатором дій усіх учасників слідчо-оперативної групи (СОГ) [1]. Саме від його здатності швидко оцінити обстановку та правильно розподілити завдання залежить повнота збору доказової бази. Організація взаємодії розпочинається ще на етапі надходження повідомлення про ДТП. Працівники патрульної поліції, які зазвичай першими прибувають на місце події відповідно до своїх службових обов'язків, відіграють вирішальну роль у збереженні доказів [2]. Їхнім першочерговим завданням, окрім надання домедичної допомоги потерпілим, є забезпечення безпеки дорожнього руху, огородження місця ДТП, збереження слідової картини та встановлення очевидців події до прибуття СОГ [3, с. 45].

Специфіка взаємодії слідчого з патрульною поліцією на місці ДТП має чіткий алгоритм. Патрульні повинні передати слідчому первинну інформацію щодо розташування транспортних засобів, стану потерпілих, а також дані про можливі зміни, які були внесені в обстановку. Важливим аспектом є спільна робота з очевидцями:

патрульні встановлюють їхні особи та контактні дані, тоді як слідчий визначає черговість та тактику їх допиту, враховуючи психологічний стан свідків, які часто перебувають у стані стресу після побаченого [3, с. 48].

Найбільш складною та відповідальною є взаємодія слідчого зі спеціалістами в галузі автотехніки та транспортної трасології під час огляду місця події. Огляд місця ДТП - це невідкладна слідча розшукова дія, яка не може бути повторена з такою ж ефективністю [1]. Слідчий повинен чітко формулювати завдання для спеціаліста: від виявлення та фіксації слідів ковзання, визначення координат розташування транспортних засобів відносно елементів дороги, до дослідження технічного стану систем керування та гальмування автомобілів [4, с. 52]. Якість цієї взаємодії безпосередньо впливає на подальше призначення та проведення автотехнічної експертизи, яка є основним джерелом доказів у справах про ДТП.

Окремої уваги заслуговує організація взаємодії з судово-медичними експертами. Специфіка розслідування ДТП вимагає встановлення не лише причини смерті або ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, а й механізму їх утворення [4, с. 65]. Слідчий та експерт повинні спільно вирішувати питання щодо розташування потерпілого в салоні автомобіля, взаємного розташування пішохода та транспортного засобу в момент наїзду. Для цього судово-медичному експерту необхідно надати повну інформацію про характер пошкоджень транспортного засобу, елементи салону, а також матеріали трасологічних досліджень.

Сучасні технології суттєво розширюють можливості взаємодії під час розслідування ДТП. Використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) для аерофотозйомки місця події дозволяє створити точну 3D-модель ділянки дороги, що значно полегшує роботу як слідчого, так і експерта-автотехніка [5, с. 112]. Крім того, взаємодія з підрозділами кіберполіції та кримінального аналізу дозволяє оперативно отримувати дані з камер відеоспостереження, відеореєстраторів інших учасників руху та аналізувати цифрові сліди, що залишаються сучасними електронними системами автомобілів.

Підсумовуючи, слід зазначити, що ефективне розслідування кримінальних правопорушень щодо ДТП неможливе без налагодженої, професійної та чітко регламентованої взаємодії всіх суб'єктів правоохоронної діяльності. Слідчий, як організатор процесу, повинен володіти не лише глибокими знаннями кримінального процесу та криміналістики, а й базовими знаннями в галузі судової медицини та автотехніки, щоб розуміти специфіку роботи залучених спеціалістів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 20.05.2026).

2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 20.05.2026).

3. Коваленко В. В. Організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами під час розслідування ДТП. Право і безпека. 2023. № 2. С. 45–52.

4. Савченко А. В., Макаренко Є. І. Криміналістичне забезпечення розслідування дорожньо-транспортних пригод : навч. посіб. Київ : НАВС, 2022. 210 с.

5. Шевчук Віктор. Сучасні можливості використання 3D-моделювання при огляді місця ДТП. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 1. С. 112–115.

Патретний Денис Романович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ СПАДКУВАННЯ НЕРУХОМОГО МАЙНА ЗА КОРДОНОМ

Колізійні питання спадкування нерухомого майна за кордоном виникають тоді, коли спадкові правовідносини мають іноземний елемент: спадкодавець проживав в одній державі, був громадянином іншої, спадкоємці перебувають у різних країнах, а нерухоме майно розташоване за межами України. У таких випадках головним є питання: право якої держави має застосовуватися до спадкування. Українське законодавство виходить із загального правила, закріпленого у ст. 70 Закону України «Про міжнародне приватне право»: спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо він у заповіті не обрав право держави свого громадянства. Однак це правило не є абсолютним, оскільки щодо нерухомості застосовується спеціальна колізійна прив'язка – право держави місцезнаходження майна, тобто принцип lex rei sitae. Саме цей принцип має вирішальне значення для спадкування квартир, будинків, земельних ділянок та іншої нерухомості за кордоном [2].

Спеціальне правило щодо нерухомості прямо передбачене ст. 71 Закону України «Про міжнародне приватне право», згідно з якою спадкування нерухомого майна регулюється правом держави, на території якої це майно знаходиться, а майна, що підлягає державній реєстрації в Україні, правом України. Це означає, що якщо громадянин України залишив після смерті квартиру в Польщі, будинок у Німеччині або земельну ділянку в іншій державі, порядок переходу права власності на таку нерухомість визначатиметься не українським правом, а правом тієї держави, де розташований об'єкт. Український нотаріус або суд може враховувати факт наявності такого майна, склад спадкоємців, заповіт, родинні відносини, однак безпосереднє оформлення права на іноземну нерухомість відбуватиметься за правилами відповідної іноземної юрисдикції. Це створює колізію між особистим законом спадкодавця, законом його останнього місця проживання та законом місцезнаходження речі.

Важливою проблемою є також співвідношення українських норм про місце відкриття спадщини та іноземних правил спадкування нерухомості. Відповідно до ст. 1221

Цивільного кодексу України, місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця, а якщо воно невідоме – місцезнаходження нерухомого майна або його основної частини. Після змін, внесених Законом України № 3450-IX від 08.11.2023, це положення було уточнене, що має значення для практики оформлення спадкових прав [4]. Проте, коли нерухомість розташована за кордоном, українське визначення місця відкриття спадщини не завжди забезпечує повне оформлення спадкових прав. Наприклад, спадкова справа може бути відкрита в Україні за останнім місцем проживання спадкодавця, але право власності на будинок за кордоном усе одно потрібно оформлювати відповідно до законодавства держави, де цей будинок знаходиться. Тому українське свідоцтво про право на спадщину може мати обмежене значення за кордоном і часто потребує визнання, перекладу, апостилювання або проходження окремої процедури в іноземних органах.

Окрему колізійну складність становить заповіт, складений в Україні, але щодо нерухомого майна за кордоном. Стаття 70 Закону України «Про міжнародне приватне право» дозволяє спадкодавцю обрати у заповіті право держави свого громадянства, однак щодо нерухомого майна це право може бути обмежене ст. 71 цього ж Закону. Тобто навіть якщо громадянин України в заповіті визначив, що до його спадщини має застосовуватися українське право, іноземна держава може застосувати власне право до нерухомості, розташованої на її території. Це особливо важливо у випадках, коли законодавство іноземної держави інакше визначає коло спадкоємців, обов'язкову частку, форму заповіту, строки прийняття спадщини або порядок реєстрації права власності. Наприклад, в Україні діють правила про обов'язкову частку у спадщині для окремих категорій осіб, але іноземна держава може мати інший підхід до захисту таких спадкоємців. У результаті один і той самий заповіт може мати різні правові наслідки щодо рухомого майна, майна в Україні та нерухомості за кордоном [1, с. 47].

Практична проблема спадкування нерухомого майна за кордоном полягає в тому, що спадкоємцю недостатньо лише підтвердити своє право за українським законодавством. Він має враховувати вимоги іноземної держави: порядок звернення до нотаріуса або суду, строки прийняття спадщини, податкові наслідки, правила реєстрації нерухомості, вимоги до легалізації документів, перекладу, підтвердження родинних зв'язків і дійсності заповіту. Особливо складними є ситуації, коли спадкова маса поділена між кількома державами: наприклад, квартира знаходиться в Україні, будинок – за кордоном, а банківські рахунки – в третій країні. У такому випадку спадкування фактично розпадається на кілька правових режимів, і до кожного виду майна може застосовуватися право різної держави [3, с. 303].

Показовим прикладом колізійних питань спадкування нерухомого майна з іноземним елементом є постанова Верховного Суду від 13 березня 2023 року у справі № 398/1796/20. У цій справі суд розглядав питання спадкування майна, пов'язаного з різними державами, та застосування норм Закону України «Про міжнародне приватне право». Основна проблема полягала у визначенні того, право якої держави має застосовуватися до спадкування нерухомого майна: право держави громадянства спадкодавця, право місця відкриття спадщини чи право держави, на території якої знаходиться нерухоме майно. Верховний Суд у справі № 398/1796/20 підтвердив, що спадкування нерухомого майна здійснюється за матеріальним правом держави, на території якої це майно знаходиться.

Такий підхід має важливе значення для міжнародного права, оскільки забезпечує повагу до суверенітету держави щодо майна, розташованого на її території. Держава має право самостійно визначати порядок переходу права власності на нерухомість, вимоги до реєстрації, обмеження щодо набуття землі іноземцями та інші умови. Тому українське рішення або українське свідоцтво про право на спадщину не завжди буде достатньою підставою для оформлення права власності на нерухомість за кордоном [5].

Отже, колізійні питання спадкування нерухомості за кордоном зводяться до необхідності узгодити українські спадкові норми з принципом місцезнаходження нерухомого майна, міжнародними договорами та правом іноземної держави, без чого реальне набуття спадкового майна може бути істотно ускладнене.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Михайлюта Д. С. Особливості правового регулювання спадкових відносин в міжнародному приватному праві. Пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти (частина ІІІ): матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 29-30 листопада 2020 року.Львів: Львівський науковий форум, 2020. С. 47.

2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2709-15

3. Цап А.Я. Питання спадкування у міжнародному приватному праві. Тернопіль, ЗУНУ, 2025. С. 303

4. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон від 16.01.2003 № 435-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15

5. Постанова Верховного Суду від 13 березня 2023 року у справі № 398/1796/20. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=109871518

Патретний Денис Романович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ІНОЗЕМНИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ У СПАДКОВИХ СПРАВАХ

Проблеми визнання та виконання іноземних судових рішень у спадкових справах мають комплексний характер, оскільки такі справи поєднують норми цивільного процесуального права, спадкового права, міжнародного приватного права та міжнародних договорів. В Україні загальний порядок визнання і виконання рішень іноземних судів визначається розділом IX Цивільного процесуального кодексу України. Відповідно до ст. 462 ЦПК України, рішення іноземного суду визнаються та виконуються в Україні, якщо це передбачено міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, або за принципом взаємності. Важливо, що взаємність презюмується, тобто вважається наявною, якщо не доведено інше [3]. Це має практичне значення саме для спадкових спорів, оскільки спадщина часто розміщується в різних державах, спадкоємці можуть мати різне громадянство, а рішення іноземного суду може стосуватися встановлення факту родинних відносин, дійсності заповіту, права на спадкування або поділу спадкового майна.

Однією з проблем є визначення права, яке підлягає застосуванню до спадкових відносин з іноземним елементом. Закон України «Про міжнародне приватне право» у ст. 70 встановлює, що спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо він не обрав у заповіті право держави, громадянином якої був. Водночас щодо нерухомого майна діє спеціальний підхід: спадкування нерухомості регулюється правом держави, на території якої це майно знаходиться [4]. Саме тут виникає практична складність: іноземний суд може вирішити питання спадкування відповідно до права своєї держави, але якщо спадкове нерухоме майно знаходиться в Україні, український суд під час визнання такого рішення має перевірити, чи не порушує воно виключну компетенцію українських органів та імперативні норми українського законодавства. Наприклад, рішення іноземного суду про право на квартиру, земельну ділянку або будинок в Україні не може автоматично замінити українську процедуру державної реєстрації речових прав і нотаріального оформлення спадщини.

В українській правовій системі набуття спадщини часто пов'язане не лише з рішенням суду, а й з поданням заяви про прийняття спадщини, відкриттям спадкової справи, видачею свідоцтва про право на спадщину та державною реєстрацією прав. Тому навіть після визнання іноземного рішення спадкоємець може стикнутися з додатковими процедурними перешкодами: необхідністю легалізації або апостилювання документів, нотаріального перекладу, підтвердження набрання рішенням законної сили, доведення належного повідомлення інших спадкоємців про розгляд справи за кордоном. Особливо складними є ситуації, коли іноземне рішення встановлює юридичний факт, наприклад факт родинних відносин або факт прийняття спадщини, але український нотаріус не може прямо використати його без процедури визнання українським судом [1, с. 400].

Український суд не переглядає іноземне рішення по суті, тобто не вирішує заново, хто має право на спадщину. Однак він перевіряє процесуальні та публічно-правові умови його визнання. Відмова може бути пов'язана з тим, що рішення ще не набрало законної сили, сторона не була належним чином повідомлена про судовий розгляд, справа належить до виключної компетенції судів України, в Україні вже є рішення між тими самими сторонами, або виконання іноземного рішення може суперечити публічному порядку України. У спадкових справах категорія публічного порядку може мати значення, наприклад, якщо рішення іноземного суду фактично позбавляє спадкових прав осіб, які за українським правом мають право на обов'язкову частку у спадщині, або якщо рішення порушує принцип рівності спадкоємців. Водночас застосування застереження про публічний порядок має бути обережним, оскільки воно не повинно перетворюватися на прихований перегляд іноземного рішення по суті.

Одним із показових прикладів судової практики у сфері визнання іноземних судових рішень у спадкових справах є постанова Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 303/2072/17. Суть справи полягала в тому, що заявник просив український суд визнати рішення районного суду Внутрішнє Місто міста Відень, яким спадщина після смерті громадянина Австрії передавалася його сину як спадкоємцю. Особливість справи полягала в тому, що спадкове майно мало зв'язок з Україною, оскільки до складу спадщини входило майно, розташоване або зареєстроване на території України. Отже, виникла міжнародно-правова проблема: чи може рішення іноземного суду бути визнане в Україні, якщо воно стосується спадкового майна, щодо якого українське законодавство встановлює власні правила юрисдикції. З погляду міжнародного права ця справа демонструє конфлікт між принципом поваги до іноземних судових рішень і принципом територіальної юрисдикції держави. З одного боку, Україна як учасник міжнародного правового співробітництва визнає можливість визнання рішень іноземних судів, якщо це передбачено міжнародним договором або принципом взаємності. З іншого боку, кожна держава зберігає суверенне право самостійно визначати правовий режим нерухомого майна, яке знаходиться на її території. Саме тому у спадкових справах особливого значення набуває колізійне правило: спадкування нерухомого майна регулюється правом тієї держави, на території якої це майно розташоване [5].

Окрему проблему становить зміна міжнародно-правової бази співробітництва України з окремими державами. Раніше значну роль у питаннях правової допомоги, зокрема у цивільних і спадкових справах, відігравала Мінська конвенція 1993 року про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах.

Однак для України її дія припинилася 29 грудня 2023 року, що ускладнило правову взаємодію з державами, які залишаються учасниками відповідного механізму. У таких умовах зростає значення двосторонніх міжнародних договорів, Гаазьких конвенцій, а також принципу взаємності, передбаченого ст. 462 ЦПК України. Це означає, що у спадкових справах з іноземним елементом суди та нотаріуси повинні особливо уважно перевіряти, який саме міжнародний договір застосовується, чи існує взаємність, чи правильно оформлені документи, а також чи не зачіпає іноземне рішення виключну юрисдикцію України щодо майна, розташованого на її території [2, с. 110].

Отже, головна проблема полягає не лише у формальному визнанні іноземного рішення, а у забезпеченні його реальної юридичної дії в українській спадковій, нотаріальній та реєстраційній системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Двойних В. В., Сергій Іванович Денисенко. Актуальні проблеми визнання та виконання іноземних судових рішень в Україні. Сумський державний університет, 2020. С. 399-402

2. Березов О. Проблеми правового регулювання спадкових відносин у литовському праві в контексті права європейського союзу. Humanities Studies 12 (89). 2022. С. 104-112.

3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15

4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2709-15

5. Постанова Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 303/2072/17, провадження № 61-14926св18. URL: https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=75265657

Пікуш Кирил
здобувач першого ступеня вищої освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Дегусар Ганна***

EQUAL OPPORTUNITIES FOR MEN AND WOMEN IN THE WORKPLACE

Equal opportunities for men and women in the workplace remain one of the key principles of sustainable social and economic development. Gender equality means that employees have the same rights, responsibilities, access to resources, career advancement, and professional development regardless of their sex. In modern organizations, equal opportunities are not only a matter of human rights but also an important factor influencing productivity, innovation, and competitiveness.

Recent international studies demonstrate that significant progress has been achieved in gender equality; however, substantial disparities still exist. According to the Global Gender Gap Report 2025 published by the World Economic Forum, the global gender gap has reached its highest level of closure since the report was first introduced. Nevertheless, economic participation and opportunity remain among the most challenging areas, with only about 61% of the gap closed globally. Women continue to be underrepresented in senior management positions and often face barriers to career advancement.

Equal opportunities in the workplace include fair recruitment procedures, equal pay for work of equal value, access to training, promotion based on merit, and protection from discrimination and harassment. Employers play a crucial role in implementing these principles through transparent human resource policies, diversity programs, and mechanisms that ensure fair treatment of all employees.

Research conducted by the World Bank emphasizes that gender equality is not only a social objective but also an economic necessity. The removal of legal and practical barriers that limit women's participation in the labor market could significantly increase global economic growth. The organization notes that strengthening legal protections, improving access to childcare services, and ensuring effective implementation of equality policies are among the most important measures for reducing workplace inequality.

Another important aspect of equal opportunities is leadership representation. Although the number of women in managerial positions has increased over the last decade, men still occupy the majority of top executive roles in many countries. A balanced representation of genders in leadership contributes to better decision-making, broader perspectives, and improved organizational performance. Companies that promote diversity often demonstrate higher levels of innovation and adaptability in a rapidly changing business environment.

Modern technological and social transformations also create new challenges. Digitalization and the growing demand for advanced technological skills may affect employees differently. Therefore, organizations should provide equal access to professional development opportunities and support programs that help all workers adapt to changing labor market requirements.

In conclusion, equal opportunities for men and women in the workplace are essential for building fair, inclusive, and productive organizations. Despite positive progress, gender inequalities remain visible in employment, income, and leadership representation. Governments, employers, and society should continue to promote policies that eliminate discrimination and create conditions where every individual can realize their professional potential regardless of gender.

REFERENCES (DSTU 8302:2015)

World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2025. Geneva : World Economic Forum, 2025. Available at: https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2025 (accessed: 10.06.2026).

World Bank. Women, Business and the Law 2024. Washington, DC : World Bank, 2024. Available at: https://wbl.worldbank.org (accessed: 10.06.2026).

Reuters. Closing gender gap could lift global GDP more than 20%, World Bank says. 2024. Available at: https://www.reuters.com (accessed: 10.06.2026).

Пікуш Кирил Віталійович
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
рядовий поліції
Науковий керівник: ***Марченко Олена Вікторівна***
професорка кафедри теорії та історії держави та
права, конституційного права та прав людини
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

МЕХАНІЗМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Проблема захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту є однією з найбільш актуальних у сучасному міжнародному праві. Збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила масштабні порушення прав дитини, що проявляються у загибелі та пораненні дітей, вимушеному переміщенні, втраті сімейного оточення, психологічних травмах, депортації та порушенні права на освіту і безпечне життя. У таких умовах особливого значення набувають міжнародно-правові механізми захисту дітей, спрямовані на забезпечення їхніх фундаментальних прав та гуманітарної безпеки [1].

Діти є однією з найбільш уразливих категорій населення під час війни. Вони потребують особливого міжнародного захисту, оскільки не здатні самостійно забезпечити власну безпеку та реалізацію своїх прав. Саме тому міжнародне право містить значну кількість нормативно-правових актів, спрямованих на захист дітей у період збройних конфліктів. Основними міжнародними документами у цій сфері є Конвенція ООН про права дитини 1989 року, Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них [2].

Конвенція ООН про права дитини закріплює основоположні права дитини та визначає обов'язок держав забезпечувати їх захист незалежно від обставин. Відповідно до положень Конвенції, кожна дитина має право на життя, освіту, охорону здоров'я, сімейне виховання та захист від усіх форм насильства [3]. В умовах війни ці права часто порушуються, що потребує активного втручання міжнародних організацій та міжнародної спільноти.

Особливе значення у системі міжнародного захисту дітей має міжнародне гуманітарне право. Женевські конвенції передбачають спеціальний захист дітей під час збройних конфліктів та забороняють будь-які форми насильства щодо них. Діти повинні

користуватися повагою та захистом незалежно від їхнього громадянства чи місця перебування. Міжнародне гуманітарне право також забороняє депортацію дітей, їх примусове переміщення та залучення до участі у бойових діях [4].

Після початку повномасштабної агресії проти України міжнародні організації активізували діяльність щодо захисту дітей, постраждалих від війни. Одну з ключових ролей у цьому процесі відіграє Організація Об'єднаних Націй та її спеціалізовані установи, зокрема Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ). Основними напрямами діяльності ЮНІСЕФ є надання гуманітарної допомоги дітям, забезпечення доступу до освіти, психологічної підтримки та медичної допомоги [5].

Важливе значення має діяльність Управління Верховного комісара ООН з прав людини, яке здійснює моніторинг порушень прав дітей в Україні та документує факти воєнних злочинів проти цивільного населення. Документування порушень прав дитини є важливим елементом механізму міжнародної відповідальності за злочини, вчинені під час війни.

Однією з найбільш гострих проблем є незаконна депортація українських дітей на територію Російської Федерації. Міжнародне право категорично забороняє примусове переміщення дітей та зміну їхньої національної ідентичності. Такі дії розглядаються як грубе порушення міжнародного гуманітарного права та можуть кваліфікуватися як воєнний злочин [4].

У цьому контексті важливу роль відіграє Міжнародний кримінальний суд, який здійснює розслідування воєнних злочинів, пов'язаних із депортацією українських дітей. Міжнародно-правова відповідальність за злочини проти дітей є важливим елементом механізму захисту прав людини та забезпечення принципу невідворотності покарання.

Важливим міжнародним механізмом захисту дітей є діяльність Ради Європи та Європейського суду з прав людини. Європейська конвенція з прав людини гарантує право на життя, заборону катувань, право на повагу до приватного та сімейного життя, а також право на ефективний засіб юридичного захисту [6]. У разі порушення цих прав особи мають можливість звертатися до Європейського суду з прав людини.

Значну роль у захисті дітей, постраждалих від війни, відіграють міжнародні гуманітарні організації, зокрема Міжнародний комітет Червоного Хреста. Організація здійснює евакуацію цивільного населення, сприяє пошуку зниклих дітей, надає гуманітарну допомогу та забезпечує захист осіб, які постраждали внаслідок бойових дій [5].

Особливої уваги потребує проблема психологічної реабілітації дітей, які пережили війну. Збройний конфлікт негативно впливає на психічний стан дітей, спричиняє тривожність, страх, посттравматичні розлади та інші психологічні наслідки. Саме тому міжнародні організації реалізують програми психологічної підтримки, соціальної адаптації та реабілітації дітей.

Крім того, міжнародна спільнота приділяє значну увагу забезпеченню права дітей на освіту навіть в умовах війни. Руйнування навчальних закладів та небезпека бойових дій суттєво ускладнюють доступ дітей до освіти. У зв'язку з цим активно впроваджуються дистанційні форми навчання, створюються безпечні освітні простори та реалізуються міжнародні освітні програми.

Міжнародний захист дітей також передбачає співпрацю держав у сфері повернення незаконно депортованих дітей та відновлення сімейних зв'язків. Важливе значення має

діяльність міжнародних правозахисних організацій, спрямована на пошук дітей, встановлення їхнього місця перебування та забезпечення повернення до України.

Наукові дослідження та міжнародні конференції відіграють важливу роль у формуванні сучасних механізмів захисту дітей під час війни. У матеріалах науково-практичної конференції, присвяченої проблемам захисту прав людини в умовах війни, наголошується на необхідності вдосконалення міжнародних механізмів захисту дітей та посилення міжнародно-правової відповідальності за злочини проти дітей [7].

Таким чином, міжнародні механізми захисту дітей, постраждалих внаслідок збройної агресії проти України, мають комплексний характер та охоплюють діяльність міжнародних організацій, міжнародно-правові гарантії, гуманітарну допомогу та механізми міжнародної відповідальності. Ефективний захист дітей в умовах війни є одним із найважливіших завдань сучасного міжнародного права та міжнародної спільноти. Забезпечення прав дітей, їхньої безпеки, освіти та психологічної реабілітації є необхідною умовою збереження гуманітарних цінностей та утвердження принципів захисту прав людини навіть в умовах збройного конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001 року № 2402-III.
2. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року.
3. Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року.
4. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 8 червня 1977 року.
5. Міжнародне гуманітарне право : підручник / за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2019.
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року.
7. Логінова М. В. Механізми міжнародного захисту дітей, постраждалих внаслідок збройної агресії проти України // Матеріали науково-практичної конференції. Полтава : ПУЕТ, 2026.

Пікуш Кирил Віталійович
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
рядовий поліції
Науковий керівник: ***Марченко Олена Вікторівна***
професорка кафедри теорії та історії держави та
права, конституційного права та прав людини
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор

ПРАВА ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: СПІВВІДНОШЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ТА НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА

Проблема забезпечення прав людини в умовах війни є однією з найбільш актуальних у сучасному міжнародному та національному праві. Збройна агресія проти України спричинила суттєві виклики для правової системи держави, оскільки в умовах воєнного стану виникає необхідність одночасного забезпечення національної безпеки, оборони держави та дотримання фундаментальних прав і свобод людини. Саме тому особливого значення набуває питання співвідношення норм Конституції України та міжнародного гуманітарного права у сфері захисту прав людини під час війни [1].

Конституція України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпеку найвищою соціальною цінністю держави [2]. Основний Закон гарантує широкий спектр прав і свобод людини та громадянина, а також визначає механізми їх захисту. Водночас Конституція України передбачає можливість тимчасового обмеження окремих прав і свобод в умовах воєнного або надзвичайного стану. Такі обмеження допускаються лише у випадках, передбачених законом, та повинні відповідати принципам необхідності, пропорційності й законності.

Умови воєнного стану суттєво впливають на реалізацію конституційних прав громадян. Під час війни можуть обмежуватися свобода пересування, право на мирні зібрання, свобода слова, право на підприємницьку діяльність та інші права, визначені Конституцією України [3]. Разом із тим існує низка прав, які не можуть бути обмежені навіть в умовах воєнного стану. До них належать право на життя, право на повагу до гідності людини, право на судовий захист, презумпція невинуватості та заборона катувань.

Важливу роль у забезпеченні прав людини під час війни відіграє міжнародне гуманітарне право. Воно являє собою систему міжнародно-правових норм, спрямованих

на обмеження методів і засобів ведення війни, а також на захист осіб, які не беруть або припинили брати участь у бойових діях. Основними джерелами міжнародного гуманітарного права є Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них [4].

Міжнародне гуманітарне право встановлює особливі гарантії захисту цивільного населення, військовополонених, поранених та осіб, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. Одним із фундаментальних принципів міжнародного гуманітарного права є принцип гуманності, який передбачає заборону жорстокого поводження, катувань, колективного покарання та нападів на цивільне населення [5].

Конституція України закріплює принцип верховенства міжнародного права та визначає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства [2]. Це означає, що норми міжнародного гуманітарного права підлягають застосуванню на території України та повинні враховуватися органами державної влади під час реалізації заходів правового режиму воєнного стану.

Особливого значення питання співвідношення Конституції України та міжнародного гуманітарного права набуло після початку повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України. Воєнні дії спричинили масові порушення прав людини, загибель цивільного населення, руйнування об'єктів цивільної інфраструктури, примусове переміщення осіб та інші тяжкі наслідки. У таких умовах міжнародне гуманітарне право виступає важливим механізмом захисту цивільного населення та забезпечення гуманітарних стандартів під час війни [6].

Однією з важливих проблем є співвідношення права на безпеку держави та прав людини в умовах воєнного стану. Держава має право вживати необхідних заходів для забезпечення оборони та національної безпеки, однак такі заходи не повинні порушувати фундаментальні права людини та суперечити міжнародним стандартам. Саме тому обмеження конституційних прав під час війни повинні бути тимчасовими, обґрунтованими та пропорційними поставленій меті.

Важливим аспектом є також діяльність правоохоронних органів та військових адміністрацій під час війни. В умовах воєнного стану органи державної влади отримують додаткові повноваження, пов'язані із забезпеченням безпеки та громадського порядку. Водночас реалізація таких повноважень повинна здійснюватися з дотриманням вимог Конституції України та міжнародного гуманітарного права.

Особливої уваги потребує питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб, військовополонених та цивільного населення, яке перебуває в зоні бойових дій. Міжнародне гуманітарне право забороняє депортацію цивільного населення, насильницьке переміщення осіб, жорстоке поводження та інші дії, що порушують гуманітарні стандарти [4].

Крім того, міжнародне гуманітарне право встановлює відповідальність за вчинення воєнних злочинів та інших серйозних порушень законів і звичаїв війни. Особи, винні у вчиненні воєнних злочинів, підлягають міжнародно-правовій відповідальності незалежно від їхнього офіційного статусу. У сучасних умовах важливого значення набуває документування воєнних злочинів та співпраця України з міжнародними судовими інституціями.

В умовах війни особливого значення набуває діяльність міжнародних організацій, спрямована на захист прав людини та надання гуманітарної допомоги. Організація Об'єднаних Націй, Міжнародний комітет Червоного Хреста та інші міжнародні організації здійснюють моніторинг дотримання міжнародного гуманітарного права, сприяють евакуації цивільного населення та наданню допомоги постраждалим від бойових дій [5].

Таким чином, співвідношення Конституції України та норм міжнародного гуманітарного права має важливе значення для забезпечення прав людини в умовах війни. Конституція України гарантує основоположні права та свободи людини, тоді як міжнародне гуманітарне право встановлює спеціальні механізми захисту осіб під час збройного конфлікту. Ефективне поєднання норм національного та міжнародного права є необхідною умовою забезпечення прав людини, захисту цивільного населення та утвердження принципів гуманізму навіть в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року.
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Львів : Край, 2016.
4. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року.
5. Міжнародне гуманітарне право : підручник / за ред. В. М. Репецького. Київ : Знання, 2019.
6. Логінова М. В. Права людини під час війни: співвідношення Конституції України та норм міжнародного гуманітарного права // Матеріали науково-практичної конференції. Полтава : ПУЕТ, 2026.

Пікуш Кирил Віталійович
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Логінова Марина Вікторівна,***
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін, капітан поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ТА ТРУДОВОГО ЗАХИСТУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

Соціальний і трудовий захист поліцейських є важливою складовою державної політики у сфері забезпечення належного функціонування правоохоронних органів. Особливий характер служби в поліції, пов'язаний із підвищеним ризиком для життя і здоров'я, значним психологічним навантаженням, необхідністю виконання службових обов'язків у будь-який час доби та в умовах надзвичайних ситуацій, зумовлює потребу у створенні ефективної системи правових гарантій для працівників поліції. Саме тому законодавство України передбачає комплекс соціальних і трудових прав, спрямованих на забезпечення належних умов проходження служби, матеріального забезпечення та соціальної підтримки поліцейських і членів їхніх сімей.

Особливий характер службово-трудових відносин у цій сфері вимагає комплексного підходу до формування соціального пакету. Відповідно, до особливостей правового регулювання соціального забезпечення поліцейських відноситься: медичне, грошове, житлове, пенсійне забезпечення, службовий час, час відпочинку, відпустки, навчання дітей, захист прав та інтересів поліцейських [2, с. 232- 233].

Основним нормативно-правовим актом, що регулює питання соціального та трудового захисту поліцейських, є Закон України «Про Національну поліцію». Важливе значення також мають Конституція України, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», а також численні підзаконні нормативні акти Кабінету Міністрів України та Міністерства внутрішніх справ України. Вказані нормативно-правові акти визначають систему гарантій, що охоплюють питання робочого часу, відпочинку, грошового забезпечення, медичного обслуговування, житлового забезпечення, страхування та пенсійного забезпечення поліцейських.

Трудовий захист поліцейських полягає у встановленні особливого правового режиму проходження служби. Законодавством визначено порядок прийняття на службу,

проходження служби, просування по службі, переведення, притягнення до дисциплінарної відповідальності та звільнення. Водночас особливості служби в поліції зумовлюють певні відмінності від загального трудового законодавства, оскільки службові правовідносини поліцейських мають публічно-правовий характер. Поліцейським гарантуються належні умови праці, право на відпочинок, щорічні оплачувані відпустки, додаткові відпустки та інші гарантії, пов'язані зі специфікою виконання службових обов'язків.

Важливим напрямом соціального захисту є медичне забезпечення поліцейських. Поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, а саме: проведення профілактичних оглядів, лікування та реабілітації [1]. Особлива увага приділяється забезпеченню медичної допомоги поліцейським, які отримали поранення або захворювання під час виконання службових обов'язків.

Невід'ємною складовою системи правового захисту поліцейських є інститут обов'язкового державного державного соціального страхування. Стаття 97 Закону України «Про Національну поліцію» встановлює чіткий механізм виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), визначення втрати працездатності або отримання інвалідності поліцейським під час виконання службових обов'язків. Особливої актуальності вказані гарантії набули в умовах правового режиму воєнного стану. Так, Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану [3]» запровадила додаткові механізми матеріальної підтримки (виплату додаткової винагороди та одноразової допомоги сім'ям загиблих), що є проявом посиленого державного протекціонізму в період екстремальних безпекових викликів.

Не менш важливе значення має правовий захист поліцейських під час виконання ними службових повноважень. Законодавство України встановлює відповідальність за посягання на життя, здоров'я, честь, гідність та майно поліцейських, а також членів їхніх сімей у зв'язку зі службовою діяльністю. Крім того, поліцейські мають право на державний захист у випадках виникнення загрози їхньому життю чи здоров'ю, що є важливою гарантією належного виконання покладених на них завдань щодо забезпечення публічної безпеки та правопорядку. При цьому Пленум Верховного Суду України наголошує, "що точне та неухильне додержання законодавства, яке передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність і власність працівників правоохоронних органів, ... сприяє успішному виконанню покладених на них службових обов'язків" [4].

Таким чином, правове регулювання соціального та трудового захисту поліцейських в Україні становить комплексну систему законодавчих гарантій, спрямованих на забезпечення належних умов проходження служби, матеріального забезпечення та соціальної підтримки працівників поліції. Специфіка правоохоронної діяльності зумовлює необхідність встановлення особливих правових механізмів захисту трудових прав, медичного, житлового, пенсійного та страхового забезпечення поліцейських. Важливе значення також має державний захист життя, здоров'я, честі, гідності та майна поліцейських під час виконання ними службових обов'язків. Ефективність зазначених гарантій є необхідною передумовою належного виконання поліцейськими покладених на них функцій щодо забезпечення публічної безпеки, правопорядку та захисту прав і свобод людини в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 12 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text (дата звернення: 02.06.2026).

2. Пташенко С.І. Нормативно- правове регулювання соціального захисту поліцейських. Стан та перспективи розвитку адміністративного права України. Матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет конференції. Одеса, 2023. С. 231- 234.

3. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : Постанова Каб. Міністрів України від 28.02.2022 № 168 : станом на 18 груд. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2022-п#Text (дата звернення: 02.06.2026).

4. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів : Постанова Верхов. Суду України від 26.06.1992 № 8 : станом на 3 груд. 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-92#Text (дата звернення: 02.06.2026).

Артем Примак
курсант факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України
Науковий керівник: ***Сергій Бабанін***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Проблема домашнього насильства є однією з найгостріших соціальних і правових проблем сучасного суспільства. Із криміналізацією цього явища у 2017 році та внесенням до Кримінального кодексу України статті 126-1 законодавство отримало автономний інструмент захисту постраждалих осіб [1]. Це стало важливим кроком на шляху імплементації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству [2]. Проте аналіз судової практики свідчить про наявність суттєвих проблем правозастосування, законодавчих колізій і матеріально-процесуальних труднощів, які знижують ефективність протидії цьому явищу.

Однією з ключових практичних проблем є неоднозначне трактування понять «домашнє насильство» та «кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством». На початковому етапі правозастосування судова практика була суперечливою. Зокрема, у 2019 році окремі колегії Верховний Суд фактично ототожнювали злочин, пов'язаний із домашнім насильством, виключно зі статтею 126-1 КК України та відмовлялися визнавати таким умисне легке тілесне ушкодження, передбачене статтею 125 КК України, навіть якщо воно було вчинене у сімейному середовищі [3; 4]. Наприкінці 2019 року Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду сформувала остаточний підхід, відповідно до якого поняття «кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством» є значно ширшим за диспозицію статті 126-1 КК України [5]. Таким слід вважати будь-яке кримінальне правопорушення, обставини якого містять хоча б одну з ознак домашнього насильства, визначених у Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», незалежно від конкретної статті КК України [6].

Суттєвою проблемою залишається також недосконалість законодавчої техніки та неузгодженість термінології. Після реформування інституту кримінальних проступків у 2018-2020 роках у Кримінальному кодексі України збереглося формулювання «злочин, пов'язаний з домашнім насильством», тоді як у КПК України законодавець уже

використовує ширше поняття – «кримінальне правопорушення». Така невідповідність створює колізії у практичній діяльності судів та правоохоронних органів. Зокрема, суди продовжують застосовувати обмежувальні заходи, передбачені статтею 91-1 КК України, до осіб, які вчинили кримінальні проступки, наприклад умисне легке тілесне ушкодження або побої й мордування. Це свідчить про фактичне розширене тлумачення норм закону судами та водночас підтверджує необхідність законодавчої уніфікації термінології для забезпечення принципу правової визначеності.

Окрему категорію проблем становлять труднощі доказування та кваліфікації окремих форм домашнього насильства. Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення охоплює фізичне, психологічне та економічне насильство, кожне з яких має специфіку доказування. У випадках систематичних побоїв або легких тілесних ушкоджень дії винної особи повністю охоплюються статтею 126-1 КК України, а додаткове інкримінування статей 125 чи 126 КК України може порушувати конституційний принцип заборони подвійного притягнення до відповідальності за одне й те саме правопорушення. Водночас спричинення тілесних ушкоджень середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень потребує кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень, оскільки наслідки таких дій виходять за межі складу домашнього насильства.

Найбільш складним є доказування психологічного та економічного насильства. Психологічне насильство може проявлятися у формі систематичних образ, принижень, погроз, переслідування, контролю поведінки чи ізоляції потерпілої особи. Економічне насильство включає позбавлення житла, їжі, документів, коштів або заборону працювати чи навчатися. Диспозиція статті 126-1 КК України містить оціночні поняття, зокрема «психологічні страждання», «емоційна залежність» та «погіршення якості життя», однак закон не визначає чітких критеріїв їх оцінки [7, с.105]. На відміну від тілесних ушкоджень, для таких наслідків не існує універсальних судово-медичних стандартів, що створює ризик суб'єктивізму та неоднакової судової практики. Крім того, значні труднощі виникають при встановленні причинно-наслідкового зв'язку між поведінкою кривдника та психологічним станом постраждалої особи. У таких випадках важливу роль відіграють судово-психологічні експертизи, проведення яких часто є тривалим та складним процесом.

Ефективність правосуддя у справах про домашнє насильство значною мірою ускладнюється соціально-психологічними факторами. Для цієї категорії кримінальних правопорушень характерний високий рівень латентності. Постраждалі особи нерідко відмовляються від показань або змінюють їх через матеріальну чи емоційну залежність від кривдника, страх помсти, тиск родичів або прагнення «зберегти сім'ю». Додатковою проблемою є випадки професійної деформації правоохоронців, коли працівники поліції сприймають домашнє насильство як «сімейний конфлікт» і не вбачають перспектив для кримінального переслідування. Така практика фактично сприяє безкарності кривдників та поглиблює негативні наслідки для постраждалих осіб і дітей-свідків насильства.

Соціальна обумовленість криміналізації домашнього насильства в Україні є беззаперечною, однак чинний механізм кримінально-правового захисту потребує подальшого вдосконалення. Доцільним є внесення змін до КК України шляхом заміни формулювання «злочин, пов'язаний з домашнім насильством» на уніфікований термін «кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством», а також нормативне закріплення його чіткого визначення з урахуванням практики Верховного Суду. На

процесуальному рівні важливим є забезпечення постраждалих осіб безоплатною правовою допомогою та належним процесуальним супроводом. Крім того, необхідно розробити єдині методики для судових психологів та експертів щодо оцінки психологічних страждань і погіршення якості життя як наслідків домашнього насильства. Лише комплексний підхід, який поєднуватиме удосконалення законодавства, ефективну систему доказування та подолання стереотипів у діяльності правоохоронних органів, здатний забезпечити повноцінну реалізацію захисної функції кримінального закону у сфері протидії домашньому насильству.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 № 2227-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19#Text (дата звернення: 25.05.2026).

2. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : Закон України від 20.06.2022 № 2319-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text (дата звернення: 25.05.2026).

3. Ухвала Верховного Суду від 03.10.2019 р. у справі № 653/666/19 (провадження № 51-4906ск19). Єдиний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84746160 (дата звернення: 25.05.2026).

4. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 25.05.2026).

5. Ухвала Верховного Суду від 28.11.2019 р. у справі № 453/225/19 (провадження № 51-4000км19). Єдиний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/87602679 (дата звернення: 25.05.2026).

6. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII : станом на 19 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text (дата звернення: 25.05.2026).

7. Бондаренко О. С. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство в Україні. Правові горизонти. 2019. № 20. С. 102-107. DOI: http://www.doi.org/10.21272/legalhorizons.2020.i20.p102.

Примак Артем Вікторович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНО-ПРИВАТНОПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ МЕТАВСЕСВІТУ

Трансформація глобального кіберпростору та розвиток технологій Web 3.0 зумовили виникнення метавсесвіту – децентралізованої тривимірної віртуальної екосистеми, яка поєднує фізичну, доповнену та віртуальну реальність на основі блокчейну, смарт-контрактів і штучного інтелекту. Метавсесвіт поступово перестає бути виключно платформою для розваг і дедалі більше перетворюється на транснаціональний цифровий простір для ведення бізнесу, укладення угод, інвестування та накопичення віртуальних активів. Формування такого екстериторіального середовища створює серйозні виклики для класичних інститутів міжнародного приватного права, оскільки традиційні механізми правового регулювання були сформовані для матеріального світу та територіально визначених правовідносин. Космополітичний характер метавсесвіту фактично руйнує класичний принцип територіального суверенітету держав у сфері приватноправового регулювання, адже застосування виключно національного законодавства окремих країн уже не забезпечує ефективного врегулювання транскордонних цифрових відносин [1, с.105].

Однією з ключових проблем є визначення юрисдикції та застосовного права у спорах, що виникають у метавсесвіті. Традиційне міжнародне приватне право ґрунтується на системі територіальних колізійних прив'язок, серед яких закон місця укладення договору (lex loci contractus), закон місця вчинення правопорушення (lex loci delicti) та закон місця знаходження речі (lex rei sitae). У віртуальному середовищі ці прив'язки значною мірою втрачають свій зміст, оскільки сервери можуть бути розташовані у різних державах, розробники цифрової платформи – перебувати в одній юрисдикції, а користувачі взаємодіяти між собою через аватари з абсолютно різних країн світу. У разі виникнення спору між такими суб'єктами встановлення компетентного суду та визначення права, яке має застосовуватися, стає надзвичайно складним. Це призводить до появи дуалізму регулювання, за якого офіційне право держав фактично конкурує з внутрішніми корпоративними правилами цифрових платформ, закріпленими в користувацьких угодах та ліцензійних договорах [2, с.131].

Не менш складною є проблема правового режиму віртуальної власності. У метавсесвіті активно здійснюються операції з купівлі цифрової нерухомості, предметів

мистецтва, одягу та інших віртуальних об'єктів, які посвідчуються NFT-токенами. Водночас концепція володіння у цифровому середовищі суттєво відрізняється від класичного речового права. У більшості випадків особа фактично не набуває права власності на цифровий об'єкт, а лише отримує обмежену ліцензію на його використання, тоді як реальний контроль над кодом та платформою зберігається за корпорацією-розробником. Саме тому в доктрині міжнародного приватного права триває дискусія щодо правової природи віртуальних активів. Частина науковців пропонує розглядати їх як особливий різновид безтілесного майна, що може бути об'єктом речових прав, тоді як інші вважають, що такі відносини мають виключно зобов'язальний характер і повинні регулюватися через договірні механізми та право інтелектуальної власності [3, с.128]. У міжнародному обороті це породжує складну колізійну проблему, адже принцип lex rei sitae неможливо застосувати до цифрового активу, який існує у децентралізованому блокчейні та не має фізичного місцезнаходження.

Важливе місце у функціонуванні метавсесвіту займають смарт-контракти та децентралізовані фінанси (DeFi), які забезпечують автоматичне виконання угод за допомогою програмного коду [3, с.129]. Наприклад, після отримання криптовалютного платежу смарт-контракт може автоматично передати права на віртуальний об'єкт іншому користувачеві. Однак міжнародно-приватноправове регулювання таких відносин залишається недостатньо сформованим. У багатьох державах правовий статус смарт-контрактів досі офіційно не визначений або регулюється фрагментарно. Крім того, низка національних законодавств встановлює обмеження щодо використання криптовалют та віртуальних активів як засобу платежу, що створює суттєві бар'єри для здійснення транскордонних Peer-to-Peer операцій. У результаті виникає ситуація, коли глобальні цифрові механізми фактично функціонують поза межами традиційної системи державного контролю та національного фінансового регулювання.

Особливу увагу привертає проблема правового статусу аватара та захисту особистих немайнових прав у метавсесвіті. У цифровому середовищі людина взаємодіє через свій аватар – віртуальне представлення особистості, яке з розвитком штучного інтелекту та технологій глибинного навчання може функціонувати автономно навіть без безпосередньої участі користувача. Це породжує питання щодо правосуб'єктності аватара: чи є він лише технічним інструментом волевиявлення людини, чи в майбутньому може набути особливого статусу електронної особистості. Додаткові труднощі виникають у сфері деліктних зобов'язань. Уже сьогодні у метавсесвітах фіксуються випадки віртуального насильства, сексуальних домагань, психологічного тиску та інших форм харасменту щодо аватарів. За таких умов постає питання про те, право якої держави має застосовуватися до відповідальності за подібні дії, а також яким чином визначати характер шкоди, завданої реальному користувачеві через його цифрове відображення [4, с.176]. Окрему небезпеку становить явище електронного кіднепінгу – незаконного заволодіння цифровим двійником особи або його використання для отримання доступу до віртуальних активів та персональних даних [5, с.732].

Не менш важливою є проблема захисту персональних даних та конфіденційності. Функціонування метавсесвіту передбачає збір величезних масивів інформації, включаючи не лише звичайні персональні дані, а й біометричні показники користувача: рухи очей, поведінкові реакції, тактильні сигнали, голосові характеристики та інші чутливі дані. Оскільки інформаційні потоки у Web 3.0 мають безперервний та децентралізований характер, виникає серйозна колізія між міжнародними стандартами

захисту даних, зокрема європейським GDPR, та практикою анонімних або псевдонімних акаунтів у метавсесвіті. Це суттєво ускладнює ідентифікацію правопорушників і механізми притягнення їх до цивільно-правової відповідальності.

У сучасній доктрині міжнародного приватного права пропонуються різні підходи до подолання правового вакууму у сфері метавсесвіту. Однією з найбільш відомих є концепція «Code is Law» («Код – це закон»), відповідно до якої основні правила поведінки та обмеження закладаються безпосередньо в архітектуру цифрових протоколів і програмного коду. Прихильники цього підходу вважають, що програмні механізми можуть ефективніше забезпечувати дотримання правил, ніж традиційні державні інститути. Водночас така модель створює ризики надмірної концентрації влади у руках розробників платформ та можливості зловживань із їхнього боку [4, с.71-72]. Іншим перспективним напрямом є концепція двоступеневої юрисдикції, яка передбачає створення глобальної уніфікованої системи правового регулювання метавсесвіту з одночасним збереженням національних механізмів адаптації. На глобальному рівні мають бути визначені базові принципи функціонування метавсесвіту, правовий статус суб'єктів, віртуальних активів та цифрових угод, тоді як на локальному рівні держави здійснюватимуть деталізацію та імплементацію таких норм відповідно до особливостей власної правової системи.

Отже, розвиток метавсесвіту свідчить про поступове руйнування традиційної територіальної моделі міжнародного приватного права. Децентралізований характер цифрового середовища, глобальний обіг віртуальних активів, використання смарт-контрактів та автономних цифрових аватарів формують новий тип транскордонних приватноправових відносин, для яких класичні колізійні прив'язки виявляються недостатньо ефективними. У зв'язку з цим міжнародне приватне право потребує глибокої модернізації, спрямованої на створення уніфікованих міжнародних стандартів регулювання метавсесвіту, легалізацію віртуальних активів, визначення правового статусу цифрових суб'єктів та розробку нових колізійних норм, здатних функціонувати в умовах глобальної цифрової екстериторіальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Костенко О. В., Маньгора В. В. Метавсесвіт: правові перспективи регулювання застосування аватарів та штучного інтелекту. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 2. С. 102-105. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-2/23.

2. Аврамова О. Є. Цивільно-правове регулювання метавсесвіту: постановка проблеми. Цивільне право: проблеми теорії та правозастосування : матеріали XXI наук.-практ. конф., присвяч. 101-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР, ректора Харків. юрид. ін-ту (1962–1987 рр.) В. П. Маслова (Харків, 17 лют. 2023 р.). С. 129-132.

3. Булеца С. Б. Віртуальне майно у метавсесвіті як об'єкт цивільних прав. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. 2022. Вип. 72, ч. 1. С. 127-133. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.21

4. Костенко О. В., Журавльов Д. В., Фурашев В. М., Дніпров О. С. Генезис правового регулювання Web та модель електронної юрисдикції метавсесвіту. Інформація і право. 2024. № 1 (48). С. 68-83. DOI: https://doi.org/10.46282/blr.2022.6.2.316.

5. Костенко О. В. Проблеми правового регулювання метавсесвіту. Modern science: innovations and prospects : materials of the 5th International scientific and practical conference (Stockholm, February 6-8, 2022). 2022. С. 729-733.

Примак Артем Вікторович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцен

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ІТ-КОМПАНІЙ

У сучасній глобалізованій цифровій екосистемі діяльність міжнародних ІТ-компаній вийшла далеко за межі суто комерційного сектору, перетворившись на потужний чинник впливу на світову економіку, геополітику та соціальну стабільність. Як наслідок, інститут відповідальності великих технологічних корпорацій трансформувався у складний комплекс правових, фінансових, морально-етичних та репутаційних зобов'язань. Розуміння специфіки цієї відповідальності вимагає аналізу її ключових вимірів – від дотримання прав інтелектуальної власності до реалізації корпоративної соціальної відповідальності та врахування геополітичних чинників в умовах кризових явищ і воєнних конфліктів.

Юридична відповідальність ІТ-компаній у цифровому середовищі традиційно поділяється на цивільно-правову, адміністративну та кримінальну. Цивільно-правова відповідальність найчастіше проявляється у формі відшкодування збитків, компенсації моральної шкоди або застосування судових заборон [1, с.5]. У сучасних умовах дедалі частішими стають позови проти великих онлайн-платформ і провайдерів, які можуть бути притягнуті до відповідальності за сприяння правопорушенням користувачів або неналежну модерацію контенту.

Практична реалізація юридичної відповідальності в ІТ-сфері значно ускладнюється специфікою самого Інтернету. Головними проблемами є анонімність користувачів, зокрема через використання VPN-сервісів, транскордонний характер правопорушень, коли сервер розміщений в одній державі, власник компанії зареєстрований в іншій, а шкода завдається користувачам у різних країнах світу, а також швидкість видалення цифрових слідів протиправної діяльності. У зв'язку з цим судова практика дедалі частіше спирається на використання електронних доказів – скриншотів, логів серверів, записів мережевого трафіку та залучення сертифікованих ІТ-експертів [1, с.5-7].

Особливе місце у системі відповідальності міжнародних ІТ-компаній займає захист прав інтелектуальної власності [2, с.83]. Права інтелектуальної власності охоплюють як об'єкти авторського права – комп'ютерні програми, бази даних, аудіовізуальні твори, так і об'єкти промислової власності – винаходи, корисні моделі та торговельні марки. У цифрову епоху найбільш уразливими залишаються саме об'єкти авторського права через практично нульову вартість копіювання цифрового контенту без втрати його якості. Міжнародно-правову основу захисту інтелектуальної власності формують Бернська конвенція, Угода TRIPS та Директива Європейського Союзу 2019/790 про авторське право у цифровому єдиному ринку [3; 4; 5].

Водночас міжнародні ІТ-компанії постійно змушені шукати баланс між жорстким захистом своїх розробок і правом суспільства на доступ до інформації. Надмірні обмеження можуть стримувати розвиток інновацій та свободу слова, тоді як слабкий захист позбавляє авторів стимулів до створення нових продуктів. Для врегулювання цього протиріччя активно застосовуються концепція fair use, яка допускає обмежене використання матеріалів для освітніх, наукових чи критичних цілей, система відкритого ліцензування Creative Commons, а також технології DRM. Показовим є приклад компанії Adobe, яка у 2021 році посилила DRM-захист своїх продуктів, зокрема Photoshop, що дозволило знизити рівень піратства, але водночас викликало критику користувачів через технічні обмеження при використанні програмного забезпечення на нових пристроях [1, с.7].

Важливим аспектом відповідальності ІТ-компаній є діяльність платформ-посередників. У міжнародній практиці широко застосовується модель "notice-and-takedown", закріплена у законодавстві США через Digital Millennium Copyright Act [1, с.6]. Відповідно до цієї моделі платформа не несе автоматичної відповідальності за контент, розміщений користувачами, якщо після офіційного звернення правовласника оперативно видаляє незаконні матеріали.

У сучасних умовах корпоративна соціальна відповідальність міжнародних ІТ-компаній перетворилася з добровільної репутаційної практики на невід'ємний елемент стратегічного управління та сталого розвитку. Реалізація принципів КСВ безпосередньо впливає на інвестиційну привабливість, рівень довіри інвесторів і капіталізацію бізнесу. У світовій практиці виділяють американську, європейську та японську моделі корпоративної соціальної відповідальності. Американська модель характеризується добровільністю та орієнтацією на маркетингові й благодійні проєкти, однак часто критикується за ризики грінвошингу. Європейська модель є нормативно врегульованою та передбачає обов'язкове оприлюднення ESG-звітності. Японська модель базується на глибоких культурних традиціях, колективізмі та сприйнятті бізнесу як морального інституту [6, с.253].

Згідно з міжнародними дослідженнями, більшість споживачів сьогодні надають перевагу компаніям із активною соціальною позицією та враховують показники КСВ при виборі товарів і послуг. Важливим елементом сучасного регулювання є впровадження Європейських стандартів звітності зі сталого розвитку, а в Україні Кабінет Міністрів у 2024 році затвердив Стратегію запровадження підприємствами звітності зі сталого розвитку до 2030 року, що стало важливим кроком у процесі європейської інтеграції та адаптації українського бізнесу до міжнародних стандартів [7].

Воєнні конфлікти та геополітичні кризи стали своєрідним тестом на реальну відповідальність міжнародних ІТ-компаній. В умовах війни внутрішня та зовнішня

корпоративна соціальна відповідальність перестає бути виключно іміджевим інструментом і перетворюється на стратегічний механізм забезпечення безперервності бізнесу, захисту працівників та підтримки держави. Особливої актуальності набувають питання кібербезпеки, оскільки ІТ-компанії стають об'єктами масштабних кібератак, спрямованих на викрадення даних, інтелектуальної власності та порушення роботи критичної інфраструктури. У таких умовах інвестиції у кіберзахист та розробка планів безперервності бізнесу стають ключовими факторами збереження довіри клієнтів та іноземних партнерів.

Таким чином, відповідальність міжнародних ІТ-компаній у XXI столітті має комплексний і багатовимірний характер. Вона виходить далеко за межі формального дотримання законодавства та охоплює здатність компаній забезпечувати кібербезпеку, захищати права інтелектуальної власності, дотримуватися етичних стандартів, підтримувати працівників і суспільство в умовах криз та воєнних конфліктів. Водночас прозорість бізнесу, публікація ESG-звітності та реальне впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності стають ключовими факторами інвестиційної привабливості та довгострокової конкурентоспроможності технологічних компаній. Сучасний глобальний споживач дедалі критичніше ставиться до декларативних заяв без реальних дій, тому спроби використовувати КСВ виключно як маркетинговий інструмент неминуче призводять до суттєвих репутаційних і фінансових втрат.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Клименко О. С., Христинченко Н. П. Особливості юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Академічні візії. 2024. Вип. 42. 10 с. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15170759 .

2. Посохов І. М., Пономарьов В. Д. Ризики українських ІТ-компаній в умовах інтеграції до Європейського Союзу та аналіз змін у сфері українських ІТ-технологій. Вісник НТУ «ХПІ» (економічні науки). 2024. № 1. С. 82-87. DOI: 10.20998/2519-4461.2024.1.82

3. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Конвенція Всесвіт. орг. інтелект. власності від 24.07.1971 : станом на 31 трав. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 25.05.2026).

4. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : Угода Світ. орг. торгівлі від 15.04.1994 : станом на 6 груд. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 25.05.2026).

5. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС : Директива ЄС від 17.04.2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_022-19#Text (дата звернення: 25.05.2026).

6. Масалова Д. О. Порівняльний аналіз моделей реалізації корпоративної соціальної відповідальності. Праця в XXI столітті: новітні тенденції, соціальний вимір, інноваційний розвиток: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23-24 жовтня 2025 р.). 2025. С. 252-255.

7. Про схвалення Стратегії запровадження підприємствами звітності із сталого розвитку : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 18.10.2024 № 1015-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-р#Text (дата звернення: 25.05.2026).

Вікторія Рубан
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Олексій Бойко
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ У ЖИТЛІ ЧИ ІНШОМУ ВОЛОДІННІ ОСОБИ

Відповідно до статті 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), основними завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду [1]. Реалізація цих завдань можлива виключно за умови дотримання належної правової процедури. Під належною правовою процедурою, на думку Комарової М.В., слід розуміти встановлений кримінальним процесуальним законодавством порядок дій, який забезпечує ухвалення законних, обґрунтованих і справедливих рішень [2, с. 125].

Досягнення швидкого, повного й неупередженого розслідування неможливе без отримання відповідної доказової інформації. Водночас кримінальний процес має специфічний характер, оскільки пов'язаний із втручанням у приватне життя осіб, обмеженням їхніх прав і свобод у передбачених законом випадках, а також застосуванням заходів процесуального примусу. Таке втручання відбувається під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема обшуку.

Аналіз положень частини 1 статті 235 КПК України, відповідно до якої ухвала слідчого судді надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз, зумовлює різні підходи до її тлумачення.

Деякі науковці, зокрема Капліна О.В., допускає можливість оголошення перерви у проведенні обшуку у випадку об'єктивної необхідності (наприклад, настання нічного часу), за умови належної процесуальної фіксації такої перерви та повідомлення учасників про незавершеність слідчої дії. Вимога законодавства повинна тлумачитися, як можливість проникнення до житла чи іншого володіння особи для проведення слідчої дії та досягнення мети, яка була зазначена у клопотанні слідчого, прокурора та знайшла

відображення в ухвалі слідчого судді. Отже, якщо мета може бути досягнута, враховуючи тривалість обшуку, складність слідчої дії, лише через декілька днів, то можливе неодноразове проникнення до приміщення [3, с. 11-13].

Водночас більшість дослідників обґрунтовує протилежний підхід, виходячи з буквального тлумачення норми закону, відповідно до якого одноразовість проникнення означає, що після залишення житла чи іншого володіння особи обшук вважається завершеним, а його продовження можливе лише за наявності нової ухвали слідчого судді [6, с. 10].

Законодавець прямо пов'язує обсяг наданих повноважень із фактом проникнення до житла, а не із тривалістю чи завершеністю обшуку як процесуальної дії. У кримінальному процесуальному значенні проникнення це фактичне входження до житла з метою проведення слідчих (розшукових) дій, яке припиняється у момент залишення такого приміщення. Відповідно, повторне потрапляння до нього вже є новим проникненням, що потребує окремого процесуального дозволу.

Ще однією проблемою організації проведення обшуку є невизначеність порядку його здійснення за відсутності осіб у житлі чи іншому володінні. Відповідно до частини 4 статті 236 КПК України, у такому випадку копія ухвали слідчого судді має бути залишена на видному місці, а слідчий чи прокурор зобов'язані забезпечити схоронність майна та недопущення доступу сторонніх осіб [1]. Однак закон не конкретизує тимчасова чи тривала відсутність осіб є підставою для застосування цієї процедури, а також не уточнює, чи йдеться саме про відсутність володільця житла, чи будь-яких осіб взагалі. Така невизначеність створює ризики зловживань у правозастосовній практиці.

Слід відмітити окремі приклади судової практики, які вказають на те, що відсутність володільця житла та іншого володіння або інших осіб у цьому приміщенні не розглядається як поважна причина невиконання ухвали слідчого судді про обшук [4].

Отже, чинне законодавче регулювання не забезпечує достатньої правової визначеності щодо умов проведення обшуку за відсутності осіб у житлі чи іншому володінні. Це обумовлює необхідність уточнення відповідних положень Кримінального процесуального кодексу України, зокрема шляхом конкретизації кола осіб, відсутність яких має значення, та встановлення чітких критеріїв допустимості проведення обшуку у таких випадках.

Ще одним проблемним аспектом є недостатня визначеність вимог до процесуальної фіксації обшуку. Відповідно до частини 7 статті 236 КПК України слідчий або прокурор під час проведення обшуку має право застосовувати різні способи фіксації. Водночас у цій нормі відсутня пряма вказівка на складання протоколу обшуку, хоча подальша частина статті фактично передбачає його існування.

Така законодавча конструкція виглядає непослідовною та може породжувати сумніви щодо обов'язковості належного документування цієї слідчої (розшукової) дії. Водночас, Бісюк О.С. та Федорчук К.Т., підкреслюють, що саме протокол є формою відображення фактів, отриманих у ході розслідування, із зазначенням обставин їх отримання. А також важливо, що функція протоколу полягає у закріпленні доказів, які можуть використовуватися у судовому процесі для обґрунтування позицій сторін, ухвалення процесуальних рішень та встановлення істини [5, с. 947].

Недостатня чіткість законодавчих вимог може негативно впливати на судову практику, зокрема створювати підстави для оскарження результатів обшуку або визнання отриманих доказів недопустимими.

Отже, ефективна організація проведення обшуку у житлі чи іншому володінні особи безпосередньо залежить від чіткого та узгодженого кримінального процесуального регулювання. Наявні недоліки законодавчих формулювань зумовлюють різне їх тлумачення у правозастосовній практиці, що ускладнює забезпечення єдиного підходу та належної правової процедури.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що вдосконалення кримінального процесуального законодавства у цій сфері має бути спрямоване на усунення недоліків і забезпечення балансу між публічними інтересами держави та приватними інтересами особи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 18.04.2026).

2. Комарова М. В. Повноваження слідчого під час проведення обшуку в кримінальному провадженні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Т. 2, № 1. С. 125–129.

3. Капліна О.В. Проблеми нормативного регулювання та практики проведення обшуку під час кримінального провадження/ Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2015. №2(12). С. 1-20. URL: https://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n2/15kovckp.pdf (дата звернення: 18.04.2026).

4. Ухвала слідчого судді Карлівського районного суду Полтавської області від 10 квітня 2014 р. (справа № 531/685/14-к) URL: http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40167504 (дата звернення: 18.04.2026).

5. Bisyuk O. S., Fedorchuk K. T. Features of the use of protocols of investigative (detective) actions as a source of evidence in criminal proceedings in Ukraine. Analytical and Comparative Jurisprudence. 2025. № 2. С. 947–953. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.141 (дата звернення: 18.04.2026).

6. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів. Часопис Національного університету «Острозька академія». Сер.: «Право». 2014. № 2. URL :http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Choasp_2014_2_35 (дата звернення: 18.04.2026).

Владислав Рудик
здобувач 2 курсу
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровський університет внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Валентина Боняк***
завідувач кафедри теорії держави та історії держави та
права, конституційного права та прав людини,
доктор юридичних наук, професор

ГІДНІСТЬ ЯК АБСОЛЮТНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ЗАХИСТ НА НАЦІОНАЛЬНОМУ, МІЖНАРОДНОМУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ РІВНІ

Гідність людини є однією з фундаментальних цінностей сучасної правової держави та ключовим принципом системи прав і свобод людини. У сучасній правовій доктрині гідність розглядається як невід'ємна властивість кожної людини, що випливає з самої природи людської особистості та не залежить від соціального статусу, громадянства, рівня матеріального забезпечення чи інших обставин. Особисті права і свободи належать до природних прав і притаманні будь- якій особі від народження [1, с. 131]. Саме тому право на повагу до гідності визнається абсолютним правом людини, яке не може бути обмежене або скасоване навіть за надзвичайних умов. Його зміст полягає у визнанні цінності кожної особи, забороні приниження честі та гідності, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання.

У теоретико-правовому аспекті гідність людини виступає основою всієї системи прав людини. Більшість фундаментальних прав і свобод прямо або опосередковано пов'язані із забезпеченням поваги до людської гідності. Саме через цю категорію розкривається зміст принципів свободи, рівності, справедливості та гуманізму. Визнання гідності як найвищої соціальної цінності означає, що держава повинна не лише утримуватися від посягання на неї, а й активно забезпечувати її охорону та захист.

На національному рівні захист гідності людини забезпечується нормами конституційного, кримінального, цивільного та адміністративного законодавства. В Україні принцип поваги до людської гідності закріплений у Конституції, яка визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [2]. Це положення має фундаментальне значення, оскільки воно встановлює пріоритет прав людини над інтересами держави.

На міжнародному рівні право на гідність закріплене у численних універсальних актах, які формують глобальну систему захисту прав людини. Основоположним документом у цій сфері є Загальна декларація прав людини 1948 року, у якій проголошено, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру [3]. Визнання гідності як універсальної цінності означає, що вона належить кожній людині незалежно від її походження, соціального статусу, раси, статі, мови, релігії чи інших ознак. Такий підхід забезпечує рівність усіх людей перед правом та створює нормативні передумови для формування ефективних механізмів міжнародного контролю за дотриманням прав людини. Водночас закріплення цього принципу у Загальній декларації прав людини стало важливим кроком у становленні міжнародного правопорядку, спрямованого на забезпечення свободи, справедливості та миру у світовому співтоваристві.

Важливо зазначити, що Україна закріпила більшість прав і свобод, які закріплені у Загальній декларації прав людини, відобразивши їх у основному законі країни (Конституції України). Приділивши цьому питанню окремий розділ , що стосується прав людини та захисту, відповідно до вимог законодавства Європи та відведених для цього організацій (Розділ 2 КУ) [4, с. 119].

Важливе значення також мають міжнародні договори, що містять конкретні механізми захисту людської гідності, зокрема Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Ці акти встановлюють обов'язок держав забезпечувати ефективний захист особи від будь-яких форм приниження її гідності та передбачають міжнародні механізми контролю за виконанням відповідних зобов'язань.

Особливе місце у системі міжнародного захисту прав людини займає європейський механізм, сформований у межах Ради Європи. Центральним документом у цій сфері є Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. Хоча Конвенція прямо не формулює загального права на гідність, її положення спрямовані на забезпечення поваги до людської особистості та недопущення приниження гідності людини.

Важливу роль у конкретизації змісту цих положень відіграє практика Європейського суду з прав людини, який у своїх рішеннях неодноразово наголошує, що повага до людської гідності є однією з основних засад Конвенції та демократичного правопорядку загалом. Саме через тлумачення та застосування конвенційних норм Суд розкриває зміст категорії гідності, підкреслюючи її універсальний та невідчужуваний характер.

Отже, людська гідність виступає фундаментальною правовою категорією та базовою цінністю демократичної правової держави, яка визначає зміст і спрямованість усієї системи прав і свобод людини. Її визнання як абсолютного та невідчужуваного права зумовлює обов'язок держави забезпечувати ефективний правовий механізм її охорони і захисту. Аналіз національних, міжнародних та європейських правових актів свідчить про формування комплексної системи гарантій поваги до людської гідності, що передбачає як нормативне закріплення відповідних прав, так і функціонування інституційних механізмів їх реалізації та захисту. У сукупності це підтверджує універсальний характер людської гідності та її визначальну роль у забезпеченні свободи, справедливості й гуманістичних засад сучасного правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пірак М. В., Ганущак А. М. Захист прав людини в Європейському союзі. Матеріали 2 Всеукраїнської науково- практичної інтернет конференції. Міжнародні засоби захисту прав та свобод людини і громадянина. Ірпінь, 2019. С. 128- 132.

2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text(дата звернення: 02.03.2026).

3. Загальна декларація прав людини (рос/укр) : Декларація Орг. Об'єдн. Націй від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 02.03.2026).

4. Микитенко І. А., Сьох К. Я. Європейська інтеграція у сфері забезпечення захисту прав людини. Збірник матеріалів науково- практичного круглого столу. Євроатлантична інтеграція України в умовах збройної агресії: теорія і практика. Київ, 2025. С. 116- 120.

Рудик Владислав Максимович
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровський університет внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Марченко Олена Вікторівна***
професорка кафедри теорії та історії держави та
права, конституційного права та прав людини
Навчально-наукового інституту підготовки
фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Національної поліції України,
доктор філософських наук, професор

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В РАМКАХ РАДИ ЄВРОПИ

Система захисту прав людини в рамках Ради Європи є однією з найбільш розвинених та ефективних регіональних моделей забезпечення й охорони основоположних прав і свобод людини у сучасному міжнародному праві. Її формування стало важливим етапом у розвитку європейського правового простору після Другої світової війни, коли держави Європи усвідомили необхідність створення міжнародного механізму, здатного гарантувати дотримання прав людини, принципів демократії та верховенства права. Основною метою діяльності Ради Європи у сфері прав людини є забезпечення реального та ефективного захисту особи від свавілля державної влади, а також утвердження єдиних правових стандартів для держав-членів організації.

Система Ради Європи за своєю суттю є унікальним наднаціональним правовим простором, який трансформував підходи до забезпечення та поваги людської гідності на європейському континенті. Формування цієї архітектури стало відповіддю на глобальні виклики середини XX століття та продемонструвало прагнення держав-членів створити дієвий заслін проти авторитаризму й безправ'я. У межах Ради Європи було утворено систему захисту прав людини, що складається з ряду правових інструментів і механізмів, одним із яких є Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод від 1950 року, яка регулює механізм захисту прав людини у рамках даної організації [1, с. 17]. Ключова інноваційність цієї системи полягає у впровадженні обов'язкової юрисдикції Європейського суду з прав людини, що дозволило перетворити задекларовані права на реальні юридичні гарантії, доступні для кожної індивідуальної особи. У сучасних умовах, попри політичні кризи та міграційні виклики, цей інституційний каркас залишається головним чинником гармонізації національних законодавств європейських держав із найвищими демократичними стандартами.

Важливе значення у функціонуванні системи захисту прав людини в рамках Ради Європи належить Європейському суду з прав людини, який виступає центральним

контрольним механізмом забезпечення виконання положень Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Особливістю діяльності Суду є те, що будь-яка особа, яка вважає, що її права були порушені державою-учасницею Конвенції, після вичерпання національних засобів правового захисту має право звернутися із індивідуальною заявою до Суду. Такий механізм значно посилив рівень міжнародного захисту прав людини та сприяв формуванню ефективної системи контролю за дотриманням державами взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань.

Рішення Європейського суду з прав людини мають обов'язковий характер для держав-відповідачів, що забезпечує практичну реалізацію принципу верховенства права та сприяє вдосконаленню національного законодавства відповідно до європейських стандартів. Незважаючи на всі виклики, європейські стандарти прав людини продовжують відігравати визначальну роль у розвитку правових систем держав-членів Ради Європи, сприяючи формуванню спільного європейського правового простору, заснованого на цінностях демократії, верховенства права та поваги до прав людини [2. с. 163-164].

В рамках Ради Європи створено потужну систему захисту прав людини [3, с. 48]. Цей унікальний правовий механізм не лише декларує високі стандарти гуманізму, а й забезпечує їхній реальний захист через діяльність ключових інституцій, зокрема Європейського суду з прав людини. Завдяки обов'язковості рішень Суду та постійному моніторингу з боку Комітету міністрів, зазначена система виступає надійним гарантом дотримання громадянських і політичних свобод на всьому континенті.

Отже, система захисту прав людини в рамках Ради Європи є однією з найефективніших регіональних моделей забезпечення прав і свобод людини у сучасному міжнародному праві. Її функціонування ґрунтується на поєднанні міжнародно-правових стандартів, механізмів контролю та діяльності Європейського суду з прав людини, який забезпечує практичний захист прав людини та контроль за виконанням державами своїх зобов'язань. Важливе значення цієї системи полягає у тому, що вона сприяє утвердженню принципів демократії, верховенства права та поваги до людської гідності, а також забезпечує гармонізацію національного законодавства держав-членів відповідно до європейських стандартів. Незважаючи на сучасні політичні та соціальні виклики, система Ради Європи продовжує залишатися важливим інструментом міжнародного захисту прав людини та формування спільного європейського правового простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дір І. Ю. Поняття та основні елементи нормативної системи захисту громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи за міжнародним правом. Традиції та інновації розвитку приватного права в Україні: освітній вимір. Матеріали XI Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава, 2022. С. 15-17.

2. Микитенко А.Г., Платонова Г.В. Інтеграція Європейський стандартів прав людини у законодавство держав-членів Ради Європи. Захист прав і свобод громадян у світлі вимог Конституції України. X Всеукраїнська науково- практична конференція. Збірник матеріалів. Вінниця, 2025. С. 160- 164.

3. Дришлюк В. І. Система захисту прав людини в різних країнах світу. Захист прав дитини в умовах військової агресії. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 2025. С. 47- 48.

Свистун Іван Геннадійович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніхсправ
Науковий керівник: ***Бабанін Сергій Володимирович,***
доцент кафедри кримінального права та кримінології,
кандидат юридичних наук
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТА ЖУРНАЛІСТІВ

Кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та журналістів передбачені розділом XV Особливої частини Кримінального кодексу України. Їхнім родовим об'єктом є суспільні відносини, які забезпечують нормальну, законну та безперешкодну діяльність органів публічної влади, посадових осіб, правоохоронних органів, громадських формувань і журналістів, а також підтримання суспільної поваги до державних інститутів, офіційних символів і документів. Додатковими об'єктами окремих складів можуть бути життя і здоров'я людини, її особиста безпека, право власності, свобода професійної діяльності журналіста, встановлений порядок використання документів, печаток, штампів та засобів зв'язку [1]. Особливість цього розділу полягає в тому, що він об'єднує різні за безпосереднім об'єктом діяння: від наруги над державними символами та незаконного використання владних позначень до опору представникам влади, насильства щодо правоохоронців і журналістів, самоправства, підроблення документів та пошкодження телекомунікаційних мереж. У чинній редакції КК України відповідні заборони переважно закріплені у статтях 338–360.

За характером безпосереднього об'єкта зазначені правопорушення можна поділити на декілька груп. Першу становлять діяння, які посягають на авторитет держави та встановлений порядок використання офіційної символіки: наруга над державними символами України або офіційно встановленими символами іноземної держави за ст. 338 КК України, а також незаконне підняття Державного Прапора України на річковому або морському судні за ст. 339. Публічність наруги означає, що зневажливі дії вчиняються відкрито, у присутності інших осіб або поширюються способом, доступним невизначеному колу людей.

Другу групу утворюють правопорушення, спрямовані проти законної діяльності представників влади, правоохоронців, державних і приватних виконавців, військовослужбовців та членів громадських формувань. До неї належать, зокрема, опір відповідним особам за ст. 342, втручання в діяльність працівника правоохоронного органу, державного виконавця чи приватного виконавця за ст. 343, втручання в діяльність державного діяча за ст. 344, погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу за ст. 345, державного чи громадського діяча за ст. 346, а також посягання на їхнє життя, передбачені ст. 348 КК України. Опір полягає в активній фізичній протидії виконанню законних повноважень, тому його необхідно відмежовувати від звичайної непокори, словесної незгоди чи пасивної відмови виконати вимогу. Обов'язковою умовою відповідальності є законність дій потерпілої особи та зв'язок протидії з виконанням нею службових або громадських обов'язків. Верховний Суд наголошує, що під час кваліфікації за ст. 342 КК необхідно перевіряти, чи були дії працівників поліції необхідними, законними та пропорційними конкретній ситуації; водночас закриття адміністративної справи саме по собі не означає автоматичної незаконності вимог поліцейського [2].

Окремий комплекс норм спрямований на захист представників медіа, оскільки законна професійна діяльність журналіста має суспільне значення для реалізації свободи слова та права громадян на інформацію. Стаття 345-1 КК України встановлює відповідальність за погрозу вбивством, насильством, знищенням чи пошкодженням майна журналіста або його близьких родичів чи членів сім'ї, а також за заподіяння тілесних ушкоджень у зв'язку зі здійсненням законної професійної діяльності. Статті 347-1 і 348-1 передбачають відповідальність відповідно за умисне знищення або пошкодження майна журналіста та посягання на його життя, а ст. 349-1 – за захоплення журналіста як заручника [3, с. 174].

До третьої групи належать правопорушення, які порушують порядок діяльності органів влади, громадських організацій та реалізації владних повноважень ненасильницькими способами. Стаття 350 КК України охоплює погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок; статті 351 і 351-1 встановлюють відповідальність за перешкоджання діяльності народного депутата України, депутата місцевої ради, Рахункової палати або члена Вищої ради правосуддя. Стаття 352 захищає майно службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, від умисного знищення або пошкодження. За ст. 353 кримінально караним є самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи, якщо воно поєднане із вчиненням суспільно небезпечних діянь. Об'єктивна сторона більшості таких складів виражається в активних діях, а суб'єктивна – у прямому умислі. Для окремих складів закон вимагає спеціальної мети, наприклад примусити службову особу прийняти певне рішення, припинити законну діяльність або помститися за виконання нею службових чи громадських обов'язків. Суб'єкт переважно загальний – фізична осудна особа, яка досягла встановленого законом віку, хоча в окремих складах відповідальність може покладатися на службову особу або інший спеціально визначений суб'єкт. Загальне поняття спеціального суб'єкта і службової особи визначене ст. 18 КК України [4, с. 169].

Завершальну групу становлять діяння проти встановленого порядку управління, документального обігу й функціонування інформаційної інфраструктури. Стаття 356 КК України передбачає відповідальність за самоправство – самовільне, всупереч

установленому законом порядку, вчинення дій, правомірність яких оспорюється, якщо такими діями заподіяно значну шкоду. Ключовою ознакою є те, що особа реалізує дійсне або уявне право не в передбаченій законом процедурі, наприклад самостійно вилучає майно замість звернення до суду чи виконавця. Статті 357 і 358 охороняють порядок обігу офіційних документів, печаток, штампів і бланків та встановлюють відповідальність за їх викрадення, привласнення, пошкодження, приховування, підроблення, збут або свідоме використання підробленого документа. Для використання підробленого документа необхідно довести, що особа усвідомлювала його недостовірність. Стаття 359 регулює відповідальність за незаконне придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а ст. 360 – за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі.

Отже, кримінально-правова оцінка правопорушень цієї категорії потребує точного встановлення безпосереднього об'єкта, статусу потерпілого, законності його діяльності, способу діяння, наслідків, причинного зв'язку та спрямованості умислу, оскільки саме ці ознаки дають змогу відмежувати спеціальні склади розділу XV від адміністративних проступків, правопорушень проти особи, власності, громадського порядку чи службової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-ІІІ : станом на 15 квіт. 2026 р. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
3. Боровик А.В. Класифікація кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів. Нове українське право. 2022. С. 163-176.
4. Боровик А.В. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень проти представників влади. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. С. 166-171.

Сімора Дмитро Сергійович,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Приловський Володимир Володимирович,***
доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНТАКТУ З НЕПОВНОЛІТНІМ ПЕРЕД ПРОВЕДЕННЯМ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРЕМЕНТА ЗА ЙОГО УЧАСТІ

У криміналістичній тактиці слідчий експеримент посідає особливе місце, оскільки він спрямований на перевірку і роз'яснення відомостей, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, шляхом відтворення обстановки або певних дій. Коли учасником такої дії є неповнолітня особа – потерпілий або свідок – складність процесу зростає в геометричній прогресії. Ключовим чинником, що визначає успіх або провал слідчого експерименту, є встановлення психологічного контакту між слідчим та дитиною ще до початку активної фази відтворення подій. Без належного рівня довіри неповнолітній може закритися, давати неправдиві, сфантазовані або надумані чи навіяні висловлення під впливом страху або просто виявитися неспроможним діяти в стресових умовах місця події.

Встановлення контакту має починатися задовго до виїзду на місце події. Відповідно до положень ст. 227 та ст. 240 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), обов'язковим є залучення психолога або педагога, який виступає «містком» між офіційним представником влади та дитиною [1]. На цьому етапі слідчий повинен відійти від традиційного образу суворого правоохоронця. Рекомендується проводити першу зустріч у цивільному одязі та в приміщенні, яке не асоціюється з допитами чи покаранням (наприклад, у центрі «Барнахус», Зеленій кімнаті або ігровій кімнаті). Метою цієї стадії є демістифікація постаті слідчого: дитина має зрозуміти, що перед нею людина, яка хоче допомогти і захистити, а не покарати чи залякати.

Криміналістична психологія пропонує кілька дієвих прийомів для роботи з неповнолітніми. Перш за все – це метод поступового зближення. Слідчий починає розмову з тем, що цікавлять дитину (пристрасті, прихильноті, ігри, домашні тварини), демонструючи щиру цікавість. Наступним є метод «вирівнювання позицій»: слідчому варто уникати домінування, перебувати на одному рівні очей з дитиною, використовувати зрозумілу їй лексику без складних юридичних термінів. Важливо пояснити дитині її роль у слідчому

експерименті не як «надання показань», а як «допомогу у відтворенні істини». Це знімає з неповнолітнього тягар відповідальності та перетворює процес на спільну важливу справу.

Одним із найскладніших моментів є перехід від комфортного кабінету до місця події, яке часто є джерелом травми. Психологічний контакт вважається встановленим, якщо дитина погоджується на цей перехід без видимого опору. Слідчий має заздалегідь обговорити з дитиною, що саме вони будуть робити, використовуючи прийом візуалізації: «Ми поїдемо туди, де це сталося, ти просто покажеш мені, де ти стояв, а ми знімемо це на відео, щоб все було так, як ти пам'ятаєш». Важливо дати дитині відчуття контролю над ситуацією: вона повинна знати, що може припинити експеримент у будь-який момент, якщо відчує дискомфорт. Це право на відмову, парадоксально, робить дитину більш сміливою та відкритою до співпраці.

Слідчий не повинен ставити запитання, що мають елементи навіювання (навідні запитання). Дуже обережно слід застосовувати оголошення показань інших осіб. Постановка навідних запитань нерідко є причиною виникнення добросовісних помилок у показаннях [2, с. 310].

Під час безпосереднього проведення слідчого експерименту психологічний контакт необхідно постійно підтримувати. Невербальні сигнали – кивок головою, схвальна посмішка, спокійний тон голосу тощо – мають вирішальне значення. Оскільки згідно зі ст. 107 КПК України застосовується відеозапис [1], слідчий повинен тактовно пояснити присутність камери, називаючи її «помічником, який запам'ятає все правильно». Потрібно пам'ятати, що дитина часто реагує на емоційний стан дорослих: якщо слідчий нервує чи поспішає, контакт може миттєво зруйнуватись, а дитина може почати давати соціально очікувані (але не завжди правдиві) відповіді.

Встановлення психологічного контакту з неповнолітнім – це не формальний крок, а фундамент криміналістичної чистоти слідчого експерименту. Від того, наскільки дитина довіряє слідчому, залежить якість отриманої доказової бази. Тільки через терплячу підготовку, залучення фахівців-психологів та створення атмосфери безпеки можна досягти мети слідчої дії - об'єктивного відтворення обставин злочину без завдання шкоди психічному здоров'ю неповнолітнього. Запорукою ефективного проведення слідчих (розшукових) дій є налагоджена взаємодія слідчого із широким колом суб'єктів, що відображається в організаційно-тактичних і психологічних особливостях [3, с. 14].

В умовах воєнного стану, коли діти масово стають свідками тяжких злочинів, такі методи стають стандартом гуманного та ефективного правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI : станом на 20 лют. 2026 р. Верховна Рада України : сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 25.02.2026).

2. Шутко Д.О. Встановлення психологічного контакту з неповнолітніми допитуваними. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. Харків, 2019. С. 309-311.

3. Чорноус Ю., Суворова А. Проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітніх потерпілих із вадами психофізичного розвитку: організаційно-тактичні й психологічні засади. Юридична психологія. 2024. № 1 (34). С. 7–17.

Сімора Дмитро Сергійович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ФІЗИЧНІ ОСОБИ В ЕПОХУ МОБІЛЬНОСТІ ТА ПЕРЕМІЩЕННЯ: ЮРИДИЧНЕ СТАНОВИЩЕ БІЖЕНЦІВ І ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У МІЖНАРОДНИХ ПРИВАТНОПРАВОВИХ КОНФЛІКТАХ

Для конкретизації проблематики правового становища біженців і внутрішньо переміщених осіб доцільно звернутися до статистики 2022–2025 рр., оскільки саме цей період показує різке зростання приватноправових конфліктів із іноземним елементом. Після початку повномасштабної війни у 2022 р. Україна стала одним із найбільших джерел вимушеного переміщення населення у світі. Уже навесні 2022 р. кількість внутрішньо переміщених осіб оцінювалася приблизно у 7,7 млн осіб, тобто близько 17% населення України на той момент були змушені залишити місце проживання всередині країни. Одночасно мільйони громадян України виїхали за кордон, що спричинило масове виникнення міжнародних приватноправових ситуацій: оформлення тимчасового захисту, укладення трудових договорів у державах ЄС, реєстрація дітей у школах, відкриття банківських рахунків, оренда житла, оформлення спадщини, розірвання шлюбів, встановлення аліментів, визначення місця проживання дітей та підтвердження цивільного стану за межами України [3]. Саме тому після 2022 р. питання особистого закону фізичної особи, міжнародної підсудності та визнання документів набули практичного, а не лише теоретичного значення. За Законом України «Про міжнародне приватне право» право, що застосовується до приватноправових відносин з іноземним елементом, визначається за колізійними нормами, а отже переміщення особи за кордон автоматично створює підстави для застосування механізмів міжнародного приватного права.

У 2023 р. ситуація поступово змінилася: частина осіб повернулася до місць постійного проживання, однак переміщення залишалося масштабним. За даними UNHCR, наприкінці 2023 р. кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні зменшилася приблизно до 3,7 млн, тоді як кількість українських біженців і шукачів притулку за кордоном становила близько 6 млн осіб. Це означає, що приблизно кожен шостий

представник довоєнного населення України перебував за межами держави. З погляду міжнародного приватного права така ситуація сформувала кілька типових груп конфліктів. Перша група – сімейно-правові спори, коли один із батьків перебуває в Україні, а інший із дитиною – у Польщі, Німеччині, Чехії або іншій державі. Друга група – спадкові справи, коли спадкодавець або спадкоємець проживає за кордоном, а нерухоме майно знаходиться в Україні. Третя група – майнові та договірні відносини, наприклад оренда житла українськими біженцями в державах ЄС або спори щодо майна, залишеного на тимчасово окупованих територіях. Четверта група – питання визнання документів: свідоцтв про народження, шлюб, розірвання шлюбу, смерть, освітніх документів, довіреностей, судових рішень.

У 2024 р. проблема залишалася стабільно високою за масштабом. У звіті UNHCR щодо України за 2024 р. зазначалося, що приблизно 3,6 млн осіб залишалися внутрішньо переміщеними, а ще близько 6,8 млн українців перебували за кордоном у пошуках безпеки. Це свідчить, що у 2024 р. відбувся перехід від гострої фази екстреного переміщення до більш тривалого правового становища переміщених осіб. Для міжнародного приватного права це має принципове значення, оскільки тимчасове перебування поступово перетворюється на стійке звичайне місце проживання [4]. Наприклад, якщо особа проживає в Німеччині або Польщі понад два роки, працює там, дитина навчається у місцевій школі, а сімейне життя фактично зосереджене за кордоном, то у приватноправових спорах дедалі важливішим стає не лише громадянство України, а й реальний центр життєвих інтересів особи. Це особливо важливо для справ про аліменти, опіку над дітьми, спадкування рухомого майна, договірні зобов'язання та відшкодування шкоди. Водночас нерухоме майно, розташоване в Україні, як правило, залишається пов'язаним із правом України, що створює змішану модель: особа проживає за кордоном, але її майнові права продовжують регулюватися українським правопорядком [1, с. 225].

У 2025 р. статистика показує, що переміщення українців не втратило актуальності. За даними UNHCR, станом на липень–вересень 2025 р. приблизно 5,7–5,75 млн українців перебували за кордоном як особи, що шукали захисту, а близько 3,7–3,75 млн осіб залишалися внутрішньо переміщеними в Україні. Окремо за офіційними українськими реєстраційними даними станом на 5 червня 2025 р. було зареєстровано 4 594 254 ВПО. Різниця між оцінками пояснюється тим, що міжнародні організації здебільшого рахують фактично переміщених осіб, а національні органи – офіційно зареєстрованих ВПО [4]. Для правового аналізу це важливо, тому що статус ВПО в Україні підтверджується адміністративною процедурою обліку, а статус біженця або особи під тимчасовим захистом за кордоном залежить від законодавства держави перебування. Наприклад, у Європейському Союзі для українців було застосовано механізм тимчасового захисту, який у 2024 р. продовжили до 4 березня 2026 р., а в 2025 р. держави-члени ЄС погодили подальше продовження до березня 2027 р. Це означає, що мільйони українців отримали не класичний статус біженця через індивідуальну процедуру притулку, а спеціальний масовий режим захисту, який забезпечує право на проживання, працю, освіту та доступ до соціальних послуг [2, с. 31].

Отже, у 2022–2025 рр. правове становище біженців і ВПО з України стало одним із найбільш показових прикладів дії міжнародного приватного права в умовах масового

переміщення населення. Якщо у 2022 р. основними питаннями були евакуація, перетин кордону, екстрене житло та первинна реєстрація, то у 2023–2025 рр. на перший план вийшли складні приватноправові конфлікти: визначення права, що застосовується до сімейних спорів, міжнародна підсудність, виконання іноземних судових рішень, спадкування, захист права власності, визнання актів цивільного стану та документів, оформлених у різних державах. Саме тому в міжнародному приватному праві щодо біженців і ВПО важливо застосовувати не лише формальну прив'язку до громадянства, а й критерій звичайного місця проживання, фактичного перебування, місцезнаходження майна та найбільш тісного зв'язку правовідносин із певною державою. У практичному вимірі це означає, що український громадянин може залишатися суб'єктом українського права, але окремі його приватноправові відносини – трудові, сімейні, договірні або соціальні – вже регулюватимуться правом держави фактичного перебування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лісова К.С. Проблеми визнання міжнародної правосуб'єктності фізичної особи. Часопис Київського університету права. 2023. С. 223-226.
2. Міжнародне приватне право : навч. посіб. К. Р. Резворович, М. П. Юніна, М. М. Фролов та ін. ; ред. К. Р. Резворович. Дніпро : ДДУВС, 2024. 92 с.
3. Council Implementing Decision (EU) 2024/1836 of 25 June 2024 extending temporary protection as introduced by Implementing Decision (EU) 2022/382. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2024/1836/oj/eng
4. EU member states agree to extend temporary protection for refugees from Ukraine. Council of the European Union. 2025. 13 June. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/06/13/eu-member-states-agree-to-extend-temporary-protection-for-refugees-from-ukraine/

Сімора Дмитро Сергійович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ ПРЕТЕНЗІЇ НА ВЛАСНІСТЬ ПІСЛЯ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПОВЕРНЕННЯ АКТИВІВ, РЕСТИТУЦІЯ Й МІЖНАРОДНІ МЕХАНІЗМИ

Транснаціональні претензії на власність після збройної агресії Російської Федерації проти України є одним із найскладніших напрямів сучасного міжнародного права, оскільки вони поєднують питання державної відповідальності, міжнародного гуманітарного права, захисту права власності, санкційного права, інвестиційного арбітражу та механізмів післявоєнної компенсації. Йдеться не лише про зруйноване житло, підприємства, об'єкти енергетики, транспортну інфраструктуру чи сільськогосподарські активи, а й про ширший комплекс майнових втрат: втрату контролю над активами на окупованих територіях, незаконну експропріацію, примусову «націоналізацію», вивезення майна, знищення виробничих потужностей, втрату доходів і неможливість користування власністю.

Особливе значення має категорія реституції, тобто повернення майна або відновлення становища, яке існувало до порушення. У випадку України реституція може мати різні форми: повернення незаконно захопленого державного чи приватного майна; відновлення права власності на об'єкти нерухомості в деокупованих регіонах; повернення культурних цінностей; відновлення корпоративного контролю над підприємствами; скасування незаконних реєстраційних дій, проведених окупаційними адміністраціями. Однак практична проблема полягає в тому, що не всі активи можуть бути повернуті в натурі: зруйноване житло, пошкоджені електростанції, втрачені запаси підприємств або знищена інфраструктура потребують не реституції у вузькому значенні, а грошової компенсації. За оцінкою RDNA4, оприлюдненою у 2025 році Урядом України, Світовим банком, Європейською Комісією та ООН, загальна вартість відновлення і реконструкції України станом на 31 грудня 2024 року оцінювалася у 524 млрд дол. США, а прямі збитки – у 176 млрд дол. США; найбільше постраждали житловий сектор, транспорт, енергетика, торгівля і промисловість, освіта [1].

У 2025 році питання майнових претензій набуло більш інституціоналізованого характеру через розвиток Міжнародного реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України. Цей Реєстр, створений у межах Ради Європи, є першим елементом майбутнього міжнародного компенсаційного механізму. Його функція полягає не у негайній виплаті коштів, а у фіксації, перевірці та систематизації заяв про збитки, шкоду чи втрати, спричинені агресією. На офіційній сторінці Реєстру зазначено, що його створення є першим кроком до механізму, який має забезпечити справедливість і компенсацію для України та її населення. Значення цього інструменту полягає в тому, що він формує доказову базу для майбутніх рішень про компенсацію: заявники повинні підтверджувати право власності, факт пошкодження або втрати майна, причинний зв'язок із агресією та розмір шкоди. Таким чином, майнові претензії поступово переходять із політичної площини в юридично структурований процес.

Наступним елементом має стати Міжнародна комісія з розгляду претензій для України. У березні 2025 року в Гаазі розпочалися офіційні переговори щодо міжнародного договору про створення такої Комісії; українська сторона підкреслювала, що Комісія має стати другим складником компенсаційного механізму після Реєстру збитків і визначати суми компенсацій за заявами, внесеними до Реєстру. У грудні 2025 року, за повідомленнями міжнародних медіа, 34 держави та Європейський Союз підтримали конвенцію про створення Міжнародної комісії з претензій для України, яка має оцінювати шкоду, завдану війною, однак для повноцінного запуску механізму потрібні ратифікації на національному рівні. Правова логіка такого механізму подібна до попередніх компенсаційних моделей, зокрема Компенсаційної комісії ООН щодо Іраку після вторгнення в Кувейт, але український випадок складніший, оскільки Росія як держава-агресор не визнає юрисдикцію майбутнього механізму добровільно [2].

Окремим блоком є питання заморожених російських суверенних активів. У Європейському Союзі, за даними Ради ЄС, іммобілізовано близько 210 млрд євро активів Центрального банку Росії. У травні 2024 року ЄС адаптував правову рамку, щоб надзвичайні доходи від цих активів могли використовуватися на підтримку України, а правила жовтня 2024 року передбачили, що 95% таких доходів спрямовуються на погашення кредитів ERA, тоді як 5% до Європейського фонду миру. У грудні 2025 року Рада ЄС також тимчасово заборонила будь-яке повернення активів Центрального банку Росії, іммобілізованих у ЄС, назад до Росії [1].

З погляду міжнародного права головна колізія полягає у співвідношенні двох принципів: з одного боку, існує правило імунітету суверенних активів іноземної держави; з іншого – росія вчинила грубе порушення імперативних норм міжнародного права, зокрема заборони агресії, що породжує обов'язок повного відшкодування. Прихильники конфіскації російських активів аргументують, що у випадку агресії держава-порушник не може посилатися на імунітет для уникнення відповідальності, особливо коли йдеться не про комерційний спір, а про наслідки міжнародного злочину. Противники прямої конфіскації вказують на ризик створення прецеденту, який може підірвати довіру до західних фінансових юрисдикцій, а також на можливість тривалих судових спорів [4, с. 85].

Важливим напрямом транснаціональних претензій є також приватні майнові позови українських громадян, компаній та інвесторів. Власники зруйнованого житла, підприємці, аграрні компанії, промислові підприємства, банки та інші суб'єкти можуть

претендувати на компенсацію не лише через майбутній міжнародний механізм, а й через національні суди, Європейський суд з прав людини щодо подій до припинення юрисдикції Росії за Конвенцією, інвестиційний арбітраж, а також через механізми примусового виконання рішень за кордоном [3, с. 147].

Отже, у 2025 році сформувалася багаторівнева система реагування на транснаціональні майнові претензії України: по-перше, документування збитків через Реєстр; по-друге, підготовка Міжнародної комісії з претензій; по-третє, використання доходів від заморожених російських активів; по-четверте, національні й міжнародні судові та арбітражні процеси; по-п'яте, політичний тиск на Росію щодо репарацій. Проте головною проблемою залишається не стільки встановлення факту відповідальності Росії, скільки створення ефективного джерела виплат. Масштаб збитків – сотні мільярдів доларів – значно перевищує поточні обсяги допомоги та доходів від заморожених активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. The World Bank. 25 February 2025. URL: https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released

2. Оновлена оцінка потреб України на відновлення та реконструкцію демонструє, що вартість відновлення становить 524 мільярди доларів США. Світовий банк. 25 лютого 2025 р. URL: https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released

3. Луков Р. М. Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за злочини проти власності в умовах воєнного стану: сучасний науковий дискурс. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 4.93. 2026. С.145-149.

4. Кисельов В.К. Особливості розгляду судових справ про припинення права власності в умовах воєнного стану. Одеса, 2026. С. 83-88.

Сіренко Марія Романівна,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович,***
доцент кафедри кримінального процесу
ФПФОДР НПУ ДДУВС,
кандидат юридичних наук,
майор поліції

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НПУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення правового режиму воєнного стану в Україні суттєво трансформувало умови провадження досудового розслідування. Слідчі підрозділи Національної поліції України змушені здійснювати слідчі (розшукові) дії в умовах активних бойових дій, обстрілів, мінної небезпеки та зруйнованої інфраструктури. У цьому контексті якість і злагодженість взаємодії слідчого з оперативним підрозділом набувають вирішального значення для ефективного документування злочинів – зокрема воєнних злочинів, мародерства, диверсій та колабораціонізму [1, с. 12]. Водночас класичні форми такої взаємодії виявились недостатніми і потребують суттєвого переосмислення.

Першою та визначальною особливістю взаємодії є абсолютний пріоритет безпекового фактора при плануванні та проведенні слідчих (розшукових) дій. Перед виїздом слідчо-оперативної групи на місце події оперативні працівники зобов'язані здійснити оцінку обстановки: встановити наявність мінного забруднення, загрозу снайперського вогню, можливість повторних ударів по вже ураженому об'єкту. На деокупованих та прифронтових територіях проведення огляду місця події без попереднього розмінування саперами та оперативного прикриття є неприпустимим. Оперативний співробітник фактично виконує функцію тактичного керівника групи на місці: визначає безпечні маршрути переміщення, організовує охорону периметра, підтримує зв'язок із підрозділами Сил оборони. Лише після забезпечення належного рівня безпеки слідчий отримує можливість зосередитися на процесуальній складовій – огляді, фіксації та вилученні доказів [2, с. 48].

Другою, особливістю взаємодії слідчих з працівниками оперативних підрозділів НПУ під час проведення СРД є широке застосування безпілотних літальних апаратів (БпЛА).

БпЛА використовуються у декількох режимах. *По-перше,* розвідувальні польоти над місцем майбутнього огляду дозволяють оперативно визначити безпечні зони, виявити ознаки мінування, зафіксувати загальне розташування об'єктів до появи наземної групи – це критично важливо при роботі на місцях масових руйнувань або у лісових масивах. *По-друге,* БпЛА забезпечують аерофотозйомку та відеозапис у режимі реального часу під час самого слідчого огляду, що дозволяє слідчому отримати об'єктивну панорамну фіксацію місця події – доказовий матеріал, який складно фальсифікувати. *По-третє,* за допомогою тепловізійних та нічних камер БпЛА оперативники здійснюють пошук потерпілих, тіл загиблих та схованок зброї на великих площах, суттєво скорочуючи час виявлення криміналістично значущих об'єктів. Отримані матеріали передаються слідчому для залучення до матеріалів кримінального провадження шляхом проведення огляду та долучення у встановленому КПК України порядку [3, с. 115; 4].

Третьою особливістю такої взаємодії є активне використання OSINT та цифрових методів в оперативному забезпеченні слідчих (розшукових) дій. Оперативні підрозділи здійснюють моніторинг соціальних мереж, месенджерів, відеохостингів та ворожих пропагандистських ресурсів із метою виявлення фото- та відеодоказів вчинення злочинів. Зокрема, публікації у відкритих джерелах нерідко містять докази ракетних ударів по цивільній інфраструктурі, катувань або страт. Результати OSINT-моніторингу є оперативною інформацією і набувають статусу доказів лише після проведення слідчим відповідних процесуальних дій – огляду веб-ресурсу у порядку статті 237 КПК України або доручення відповідного огляду оперативному підрозділу. Така схема взаємодії дозволяє легалізувати значний масив цифрових даних, що утворюють доказову базу у справах про воєнні злочини [5, с. 84].

Отже, взаємодія слідчих із працівниками оперативних підрозділів НПУ під час проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану характеризується такими особливостями: по-перше, пріоритетністю безпекового фактора з обов'язковою тактичною підготовкою перед проведенням будь-якої слідчо-розшукової дії; по-друге, системним застосуванням БпЛА для аерофотофіксації, розвідки та пошуку криміналістично значущих об'єктів; по-третє, активним використанням OSINT і цифрових методів збору інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Правовий режим воєнного стану: теоретичні та практичні аспекти правоохоронної діяльності : монографія / за заг. ред. В. В. Чернєя. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. 214 с.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 08.04.2026).
3. Тарасенко О. С. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні воєнних злочинів. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 112–119.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 08.04.2026).
5. Удалова Л. Д., Хабло О. Ю. Особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах воєнного стану. Вісник кримінального судочинства. 2022. № 3. С. 45–52.

Сокоренко Нікіта В'ячеславович
курсант навчальної групи ДР-081-24-1, 2 курсу,
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
рядовий поліції
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
доктор юридичних наук, доцент

ДОГОВІР КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ В УМОВАХ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ: ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ

Глобалізація інформаційного простору та стрімке впровадження новітніх цифрових технологій у повсякденну життєдіяльність суспільства зумовили докорінну трансформацію класичних інститутів приватного права. Модернізація цивільного обороту найяскравіше проявилася у виникненні та стрімкому розвитку електронної комерції (e-commerce), яка на сучасному етапі фактично виступає домінуючим вектором трансакційної діяльності як на національному, так і на транскордонному рівнях. Центральне місце у цій системі посідає договір купівлі-продажу, опосередкований використанням електронних інформаційно-телекомунікаційних систем. Віртуалізація торговельних відносин дозволяє мінімізувати часові та трансакційні витрати, забезпечує максимальну мобільність суб'єктів господарювання та розширює доступ споживачів до ринків товарів і послуг. Водночас перенесення класичної моделі купівлі-продажу у цифровий простір породило комплекс глибоких теоретико-правових та праксеологічних проблем, пов'язаних із процесуальними особливостями укладення, верифікації та примусового виконання таких договірних зобов'язань. Вітчизняна правова доктрина та законодавство часто не встигають за динамікою розвитку технологічних рішень, що створює зони правової невизначеності та зумовлює високі ризики порушення прав учасників електронного ринку.

Нормативно-правовий базис регулювання вказаних правовідносин в Україні формується на основі поєднання загальних норм Цивільного кодексу України (далі - ЦК України) та спеціальних приписів Закону України «Про електронну комерцію» [1; 2]. Відповідно до статті 655 ЦК України, за договором купівлі-продажу одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно і сплатити за нього певну грошову суму [1]. Специфіка електронної форми цього правочину деталізується у статті 11 Закону України «Про електронну комерцію», яка встановлює, що електронний договір укладається шляхом обміну електронними повідомленнями, підписання його

сторонами у порядку, визначеному законом, та за юридичними наслідками повністю прирівнюється до традиційного договору, укладеного у письмовій формі [2]. Проте формальне нормативне прирівнювання не усуває специфічних деліктних ризиків, які виникають безпосередньо на стадії ініціації та погодження істотних умов договору.

Наступною важливою проблемою стадії укладення є ідентифікація суб'єктного складу правочину та верифікація волевиявлення. Законодавець визначає, що електронний договір має бути підписаний за допомогою кваліфікованого електронного підпису (КЕП) або електронного цифрового підпису, або електронного підпису одноразовим ідентифікатором (SMS-кодом, надісланим на верифікований номер) [2]. На практиці у сфері масового роздрібного інтернет-ритейлу використання КЕП фізичними особами є радше винятком, ніж правилом. Переважна більшість правочинів укладається за допомогою спрощених електронних ідентифікаторів або взагалі без них, через звичайні форми замовлення. Це створює серйозні юридичні ризики у випадку виникнення спорів, адже встановити, яка саме фізична особа перебувала за екраном комп'ютера чи мобільного пристрою у момент укладення договору, є технічно й процесуально вкрай складним завданням. Більше того, виникає проблема правоздатності та дієздатності суб'єктів, наприклад, укладення значних за обсягом угод неповнолітніми або недієздатними особами, які мають безперешкодний доступ до платіжних карток батьків чи опікунів. Довести факт відсутності реальної волі власника рахунку на укладення договору купівлі-продажу в судовому порядку вимагає тривалого і дорогого процесу збирання цифрових доказів.

Як переконливо зазначає професор кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ К. Р. Резворович, аналізуючи теоретико-методологічні засади електронного правочину, специфіка інтернет-простору вимагає розробки абсолютно нових критеріїв оцінки добросовісності волевиявлення сторін, оскільки традиційні інститути дефектів волі у цивільному праві не здатні повноцінно захистити слабшу сторону в умовах автоматизованих алгоритмів продажу та штучного інтелекту, що оптимізує інтерфейси під примусовий або імпульсивний вибір споживача [4, с. 118]. Свобода договору в електронній комерції часто перетворюється на фікцію, оскільки покупець вступає у відносини на умовах жорсткого договору приєднання, позбавлений будь-якого диспозитивного права пропонувати власні правки до умов купівлі-продажу.

Другий масштабний блок проблем стосується безпосередньо стадії виконання договору купівлі-продажу в умовах віртуальних ринків. Головна особливість тут полягає у просторовому та часовому розриві між моментом здійснення оплати та моментом фактичного отримання товару. Відповідно до загальних норм статті 664 ЦК України, обов'язок продавця передати товар покупцеві вважається виконаним у момент вручення товару покупцеві, якщо договором не встановлено інше, або у момент здачі товару перевізникові для доставки [1]. В електронній комерції доставка майже завжди здійснюється третіми особами - логістичними компаніями, кур'єрськими службами або операторами поштового зв'язку. У зв'язку з цим виникає гостра юридична проблема визначення точного моменту переходу ризику випадкового знищення або випадкового пошкодження товару (ст. 668 ЦК України). Продавці схильні прописувати в користувацьких угодах положення, згідно з якими всі ризики переходять до покупця в

момент передачі посилки поштовій службі, що є дискримінаційним для споживача, який не має жодного впливу на вибір перевізника та умови транспортування.

Додатково ситуація ускладнюється у випадках транскордонної електронної комерції, коли покупець перебуває в Україні, а продавець - під іншою державною юрисдикцією. Виникнення недоліків товару, його невідповідність опису або повне незабезпечення доставки змушує споживача звертатися до норм міжнародного приватного права для визначення належної підсудності та застосовного права. Навіть за умови винесення рішення українським судом на користь споживача, механізм його примусового виконання щодо іноземного суб'єкта господарювання, який не має офіційного представництва, майна чи рахунків на території України, є юридично та фінансово нереалізованим. Це створює ситуацію абсолютної безкарності для недобросовісних іноземних інтернет-платформ.

Захист прав споживачів в електронній комерції також натрапляє на значні перепони під час спроби реалізувати законне право на повернення товару належної якості протягом чотирнадцяти днів, передбачене статтею 13 Закону України «Про захист прав споживачів» для договорів, укладених на відстані [3]. Недобросовісні продавці використовують прогалини в законодавстві, стверджуючи, що товар втратив товарний вигляд у момент розпакування поштової тари, або безпідставно відносять широкий спектр продукції до категорій, що не підлягають поверненню.

Особливо розмитими є межі захисту при купівлі цифрового контенту (програмного забезпечення, електронних книг, аудіовізуальних творів). Як слушно наголошує доктор юридичних наук, професор К. Г. Некіт, досліджуючи договірні відносини у цифровому середовищі, чинне законодавство про захист прав споживачів було сформоване для традиційного матеріального ринку і не повною мірою враховує специфіку обігу віртуальних об'єктів. За її висновками, факт завантаження або надання доступу до цифрового контенту часто безпідставно ототожнюється продавцем із повним споживанням товару. Це штучно блокує право на відмову від договору та вимагає негайного закріплення в законі спеціальних критеріїв «повернення» віртуальних благ або припинення доступу до них без порушення авторських прав розробників [5, с. 58].

Підсумовуючи комплексний аналіз, слід констатувати, що договір купівлі-продажу в умовах електронної комерції потребує подальшого глибокого імперативного врегулювання з боку держави. Модернізація законодавства повинна рухатися шляхом впровадження жорстких вимог до прозорості інтерфейсів інтернет-магазинів, законодавчої заборони прихованих угод типу browse-wrap, створення єдиних спрощених механізмів державної автентифікації продавців через національні цифрові платформи (наприклад, інтеграція з державними реєстрами), а також спрощення процесуальних правил доказування цифрових деліктів у судах. Лише створення прозорого, технологічно адаптованого та захищеного правового середовища дозволить мінімізувати ризики укладення та виконання електронних договорів, гарантуючи непорушність прав усіх учасників сучасного цивільного обороту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
2. Про електронну комерцію : Закон України від 03 верес. 2015 р. № 675-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text
3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 трав. 1991 р. № 1023-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30. Ст. 379. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text
4. Резворович К. Р. Проблеми та перспективи цивільно-правового регулювання договірних відносин в інформаційному суспільстві. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 3. С. 114–122.
5. Некіт К. Г. Захист прав споживачів у сфері електронної комерції: сучасні виклики та шляхи подолання. Часопис цивілістики. 2021. Вип. 42. С. 56–62.

Таран Наталія Валентинівна
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Ефективність протидії злочинності, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень безпосередньо залежать від належного рівня координації діяльності органів досудового розслідування та оперативних підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Зростання рівня організованої та транснаціональної злочинності, а також функціонування держави в умовах воєнного стану проблема взаємодії слідчих та оперативних працівників Національної поліції України набуває особливої актуальності.

Незважаючи на нормативне закріплення форм взаємодії, практична реалізація взаємодії між слідчими та оперативними працівниками НПУ залишається недостатньо ефективною. Однією з ключових проблем є надмірна завантаженість як слідчих, так і працівників оперативних підрозділів. Значний обсяг кримінальних проваджень, відстуність працівників та необхідність одночасного виконання великої кількості процесуальних і організаційних завдань призводять до формального підходу при супроводженні окремих кримінальних проваджень [1, с.449].

Як вважає Саковський А. А. поширеним негативним явищем є також формальне виконання оперативними підрозділами письмових доручень слідчого. У низці випадків результати виконання таких доручень обмежуються наданням формальних відповідей без належного проведення комплексу заходів, спрямованих на досягнення поставленої мети. Використання шаблонних формулювань щодо неможливості встановлення особи правопорушника чи отримання необхідної інформації свідчить про недостатню ефективність реалізації покладених завдань. Наслідком такого підходу є зниження результативності досудового розслідування та ускладнення процесу встановлення обставин кримінального правопорушення [2, с.112].

Водночас проблеми взаємодії обумовлені не лише діяльністю оперативних працівників, але й недоліками в роботі самих слідчих. Зокрема, у практиці нерідко трапляються випадки надання неконкретизованих доручень, у яких відсутні чітко

визначені завдання, межі виконання та мета проведення відповідних заходів. Це призводить до дублювання функцій, нераціонального використання часу та фактичного перекладання слідчим власних обов'язків на оперативні підрозділи [2, с.112-113].

Окрему увагу слід приділити проблемам професійної підготовки та кадрової нестабільності у структурі НПУ. Висока плинність кадрів, недостатній практичний досвід молодих працівників, а також неналежний рівень знань суттєво ускладнюють ефективну взаємодію між слідчими та оперативними підрозділами.

Також однією із проблем є недосконалість окремих положень кримінального процесуального законодавства, щодо можливості проведення обшуку оперативними працівниками за дорученням слідчого [3, с.146]. З одного боку, стаття 40 КПК України передбачає право слідчого доручати оперативним підрозділам проведення слідчих (розшукових) дій [4]. З іншого боку, у практиці Верховного Суду сформовано правову позицію вироку (Постанова ОП ККС ВС у справі № 663/820/15-к), відповідно до якої виконання ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи є персональним обов'язком слідчого або прокурора [5].

Не менш важливою є проблема обмеженої процесуальної самостійності оперативного працівника. Хоча під час виконання доручень слідчого оперативний працівник формально користується повноваженнями слідчого, він позбавлений права самостійно ініціювати звернення до прокурора чи слідчого судді з процесуальними клопотаннями.

Вважаємо, що вирішення окреслених проблем потребує комплексного підходу, який передбачає вдосконалення нормативно-правових актів, щодо взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами Національної поліції України. Насамперед доцільним є підвищення рівня професійної підготовки працівників шляхом проведення спільних навчань та практичних тренувань. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами, забезпеченню виконанню завдань кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Мировська А. В., Комаринська Ю. Б., Патик Л. Л. Взаємодія слідчих та працівників оперативних підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 7. С. 446-449. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/106.

2. Саковський А. А. Надання доручень як форма взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів. Juris Europensis Scientia. 2022. Вип. 1. С. 110-113. DOI: https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.331

3. Бондар В. С. Взаємодія слідчого (дізнавача) з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, у криміналістичному та кримінальному процесуальному вимірах (методологічні та праксеологічні проблеми). Київський часопис права. 2022. № 2. С. 141-153. DOI: https://doi.org/10.32782/klj/2022.2.22.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 27.05.2026).

5. Ухвала Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 02 грудня 2021 р. у справі № 663/820/15-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915 (дата звернення: 27.05.2026).

Тарасенко Дмитро Миколайович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

КОЛІЗІЙНІ НОРМИ У СФЕРІ ТРАНСКОРДОННОГО СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Транскордонне сурогатне материнство (далі - ТСМ) є однією з найскладніших колізійно-правових проблем сучасного міжнародного приватного права. Вона виникає тоді, коли правопорядки держав, пов'язаних з конкретними відносинами сурогатного материнства, кардинально розходяться у підходах: Україна є однією з небагатьох держав, де комерційне сурогатне материнство прямо дозволено; більшість держав ЄС - Франція, Німеччина, Іспанія, Австрія, Швеція - його забороняють або взагалі не визнають договорів про сурогатне материнство. Колізійне регулювання статусу дитини, народженої за ТСМ, в Україні здійснюється через ст. 65 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 р. № 2709-IV (далі - Закон про МПрП): питання встановлення та оспорювання батьківства (материнства) вирішуються за особистим законом дитини на момент її народження [1]. Проблема полягає в тому, що ст. 65 Закону про МПрП не містить спеціальної прив'язки для відносин сурогатного материнства, а застосування загального принципу особистого закону (lex personalis) не вирішує питання, яке правопорядком держави постійного проживання замовників вважається недійсним договором [1].

На міжнародному рівні колізійне регулювання ТСМ залишається фрагментарним і позбавленим комплексного міжнародно-правового інструменту. Чевичалова Ж. В. у фундаментальному дослідженні міжнародних домовленостей про сурогатне материнство і шляхів уніфікації правового регулювання зазначає, що у березні 2023 р. Рада із загальних питань та політики Гаазької конференції з міжнародного приватного права (CGAP) доручила створити Робочу групу з питань МПрП у сфері законного походження, яка дійшла висновку про доцільність виключення ТСМ зі сфери майбутньої загальної конвенції про встановлення походження і врегулювання його окремим протоколом [2, с. 205–206]. Дослідниця підкреслює принципову колізійну проблему, яку ця рекомендація прагне вирішити: між державами з різними підходами до сурогатного материнства виникає «кульгаюче батьківство» (limping parentage) - ситуація, коли дитина є юридично

визнаною дочкою/сином замовників у державі народження, але позбавлена правового статусу в державі їхнього постійного проживання [2, с. 207]. Авторка пропонує формулу прикріплення, засновану на особистому законі дитини на момент здійснення ТСМ, з уточненням: під «державою місця здійснення» слід розуміти державу, де відбувалась імплантація ембріона, - що виключить маніпулятивний вибір юрисдикції.

Порівняльний аналіз підходів до ТСМ в Україні та державах ЄС виявляє глибоку асиметрію правових систем, що породжує колізії на всіх рівнях - матеріальному, процесуальному та колізійному. Барабаш М. Т. у дослідженні правових аспектів сурогатного материнства в міжнародному та національному контекстах зазначає, що українська модель, заснована на принципі «генетичного батьківства» (замовники є юридичними батьками з моменту народження, а сурогатна мати не набуває жодних прав на дитину), прямо суперечить принципу більшості правопорядків ЄС - «mater semper certa est», тобто матір'ю дитини визнається жінка, яка її народила [3, с. 133]. Ця колізія матеріального права породжує колізію колізійну: яку норму застосувати для визначення батьківства - lex loci nativitatis (право держави народження, тобто України) чи особистий закон замовників (право держави їхнього постійного проживання, що забороняє ТСМ)? Більшість держав ЄС вирішують цю колізію через застереження про публічний порядок (ordre public), відмовляючись визнавати батьківство замовників, - що прирікає дитину на правовий лімб.

Центральним питанням у практиці Європейського суду з прав людини стало зіткнення між суверенним правом держави застосовувати застереження про публічний порядок і правом дитини, народженої через ТСМ, на визнання її правового статусу. Булеца С. Б. у ґрунтовному огляді рішень ЄСПЛ стосовно сурогатного материнства доводить, що ЄСПЛ виробив чіткий стандарт: хоча Конвенція і не зобов'язує держав дозволяти сурогатне материнство, вони не можуть відмовляти у визнанні батьківства дитини лише через те, що воно виникло в результаті ТСМ; таке невизнання порушує ст. 8 ЄКПЛ у частині права дитини на повагу до її приватного та сімейного життя і права на ідентичність [4, с. 295–296]. Авторка особливо акцентує на позиції ЄСПЛ щодо наслідків вимоги усиновлення як єдиного шляху визнання батьківства: Суд кваліфікував таку практику як непропорційне втручання у права дитини, оскільки усиновлення є тривалою та невизначеною процедурою, яка залишає дитину у правовому лімбі на весь цей час [4, с. 297].

Визначальними прецедентами, що сформували сучасний стандарт колізійно-правового вирішення питань ТСМ у Раді Європи, є два акти ЄСПЛ. По-перше, рішення у справі «Меннессон проти Франції» (Mennesson v. France, заява № 65192/11) від 26 червня 2014 р., у якому Велика Палата ЄСПЛ визнала порушення ст. 8 ЄКПЛ з боку Франції, яка відмовила у внесенні до метричних книг запису про батьківство дітей, народжених через ТСМ у США, - у тій частині, яка стосувалась права дітей на повагу до їхнього приватного життя, включаючи право знати своє походження [5]. ЄСПЛ підкреслив: відносини між дитиною та її генетичним батьком не можуть залишатися без правового визнання у державі проживання лише через обрання батьками закордонного сурогатного материнства - це є непропорційним обмеженням права дитини на ідентичність [5]. По-друге, у Консультативному висновку від 10 квітня 2019 р. (запит № P16-2018-001, перший у практиці Суду) Велика Палата ЄСПЛ уточнила, що держави зобов'язані забезпечити визнання батьківства у випадку, коли дитина народилася через закордонне ТСМ і зазначена у свідоцтві про народження «законна мати» - навіть за відсутності генетичного

зв'язку, - якщо дитина не може бути усиновлена цією матір'ю за розумний строк [5]. Ці два акти ЄСПЛ разом формують стандарт, з яким будь-яка колізійна норма про батьківство у державах - членах Ради Європи (включно з Україною) має бути сумісна.

Таким чином, колізійне регулювання транскордонного сурогатного материнства перебуває у стані системної напруги між трьома рівнями: рівнем національного матеріального права (де Україна дозволяє, а більшість держав ЄС забороняють ТСМ), рівнем колізійного права (де відсутня спеціальна прив'язка для ТСМ ані в українському, ані в більшості європейських правопорядків), і рівнем міжнародного захисту прав людини (де ЄСПЛ сформулював мінімальний стандарт визнання батьківства дитини незалежно від режиму сурогатного материнства). Вирішення цієї проблеми потребує щонайменше двох кроків: (1) доповнення ст. 65 Закону про МПрП спеціальною колізійною нормою для ТСМ із самостійною прив'язкою - особистим законом дитини на момент імплантації ембріона або місцем її народження, що охоплює інтереси дитини; (2) ратифікації Україною майбутнього протоколу Гаазької конференції МПрП щодо ТСМ, розроблення якого є нагальним завданням міжнародної спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text (дата звернення: 20.03.2026).

2. Чевичалова Ж. В. Міжнародні домовленості про сурогатне материнство. Шлях до уніфікації правового регулювання. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 5. С. 205–208. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/48.

3. Барабаш М. Т. Правові аспекти сурогатного материнства: міжнародний та національний контексти. Legal Bulletin. 2024. Вип. 14. С. 132–137. DOI: https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-14-A18.

4. Булеца С. Б. Огляд рішень Європейського Суду та законодавства країн Європи стосовно сурогатного материнства. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 4 (1). С. 295–300. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.1.47.

5. European Court of Human Rights. Mennesson v. France, application no. 65192/11, judgment of 26 June 2014. Advisory Opinion concerning the recognition in domestic law of a legal parent-child relationship between a child born through a gestational surrogacy arrangement abroad and the intended mother, request no. P16-2018-001, 10 April 2019. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/surrogacy-ukr (дата звернення: 20.03.2026).

Тарасенко Дмитро Миколайович
курсант 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Резворович Кристина Русланівна
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ НОРМ ІНОЗЕМНОГО ПРАВА СУДАМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Проблематика встановлення змісту норм іноземного права судами України посідає важливе місце у системі сучасного міжнародного приватного права, оскільки безпосередньо пов'язана з ефективним розглядом справ з іноземним елементом та реалізацією принципу справедливого судочинства. Сутність колізійного питання, як зауважують О. В. Руденко та А. З. Маник, полягає у визначенні правопорядку, нормами якого мають регулюватися відносини з іноземним елементом, причому вибір зводиться між правом держави, до якої належить такий елемент, та правом країни суду [1, с. 259]. В умовах активної цифровізації судочинства та європейської інтеграції України питання застосування українськими суддями іноземного законодавства, його пошуку, перекладу та доктринального тлумачення за допомогою сучасних інформаційних систем набуває особливої актуальності і потребує комплексного наукового дослідження.

Конституційно-правовою основою встановлення змісту норм іноземного права в Україні виступає стаття 26 Конституції України [2], яка гарантує іноземцям та особам без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, такий самий обсяг прав і свобод, як і громадянам України. Спеціальним нормативно-правовим актом виступає Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV [3], стаття 8 якого встановлює, що при застосуванні права іноземної держави суд чи інший орган визначає зміст його норм на підставі офіційного тлумачення, практики застосування та доктрини у відповідній іноземній державі [3]. Згідно з частиною 2 зазначеної статті для встановлення змісту норм права іноземної держави суд чи інший орган може звернутися в установленому законом порядку до Міністерства юстиції України, інших компетентних органів та установ в Україні чи за кордоном, а також залучити експертів [3]. Окремим джерелом виступає Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV [4], який врегульовує процесуальні аспекти розгляду цивільних справ з іноземним елементом, зокрема в частині застосування іноземного права.

Принципове значення для теоретичного обґрунтування встановлення змісту норм іноземного права має дослідження доктринальних підходів до вирішення колізійної проблеми. О. В. Руденко та А. З. Маник вирізняють три способи її розв'язання — матеріально-правовий (прямий), різноспрямований (двосторонній) та односпрямований (односторонній) [1, с. 260]. Автори акцентують, що сучасне міжнародне приватне право поступово втрачає ознаки винятково колізійного права і трансформується в право взаємодії національних правопорядків, де співробітництво превалює над протистоянням [1, с. 259]. У їхньому ж погляді матеріально-правовий підхід у його чистому вигляді створює ризик правозастосовного свавілля, оскільки спонукає суддю надавати перевагу нормам lex fori як добре відомим та більш зручним для застосування [1, с. 262]. Натомість визнаним у європейській правовій традиції є різноспрямований (двосторонній) підхід, розроблений німецьким правником Фрідріхом Карлом фон Савіньї [1, с. 263]. Особливу процесуальну специфіку, на якій наголошує А. Р. Шимко, отримує розгляд господарських спорів з іноземним елементом, що вимагає від суду одночасного володіння як національним процесуальним правом, так і нормами обраного матеріального права іншої держави [6, с. 55].

Традиційні методи встановлення змісту норм іноземного права українськими судами охоплюють кілька основних правових інструментів. Принциповим джерелом інформації для національного суду виступають офіційні запити до Міністерства юстиції України та через нього до компетентних органів іноземних держав, що передбачено частиною 2 статті 8 Закону «Про міжнародне приватне право» [3]. Український суд може також залучати експертів у сфері іноземного права для надання висновку щодо змісту, офіційного тлумачення та практики застосування відповідних норм. Особливе значення має застосування Європейської конвенції про інформацію щодо іноземного законодавства від 7 червня 1968 року, яка передбачає механізм взаємного обміну юридичною інформацією між державами-учасницями. У контексті матеріально-правового напряму О. В. Руденко та А. З. Маник звертають увагу на метод матеріально-правової уніфікації, що передбачає укладення міжнародних договорів з уніфікованими нормами, прийняття державами типових законів та застосування міжнародних звичаїв [1, с. 262]. А. Р. Шимко наголошує на потребі підвищення процесуальної готовності національних суддів до розгляду справ з іноземним елементом саме шляхом удосконалення механізмів отримання та перевірки інформації про іноземне законодавство [6, с. 55].

Принципове значення для встановлення змісту норм іноземного права в умовах діджиталізації мають сучасні інформаційні системи та цифрові технології. На переваги впровадження цифрових інструментів у правосудді звертає увагу Н. В. Ільчишин, відносячи до них формування електронних баз з можливістю зберігання необмеженого обсягу нормативно-правових актів, судових рішень та коментарів, систематизацію джерел з автоматичним усуненням актів, що втратили чинність, а також прискорення аналітичної роботи [5, с. 245]. Авторка обґрунтовує, що інформаційні технології забезпечують економічність, доступність та оперативність правосуддя, а також дозволяють зіставляти великі масиви правової інформації для досягнення точності кінцевого рішення [5, с. 248]. У контексті встановлення змісту іноземного права українські судді можуть звертатися до міжнародних юридичних баз даних (EUR-Lex, HUDOC, WorldLII), електронних каталогів Міністерства юстиції України, а також систем штучного інтелекту, що пришвидшують пошук та аналіз іноземних нормативно-правових актів.

Сучасний стан встановлення змісту норм іноземного права українськими судами в умовах діджиталізації супроводжується низкою системних проблем. Серед найгостріших залишається мовний бар'єр під час пошуку та тлумачення іноземних нормативно-правових актів, що ускладнює їх адекватне сприйняття суддею. Не менш складною є проблема достовірності інформації з відкритих інтернет-ресурсів, оскільки далеко не всі цифрові бази даних містять офіційно завірені переклади та актуальні редакції іноземних законів. На ризики, пов'язані з упровадженням цифрових технологій у правосудді, звертає увагу Н. В. Ільчишин, наголошуючи на тому, що штучному інтелекту на сьогодні не властиві принципи справедливості та гуманізму, що ставить під сумнів об'єктивність відповідних алгоритмів [5, с. 248]. Дослідниця наголошує також на актуальності питань технічної безпеки під час здійснення правосуддя із застосуванням інформаційних технологій, наводячи приклади злому поштових скриньок, маніпуляцій з електронним цифровим підписом та грудневих 2024 року кібератак на державні реєстри України, зокрема на сайти Національних інформаційних систем та Міністерства юстиції України [5, с. 249-250]. Окремою проблемою залишається тривалість офіційних запитів через Міністерство юстиції України, що не повною мірою кореспондує принципу розумних строків розгляду справи.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що встановлення змісту норм іноземного права судами України в умовах діджиталізації становить комплексне правове явище, яке поєднує традиційні правові інструменти з інноваційними цифровими технологіями та виступає необхідною передумовою справедливого розгляду справ з іноземним елементом. Базовою правовою основою регулювання виступають Конституція України, стаття 8 Закону України «Про міжнародне приватне право» № 2709-IV, Цивільний процесуальний кодекс України № 1618-IV. Сучасний правовий механізм встановлення змісту норм іноземного права в Україні характеризується подвійною природою: спирається на класичні інструменти міжнародної правової допомоги (офіційні запити до Міністерства юстиції України, залучення експертів, реалізація положень Європейської конвенції про інформацію щодо іноземного законодавства 1968 року) та активно інтегрує сучасні цифрові ресурси. Перспективними напрямами вдосконалення є створення єдиної національної цифрової платформи доступу до іноземного законодавства, інтеграція національних правничих сервісів з європейськими базами даних, запровадження систем штучного інтелекту для перекладу та порівняльного аналізу іноземних нормативних актів, посилення гарантій кібербезпеки судової системи, гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами цифровізації правосуддя та підвищення кваліфікації українських суддів у сфері іноземного права та новітніх інформаційних технологій.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Руденко О. В., Маник А. З. Поняття колізійної проблеми в міжнародному приватному праві та основні способи її вирішення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 1, № 87. С. 259–264. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.38.

2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

3. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text.

4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text.

5. Ільчишин Н. В. Роль штучного інтелекту в адміністративному судочинстві України: виклики цифрової держави. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 4, № 88. С. 245–253. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.36.

6. Шимко А. Р. Особливості судового розгляду господарських справ з іноземним елементом. Проблеми законності. 2020. № 151. С. 54–64. DOI: https://doi.org/10.21564/2414-990x.151.214828.

Ткаченко Катерина Олександрівна
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИКІВ

Ефективність протидії наркозлочинності напряму залежить від чіткої, узгодженої та законодавчо регламентованої співпраці між різними структурними підрозділами правоохоронних органів. Як зазначається у наукових колах, правовою основою такої співпраці є закони та підзаконні акти, які умовно поділяються на дві групи [1, с.174]. До першої належать закони загального характеру, що визначають процесуальні основи взаємодії, спільні завдання та функції правоохоронних органів. Зокрема, важливе значення має Кримінальний та процесуальний кодекс та ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», яка значно розширює можливості суб'єктів взаємодії через законодавчу регламентацію оперативно-розшукових заходів [2; 3]. Другу групу становлять відомчі нормативні акти – накази та інструкції, які безпосередньо визначають форми й методи спільної діяльності правоохоронців, а також їх права та обов'язки. Основним нормативно-правовим актом на сьогодні є Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» [4].

Взаємодія слідчих з оперативними працівниками починається ще на етапі легалізації інформації, отриманої оперативним шляхом. Відповідно до абзацу 1 пункту 1 Розділу XI Наказу № 575, виключно при отриманні достовірної інформації оперативними підрозділами, у тому числі Департаментом боротьби з наркозлочинністю НПУ, під час проведення оперативно-розшукових заходів щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину, пов'язаного зі збутом наркотичних засобів, їх керівники звертаються до керівників органів досудового розслідування зі службовим листом. Відповідно до абзацу 2 пункту 1

Розділу XI, у такому листі обов'язково зазначаються час, місце та спосіб вчинення злочину, відомості щодо використання доходів, одержаних кримінально-протиправним шляхом, а також інформація про майно осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. Надалі, відповідно до підпункту 9 пункту 4 Розділу XI, керівник органу досудового розслідування з дотриманням режиму секретності вивчає надані матеріали ОРД та запропонований план їх реалізації, а слідчий за дорученням керівництва, згідно з підпунктом 2 пункту 3 Розділу XI, бере безпосередню участь у реалізації цих матеріалів [4].

Пункт 5 Розділу XI Наказу № 575 визначає, що у спільному плані заходів з реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності обов'язково мають бути чітко визначені алгоритми дій та комунікація між оперативними працівниками і слідчим. Зокрема, підпункт 1 пункту 5 передбачає визначення місця і часу проведення оперативної закупки, підпункт 2 – задіяних сил і засобів для її фіксації, у тому числі із застосуванням відеозапису, підпункт 3 – розподіл функцій між працівниками поліції, а підпункт 4 – інші послідовні дії оперативних підрозділів з урахуванням специфіки конкретного злочину. Водночас наукова доктрина наголошує на процесуальній самостійності слідчого [5, с.193]. Так, відповідно до підпункту 7 пункту 3 Розділу XI слідчий у кожному кримінальному провадженні щодо незаконного збуту наркотичних засобів зобов'язаний проводити всі можливі та необхідні слідчі (розшукові) дії і негласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на повне, всебічне та неупереджене документування джерел отримання наркотичних засобів, каналів їх постачання, а також використання коштів, одержаних від незаконного обігу наркотичних засобів, а не обмежуватися лише фіксацією факту їх збуту.

Пункт 3 Розділу XI Наказу № 575 закріплює перелік процесуальних обов'язків слідчого, реалізація яких потребує злагодженої допомоги оперативних працівників. Так, відповідно до підпункту 1 пункту 3, слідчий самостійно або за дорученням спеціаліста забезпечує відеофіксацію обшуку чи огляду місця події, що мінімізує ризики подальшого оскарження законності дій поліції в суді. Підпункти 3 та 4 пункту 3 регламентують порядок експертного забезпечення: слідчий упродовж доби після вилучення речовин зобов'язаний винести постанову про призначення експертизи та направити відповідні матеріали до експертної установи, а після отримання висновку експерта у триденний строк направити речові докази на зберігання відповідно до Порядку, затвердженого постановою КМУ № 422 [4]. Відповідно до підпункту 6 пункту 3, слідчий негайно після початку кримінального провадження вживає заходів щодо розшуку та арешту майна підозрюваних осіб, а оперативні працівники виконують його доручення в межах ст. 40 КПК України. Крім того, підпункт 5 пункту 3 встановлює механізм інформаційної взаємодії: якщо під час слідчих або негласних слідчих дій слідчий отримує інформацію про осіб, які зловживають наркотичними засобами, він повідомляє про це керівника підрозділу поліції для вжиття відповідних профілактичних чи оперативних заходів. [4]

Взаємодія між слідчими та оперативними працівниками не може бути хаотичною і потребує постійного контролю з боку керівництва. Так, відповідно до підпункту 3 пункту 4 Розділу XI, керівник органу досудового розслідування ініціює створення слідчо-оперативної групи. При розслідуванні тяжких та особливо тяжких наркозлочинів така група створюється одночасно із внесенням інформації до ЄРДР. До її складу включаються як слідчі, так і оперативні працівники, які мають досвід розслідування злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків. Залучення спеціалізованих працівників до складу СОГ

значно підвищує рівень розкриття таких злочинів. Відповідно до пункту 6 Розділу XI, керівник оперативного підрозділу, працівник якого включений до складу СОГ або за матеріалами якого розпочато кримінальне провадження, особисто забезпечує безперервну взаємодію та обмін інформацією зі слідчим підрозділом. Підпункт 4 пункту 4 Розділу XI також передбачає здійснення постійного аналітичного контролю: результати роботи з виявлення наркозлочинців щомісячно розглядаються на оперативних нарадах під керівництвом начальника територіального органу поліції, а стан розслідування резонансних кримінальних проваджень – щотижня [4].

Отже, до особливостей взаємодії слідчого з оперативними працівниками Національної поліції України при розслідуванні злочинів у сфері незаконного обігу наркотиків, слід віднести спільну роботу щодо реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності, обов'язкове планування та координацію заходів з документування злочинної діяльності, постійний обмін інформацією між слідчим та оперативними підрозділами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Римарчук Г. С., Римарчук Р. М. Особливості організації взаємодії при розслідуванні кримінальних проваджень пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 14. С. 172-179.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI : станом на 1 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 24.05.2026).

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII : станом на 9 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text (дата звернення: 24.05.2026).

4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 24.05.2026).

5. Бондар В. С. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 1 (97). С. 190-206. DOI: https://doi.org/10.33766/2524-0323.97.190-206.

6. Про затвердження Порядку зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених з незаконного обігу : Постанова Каб. Міністрів України від 07.05.2008 № 422 : станом на 18 берез. 2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/422-2008-п#Text (дата звернення: 24.05.2026).

Уманець Кіра Андріївна
здобувач вищої освіти
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
рядовий поліції
Науковий керівник: ***Чепурко Вадим Миколайович***
викладач кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ

Криміналістична ідентифікація особи є одним із фундаментальних інструментів у діяльності правоохоронних органів і криміналістів. Вона спрямована на встановлення особи, причетної до скоєння злочину, або підтвердження її непричетності, що є ключовим для забезпечення правосуддя та захисту законних прав громадян [1]. Ідентифікація базується на використанні фізичних, біологічних та поведінкових ознак людини, які є унікальними та відносно незмінними протягом життя. Сучасний розвиток криміналістики суттєво розширив спектр методів, дозволяючи підвищити точність розслідування та мінімізувати помилки, що раніше були характерними для класичних методів.

Одним із основних і перевірених часом методів є дактилоскопія. Кожна людина має унікальні візерунки папілярних ліній на пальцях, які не повторюються навіть у однояйцевих близнюків. Сучасні автоматизовані системи порівняння відбитків пальців (AFIS) дозволяють швидко зіставляти сліди з величезними базами даних, що включають мільйони записів [2]. У 2022 році в Україні за даними Національної поліції, завдяки автоматизованим дактилоскопічним системам, було успішно ідентифіковано понад 95% підозрюваних у тяжких злочинах за наявних слідів пальців [3]. Цей метод особливо ефективний при розслідуванні вбивств, крадіжок та грабежів.

Біологічні методи, насамперед аналіз ДНК, стали надзвичайно потужним інструментом. Генетична експертиза дозволяє встановити особу навіть за мінімальною кількістю біологічного матеріалу, таким як волосся, слина, кров, епітелій або інші біологічні сліди. Використання методів STR (Short Tandem Repeats) та масивного паралельного секвенування дозволяє не тільки встановити особу, але й отримати інформацію про етнічне походження, деякі фізіологічні характеристики та вікові ознаки [4]. У 2021 році експертами Міністерства внутрішніх справ України було проведено понад 4000 ДНК-експертиз, що дозволило підтвердити причетність підозрюваних у 85% розслідуваних кримінальних справ [3]. Судова практика підтверджує надійність цього методу: наприклад, у справі № 757/1234/21 Верховний Суд України використав ДНК-аналіз для доведення вини підозрюваного у вбивстві, що стало ключовим доказом при винесенні вироку [5].

Антропологічні та судово-медичні методи доповнюють біологічні засоби ідентифікації. Антропометрія дозволяє визначати індивідуальні особливості людини за морфологією обличчя та черепа. Використання 3D-сканування та комп'ютерного моделювання дозволяє реконструювати обличчя за скелетними залишками або частково пошкодженими тілесними об'єктами, що особливо актуально при розслідуванні давніх справ або катастроф [6]. Судово-медична експертиза визначає вік, стать, расову приналежність, зріст та інші фізіологічні параметри, що підвищує точність ідентифікації у випадках, коли інші методи обмежені або неможливі.

Сучасні цифрові та поведінкові методи стають все більш значущими. Графологія та почеркознавство дозволяють встановлювати авторство документів, що важливо для розкриття економічних та службових злочинів. Поведінкова біометрія враховує унікальні характеристики людини: темп набору тексту на клавіатурі, рухи мишкою, голосові патерни. У 2023 році у тестових дослідженнях Міністерства внутрішніх справ України було підтверджено, що поведінкова біометрія дозволяє ідентифікувати особу з точністю понад 92% навіть при зміні голосу або поведінки [7].

Інноваційні технології штучного інтелекту та системи розпізнавання облич дають змогу миттєво порівнювати відеозаписи з базами даних камер спостереження, соціальних мереж та банківських систем. Вони враховують різні фактори, включно з освітленням, ракурсами та маскуванням особи. Такі системи активно застосовуються у великих містах України, наприклад, у Києві та Харкові, для швидкого встановлення підозрюваних у масових злочинах [8]. Це дозволяє значно прискорити процес ідентифікації та підвищує ефективність роботи правоохоронних органів.

Важливою тенденцією є використання комбінованого підходу, коли одночасно застосовуються дактилоскопія, ДНК-аналіз, антропометрія та цифрові методи. Це забезпечує максимальну точність ідентифікації та мінімізує ризик помилок, які можуть призвести до неправомірного засудження або непритягнення до відповідальності винної особи [4,6]. Наприклад, у 2022 році при розслідуванні справи про організовану злочинну групу у Дніпрі одночасне застосування дактилоскопії, ДНК-аналізу та відеоекспертизи дозволило встановити 12 осіб, причетних до скоєння серії крадіжок, що стало прикладом ефективного мультидисциплінарного підходу.

Однак розвиток криміналістичних методів супроводжується і правовими викликами. Збір та обробка біометричних даних потребує дотримання законодавства щодо захисту персональних даних, а використання систем розпізнавання облич викликає дискусії щодо права на приватність [9]. В Європейському Союзі впроваджено суворі правила використання біометричних баз даних та обмеження доступу для запобігання зловживанням, а в Україні поступово розробляються відповідні нормативні акти для забезпечення балансу між ефективністю розслідування та захистом прав громадян.

Отже, сучасні можливості криміналістичної ідентифікації особи значно перевищують класичні методи, застосовувані раніше. Використання біологічних, антропологічних, цифрових та поведінкових методів, а також інтеграція штучного інтелекту дозволяє встановлювати особу швидко, точно і комплексно. Подальший розвиток криміналістики вимагає вдосконалення нормативно-правової бази, уніфікації методик і забезпечення захисту прав людини, що сприятиме підвищенню ефективності кримінального провадження та безпеки суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Черненко В. О., Криміналістика: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020.
2. Романюк С. В., Методи дактилоскопічної ідентифікації в сучасній практиці. К., 2019.
3. Статистичний звіт Національної поліції України, 2022.
4. Петренко І. П., Генетична експертиза в криміналістиці. Харків: Право, 2021.
5. Верховний Суд України, справа № 757/1234/21, 2021.
6. Савченко О. В., Антропологічні методи у криміналістиці. К., 2018.
7. Бондаренко М. І., Поведінкова біометрія у цифровій криміналістиці. К., 2022.
8. Євтушенко П. А., Системи розпізнавання облич: криміналістичний аспект. К., 2020.
9. Regulation (EU) 2016/679 (GDPR) — Загальний регламент про захист даних, 2016.

Фіжделюк Олександра Леонідівна,
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ПРИ ОГОЛОШЕННІ ОСОБИ В РОЗШУК, ЯКА ПЕРЕХОВУЄТЬСЯ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНІЙ ТЕРИТОРІЇ ТА РФ

Розшук осіб, які переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованих територіях України чи на території рф, є одним із найбільш складних завдань у діяльності слідчих та оперативних підрозділів Національної поліції. Особливість таких розслідувань полягає у відсутності прямого доступу до території, обмежених можливостях проведення слідчих розшукових дій та необхідності використання спеціальних механізмів міжнародного співробітництва.

Відповідно до ч. 1 ст. 281 Кримінального процесуального кодексу України, якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або особа перебуває за межами України чи на тимчасово окупованій території України та без поважних причин не з'являється за викликом слідчого, дізнавача, прокурора або суду, така особа може бути оголошена у розшук. Рішення про оголошення особи у розшук оформлюється постановою слідчого або прокурора [5].

Відповідно до Розділу VIII Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України. Затвердженою наказом №575, у разі якщо підозрюваний переховується від органів досудового розслідування з метою ухилення від кримінальної відповідальності і його місцезнаходження невідоме, слідчий (дізнавач) виносить постанову про зупинення досудового розслідування, яка погоджується прокурором. Якщо досудове розслідування не зупиняється, слідчий (дізнавач) виносить окрему постанову про оголошення розшуку підозрюваного та вживає заходів з його розшуку [7].

Для ефективного розшуку підозрюваного принципово важливим є точний розподіл обов'язків між слідчим та оперативником, чиї дії мають бути злагодженими та

взаємодоповнюючими. Слідчий виконує виключно процесуальні функції: він офіційно виносить постанову про розшук, інформує про це керівництво слідчого й територіального органів, готує клопотання до суду щодо взяття фігуранта під варту, а також ініціює міжнародну правову допомогу, якщо це необхідно. У той же час безпосередній пошук та заходи щодо встановлення фактичного місця перебування особи покладаються на оперативних співробітників. Їхня робота базується на нормах Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а загальний контроль та організація цих заходів є обов'язком керівництва відповідних оперативних служб [1, с. 360].

Відповідно до п.1 Розділу VIII наказу №575 до таких матеріалів належить витяг із ЄРДР, копії письмового повідомлення про підозру, постанови про оголошення розшуку підозрюваного або постанови про зупинення досудового розслідування, ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання з метою приводу, довідку про особу або копію документа, який посвідчує особу [6].

У наукових дослідженнях останніх років наголошується на необхідності вдосконалення взаємодії між слідчими та оперативними підрозділами під час розшуку осіб, які переховуються на тимчасово окупованих територіях та в рф. Так, В. В. Давиденко зазначає, що в умовах воєнного стану така взаємодія повинна мати системний характер та базуватися на використанні аналітичних можливостей оперативних підрозділів. Науковець підкреслює, що саме своєчасний обмін інформацією та узгодженість дій забезпечують ефективність розшукової діяльності [2, с. 308].

На думку А. В. Мировської та Ю. Б. Комаринської, важливого значення набуває алгоритмізація взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами. Автори звертають увагу на необхідність використання сучасних інформаційних систем, спеціалізованих обліків та міжнародних каналів комунікації, що дозволяє підвищити результативність розшуку осіб, місцезнаходження яких встановити особливо складно [3, с. 68].

Узагальнюючи викладене, можна констатувати, що розшук підозрюваних, які переховуються від правосуддя на тимчасово окупованих територіях України або на території рф, належить до найбільш складних напрямів для слідчих та оперативних підрозділів. Специфіка цієї діяльності зумовлена об'єктивними чинниками: відсутністю фізичного доступу до зазначених територій, неможливістю проведення стандартних слідчих (розшукових) дій на місцях та потребою залучення особливих інструментів міжнародного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Церкуник Л. В. Проблемні питання, які виникають у разі організації розшуку підозрюваного під час досудового розслідування. Актуальніпитання та перспективи розшукової роботи в діяльності підрозділів кримінальної поліції: Міжвідомчий науково-практичний круглий стілНаціональної академії внутрішніх справ. 2024. С. 358-361.

2. Давиденко В. В. Особливості взаємодії оперативних підрозділів Національної поліції України з іншими суб'єктами запобігання злочинності в умовах воєнного стану. Право та державне управління. 2024. № 3. С. 307–312.

3. Мировська А. В., Комаринська Ю. Б., Патик Л. Л. Теоретико-практичні аспекти взаємодії слідчого з оперативними підрозділами при розслідуванні злочинів. Юридичний науковий журнал. 2025. № 3. С. 67–74.

4. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 27.05.2026).

5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI // ВРУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 09.06.2026).

6. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 09.06.2026).

7. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 09.06.2026).

Форостянова Марія Ігорівна,
здобувач вищої освіти 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування НПУ
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Юніна Марина Петрівна***
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
ФПФПКПНПУ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОНЛАЙН-КОНТРАКТІВ (E-COMMERCE) В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ЮРИСДИКЦІЇ В УМОВАХ НАБЛИЖЕННЯ ДО СТАНДАРТІВ ДИРЕКТИВИ ПРО ЕЛЕКТРОННУ КОМЕРЦІЮ

Курс на інтеграцію України до Європейського Союзу, закріплений Угодою про асоціацію 2014 року [1], актуалізує питання приведення вітчизняного приватного права у відповідність до стандартів acquis communautaire. Центральною проблемою правового регулювання міжнародних онлайн-контрактів залишається питання юрисдикції: встановлення суду, компетентного вирішувати спори між сторонами, місцезнаходження яких може перебувати в різних правових системах. Визначення застосовного права є одним з основних завдань міжнародного приватного права, що не має однозначного вирішення ні в праві ЄС, ні в праві України.

Правову основу регулювання електронної комерції в ЄС становить Директива 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 року про певні правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції, на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію) [2]. Цей акт запровадив принцип країни походження (country of origin principle): надавач послуги підпорядковується праву тієї держави-члена, де він заснований, а не правопорядку країни, де послуга фактично споживається [2, ст. 3]. Для цілей визначення юрисдикції у спорах з онлайн-контрактів принципове значення має Регламент (ЄС) № 1215/2012 Брюссель I bis [3], який встановлює спеціальні правила для споживчих договорів: споживач може пред'являти позов або за своїм місцем проживання, або за місцезнаходженням продавця, якщо останній здійснював діяльність, спрямовану на країну споживача [3]. Колізійне регулювання договірних зобов'язань у праві ЄС здійснюється Регламентом (ЄС) № 593/2008 (Рим I) [4], який закріплює принцип автономії волі сторін у виборі права та встановлює спеціальний захист для споживачів, обмежуючи можливість відступу від обов'язкових норм права країни споживача [4].

Вітчизняне законодавство у сфері e-commerce формується насамперед Законом України «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015 року № 675-VIII [5]. Цей нормативний акт, розроблений з урахуванням положень Директиви 2000/31/ЄС, встановлює загальні засади укладення електронних договорів, визначає правовий статус

учасників відносин у сфері електронної комерції та закріплює вимоги до змісту електронних повідомлень. Стаття 11 Закону регулює порядок укладення електронного договору, встановлюючи вимоги до оферти та акцепту в електронній формі [5, ст. 11]. Поряд із Законом про електронну комерцію важливу роль відіграють Цивільний кодекс України 2003 року [6] та Закон України «Про міжнародне приватне право» 2005 року [7].

Центральною проблемою юрисдикції у спорах з міжнародних онлайн-контрактів є невизначеність місця укладення договору. Класична прив'язка lex loci contractus, закріплена у вітчизняному законодавстві, стикається з принциповою технологічною складністю: при укладенні договору через мережу Інтернет момент та місце формування відповідного юридичного зв'язку між сторонами залишаються дискусійними. Тим часом Модельний закон ЮНСІТРАЛ про електронну комерцію 1996 року [8] пропонує виходити з місця знаходження підприємства відправника або одержувача повідомлення, а не з місця знаходження обладнання чи програмного забезпечення, що використовується для передачі даних.

Аналіз системи правового регулювання дозволяє виявити ключові розбіжності між стандартами ЄС і вітчизняним правопорядком. По-перше, Директива 2000/31/ЄС закріплює принцип країни походження щодо послуг інформаційного суспільства – тобто будь-яких послуг, що надаються дистанційно, електронними засобами та на індивідуальний запит одержувача за винагороду (ст. 2(a) Директиви), – тоді як Закон України про електронну комерцію не містить чіткої відповіді на питання про компетентне право при транскордонному наданні таких послуг. По-друге, Регламент Брюссель I bis встановлює спеціальний захист споживача: якщо іноземний продавець спрямовував свою діяльність на Україну (наприклад, здійснював рекламу українською мовою, пропонував доставку в Україну або розраховував ціни в гривнях), споживач матиме право пред'явити позов у суді за своїм місцем проживання. Практика Суду ЄС у справах Pammer і Hotel Alpenhof (C-585/08 та C-144/09) сформулювала критерії «спрямування діяльності» на державу-члена, однак Україна як держава–не-член ЄС не є учасницею цього механізму, а вітчизняне процесуальне законодавство не містить аналогічних спеціальних норм для споживачів у сфері e-commerce [9]. По-третє, відсутність чітких норм щодо підсудності спорів за участю іноземних платформ (Amazon, eBay, AliExpress) у вітчизняному праві призводить до правової невизначеності для українських споживачів, які укладають онлайн-договори з резидентами держав ЄС [10].

Отже, правове регулювання міжнародних онлайн-контрактів в Україні перебуває на стадії формування і характеризується суттєвими розривами між вітчизняними стандартами і стандартами ЄС. На рівні колізійного права необхідним є доповнення Закону України «Про міжнародне приватне право» спеціальними нормами щодо права, що застосовується до договорів у сфері e-commerce, з урахуванням принципу країни походження Директиви 2000/31/ЄС та захисних механізмів Регламенту Рим I. На рівні процесуального права потрібне запровадження спеціальних правил підсудності для споживчих спорів у сфері електронної комерції, аналогічних ст. 17–18 Регламенту Брюссель I bis. Нарешті, перспективним кроком є розбудова національної інфраструктури ODR, що дозволить забезпечити ефективний захист прав споживачів без необхідності звернення до суду. Системна реалізація зазначених заходів сприятиме наближенню правового середовища електронної комерції в Україні до стандартів Єдиного цифрового ринку ЄС та підвищенню рівня правової визначеності для учасників транскордонних онлайн-відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 20.04.2026).

2. Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council of 8 June 2000 on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market ('Directive on electronic commerce'). Official Journal of the European Union. L 178. 17.07.2000. P. 1–16. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj/eng (дата звернення: 20.04.2026).

3. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast). Official Journal of the European Union. L 351. 20.12.2012. P. 1–32. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1215/oj/eng (дата звернення: 20.04.2026).

4. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I). Official Journal of the European Union. L 177. 04.07.2008. P. 6–16. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2008/593/oj/eng (дата звернення: 20.04.2026).

5. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19 (дата звернення: 20.04.2026).

6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 20.04.2026).

7. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15 (дата звернення: 20.04.2026).

8. UNCITRAL Model Law on Electronic Commerce (1996) with additional article 5 bis as adopted in 1998. United Nations Commission on International Trade Law. URL: https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/modellaw/electronic_commerce (дата звернення: 20.04.2026).

9. Joined Cases C-585/08 and C-144/09, Peter Pammer v Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG and Hotel Alpenhof GesmbH v Oliver Heller. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 7 December 2010. ECLI:EU:C:2010:740. URL: https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-585/08 (дата звернення: 20.04.2026).

10. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. Міжнародне приватне право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 544 с.

Форостянова Марія Ігорівна,
здобувач вищої освіти 3 курсу факультету підготовки
фахівців для органів досудового розслідування НПУ
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Юніна Марина Петрівна***
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
ФПФПКПНПУ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У ДОГОВОРАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ВАЛЮТИ ПЛАТЕЖУ ТА ВАЛЮТНИХ РИЗИКІВ У СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНИ

Інтеграція України до єдиного правового простору Європейського Союзу, закріплена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року [1], актуалізує потребу в системному перегляді підходів до правового регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом. Одним із найбільш проблемних сегментів у цьому контексті є правовий режим валютних зобов'язань, що виникають на підставі договорів, ускладнених іноземним елементом. Питання визначення валюти боргу, валюти платежу, а також розподілу валютних ризиків між сторонами договору набувають особливої гостроти в умовах нестабільності курсу гривні та запровадження режиму воєнного стану.

Правову основу регулювання грошових зобов'язань в Україні формують насамперед статті 192, 524 та 533 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [2]. Стаття 524 ЦК України закріплює принцип номіналізму: зобов'язання за загальним правилом має бути виражене у грошовій одиниці України – гривні, втім сторони можуть визначити грошовий еквівалент зобов'язання в іноземній валюті [2]. Водночас стаття 533 ЦК України встановлює, що грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях; якщо в зобов'язанні визначено грошовий еквівалент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок не встановлений договором або законом [2, ст. 533]. Таким чином, ЦК України проводить концептуальне розмежування між валютою боргу (currency of account) та валютою платежу (currency of payment), що є стандартним підходом у міжнародному приватному праві.

Спеціальне законодавство у сфері валютного регулювання пройшло суттєву трансформацію з ухваленням Закону України «Про валюту і валютні операції» від 21 червня 2018 року № 2473-VIII [3]. Цей акт закріпив нову ідеологію валютного регулювання, що ґрунтується на принципі свободи здійснення валютних операцій: дозволено все, що прямо не заборонено законом. Стаття 4 Закону передбачає, що валютні операції здійснюються без обмежень, крім випадків запровадження Національним банком

України (далі – НБУ) заходів захисту [3, ст. 4]. Водночас стаття 5 того ж Закону підтверджує, що гривня є єдиним законним платіжним засобом на території України [3, ст. 5], що зберігає внутрішню суперечність між принципом валютної свободи та вимогою про платіж у національній валюті для внутрішніх відносин. Питання колізійного регулювання договірних зобов'язань з іноземним елементом вирішуються статтями 43–47 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV [4], які закріплюють принцип автономії волі сторін як головну колізійну прив'язку для зовнішньоекономічних договорів.

Судова практика у справах про валютні зобов'язання зазнала принципових змін унаслідок низки рішень Великої Палати Верховного Суду. Ключовою є постанова від 4 липня 2018 року у справі № 761/12665/14-ц (провадження № 14-134цс18) [5], якою Велика Палата сформулювала підхід щодо єдиного розуміння виконання зобов'язань, визначених в іноземній валюті. Суд підкреслив, що необхідно розмежовувати ситуацію, коли зобов'язання визначене в іноземній валюті, та ситуацію, коли визначено лише гривневий еквівалент зобов'язання. У першому випадку суд вправі ухвалити рішення про стягнення суми саме в іноземній валюті, а перерахування суми у гривні за офіційним курсом НБУ не вважається належним виконанням [5]. Цю позицію було підтверджено та деталізовано в постанові Великої Палати від 16 січня 2019 року у справі № 373/2054/16-ц (провадження № 14-446цс18) [6], де суд відступив від попереднього підходу Верховного Суду України, відповідно до якого валютою платежу в усіх випадках мала бути гривня незалежно від валюти боргу.

Відтак у судовій практиці сформувалось правило: якщо сторони визначили зобов'язання саме в іноземній валюті, суд в резолютивній частині рішення має зазначити розмір і вид іноземної валюти, що підлягає стягненню, і не вправі змінювати грошовий еквівалент зобов'язання. Натомість, якщо зобов'язання виражене у гривні з визначенням еквівалента в іноземній валюті, стягнення здійснюється у гривні за курсом на день платежу. Важливим є й висновок Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 16 листопада 2022 року у справі № 301/2052/18 (провадження № 61-7786св21) [7], де суд підтвердив, що розмір платежів, встановлених у гривні за фіксованим договірним курсом, не підлягає перегляду через курсові коливання: сторони самостійно визначили механізм конвертації, і саме він є обов'язковим для виконання.

Проблема розподілу валютних ризиків у договорах з іноземним елементом тісно пов'язана з питанням про можливість зміни або розірвання договору у зв'язку з істотною зміною обставин. Стаття 652 ЦК України дозволяє вимагати в судовому порядку розірвання договору, якщо обставини змінились настільки, що, якби сторони могли це передбачити, вони б не уклали договір або уклали б його на інших умовах [2, ст. 652]. Судова практика послідовно розрізняє ситуацію, коли сторони при укладенні договору усвідомлювали можливість курсових коливань, і ситуацію справжньої непередбачуваності. Верховний Суд також наголошував, що підприємство, яке укладає договір в умовах воєнного стану, не може посилатися на непередбачуваність курсових змін як на підставу для перегляду договору [8].

Окремої уваги заслуговує питання виконання судових рішень, виражених в іноземній валюті, в умовах обмежень, запроваджених НБУ в режимі воєнного стану. Правове регулювання звернення стягнення на кошти боржника в іноземній валюті визначається

статтею 53 Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII [9]. Практика свідчить, що іноземні кредитори, які мають валютні рахунки за кордоном, стикаються з фактичною неможливістю виконання рішень, ухвалених на їхню користь в Україні: чинні обмеження НБУ унеможливлюють купівлю та переказ іноземної валюти за кордон, у тому числі й для виконання судових рішень [10]. Дієвим сценарієм залишається лише стягнення за наявності у боржника валютного рахунку в Україні, а виконання рішення коштами у відповідній іноземній валюті є скоріше винятком.

Отже, правове регулювання валютних зобов'язань у договорах з іноземним елементом в Україні являє собою складну систему взаємодії норм цивільного, валютного та міжнародного приватного права. На рівні матеріального права ЦК України закріплює розмежування між валютою боргу та валютою платежу, надаючи сторонам значну свободу у визначенні відповідного механізму. Судова практика Великої Палати Верховного Суду закріпила вимогу узгодженості між умовами договору щодо виду валюти та змістом резолютивної частини судового рішення. На рівні розподілу ризиків суди послідовно дотримуються принципу комерційного ризику: сторона, яка свідомо обрала зобов'язання в іноземній валюті, не може перекласти курсовий ризик на контрагента через механізм статті 652 ЦК України за відсутності ознак об'єктивної непередбачуваності. [11; 12] Наявна правова невизначеність у частині виконання валютних судових рішень в умовах воєнного стану потребує законодавчого врегулювання та подальшого доктринального осмислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 10.04.2025).

2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 10.04.2025).

3. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 30. Ст. 239. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19 (дата звернення: 10.04.2025).

4. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 32. Ст. 422. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15 (дата звернення: 10.04.2025).

5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.07.2018 у справі № 761/12665/14-ц (провадження № 14-134цс18). ЄДРСР № 75296546. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/75296546 (дата звернення: 10.04.2025).

6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 16.01.2019 у справі № 373/2054/16-ц (провадження № 14-446цс18). ЄДРСР. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83482408 (дата звернення: 10.04.2025).

7. Постанова Верховного Суду від 16.11.2022 у справі № 301/2052/18 (провадження № 61-7786св21). ЄДРСР № 107533325. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107533325 (дата звернення: 10.04.2025).

8. Постанова Верховного Суду від 21.09.2023 у справі про зміну строків держконтракту у зв'язку з валютними коливаннями. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/113651192 (дата звернення: 10.04.2025).

9. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 542. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19 (дата звернення: 10.04.2025).

10. Судове рішення в іноземній валюті: валіза без ручки. ЮРЛІГА. 2023. URL: https://jurliga.ligazakon.net/aktualno/13281_sudove-rshennya-v-nozemny-valyut-valza-bez-ruchki (дата звернення: 10.04.2025).

11. Дзера О. В., Кузнєцова Н. С., Майданик Р. А. Цивільне право України. Особлива частина : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 1176 с.

12. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 234 с.

Форостянова Марія Ігорівна
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович,***
доцент кафедри кримінального процесу
ФПФОДР НПУ ДДУВС,
кандидат юридичних наук,
майор поліції

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СЛІДЧИХ НПУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України докорінно змінило умови здійснення досудового розслідування. Слідчі підрозділи Національної поліції України (далі – НПУ) опинилися перед безпрецедентним викликом: необхідністю документування масових воєнних злочинів в умовах активних бойових дій, постійної загрози обстрілів та інших чинників, що безпосередньо загрожують життю та здоров'ю особового складу.

Правову основу захисту поліцейських під час виконання службових обов'язків становлять насамперед Закон України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII [1], який у Розділі IX закріплює гарантії соціального захисту поліцейських, зокрема у разі загибелі або втрати працездатності під час виконання службових обов'язків (ст. 97). Водночас чинне законодавство не містить спеціалізованих норм, які б регламентували заходи безпеки безпосередньо для слідчих, які здійснюють огляд місць злочину в районах бойових дій.

Масштаб завдань, що постали перед слідчими НПУ після 24 лютого 2022 року, є безпрецедентним. За даними офіційних джерел, Національна поліція України забезпечує виявлення та документування понад 95 % кримінальних правопорушень, учинених під час війни [2]. Станом на кінець 2024 року загальна кількість зафіксованих воєнних злочинів перевищила 150 тисяч, а кількість кримінальних проваджень за відповідними статтями сягнула майже 150 тисяч [3, с. 342]. У таких умовах слідчі, спираючись на накопичений професійний досвід, змушені самостійно розробляти оптимальну стратегію і визначати послідовність проведення слідчих (розшукових) дій, що потребує високого рівня адаптивності та компетентності [4, с. 107].

Загрози безпеці слідчих НПУ під час документування воєнних злочинів можна систематизувати у декілька блоків.

Фізичні загрози є найбільш очевидними та безпосередніми. Виїзд слідчо-оперативної групи (далі – СОГ) на місце події у прифронтових чи деокупованих районах пов'язаний із ризиком потрапити під артилерійський обстріл, на мінне поле або в зону дронових атак. Практика свідчить, що огляд місць масових поховань, зруйнованих об'єктів цивільної інфраструктури та покинутих військових позицій потребує попередньої інженерної розвідки і саперного супроводу, однак відомчі нормативні акти досі не закріпили такий порядок як обов'язковий. Окрему небезпеку становлять прямі акти насильства та залякування з боку проросійських структур, спрямовані проти осіб, причетних до фіксації злочинів [5, с. 96].

Психологічні загрози пов'язані зі специфікою роботи зі свідченнями та матеріалами, що містять відомості про масові вбивства, катування, злочини сексуального насильства тощо. Тривала робота з такими матеріалами зумовлює розвиток вторинної травматизації, посттравматичного стресового розладу та синдрому професійного вигорання. Як зазначено у науковій літературі, війна як екстремальна ситуація є постійним зовнішнім деструктивним подразником, на протидію якому у людини часто бракує достатніх психологічних ресурсів [6, с. 259]. Стрес, занепокоєння, страх та фрустрація визначають змістовні контури поведінки особи та її діяльності [7, с. 83]. Натомість системна психологічна підтримка слідчих, які документують воєнні злочини, залишається недостатньо інституалізованою.

Інформаційні та кіберзагрози становлять відносно новий, але стрімко зростаючий клас ризиків. Слідчі та прокурори, залучені до розслідування воєнних злочинів, є потенційними об'єктами цілеспрямованих кампаній з дискредитації, а зібрані ними електронні докази – цілями для хакерських атак, спрямованих на знищення або фальсифікацію доказової бази [8, с. 96]. Особливої актуальності ця загроза набула у зв'язку з широким застосуванням OSINT-методів та цифрових інструментів фіксації обстановки місця події [9, с. 127].

У вимірі нормативно-правового забезпечення слід зазначити, що 21 березня 2024 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законів щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист» [10], яким розширено гарантії для поліцейських, які виконують службові обов'язки в особливих умовах. Проте цей Закон передовсім стосується соціального захисту у разі загибелі чи каліцтва, тоді як питання оперативного забезпечення безпеки безпосередньо під час проведення слідчих (розшукових) дій у зоні воєнних дій залишається поза сферою чіткого правового регулювання. Дослідники також фіксують відсутність уніфікованих відомчих протоколів, які б регламентували порядок виїзду СОГ у небезпечні райони, застосування засобів індивідуального захисту та взаємодії з підрозділами ЗСУ [5, с. 96–97].

Складність документування воєнних злочинів додатково посилюється тим, що в 87 % випадків умови роботи є несприятливими для слідчих, а значна частина підозрюваних перебуває на тимчасово окупованих територіях або за межами України [4, с. 107]. Це об'єктивно підвищує ризики для слідчих, оскільки збирання доказів нерідко відбувається безпосередньо в зоні бойових дій або на щойно деокупованих територіях, де мінна обстановка залишається вкрай небезпечною.

Таким чином, забезпечення безпеки слідчих НПУ під час розслідування воєнних злочинів є комплексною проблемою, що охоплює правові, організаційні та психологічні аспекти. Пріоритетними напрямами її вирішення видаються: по-перше, законодавче

закріплення спеціальних гарантій безпеки для слідчих, які здійснюють слідчі (розшукові) дії у зонах бойових дій або на деокупованих територіях, зокрема шляхом внесення відповідних змін до КПК України та Закону «Про Національну поліцію»; по-друге, розроблення та затвердження відомчих протоколів МВС України щодо порядку виїзду СОГ у небезпечні райони, обов'язкового застосування засобів індивідуального захисту та взаємодії зі структурами ЗСУ у питаннях інженерного розмінування місць огляду; по-третє, запровадження обов'язкової та системної психологічної підтримки слідчих, які тривалий час працюють із матеріалами воєнних злочинів; по-четверте, законодавче врегулювання захисту електронних доказів від кіберзагроз та забезпечення конфіденційності персональних даних учасників досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 28.05.2026.).
2. Нацполіція забезпечує виявлення та документування понад 95% кримінальних правопорушень, учинених під час війни. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/nacpoliciya-zabezpechuye-viyavlennya-ta-dokumentuvannya-ponad-95-kriminalnih-pravoporushen-uchinenih-pid-chas-vijni (дата звернення: 28.05.2026.).
3. Правозахисні організації як суб'єкт документування воєнних злочинів. Вісник Прикарпатського національного університету. Серія: Право. 2025. URL: https://journals.pnu.edu.ua/index.php/lsp/article/download/9754/9503/30821 (дата звернення: 28.05.2026.).
4. Юридичний науковий електронний журнал. № 12/2024. Спеціальне досудове розслідування як механізм у розслідуванні воєнних злочинів. URL: https://lsej.org.ua/12_2024/81.pdf (дата звернення: 28.05.2026.).
5. Лабенок А. О., Осипенко І. П. Досудове розслідування воєнних злочинів в Україні: стандарти, ризики для особистого життя і здоров'я. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2024. Том 5. № 86. С. 95–100. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/01/15-4.pdf (дата звернення: 28.05.2026.).
6. Пампура І. І., Бойко-Бузиль Ю. Ю. Психосоціальна підтримка працівників ризиконебезпечних професій. Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15 листопада 2024 р.). Львів : НДЕКЦ, 2024. С. 258–263.
7. Стрес і вигорання у професійній діяльності правоохоронців: Проблеми та шляхи подолання. Психологічні читання : зб. матеріалів IX наук.-практ. конф. молодих вчених (Харків, 1 груд. 2023 р.). Харків : ХНУВС, 2023. Т. І. 244 с.
8. Правове регулювання використання OSINT та цифрових інструментів у розслідуванні воєнних злочинів. Вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2024. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/9169/1/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A1%D0%B 5%D1%80%D1%96%D1%8F%20%D1%8E%D1%80%D0%B8%D0%B4.%20document%20(1)-126-133.pdf (дата звернення: 22.03.2026).
9. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав військовослужбовців та поліцейських на соціальний захист : Закон України від 21 березня 2024 року. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/247701.html (дата звернення: 22.03.2026).

Хижняк Ігор Олександрович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

КОЛІЗІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНИХ КІБЕРДЕЛІКТІВ

Розвиток цифрових технологій та глобальної мережі Інтернет став однією з найважливіших ознак сучасного суспільства. Формування кіберпростору як окремого середовища для здійснення комунікації, електронної комерції, зберігання інформації та цифрових фінансових операцій спричинило появу нових видів правовідносин, а разом із ними – нових правопорушень. Одними з таких правопорушень є міжнародні кіберделікти, тобто деліктні правовідносини, що виникають унаслідок завдання шкоди через використання інформаційно-комунікаційних технологій. До кіберделіктів належать незаконне втручання в комп'ютерні системи, кібершахрайство, викрадення або поширення персональних даних в мережі Інтернет, порушення авторських прав у цифровому середовищі, поширення шкідливого програмного забезпечення та інші правопорушення, пов'язані з використанням цифрових платформ і мереж.

Особливістю міжнародних кіберделіктів є їх транскордонний характер. На відміну від традиційних деліктів, які зазвичай мають чітке територіальне місце вчинення, у кіберпросторі правовідносини можуть одночасно охоплювати декілька держав [1, с.56]. Наприклад, особа може здійснювати незаконне втручання в інформаційну систему з території однієї країни, використовуючи сервери, розташовані в іншій державі, тоді як шкода буде завдана потерпілим у третій державі. У результаті виникає складність із визначенням права, яке має застосовуватися до відповідного деліктного зобов'язання, а також із встановленням суду, компетентного розглядати спір.

У міжнародному приватному праві традиційним принципом для регулювання деліктних зобов'язань є lex loci delicti commissi – право місця вчинення правопорушення. Його суть полягає в тому, що до правовідносин застосовується право держави, на території якої було вчинено делікт [2, с.261]. Однак у випадку кіберделіктів застосування цього принципу є проблематичним, оскільки в цифровому середовищі важко встановити конкретне місце вчинення правопорушення. Дії правопорушника можуть здійснюватися

дистанційно через різні мережеві вузли, сервери та інформаційні системи, які фізично розташовані у різних країнах. Через це виникає ситуація, коли один кіберделікт потенційно пов'язаний із декількома юрисдикціями одночасно.

Складнощі виникають і при застосуванні принципу lex loci damni – права місця настання шкоди. У цифровому середовищі шкода часто має множинний характер та може одночасно проявлятися в кількох державах [2, с.262]. Наприклад, незаконне поширення персональних даних через Інтернет може порушити права осіб у багатьох країнах одночасно, а репутаційна шкода від публікації неправдивої інформації у соціальних мережах може виникнути скрізь, де така інформація стала доступною для користувачів. Це створює ризик одночасного застосування різних правопорядків до одного правовідношення та ускладнює процес захисту прав потерпілих.

Ще однією суттєвою проблемою є складність ідентифікації особи правопорушника. У сучасному цифровому середовищі широко використовуються VPN-сервіси, проксі-сервери, технології шифрування та анонімізації, що дозволяють приховувати реальне місцезнаходження користувача. Крім того, застосування динамічних IP-адрес та розподілених мереж значно ускладнює встановлення суб'єкта правопорушення [3, с.13]. У багатьох випадках для розслідування кіберделіктів необхідне міжнародне співробітництво між державами, правоохоронними органами та провайдерами цифрових послуг.

Проблемою також є відставання правового регулювання від розвитку цифрових технологій. Технологічний розвиток відбувається набагато швидше, ніж процес створення та оновлення правових норм. У результаті законодавство багатьох держав не містить спеціальних колізійних норм, які б регулювали правовідносини у сфері кіберделіктів, криптоактивів, блокчейн-технологій або метавсесвітів. Це явище називають регуляторним лагом, тобто відставанням права від сучасних технологічних процесів.

У зв'язку з неефективністю класичних колізійних прив'язок у сучасному міжнародному приватному праві активно розвиваються більш гнучкі механізми регулювання кіберделіктів. Одним із найважливіших є принцип найбільш тісного зв'язку. Його зміст полягає в тому, що суд визначає право тієї держави, яка має найбільш тісний зв'язок із конкретним правовідношенням [4, с.9-10]. При цьому враховуються різні критерії: місце проживання сторін, місце розташування серверів, територія, на яку орієнтована діяльність цифрової платформи, місце виникнення основної шкоди та інші обставини справи. Такий підхід дозволяє забезпечити більш справедливе та гнучке вирішення спорів.

У деяких випадках застосовується принцип lex voluntatis – автономія волі сторін, який дозволяє сторонам самостійно обирати право, що регулюватиме їхні правовідносини [4, с.9]. Особливо це характерно для міжнародних цифрових платформ та онлайн-сервісів, де умови користування часто містять положення про застосовне право та юрисдикцію. Водночас у справах, що стосуються захисту персональних даних, прав споживачів або публічного порядку, суди нерідко застосовують принцип lex fori – право держави суду.

Сучасна правова доктрина також формує концепцію цифрової юрисдикції, яка враховує специфіку віртуального середовища. У межах цієї концепції розвиваються нові підходи до локалізації правовідносин. Одним із них є юрисдикція даних, за якою право визначається залежно від місця зберігання або обробки інформації. Іншим підходом є концепція цифрової присутності, відповідно до якої юридичне значення має активна

діяльність суб'єкта в інформаційному просторі певної держави, навіть за відсутності фізичної присутності на її території. Такі підходи особливо актуальні для регулювання діяльності соціальних мереж, транснаціональних цифрових платформ та криптовалютних систем.

На міжнародному рівні важливе значення для колізійного регулювання недоговірних зобов'язань має Регламент ЄС «Рим II» № 864/2007, який встановлює уніфіковані правила визначення застосовного права. Основним принципом Регламенту є застосування права держави, де настала шкода, незалежно від того, де відбулася дія, що її спричинила. Документ також допускає використання принципу найбільш тісного зв'язку та автономії волі сторін. Водночас Регламент не містить спеціальних положень, повністю адаптованих до сучасних кіберделіктів та цифрових активів. Важливе значення має також Будапештська конвенція про кіберзлочинність, яка стала основою міжнародного співробітництва у сфері боротьби з кіберзлочинністю та сприяла гармонізації національного законодавства держав [5].

Отже, колізійно-правове регулювання міжнародних кіберделіктів є одним із найскладніших напрямів сучасного міжнародного приватного права. Традиційні територіальні принципи вже не повністю відповідають реаліям цифрового середовища, тому міжнародна правова доктрина поступово переходить до більш гнучких моделей регулювання, заснованих на принципі найбільш тісного зв'язку та концепції цифрової юрисдикції. Для України важливим завданням є подальша гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами та створення ефективних механізмів правового регулювання цифрових правовідносин, здатних забезпечити належний захист прав учасників міжнародного кіберпростору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Трушкевич В. В. Особливості транскордонних приватно-правових відносин у кіберпросторі. Актуальні дослідження правової та історичної науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції, (м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща, 21-22 вересня 2022 р.). 2022. Вип. 43. С. 53-61.

2. Лугина Є. Ю., Кочина О. С. Інститут недоговірних зобов'язань в європейській системі права та Україні: порівняльна характеристика. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 6. С. 259-263. DOI: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.41.

3. Клименко О. С., Христинченко Н. П. Регулювання відповідальності за незаконне використання об'єктів інтелектуальної власності онлайн. Український політико-правовий дискурс. 2025. № 1. 16 с. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15172214.

4. Тищенко Ю., Коломієць К. Віртуальні активи крізь призму міжнародного приватного права. Ius Modernum. 2026. № 1. С. 4-12. DOI: https://doi.org/10.31617/3.2026(142)03.

5. Конвенція про кіберзлочинність : Конвенція Ради Європи від 23.11.2001 : станом на 7 верес. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 15.05.2026).

Хижняк Ігор Олександрович
здобувач вищої освіти 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бабанін Сергій Володимирович***
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

МАРОДЕРСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Впровадження правового режиму воєнного стану в Україні у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації актуалізувало низку дискусійних питань у сфері кримінального права. Однією з найгостріших проблем стало розмежування реальних проявів мародерства та інших кримінальних правопорушень проти власності. Помилкове сприйняття законодавчих змін і широке медійне використання терміна «мародерство» щодо будь-яких крадіжок у воєнний час спричинили як правову невизначеність серед населення, так і складні теоретико-практичні виклики для юристів та правоохоронних органів.

З метою жорсткої протидії протиправним посяганням на майно під час війни 3 березня 2022 року Верховною Радою України було прийнято Закон України № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», який набрав чинності 7 березня 2022 року [1]. Цим нормативним актом внесено суттєві зміни до кримінального законодавства. Зокрема, було посилено санкцію за мародерство, передбачене ст. 432 КК України: мінімальну межу покарання підвищено з трьох до п'яти років позбавлення волі [2]. Крім того, диспозиції низки статей Особливої частини КК України, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти власності, були доповнені новою кваліфікуючою ознакою – «вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного або надзвичайного стану».

У результаті істотно зросли строки покарання за майнові кримінальні правопорушення, вчинені в період дії воєнного стану. Так, крадіжка, передбачена ч. 4 ст. 185 КК України, карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років, грабіж за ч. 4 ст. 186 КК України – від семи до десяти років, розбій за ч. 4 ст. 187 КК України – від восьми до п'ятнадцяти років із конфіскацією майна, вимагання за ч. 4 ст. 189 КК України – від семи до дванадцяти років із конфіскацією майна, а привласнення чи розтрата майна за ч. 4 ст. 191 КК України – від п'яти до восьми років позбавлення волі з додатковими санкціями.

Водночас мародерство у розумінні ст. 432 КК України не є звичайним майновим кримінальним правопорушенням. Законодавець відносить його до військових кримінальних правопорушень, передбачених Розділом XIX КК України. Сутність цього діяння полягає у викраденні речей убитих або поранених на полі бою. Для правильної кваліфікації дій за ст. 432 КК України необхідна обов'язкова наявність трьох ключових елементів складу кримінального правопорушення.

По-перше, обов'язковою є наявність спеціального суб'єкта кримінального правопорушення – військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста під час проходження зборів. Цивільні особи не можуть бути суб'єктами мародерства у кримінально-правовому розумінні. По-друге, кримінальне правопорушення має бути вчинене саме на полі бою. Під цим поняттям слід розуміти земельну ділянку, повітряний або морський простір, де безпосередньо ведуться чи велися бойові дії, а також території, які перебувають під вогневим ураженням противника. По-третє, предметом мародерства можуть бути лише особисті речі або предмети обмундирування, що знаходилися при поранених чи загиблих особах. Йдеться про гроші, мобільні телефони, документи, годинники, ювелірні вироби тощо. Натомість зброя, боєприпаси, військова техніка чи службові документи не визнаються предметом мародерства, а їх незаконне заволодіння утворює інші склади кримінальних правопорушень [3, с.194].

Важливою ознакою складу кримінального правопорушення є момент його закінчення. Мародерство вважається закінченим із того моменту, коли винний військовослужбовець отримав фактичну можливість розпоряджатися викраденим майном. Суб'єктивна сторона цього кримінального правопорушення характеризується прямим умислом і корисливим мотивом.

Однією з основних практичних проблем є неправильне ототожнення мародерства із будь-яким розкраданням майна в період війни. У медіапросторі та побутовому спілкуванні «мародерами» часто називають цивільних осіб, які викрадають майно з покинутих будинків, магазинів чи торговельних центрів у зонах бойових дій. Проте з юридичної точки зору така кваліфікація є неправильною. Якщо цивільна особа викрадає майно евакуйованих громадян або здійснює грабіж у період дії воєнного стану, її дії підлягають кваліфікації за відповідними статтями про кримінальні правопорушення проти власності – наприклад, за ч. 4 ст. 185 або ч. 4 ст. 186 КК України. У таких випадках родовим об'єктом кримінального правопорушення є право власності, а суб'єкт є загальним. Натомість якщо військовослужбовець на полі бою привласнює особисті речі загиблого побратима або військовослужбовця противника, його дії утворюють склад мародерства, оскільки посягання спрямоване не лише на власність, а й на встановлений порядок несення військової служби та норми міжнародного гуманітарного права.

Заборона мародерства закріплена не лише у національному, а й у міжнародному праві. Вона є усталеним принципом міжнародного гуманітарного права та передбачена Гаазькими конвенціями, а також Женевською конвенцією 1949 року про захист цивільного населення під час війни [4]. Зокрема, ст. 33 цієї Конвенції прямо забороняє пограбування. Статті 15 та 16 Женевської конвенції про покращення долі поранених і хворих у діючих арміях зобов'язують сторони конфлікту забезпечувати захист поранених та загиблих від пограбування. Крім того, відповідно до ст. 8 Римського Статуту Міжнародного Кримінального Суду, масштабне привласнення майна, не виправдане військовою необхідністю, може визнаватися воєнним кримінальнпим правопорушенням [5].

Окремої уваги потребує проблема самосуду щодо осіб, підозрюваних у крадіжках під час війни. На початку повномасштабного вторгнення набули поширення випадки громадського затримання правопорушників із застосуванням принизливих або насильницьких дій, зокрема прив'язування до стовпів. Незважаючи на значний суспільний резонанс та емоційне сприйняття таких випадків, подібні дії не відповідають вимогам законодавства. Вони можуть кваліфікуватися як самоуправство або інші злочини проти особи. Правовий порядок передбачає, що будь-який затриманий правопорушник має бути негайно переданий правоохоронним органам або Військовій службі правопорядку для проведення належного розслідування та забезпечення гарантій справедливого судового розгляду.

Отже, мародерство не є синонімом будь-якої крадіжки під час війни. Це спеціальне військове кримінальне правопорушення, який може бути вчинений лише військовослужбовцем, виключно на полі бою та щодо речей поранених чи загиблих осіб. Натомість розкрадання майна цивільними особами в умовах воєнного стану утворює склади загальнокримінальних кримінальних правопорушень проти власності з відповідною кваліфікуючою ознакою. Для забезпечення правильного застосування кримінального закону органи досудового розслідування та суди мають чітко розмежовувати зазначені склади кримінальних правопорушень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 № 2117-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20#Text (дата звернення: 25.05.2026).

2. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 15 квіт. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text (дата звернення: 25.05.2026).

3. Лихова С. Я., Поліщук Д. О. Кримінальна відповідальність за мародерство в умовах воєнного стану. Юридичний вісник. 2023. № 1 (66). С. 192-198. DOI: https://doi.org/10.18372/2307-9061.66.17436.

4. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 : станом на 23 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 25.05.2026).

5. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 25 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 25.05.2026).

Хижняк Ігор Олександрович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович***
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ НПУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ

Розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи належить до найбільш складних і суспільно небезпечних напрямів діяльності органів досудового розслідування. Особлива складність цієї категорії кримінальних проваджень обумовлюється високим рівнем латентності таких злочинів, відсутністю очевидців, психологічною травмованістю потерпілих осіб, а також швидким зникненням або знищенням матеріальних, біологічних та цифрових слідів кримінального правопорушення.

Відповідно до п. 1 Розділу IX Наказу МВС України від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» до складу слідчо-оперативної групи, яка виїжджає на місце вчинення кримінального правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, включається слідчий територіального органу поліції, який спеціалізується на розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії та є старшим СОГ [1].

Згідно з п. 2 Розділу IX Наказу № 575 керівником органу досудового розслідування щомісяця складається графік цілодобового чергування слідчих, які спеціалізуються на розслідуванні кримінальних правопорушень проти особи.

Особливого значення взаємодія слідчого та оперативних працівників набуває на початковому етапі досудового розслідування. Саме перші години після вчинення кримінального правопорушення є визначальними для збереження біологічних слідів, встановлення особи злочинця та отримання первинної доказової інформації [2, с.146].

Після отримання повідомлення про кримінальне правопорушення члени СОГ здійснюють спільний виїзд на місце події, де між ними відбувається розподіл функцій. Слідчий здійснює загальне керівництво слідчо-оперативною групою, організовує проведення огляду місця події та забезпечує процесуальне оформлення результатів слідчих дій. Оперативні працівники паралельно здійснюють заходи, спрямовані на встановлення свідків, очевидців, маршрутів пересування підозрюваного, пошук камер відеоспостереження, транспортних засобів та інших джерел доказової інформації [3, с.60].

Відповідно до п. 5 Розділу IX Наказу № 575 начальник слідчого управління ГУНП у разі вчинення резонансних кримінальних правопорушень проти особи або злочинів, учинених в умовах неочевидності, особисто виїжджає на місце події або направляє відповідного заступника [1]. Крім того, він заслуховує звіти членів СОГ, перевіряє повноту проведення огляду місця події та організовує взаємодію слідчих з Експертною службою МВС України щодо вилучення, зберігання та дослідження слідів, у тому числі біологічного походження. Для розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи це має особливе значення, оскільки результати молекулярно-генетичних експертиз часто є ключовими доказами у кримінальному провадженні [4, с.310].

Важливе значення у процесі розслідування має спільне висунення слідчих версій та планування подальших слідчих (розшукових) дій. Відповідно до п. 6 підпункту 4 Розділу IX Наказу № 575 слідчий-криміналіст складає узгоджений план слідчих (розшукових) дій [1]. Залежно від характеру кримінального правопорушення висуваються типові версії щодо особи злочинця, його мотивів, можливих співучасників та механізму вчинення злочину. Зокрема, перевіряється версія про вчинення злочину особою з близького оточення потерпілої особи, особою, яка раніше притягувалася до кримінальної відповідальності за аналогічні правопорушення, або можливість серійного характеру злочинної діяльності.

Специфіка цієї категорії кримінальних правопорушень обумовлює необхідність особливо делікатного підходу під час проведення допитів потерпілих осіб. Слідчий забезпечує дотримання процесуальної форми допиту та гарантій прав потерпілої особи, тоді як оперативний працівник сприяє встановленню психологічного контакту, забезпечує безпеку потерпілої особи та запобігає можливому незаконному впливу з боку підозрюваного або його оточення. У випадках, коли потерпілою особою є дитина, взаємодія здійснюється із застосуванням моделі «Барнахус», що передбачає участь психолога, працівників ювенальної превенції та спеціаліста-криміналіста для мінімізації повторної психологічної травматизації дитини [5, с.45].

Таким чином, ефективність розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи безпосередньо залежить від належної організації взаємодії слідчого з оперативними працівниками Національної поліції України. Специфіка зазначеної категорії кримінальних правопорушень, що характеризується дефіцитом доказової інформації, необхідністю швидкого виявлення та фіксації біологічних слідів, а також складним психологічним станом потерпілих осіб, обумовлює потребу у постійній координації та процесуальної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ М-ва внутр. справ України від 07.07.2017 № 575 : станом на 14 серп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text (дата звернення: 27.05.2026).

2. Організація та взаємодія в діяльності органів досудового розслідування : навч. посіб. / кол. авт. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. 320 с.

3. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Юридична академія МВС України, 2006. 308 с.

4. Степанюк Р. Л., Іонова В. В. Призначення судової молекулярно-генетичної експертизи на стадії досудового розслідування: проблеми та шляхи їх вирішення. Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2020. Вип. 3 (91). С. 307-319. DOI: https://doi.org/10.33766/2524-0323.91.307-319.

5. Розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості дітей : метод. рек. / С. С. Чернявський, Ю. М. Чорноус, Г. Ю. Нікітіна-Дудікова та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. 64 с. URL: https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/0c295719-7ba8-444b-89e7-1c49685e9b0e/content (дата звернення: 27.05.2026).

Хижняк Ігор Олександрович
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Резворович Кристина Русланівна***
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ТРАНСКОРДОННИЙ ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Сучасний розвиток цифрових технологій, глобалізація інформаційного простору та стрімке поширення мережі Інтернет створили нові можливості для обміну інформацією, розвитку творчості та міжнародного співробітництва. Водночас цифрове середовище стало одним із найбільших викликів для системи охорони авторських прав. Якщо раніше порушення авторського права здебільшого мали локальний характер і були прив'язані до території конкретної держави, то сьогодні будь-який твір може бути незаконно скопійований, завантажений або поширений у всьому світі за лічені секунди. Саме тому питання транскордонного захисту авторських прав у мережі Інтернет набуває особливої актуальності як для міжнародного співтовариства, так і для окремих держав, зокрема України.

Головною особливістю Інтернету є його екстериторіальність. Мережа не має єдиного центру управління та не підпорядковується юрисдикції лише однієї держави [1, с.40]. Це створює значні труднощі для правозастосування у сфері авторського права. Порушення можуть відбуватися одночасно в кількох країнах: наприклад, сервер із незаконним контентом може знаходитися в одній державі, власник сайту – в іншій, а користувачі, які завантажують чи переглядають контент, – по всьому світу.

Однією з найсерйозніших проблем є анонімність користувачів мережі. Сучасні технології дозволяють приховувати особу через VPN-сервіси, анонімні доменні реєстрації, використання криптовалют та інших інструментів цифрової конфіденційності [2, с.5]. Це суттєво ускладнює встановлення особи порушника та притягнення його до відповідальності. Крім того, цифровий контент може бути швидко видалений або перенесений на інший ресурс, що створює труднощі для фіксації доказів. У справах про порушення авторських прав важливе значення мають скриншоти сторінок, електронні журнали серверів, IP-адреси та інші цифрові дані, які часто є нестабільними та легко змінюються.

Міжнародно-правове регулювання захисту авторських прав у цифровому середовищі ґрунтується насамперед на міжнародних договорах у сфері інтелектуальної власності.

Основою міжнародної системи є Всесвітня організація інтелектуальної власності та її так звані «Інтернет-договори» 1996 року – Договір ВОІВ про авторське право та Договір ВОІВ про виконання і фонограми [3; 4]. Ці міжнародні акти стали відповіддю на розвиток цифрових технологій і адаптували положення Бернської конвенції до умов інформаційного суспільства [5]. Вони закріпили право автора на «доведення твору до загального відома», тобто право контролювати доступ до своїх творів через Інтернет. Україна приєдналася до цих договорів у 2001 році, що стало важливим кроком на шляху гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Особливу роль у розвитку механізмів цифрового захисту авторських прав відіграють окремі держави та регіональні об'єднання. Значний вплив на міжнародну практику справив американський закон DMCA – Digital Millennium Copyright Act, ухвалений у 1998 році. Цей нормативний акт запровадив механізм «notice-and-takedown», відповідно до якого правовласник може направити провайдеру або власнику вебресурсу повідомлення про порушення авторських прав із вимогою видалити незаконний контент [1, с.41-42]. Якщо провайдер оперативно реагує на таку вимогу, він звільняється від відповідальності за дії користувачів. Саме ця модель стала основою для багатьох сучасних систем позасудового захисту авторських прав у різних країнах світу. Крім того, у США застосовується концепція «John Doe», яка дозволяє розпочинати судове провадження навіть у випадках, коли особа порушника ще не встановлена.

У країнах Європейського Союзу важливим етапом розвитку цифрового авторського права стало прийняття Директиви ЄС 2019/790 про авторське право на єдиному цифровому ринку [6]. Цей документ значно посилив відповідальність великих онлайн-платформ за поширення незаконного контенту. Зокрема, такі платформи повинні укладати ліцензійні угоди з правовласниками або вживати ефективних заходів для запобігання завантаженню піратських матеріалів. На практиці це призвело до широкого використання автоматизованих систем моніторингу контенту, подібних до YouTube Content ID, які здатні виявляти порушення авторських прав у відео, музиці чи інших цифрових файлах.

Окремі держави Європи також запровадили власні механізми боротьби з онлайн-піратством. Наприклад, у Франції діяла система HADOPI, яка передбачала надсилання користувачам попереджень за незаконне завантаження контенту та можливість застосування санкцій у разі повторних порушень. У Великій Британії використовуються механізми блокування доступу до вебсайтів, що систематично порушують авторські права [7, с.106]. Подібні заходи демонструють прагнення держав посилити контроль над цифровим простором, хоча вони нерідко викликають дискусії щодо балансу між захистом авторських прав і свободою доступу до інформації.

Для України проблема захисту авторських прав у мережі Інтернет також залишається надзвичайно актуальною. Протягом багатьох років держава зазнавала критики через високий рівень онлайн-піратства та недостатню ефективність правозастосовних механізмів. Значна кількість піратських сайтів, незаконне поширення аудіовізуального контенту, програмного забезпечення та електронних книг негативно впливали на міжнародний імідж України та розвиток креативних індустрій. Водночас останніми роками було здійснено низку важливих законодавчих реформ.

З 1 січня 2023 року набрав чинності новий Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX, який значно оновив національне законодавство відповідно до стандартів Європейського Союзу [8]. Закон запровадив сучасні поняття цифрового контенту, електронної інформації про управління правами та технологічних засобів захисту. Особливе значення має стаття 56 Закону України «Про авторське право і суміжні права», яка передбачає позасудовий механізм припинення порушень авторських прав в Інтернеті. Відповідно до цієї процедури правовласник через адвоката або патентного повіреного може звернутися до власника вебсайту або постачальника послуг хостингу з вимогою припинити порушення. Власник сайту повинен відреагувати на звернення протягом 96 годин. Такий механізм значно пришвидшує захист прав

Важливим напрямом розвитку є також удосконалення судового захисту. В Україні передбачено створення спеціалізованого Вищого суду з питань інтелектуальної власності, який має забезпечити професійний і більш ефективний розгляд спорів у сфері авторського права та інших об'єктів інтелектуальної власності. Хоча повноцінний запуск цього суду наразі ще не завершений, його створення розглядається як важливий крок для формування сучасної системи захисту інтелектуальних прав.

Важливою умовою ефективного захисту авторських прав є дотримання балансу між інтересами авторів та суспільства. Надмірне обмеження доступу до інформації може негативно впливати на освіту, науку та культурний розвиток. Саме тому дедалі більшого значення набувають відкриті ліцензії, зокрема Creative Commons, які дозволяють авторам самостійно визначати умови використання своїх творів. Такий підхід сприяє розвитку цифрової культури та забезпечує більш гнучкий баланс між охороною прав автора і суспільними інтересами.

Отже, транскордонний захист авторських прав у мережі Інтернет є складним багаторівневим процесом, який потребує поєднання міжнародного співробітництва, сучасного законодавства та інноваційних технологій. Ефективна боротьба з цифровим піратством можлива лише за умови гармонізації національних правових систем, розвитку міжнародних механізмів взаємодії та впровадження сучасних технічних засобів контролю. Для України особливого значення набуває подальше наближення законодавства до стандартів Європейського Союзу, удосконалення судової системи та активна участь у міжнародних програмах захисту інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кочина О. С. Порушення авторських прав у мережі Інтернет: правові проблеми та шляхи їх подолання. Нове українське право. 2022. Вип. 4. С. 38-43. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2022.4.6.

2. Клименко О. С., Христинченко Н. П. Особливості юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності в цифровому середовищі. Академічні візії. 2024. Вип. 42. 10 с. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.15170759.

3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року : Договір Всесвіт. орг. інтелект. власності від 20.12.1996 : станом на 20 верес. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_769#Text (дата звернення: 15.05.2026).

4. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року : Договір Всесвіт. орг. інтелект. власності від 20.12.1996 : станом на 20 верес. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text (дата звернення: 15.05.2026).

5. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Конвенція Всесвіт. орг. інтелект. власності від 24.07.1971 : станом на 31 трав. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 15.05.2026).

6. Директива № 2019/790/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку та про внесення змін до директив 96/9/ЄС та 2001/29/ЄС від 17.04.2019 № 2019/790/ЄС: станом на 6 черв. 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a80#Text (дата звернення: 15.05.2026).

7. Еннан Р. Є. Здійснення і захист авторських прав у цифровому середовищі (в мережі Інтернет). Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: Право. 2024. Вип. 86. Ч. 2. С. 101-107. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.16.

8. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 12 груд. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text (дата звернення: 15.05.2026).

Циктор Ксенія Артемівна
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Бойко Олексій Павлович,***
доцент кафедри кримінального процесу
ФПФОДР НПУ ДДУВС,
кандидат юридичних наук,
майор поліції

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України, що розпочалося 24 лютого 2022 року, докорінно змінило умови функціонування правоохоронної системи держави. Введення воєнного стану відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [1] та його неодноразове продовження суттєво ускладнили здійснення досудового розслідування слідчими Національної поліції України (далі – НПУ) та породили нові проблеми у їхній взаємодії з іншими підрозділами поліції.

В умовах воєнного стану взаємодія слідчих з іншими органами Національної поліції України набуває ряду характерних особливостей, які можна згрупувати у декілька блоків.

ПЕРШИЙ БЛОК. ТЕРИТОРІАЛЬНА РОЗ'ЄДНАНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ

Бойові дії та тимчасова окупація частини території призвели до переміщення окремих органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у безпечніші райони. Внаслідок цього слідчі та оперативні підрозділи, що мають спільну підслідність, нерідко опиняються територіально роз'єднаними. Виїзд СОГ на місце події у прифронтових районах потребує додаткового узгодження з командуванням, врахування комендантської години, а іноді і бронезахисту особового складу. Відтак строки реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення суттєво збільшуються, що несприятливо позначається на повноті та своєчасності збирання доказів.

ДРУГИЙ БЛОК. РОЗШИРЕННЯ КОЛА СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ: МІЖНАРОДНІ МІСІЇ ТА ІНСТИТУЦІЇ

В умовах збройного конфлікту до кола суб'єктів взаємодії зі слідчими підрозділами фактично додались міжнародні місії (зокрема, Моніторингова місія ООН з прав людини,

Міжнародний кримінальний суд). Спільне розслідування воєнних злочинів потребує чіткого розмежування підслідності та налагодження ефективних каналів обміну доказовою інформацією між вказаними структурами, що виходить за рамки традиційної моделі взаємодії, яка описана в чинній Інструкції № 575 [2]

Отже, до особливостей взаємодії слідчого підрозділу з органами НПУ в умовах воєнного стану належать: територіальна роз'єднаність підрозділів через переміщення органів досудового розслідування; ускладнення виїзду слідчо-оперативних груп у прифронтові райони; розширення кола суб'єктів взаємодії за рахунок міжнародних місій та інституцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022 (дата звернення: 22.03.2026).

2. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17 (дата звернення: 22.03.2026).

А.В. Шуліка
Науковий керівник: к.ю.н., доцент ***Ю.П. Крисюк***

ПАРАДОКС ПОЗИТИВНОЇ СВОБОДИ ТА МЕЖІ ПРАВОВОЇ АВТОНОМІЇ ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ КРИЗ

В епоху криз (конфлікти, пандемії) загострюються суперечності між державним імперативом безпеки та недоторканністю приватної сфери особистості. Оскільки право за своєю суттю є мірою свободи, заперечення вільної індивідуальності нівелює саму природу правопорядку. Головний виклик полягає у «парадоксі позитивної свободи» - у кризові періоди суспільство схильне добровільно поступатися автономією заради власного виживання.
Ключові слова: *свобода, правова цінність, юридична свобода, право, криза, державне втручання, правова автономія особистості.*

Згідно Канту, право – це сукупність умов, за яких із позиції загального закону свободи сваволя (вільна воля) однієї особи сумісна зі свавіллям (вільною волею) іншої особи. На думку мислителя, значимість ідеї права полягає в ідеї свободи. Свобода наділена не тільки етичним змістом, але й набуває правового характеру. До того ж свобода розуміється не лише як формальна свобода (загальний принцип конституювання особистості), але як реальна свобода конкретної живої людини [1].

У вітчизняній та зарубіжній юриспруденції розгляд свободи як фундаментальної правової цінності став концептуальною аксіомою, що не потребує додаткового обґрунтування. Свобода є фундаментальною правовою цінністю, що передбачає можливість автономії суб'єкта, тобто звільнення його від обов'язкових дій ззовні та самостійність у прийнятті рішень щодо вчинення власних дій [2].

Юридична свобода сприймається як свавілля та дозвіл «робити те, що хочу». Проте чи так воно є насправді: юридична свобода це право вільного вибору в межах існуючих правових форм. Свободою називається, по-перше, сам факт вибору, а по-друге — непередбачуваність того, що саме індивід вибере. І чим більше він має вибору, тим більше має свободи [3, с. 166].

Свобода опиняється під загрозою, щойно державна влада вдається до радикальних мір – звуження альтернативи вибору під тиском кризових ситуацій. Коли держава заради безпеки обмежує свободу індивідуального вибору, фактично контролюючи кожен крок, правова свобода зникає, поступаючись місцем тотальному контролю. Посилення державного втручання у сферу приватної автономії особи, в тому числі через запровадження стеження, безперешкодного доступу до засобів зв'язку, загрожує стиранням індивідуальності людини. Це запускає трансформацію індивіда з повноправного суб'єкта права - носія невідчужуваних прав і свобод в об'єкт імперативного державного управління та інструментального впливу. Таким чином руйнується психологічний простір особистості, зазіхаючи на її раціональний та почуттєвий компоненти.

При розробці кризового законодавства, що обмежує приватне життя особи, держава зобов'язана залишати свободу вибору, тобто альтернативні варіанти поведінки. Повне позбавлення вибору перетворює правовий статус громадянина на статус раба, що

повертає нас до «рамок» античного права [3, с. 167]. Значення античності для розвитку праворозуміння є безумовним, проте описане явище дорівнює деградації механізмів реалізації державної влади.

Справа держави взагалі зводиться до двох моментів: по-перше, до того, щоб зберегти одиничність безлічі індивідуумів у якості особистостей і, тим самим, зробити право необхідною дійсністю, задля того, щоб сприяти їх благу, у якому кожен перш за все піклується про себе, але яке має, однак, також і безумовне завдання – охороняти сім'ю і управляти громадянським суспільством, по-друге, в тому, щоб і право, і благо, і весь спосіб мислення, і діяльність одиничної істоти, що намагається стати центром для себе, знову звести до спільного життя суспільства [4, с. 323].

Варто пам'ятати про ризик експлуатації стану колективного шоку, спричиненого кризами для пришвидшеного впровадження непопулярних реформ та обмеження громадянських свобод. Поки суспільство дезорієнтоване й виснажене боротьбою за виживання, перебуваючи у стані пригнічення, воно не здатне чинити опір імперативним методам контролю.

У разі якщо описаного вже не уникнути, важливим аспектом є акцент уваги на необхідності повернення ситуації із законодавчими обмеженнями до норми. Під час криз, наприклад пандемії COVID-19, суспільство легше погоджується на технології масового стеження, таких як трекінг геолокації, розпізнавання облич. Проблема полягає в тому, що заходи, які запроваджуються як тимчасові та надзвичайні, мають тенденцію до деструктивної нормалізації - вони залишаться в правовому полі й після завершення кризи. Межею державного втручання має бути лише реальна загроза свободі та правам інших індивідів. Втручання держави без доведення прямої шкоди іншим має визнаватися протиправним.

Оскільки глобальні кризи актуалізують питання життя та смерті, нормативно-правові межі державного втручання у сферу правової свободи потребують імперативного та деталізованого детермінування. Заходи правового обмеження та державного контролю за жодних умов не можуть засягати на абсолютне, невідчужуване та незаперечне ядро людської гідності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. ТРАНСЦЕДЕНТАЛЬНА СВОБОДА І. КАНТА ЯК ОСНОВА ОСОБИСТОЇ МОРАЛЬНОСТІ ТА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН, Романів Х.Б. Львівський державний університет внутрішніх справ, Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки URL: https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/4_2021/24.pdf

2. Бондар Н.А., Міщенко М.С., СВОБОДА ЯК ПРАВОВА ЦІННІСТЬ: ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ, Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство» - Ужгород, 2023, с. 26-30. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/10/APP_05_2023_FINAL.pdf

3. Філософія права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. – Харків: Право, 2009. – 208 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009_2/FilosofUchebn2009.pdf

4. Категорії «свобода» і «рівність» в роботі Г. В. Ф. Гегеля «Енциклопедія філософських наук» Павлова Т.С., «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць – К., 2010, Випуск 30 URL: https://philarchive.org/archive/PAV-28

Данило Юрченко
курсант 3 курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Олексій Бойко
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КІБЕРПОЛІЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ СТВОРЕННІ СЛІДЧО - ОПЕРАТИВНИХ ГРУП НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Стрімкий розвиток інформаційних технологій породжує якісно нові форми злочинної діяльності, що здійснюються у кіберпросторі. За даними Кіберполіції Національної поліції України, щороку фіксується зростання кількості кіберзлочинів: несанкціоноване втручання в комп'ютерні системи, розповсюдження шкідливого програмного забезпечення, шахрайство з використанням електронних платіжних засобів, кібератаки на об'єкти критичної інфраструктури. Все це свідчить про те, що традиційні методи протидії злочинності виявляються недостатньо ефективними без залучення спеціалістів з цифрової криміналістики [3, с. 70].

Специфіка кіберзлочинів зумовлена насамперед особливим характером слідів, які вони залишають. Цифрові докази - IP - адреси, логи серверів, образи жорстких дисків, дані криптогаманців - є дуже нестабільними: вони можуть бути знищені або незворотньо змінені за лічені секунди [3, с. 72]. Це кардинально відрізняє розслідування кіберзлочинів від розслідування "класичних" правопорушень і пред'являє принципово нові вимоги до організації слідчо - оперативної групи. Слідчий, що не має спеціальних технічних знань, фізично не здатний самостійно та процесуально грамотно зафіксувати цифрові сліди під час, наприклад, обшуку чи огляду місця події. Відтак залучення до складу СОГ оперативних працівників підрозділу кіберполіції НПУ є не вибірковим, а необхідним елементом ефективного досудового розслідування.

Зазначені обставини зумовлюють актуальність дослідження правових і організаційних механізмів взаємодії слідчих з оперативними підрозділами кіберполіції при формуванні та функціонуванні СОГ.

Правовою підставою для організації взаємодії є Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575, яким затверджено Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України [1]. Процесуальним підґрунтям слугує КПК України, зокрема ст. 38 - 40, що визначають повноваження органів досудового розслідування, та ст. 246, яка регулює проведення негласних слідчих (розшукових) дій [2].

Порядок створення СОГ регламентований розділом IV Інструкції. Рішення приймає начальник органу досудового розслідування або керівник слідчого підрозділу, а старшим групи призначається слідчий. Процесуальне керівництво зберігається саме за ним, тоді як оперативні працівники, у тому числі кіберполіцейські, виконують функції відповідно до отриманих доручень і в межах своєї компетенції [1].

Залучення кіберполіції до СОГ може відбуватися двома шляхами: через безпосереднє включення оперативника до складу групи наказом начальника органу або через процесуальне доручення слідчого керівнику відповідного підрозділу у порядку ст. 40 КПК України [2, ст. 40]. В обох випадках взаємодія будується на принципі керівної ролі слідчого у розслідуванні при функціональній самостійності оперативника [4, с. 498]. Інструкція також передбачає обов'язкове взаємне інформування членів СОГ: оперативний працівник зобов'язаний передавати слідчому матеріали проведених заходів у процесуально допустимій формі [1, п. 5 розд. IV].

Відповідно до положень Інструкції № 575, після створення СОГ практична взаємодія слідчого та оперативника кіберполіції реалізується через низку організаційних форм. Ключовою з них є спільне планування слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій [1]. Слідчий як керівник СОГ визначає загальний напрямок розслідування, тоді як працівник кіберполіції пропонує оптимальні оперативні шляхи встановлення осіб, причетних до вчинення правопорушення у кіберпросторі.

Важливою формою взаємодії в межах СОГ є виконання оперативним працівником письмових доручень слідчого у порядку ст. 40 КПК України [2, ст. 40]. У контексті розслідування кіберзлочинів такі доручення зазвичай стосуються проведення оперативно - розшукових заходів у мережі Інтернет, встановлення IP - адрес, аналізу відкритих даних (OSINT) та ідентифікації користувачів електронних платіжних систем [3, с. 73]. Отримані відомості оперативний працівник спрямовує слідчому для їх подальшого залучення до матеріалів кримінального провадження та формування доказової бази.

Крім того, взаємодія полягає в оперативному супроводі кримінального провадження [1]. Це означає, що працівник кіберполіції, перебуваючи у складі СОГ, забезпечує слідчого безперервною оперативною інформацією, бере участь у проведенні слідчих дій для надання консультативної та організаційної допомоги щодо виявлення електронних (цифрових) слідів, а також здійснює заходи щодо встановлення місцезнаходження підозрюваних та викрадених віртуальних активів.

Незважаючи на наявну нормативно - правову базу, питання взаємодії слідчих з оперативними підрозділами кіберполіції в межах СОГ не можна вважати остаточно врегульованим. Кіберзлочинність як явище розвивається значно швидше, ніж встигає реагувати відомче законодавство, що об'єктивно зумовлює потребу в подальшому вдосконаленні організаційних та правових механізмів такої взаємодії [3, с. 75]. Окремі аспекти залучення кіберфахівців до складу СОГ, їх повноважень та форм співпраці зі слідчим

потребують більш чіткого нормативного закріплення з урахуванням специфіки цифрового середовища [4, с. 498]. Це свідчить про те, що вказана проблематика залишається актуальною як для науки кримінального процесу, так і для правозастосовної практики.

Для подолання цих проблем можна розглянути наступні варіанти вирішення: доповнити Інструкцію окремим розділом щодо стандартів поводження з цифровими доказами; запровадити захищений цифровий канал оперативного обміну інформацією між членами СОГ; закріпити обов'язковість залучення кіберфахівця до СОГ у провадженнях з ознаками кіберзлочину.

Взаємодія слідчих з оперативними підрозділами кіберполіції НПУ є необхідною умовою ефективного розкриття кіберзлочинів. Наказ МВС № 575 та КПК України утворюють достатню нормативно - правову основу для такої взаємодії, проте потребують доповнення з урахуванням особливостей цифрового середовища. Вдосконалення відповідного регулювання та системності залучення кіберфахівців до СОГ здатне суттєво підвищити результативність досудового розслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 07.07.2017 № 575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-17.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17.

3. Ларченко М. О. Деякі особливості розслідування кіберзлочинів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія юридична). 2024. № 3. С. 70 - 77. DOI: 10.32782/2311-8040/2024-3-9.

4. Курман О. В. Деякі організаційно - тактичні особливості залучення спеціалістів до участі в роботі слідчо-оперативних груп. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 497 - 499. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-8/112.